

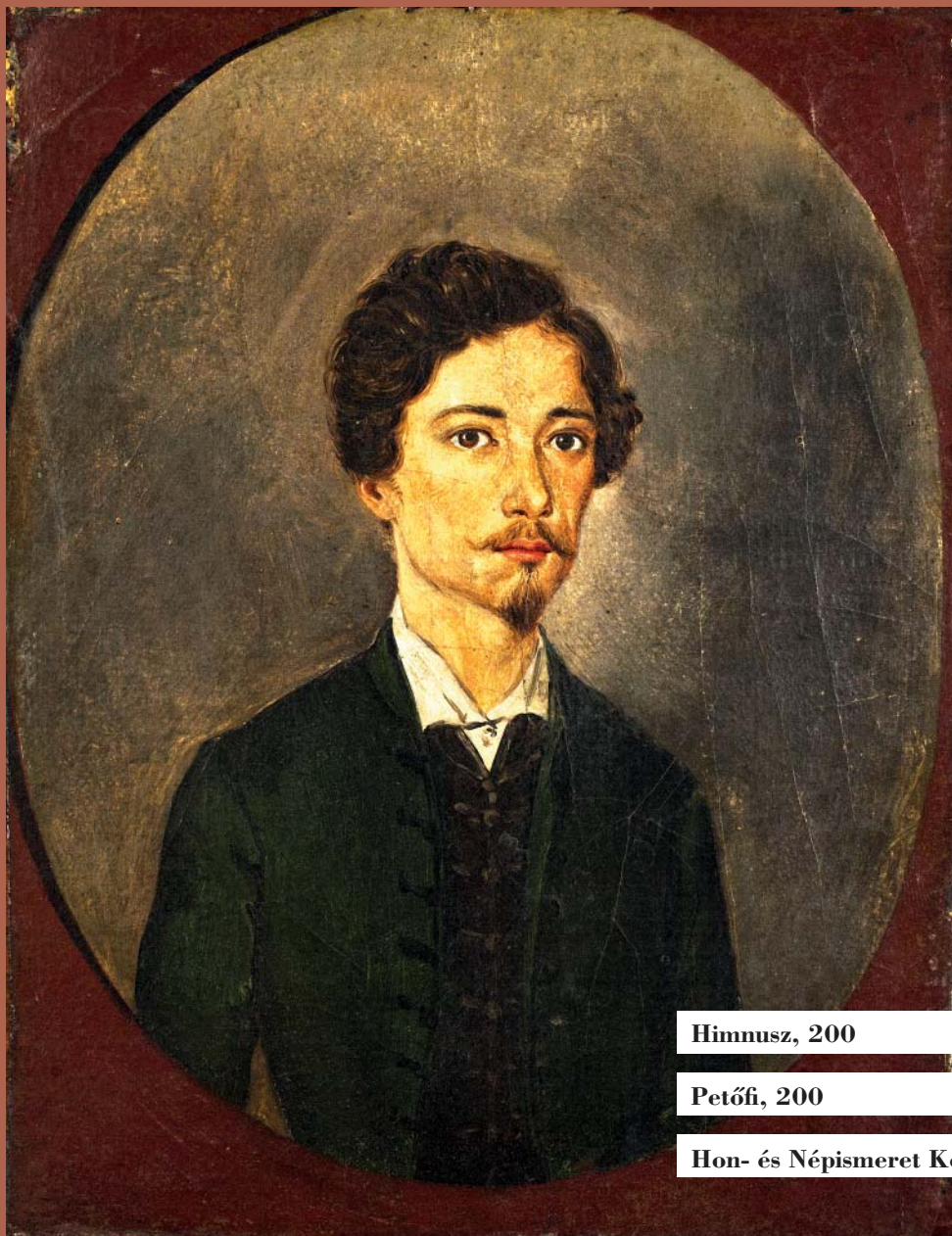

2023/1

HONISMERET

A HONISMERETI SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA

LI. ÉVFOLYAM

Himnusz, 200

Petőfi, 200

Hon- és Népismeret Konferencia

HONISMERET

LI. évfolyam, 1. szám
2023. február

Kiadja a HONISMERETI SZÖVETSÉG
1088 Bp., Múzeum krt. 14–16.

FELELŐS KIADÓ:
DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA
elnök

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
ANDRÁSFALVY BERTALAN
BAKSA BRIGITTA, BARTHA ÉVA
DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA
FEHÉR JÓZSEF, GÁLNE JÁGER MÁRTA
HALÁSZ PÉTER

HÁLA JÓZSEF, KOVÁCS GERGELY
KOVÁTS DÁNIEL, LŐRINCZ RÓBERT
SELMECZI KOVÁCS ATTILA
SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN
VERES GÁBOR

SZERKESZTI:
HÁLA JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG:

Budapest V., Magyar u. 40.
Levelezési cím: 1370 Budapest, Pf. 364
Tel/fax: +36 1 327 7761

Internetes elérési cím: www.honismeret.hu
INDEX 25387

E-mail: honismeret25@gmail.com

Megjelenik

az **Emberi Erőforrások Minisztériuma,**
a **Magyar Művészeti Akadémia,**
a **Magyar Nemzeti Múzeum,**
a **Nemzeti Kulturális Alap**
és az **Anyanyelvpolók Szövetsége**
támogatásával.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország bármely
postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon +36 1 767 8262 számon, levélben
a MP Zrt. 1900 Budapest címen.
Külföldre és külföldön előfizethető
a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu
WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, +36 1 767 8262,
hirlapelofizetes@posta.hu
Belföldi előfizetési díj egy évre 4500 Ft

Arculat: Farkas Anna

Technikai szerkesztő: Gejger Annamária
Nyomdai munkák: Opticult Bt., Prime Rate Kft.
ISSN 0324-7627 (nyomtatott)
ISSN 1588-0672 (online)

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI

- Balázs Géza, PhD.** nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár,
Színház- és Filmművészeti Egyetem,
Partiumi Keresztény Egyetem, Budapest, Zamárdi
- Barteczka Mária** ny. történelem–orosz–német szakos
óraadó általános iskolai tanár; titkár, Tolna Megyei
Egyed Antal Honismereti Egyesület, Szedres
- Bodó Imre** agrármérnök, helytörténész, Dombóvár
- Borzák Tibor** író, újságíró, Kecskemét
- Debreczeni-Droppán Béla** történelem-levéltáros,
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
- Demeter Szilárd** főigazgató,
Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest
- Domonyi László** polgármester, Kiskőrös
- Dukrét Géza** elnök, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő
és Emlékhely Társaság, Nagyvárad
- Fazekas Lóránd** elnök, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő
és Emlékhely Társaság Szatmár Megyei Egyesülete,
Szatmárnémeti
- Gergelyné Bodó Mária** magyar–történelem szakos
középiskolai tanár, Szeged
- Goda Zoltán** helytörténész, Jászberény
- Gráfik Imre, CSc.** néprajzkutató, ny. múzeumi főtanácsos,
Szombathely
- Hajduk Márta** dokumentumfilmes forgatókönyvíró, rendező,
Budapest
- Halász Péter** ny. főtanácsos, Gyimesközéplek
- Hermann Róbert, DSc.** történész, a Nemzeti Emlékhely
és Kegyeleti Bizottság tagja, Budapest
- Károlyi Attila** magyar–történelem szakos tanár, Szeged
- Kováts Dániel, Dr.** ny. főiskolai tanár, Budapest
- Kreknyák Bálint** egyetemi hallgató, Eötvös Loránd
Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest
- Lukács László, DSc.** néprajzkutató, egyetemi tanár,
Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
- Magyar Zoltán, PhD.** néprajzkutató, Nagymaros
- Móczár Gábor** főigazgató, Nemzeti Örökség Intézete,
Budapest
- Petheő Judit, Dr.** ny. közgazdász, tanár, Debrecen
- Pungitán József, Dr.** informatikus, helytörténész, Losonc
- Székelyné Kőrösi Ilona** történész, etnográfus, Kecskemét
- Szende László, PhD.** fősztályvezető, Kulturális és
Innovációs Minisztérium, Múzeumi Főosztály, Budapest
- Szilágyi Márton, DSc.** irodalomtörténész, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Bölcsészettudományi Kar, Budapest
- Tamáská Jánósné** történelem, magyar nyelv-
és irodalomtanár, Budapest
- Tari Lujza, CSc.** zenetörténész, népzenekutató,
Szabolcsi- és Ág Tibor-díjas népzenekutató, ny. főmunkatárs,
Zenatudományi Intézet, Pilisjászfalu
- Voigt Vilmos,** CSc. folklorista, ny. egyetemi tanár,
professor emeritus, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Budapest
- Volentics Gyula** településtörténeti kutató, elnök,
Szódi Helytörténeti Alapítvány, Sződ

A borítón: *Mezey József olajfestménye Petőfi Sándorról, 1846*
(Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok;
Kardos Judit felvétele)

Munkácsi Mihály eredetije után kör-rajzolta Marastoni J.

PEST, 1846. BEYTAGY TESTVÉREK NYOMTATVÁNYÁÉ.

PETŐFY BUCSUJA A SZÜLŐI HÁZTÓL.

A „D I V A T” 2^a JUTALOMKÉPE

KIADÓK DEUTSCH TESTVÉREK PESTEN

„Fél napnál tovább tart az út a Hortobágyon keresztül s én, noha már sokszor jártam erre, nem győztem kibámulni magamat. Égő arccal, ragyogó szemekkel, hullámozó kebellemmel néztem körös-körül, s útitársaim azon gyönyörködtek, hogy én annyira gyönyörködöm...”

(Úti levelek Kerényi Frigyeshez, 1847)

Petőfi búcsúja a szülői háztól,
Marastoni József litográfiája, Munkácsi Mihály után, 1866
(Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok; Kardos Judit felvétele)

TARTALOM

ÉVFORDULÓK

Kétszáz éves a Himnusz

A Himnusz kézírata, Kölcsey szobra és a Magyar Nemzeti Múzeum (<i>Debreczeni-Droppán Béla</i>).....	5

Kétszáz éve született Petőfi Sándor

Petőfi közöttünk (<i>Kováts Dániel</i>).....	8
Petőfitől Petőfiig – és tovább (<i>Voigt Vilmos</i>).....	12

ISKOLA ÉS HONISMERET

Petőfi, 200

Tanítómestereink

<i>Petőfi Sándor</i> : Három levél Bem seregéből.....	16
Tabló kiegészítésekkel. Gondolatok egy új Petőfi-film kapcsán (<i>Tamáská Jánosné</i>).....	19

A VII. Országos Hon- és Népismeret Konferencia.

Szeged, 2022. november 4–6.

Beszámoló a VII. Országos Hon- és Népismeret Konferenciáról (<i>Kreknyák Bálint</i>).....	20
Honismeret a tanórákon, tanórákon kívül, online és az érettségien (<i>Gergelyné Bodó Mária</i>).....	22
Honismeret az iskolai műsorokban (<i>Gergelyné Bodó Márta</i>).....	26
A módszertani gyakorlat feladatai (Összeállította: <i>Gergelyné Bodó Mária–Károlyi Attila</i>).....	28

HAGYOMÁNY

Petőfi, 200

Petőfi születésének mondái (<i>Magyar Zoltán</i>).....	30
Petőfi-fák (<i>Balázs Géza</i>).....	36

KÖZ-GYŰJTEMÉNYEK

Petőfi, 200

Petőfi-emlékházak és/vagy népi építészeti emlékek (<i>Gráfik Imre</i>).....	39

Történelmi emlékhely lett a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum

Sztéléavatási ünnepség Kiskőrösön (<i>A szerk.</i>).....	51
Polgármesteri köszöntő (<i>Domonyi László</i>).....	51
Beszéd Kiskőrös történelmi emlékhely sztéleavatásán (<i>Móczár Gábor</i>).....	52
Kiskőrösi sztéleavató (<i>Hermann Róbert</i>).....	54
Petőfiről és emlékének ápolásáról (<i>Szende László</i>).....	56
Megnyitóbeszéd a kiskőrösi Petőfi-múzeum kiállításához (<i>Szilágyi Márton</i>).....	58
Petőfi hét éve (<i>Demeter Szilárd</i>).....	60
Petőfi-kultusz egy magángyűjtemény tükrében (<i>Székelyné Kőrösi Ilona</i>).....	63

TERMÉS

Petőfi, 200

Petőfi jászberényi látogatásai (<i>Goda Zoltán</i>).....	69
„Nagy szegénységben élt itt Petőfi, a színészek segítették, ahogy tudták...”.	
Petőfi Sándor Székesfehérváron (<i>Lukács László</i>).....	75
Petőfi-rokonok titkai (<i>Borzák Tibor</i>).....	82
Szubjektív beszámoló a Petőfi-rokonok harmadik, Szabadszálláson megrendezett találkozójáról (<i>Petheő Judit</i>)	91
Az emberiség hasznára lenni. Egy Hrúz-rokon, Andrásfalvy Bertalan (<i>Hajduk Márta</i>)	93
Szabadság és szerelem Partiumban. Dokumentumfilm Petőfiről (<i>Hajduk Márta</i>)	95

KRÓNKA

Fekete István-emlékhely Vörsön (<i>Bodó Imre</i>)	101
A XXVII. Partiumi Honismereti Konferencia (<i>Dukrét Géza</i>)	102
Decsen is elhelyeztek botlatóköveket (<i>Barteczka Mária</i>).....	104
Morvay Péter-emléktábla Szatmárnémetiben (<i>Fazekas Lóránd</i>)	105

In memoriam

Elhunyt Pest megye krónikása, Horváth Lajos (<i>Volentics Gyula</i>)	106
Sárosi Bálint halálára. (1925–2022) (<i>Tari Lujza</i>)	108
Nyugovóra tért Böszörményi István, Losonc és Nógrád elkötelezett kutatója (<i>Puntigán József</i>)	112

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA (Összeállította: <i>Halász Péter</i>)	117
PÁLYÁZATI FELHÍVÁS	

Hazai és határon túli diákok történelmi-honismereti tudásának erősítésére	133
„SZÁZ VASÚTAT, EZERET...” A HONISMERETI SZÖVETSÉG FELHÍVÁSA	135

Tisztelt Szerzőink!

Kérjük, hogy a folyóiratunkba szánt írásaitak lehetőleg elektronikus úton egyszerű Word formátumban szíveskedjenek megküldeni a honismeret25@gmail.com címre. Továbbá kérjük, hogy a terjedelem kötöttségére való tekintettel a megküldött írás ne haladja meg a 4–5 oldalt (10–15 ezer leütést), az esetleges hivatkozások esetén lábjegyzetelést kérünk, a képmelléleteket szintén elektronikusan, lehetőleg 300 dpi felbontásban kérjük megküldeni. Aszerzői korrektúrát szintén elektronikus úton küldjük meg.

Lapzárta minden páratlan hónap 5-én, megjelenés minden páros hónap 10-én. A közlésre szánt cikkeket a szerző nevének, titulusanak és címének feltüntetésével tudjuk fogadni. Kérjük, hogy a lábjegyzeteket vagy irodalomjegyzéket tartalmazó írások esetében a hivatkozások, bibliográfiai adatok legyenek hiánytalanok, pontosak és azok a Honismeretben használt formában készüljenek! Ellenkező esetben a cikket nem áll módunkban elfogadni!

a Szerkesztőbizottság

A Honismeret folyóirat megvásárolható:

A Honismeret szerkesztősége (1053 Budapest, Magyar u. 40.),

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvesboltja (1088 Budapest, Múzeum krt. 14–16.)

Litea – Budai Krónika Könyvesbolt (1014 Budapest, Hess András tér 3.)

A Néprajzi Múzeum könyvesboltja (1146 Budapest, Dózsa György út – Ötvenhatosok tere)

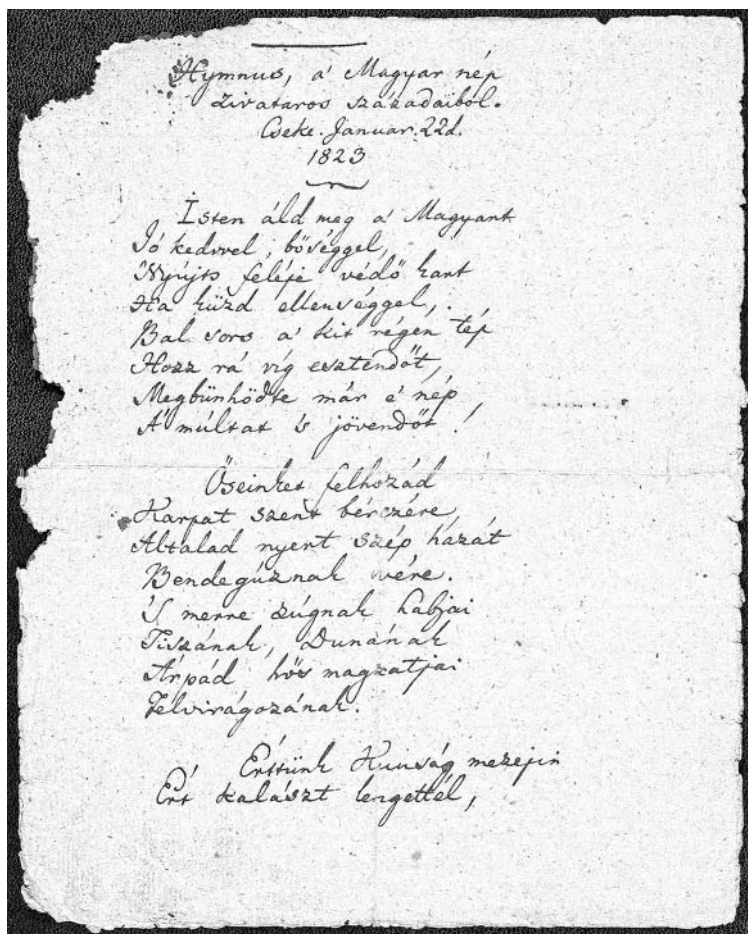
ÉVFORDULÓK

Kétszáz éves a Himnusz

A Himnusz kézírata, Kölcsey szobra és a Magyar Nemzeti Múzeum

Kétszáz éve fejezte be Szatmárcsékén Kölcsey Ferenc *Hymnus, a' Magyar nép zivataros századaiból* című versét. 1989 óta e napon ünnepeljük A Magyar Kultúra Napját. Az ünnepnapon az eredeti kézirat őrzőhelye, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) már nemegyszer kiállította a nemzeti imánkká vált vers eredeti kéziratát.

A „Himnusz” kéziratának első oldala
(OSZK, Quart. Hung. 283.)

A megégett, de szövegében szinte teljes kéziratról sokáig azt hitték, hogy elveszett, de 1944-ben aztán előkerült. Papp Viktor (1881–1954) zenekritikus volt az, aki az *Uj Magyarország* című lap 1944. június 18-i számában hírül adta, hogy „*Előkerült a Himnusz szövegének kézírata*”.¹ (Együttal a cikkben jelent meg először a *Himnusz* kéziratának faksimilije is.) Egy beszélgetés alkalmával ugyanis valaki megemlítette Papp Viktornak, hogy ő látta a *Himnusz* eredeti kéziratát a leszármazottaknál. Ezután tekinthette meg az egykor Ady bárati köréhez tartozó zeneíró a kéziratot Móricz Kálmánné László Magda budapesti lakásán. A kéziratot Kölcsey Ferenc Klára nevű unokahúgának leszármazottai, a Miskolczi család tagjai őrizték sokáig a Bihar megyei Álmosdon, majd végül a fővárosban, a Lövőház u. 22. sz. házban. Innen indult el egy kora nyári napon Miskolczi Imre ny. pénzügyminiszteri osztálytanácsos és László Magda a Magyar Nemzeti Múzeum épületébe, hogy letétként elhelyezze ott – e nem csak irodalmi kincset.² A múzeumpalota több mint négy évtizedig, egészen az Országos Széchényi Könyvtár kiköltözéséig volt otthona.

A *Himnusz* kéziratát tehát az örökösök megőrizték, bár a versben megénekelt balsors majdnem elpusztította, amikor tűzkár érte, de múltunk ezen értékes kincse végül megmaradhatott a jövődönnek.³

A Kölcsey-kultusznak egyébként a Magyar Nemzeti Múzeum 1846-tól egyik helyszínévé vált azzal, hogy az ebben az évben (egyelőre csak részlegesen) megnyílt új múzeumpalotában – melyről az építési állványokat majd csak a következő nyáron bontották el – helyezték el a *Himnusz* szerzőjének egész alakos szobrát. Az alkotó, „*az első magyar szobrász*”-ként is aposztrofált Ferenczy István (1792–1856) 1846 júliusában szállíthatta át budai műhelyéből, valószínűleg együtt Kisfaludy Károly szobrának (később a Múzeumkertben felállított) elemeivel és a Mátyás-emlékmű két elkészült domborművével.

A Kölcsey-szobor javaslata hivatalosan a költő halála után három hónappal, a Kisfaludy Társaság 1838. november 25-i ülésén hangzott el. Ezt követően egy Kölcsey-emléktársaság alakult Fáy András elnökletével. A gyűjtést is meghirdették a szoborra a Vörösmarty által fogalmazott felhívással. Az alkotás elkészítésére Ferenczyt kérték fel, aki a Kölcsey Társaság elnökének, Fáy Andrásnak 1839. december 16-án írt levelében a Kölcsey-szoborral kapcsolatosan így vázolta elképzelését: „*Már régi tanakodásom lévén e tárgy felett jóformán kétszen találám magamat az idea-adással, más részről a legrégebb és újabb nemzetek példáiból úgy tanúltam, úgy találom, ha ezen szerény, tiszta, csendes gondolkozású hazánkfia természeti nagyságba fejez márványból kifaragtatnék, mely egy hosszas, négyszegletű piederstálon állana, sóskúti kőből, egyik oldala mindenesetre a Falhoz jöven, tehát a három oldalát stukkal márványozni, elől pedig egy fejez márvány tábla volna béeresztve, ahova az Inscriptio jönne; és mint a Virágé, Kisfaludyé, a Múzeumnak egyik termébe állhatna: jól értvén, hogy mozdulatnak, arkifejezésnek felette jelentőnek kellene lenni.*”⁴ E levelében közölte, hogy a szobor elkészítését 2500 Ft-ért vállalja. Ferenczy egy másik leveléből az is kiderül, hogy a megbízó „*nagy körítéssel, mindenféle mellékes figurával*” képzelte el a művet, de a szobrász ragaszkodott ahhoz, hogy Kölcseyt csak magában ábrázolja.

A megállapodást hamarosan megkötötték, és a szükséges előkészületek után 1841-ben megkezdődhetett a munka. Pontosan nem tudjuk, hogy mikor készült el a szoborral Fe-

1 Papp Viktor: *Előkerült a Himnusz szövegének kézírata*. *Uj Magyarország* 11. évf. 1944. jún. 18. 136. sz. 8.

2 Uo.

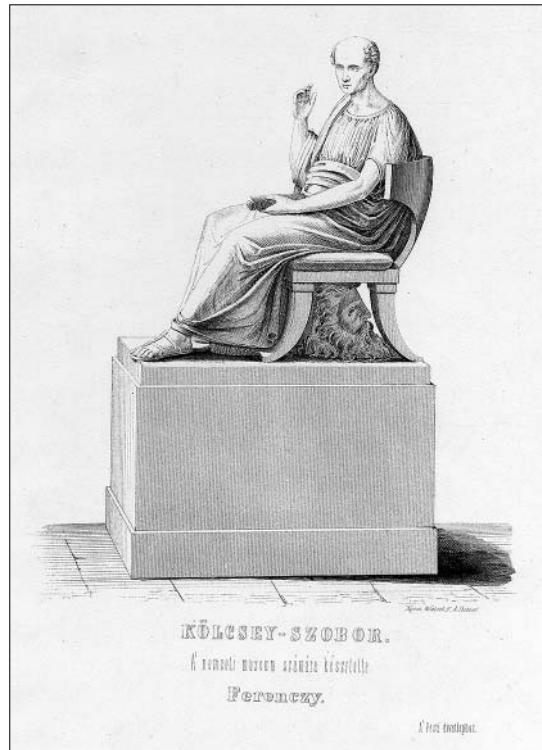
3 A mintegy százhatvan ismert Kölcsey-versből az OSZK száztizenöt kéziratot őriz, melyeket a nemzeti bibliotéka munkatársai az utóbbi időben digitalizáltak és a <https://copia.oszk.hu> oldalon szabadon elérhetővé, illetve letölthetővé tettek. Erről bővebben ld.: <https://www.origo.hu/itthon/20230126-ismeretlen-kolcsey-vers.html>

4 Ferenczy István levelei. Közzéteszi: *Wallentinyi Dezső*. Rimaszombat, 1912. 311.

renczy, de ha hihetünk a *Hírnök* című lapnak, akkor 1844 nyarára tehetjük azt.⁵ A szakirodalomban és a múzeumi leltárlapon 1846 szerepel ezzel szemben, de erre az évre a szobor kapcsán csak a felállítás ténye ismeretes. A szobrot (mérete: 153x75x138,5 cm) először a Múzeum első, majd a második emeletén tekinthette meg a nagyközönség. Majd száz évig a múzeumpalotát díszítette, hiszen csak 1942-ben szállították át a Szépművészeti Múzeumba, ahol a modern plasztikai gyűjteményben helyezték el. Később, 1958-ban már az akkor létrehozott Magyar Nemzeti Galéria őrizte (ekkor a Kúria régi, Kossuth téri épületének aulájában állították ki) és ma is annak állandó kiállításán, a Budavári Palota C épületének első emeletén látható. A szobor leltárlapján a következő leírás szerepel: „Rövidhaju, magashomloku férfi, ki görög ruhába és köpenybe burkolva alacsony támlásszéken ül, jobbát kérdő-figyelő mozdulattal felemeli, irattekercset tart. A szék alatt bozontoshaju, szakállas maszk látható.”⁶ Ferenczy inkább egy római tógás szenátorként ábrázolta Kölcseyt, és a fehér (nemes) márvány használata is jól szolgálja a szerény, de nagy formátumú költő-politikus, „a római jellem” előtti tisztelgést.

Kölcseyről nem tudjuk, hogy járt-e valaha a Nemzeti Múzeumban, az intézmény korábbi épületeiben, kiállítási helyein. (Azért nagyon valószínűnek tartjuk, hogy ez megtörtént.) Legjobb barátjáról, Szemere Pál költőről (1785-1861) tudjuk viszont, hogy többször is meglátogatta a múzeum gyűjteményeit, mert nem egy bejegyzése olvasható a korabeli vendégkönyvekben. 1813. november 28-án például a következő mondatot írta a könyvtári kötetbe: „Csak addig élünk, míg a Hazának élünk.”⁷ A hazát minden elé helyező Kölcsey Ferenc is így gondolkodott, így élt.

Debreczeni-Droppán Béla

Ferenczy István Kölcsey-szobra
(A Pesti Divatlap melléklete, 1846)

5 *Hírnök* 8. évf. 1844. júl. 55. sz. 320.

6 *Debreczeni-Droppán Béla: Ferenczy István és a Magyar Nemzeti Múzeum. Folia Historica XXXIII. 2017. Bp., 2018. 31-74, 46.*

7 *Album Bibliothecae Hungaricae Széchényianae. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. Fol. Hung. 972. 54a/56a fol.*

Kétszáz éve született Petőfi Sándor

Petőfi közöttünk

Legismertebb költőnket ünnepeljük. Aligha van magyar ház, amelyben ne találánk meg verseskönyvét, és kevés az olyan magyar ember, aki ne tudná néhány költeményét felidézni. 200 éve született Petőfi Sándor, de nem tudjuk egészen biztosan, hogy hol és melyik napon. Mint ahogy azt sem tisztázta megnyugtatóan a tudomány, mikor halt meg, hol nyugszanak csontjai. De fontos-e feloldani minden rejtélyt, amikor egyébként életútjának valamennyi állomását ismerjük, és amikor itt élnek velünk költői üzenetei?

Tudjuk, hogy *Alexander*ként, *Stephanus Petrovich* fiaként Kiskőrösön jegyezték be az evangélikus kereszteleési anyakönyvbe 1823. január 1-jén, s ott áll az utókor által nagy becsben tartott hajlék, ahol feltételezhetően csecsemőként a világra eszmélt. A költő maga is ellentmondásosan nyilatkozott szülőhelyéről; ismételten kifejezte vonzódását a Kiskun-sághoz, holott Kiskőrös nem oda tartozott. Első emlékei Kiskunfélegyházához kötődtek, amelyről versben vallotta: „*ez a város születésem helye*”, és Szabadszálláson volt a szülői ház, ahová diákként s költőként vissza-visszatért, míg azt az árvíz el nem sodorta. Oda üzent: „*a szép Kis-Kunság, az én szülőföldem, s bármily közel áll az ember szívéhez az egész haza, még közelebb áll az a hely a hazában, ahol születtem...*” E vallomásának általános érvényű második fele valamennyiünk nevében szól, hiszen ez a honismeret alaptétele.

Orlai Petrich Soma:
Petőfi Mezőberényben (Olajfestmény,
1849 után; Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok)

Keveseknek adatik meg az írástudók közül, hogy oly közlőrl megismerhessék az ország különböző tájait, mint Petőfinek. Nem üdvös ugyan, ha valaki iskolai tanulmányait kilenc helyen végzi, de az adott körülmények különböző sajátságait előnyére fordíthatja az ifjú ember. Félegyházán ismerkedik a betűkkel, Kecskeméten már latinul is tanul, majd lakhelyén, Szabadszálláson készül fel az algimnáziumi tanulmányokra. Nyolcéves, amikor elkerül a szülői házból, s ez a körülmény nyomot hagy lelki és szellemi fejlődésén. Sárszentlőrincen a feljegyzések szerint kitűnik a latin nyelv tanulásában meg a szépírásban, onnan két év után Pestre kerül, ahol a német nyelv elsajátításába kezd, két iskolát is kipróbál, eredményei azonban romlanak. Az aszódi gimnázium lesz a következő állomás, ahol 50 diák tanul Koren István keze alatt. Tanára így jellemezte: „*Szellemi tulajdonait tekintve komoly, józan indulatu, nem fecsegő, hanem gondolkodó volt*”, bár kissé önféjú, dacr hajlandó. „*Szépen rajzolt és írt, irományait rendben tartotta, jó sikerrel könyveket olvasott, ernyedetlenül tanult.*” Nem lehet véletlen, hogy Petrovics Sándor

kapta a feladatot a két tanév elvégzése után a búcsúversezet megírására, ez lett első ismert alkotása. A selmecbányai líceumban német és szlovák nyelvi környezetben tanult tovább, s döntenie kellett, milyen kultúrkörhöz érzi közel magát. Határozott tudatossággal lett az önképzőkörök közül a Magyar Nemes Társaság tagja, amelyben többször szerepelt verssel, szavalattal. Kiváltotta azonban a pánszláv érzelmű Lichard Dániel tanár ellenszenvét, aki magyar történelemből megbuktatta.

Tanulmányi eredményeinek romlása, a színészzel való próbálkozása elhidegítette tőle apját, aki addig gonddal irányította iskolázását, de az 1838-ban elszenvedett anyagi tönkremeneteltől sújtva, nagyobb fiában csalódvá megvonta tőle támogatását. Petőfi elindult a maga bizonytalan, röögös útján: Pesten színházi statisztaszerepet vállalt, majd Sopronban – magát idősebbnek vallva – 17 évesen katonának állt. Míg ezrede Sopronban állomásozott, el-eljárt az evangélikus líceum tanulói közé, onnan azonban Tirolba, majd Horvátországba vezényelték, ahol egészsége aggasztóan leromlott, ezért rokkantként leszerelték. Pár hétig Pápán tanult, majd nyáron vándorszínészekhez csatlakozott, rövid ideig szüleinél tartózkodott Dunavecscén, s csak ősszel folytatta tanulmányait. Ekkor írta egyik barátjának: „*én középszerű ember nem leszek, aut Caesar aut nihil*” (vagy Cézár, vagy senki). Az önképzőkörben több tehetséges diáktárssal együtt bővítette irodalmi ismereteit: a magyar költészet nagyjai mellett a német irodalom jeleseinek műveit olvasta, Heine, Schiller, Matthisson, latinból pedig Martialis verseit ültette át magyarra. Itt avatták költővé: *A borozó* című, 1842 áprilisában írt költeményét a nagy tekintélyű Bajza József közölte folyóiratában, ősszel pedig a *Hazámban* című verset már a *Petőfi szerzői* névvel olvashatta a nagyközönség.

Van valami jelképes abban, hogy a magára lelt költő ilyen című, ilyen tárgyú verssel köszönt be az irodalomba. A hazán – ebben a Dunavecscén keltezett vallomásban – a szűkebb pátriát érti, az „*arany kalásszal ékes rónaság*”-ot, ahol az „*anyatejnek mézét*” ízlelte, ahová nehéz évek terhével tért vissza, hogy eltörölje „*minden szenvedés emlékezetét*”, s hogy örömmel zárhassa gondolatsorát: „*Vidám napod mosolyg ismét reám, / Hü gyermekedre, édes szép hazám!*”

A versnek sikere volt, de például az elpártolt barát, Szeberényi Lajos túl prózainak ítélte Petőfi költői nyelvét, mert az eltért a Kazinczy, Berzsenyi és mások által meghonosított klasszikus verseléstől. Ez azonban nem volt véletlen, hiszen Kisfaludy Károly, Bajza József, Vörösmarty Mihály nemzedéke már nyitott a romantika felé, várható volt, hogy a stíluseszmény közelebb kerül a köznyelvi, sőt, népnyelvi változathoz. Petőfi, Arany, Tompa, Jókai nemzedéke diadalra is vitte az új hangot. Petőfi tisztelte költőelődjait, de nem csupán a vájtfülűekhez kívánt szólni, hanem az egész nemzethez. Jellemző a rokonszenve Gvadányi József iránt, mondván: „*Nincs abban sok cifra poétai szépség, / De nagyon annál több igaz magyar épség.*” Ugyanebben az évben, 1844-ben így jellemzi a maga költészetét: „*A korlátatlan természet / Vadvirága vagyok én*”, s ez a metafora mindent megmagyaráz: életlenni az élményvilága, mesterkéletlen a fogalmazásmódja.

Emberi magatartásában a horatiusi példát követte: nem visszariadni a kor kihívásaitól, szembe szegülni a sors csapásaival. Egy korai epigrammájában írta: „*Hasztalanul vágyasz, vad sors, kínozni. Nem érzem: / Nincs szívem. A haza s a lányka s barátnak adám.*” Nem mondhatjuk különösnek, hogy már a kezdőponton a közéletiség és a magánérzés kettőségére utal, amely nyolc év múlva verseskönyve mottójaként a „*Szabadság, szerelem! / E kettő kell nekem...*” formában kristályosodik ki. Alapvető emberi és költői érzelmekről van szó. Kölcseynél például korábban így hangzott: „*Áldozatom két Istenség oltára felett áll: / Könny neked ó Szerelem, és neked, ó Haza, vér!*” Mint ahogy a helytállás értékéről is olvashatott – többek között – Berzsenyi *Osztályrészem* vagy Kazinczy *Férfilelek* című ver-

sében. Nem annyira a téma megválasztásában, hanem értelmezésében, variálásában rejlik újszerűsége. Vannak ugyan csalódott hangjai, de alaptermészetét a „*Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessen / Az emberiségért valamit!*” óhaja jellemzi, s vállalná a halálveszélyt is a világszabadságért folyó harcban.

Túlzás ez? Költői túlzás, s egyúttal jellemzője Petőfi érzelmi gazdagságának. Adynál jelentkezik majd a modern ember lelki ellentmondásosságának drámai kifejeződése, de Petőfi is küszködik kételyekkel. A *Világosságot!* című versében töpreng: van-e haszna az önfeláldozó életnek, mi a boldogság, elérhető-e valamilyen cél? Költői hasonlósor érzékelteti aggodalmát: „*De hátha úgy vagyunk, / Mint a fa, mely virágzik / És elvirít, / Mint a hullám, amely dagad / Aztán lesimul, / Mint a kő, melyet fölhajítanak, / Aztán lehull, / Mint a vándor, ki hegyre mászik, / S ha a tetőt elérte, / Ismét leballag, / S ez így tart mindörökké: / Föl és alá, föl és alá... / Irtóztató, irtóztató!*” Az 1845 telén, 1846 tavaszán Szalkszentmártonban keletkezett versciklusa lehangoló személyes történetek miatt keseríti hangját; hevenyészettnek tűnnek darabjai, de akár XX. századi termésnek is mondhatnánk némelyiket. Ilyen költői képekkel találkozhatunk bennük: „*Annyit sem ér az élet, mint egy eltört fazék!*”; az emlékezet „*összetört hajónk egy deszkaszála!*”; a dicsőség „*a napnak könnyekben megtört sugára!*”; „*Az én szívem egy föld alatti lak, sötét, sötét!*”. És egy négysoros: „*A bánat? egy nagy óceán. / S az öröm? / Az óceán kis gyöngye. Talán, / Mire fölhozom, össze is töröm.*”

Petőfi költészetét a maga sokszínűségében kell látnunk, hogy életművét méltón értékeljük. Közéleti verseiben ugyancsak többféle hangot üt meg: az óhajtól (pl. *Respublika*), a biztatáson (*A nemzethez*), a meggyőzésen (*A magyar nép*), a harci riadón (*Csatadal*) át az átkozódásig (*A XIX. század költői*) és a kétségbeesésig (*Fekete-piros dal*). E sokszínűségben közrejátszott az adott, pezsgő történelmi helyzet: a reformkor lendülete, a forradalom és a szabadságharc másfél mozgalmas éve.

Ezt mondhatjuk el a magánszféráról is: az irodalomtörténészek hangsúlyozni szokták, hogy a hitves és a szülők iránti érzelmek nála jelennek meg jellemző költői tárgyként irodalmunkban, kierjeszti tehát a családi költészet kereteit. Petőfi költeményei és prózai művei (beleértve drámatörredékét, levelezését), műfordításai (latinból, németből, angoltól, franciából!) három kötetben, 2400 oldalon elférnek, de sokféle lírai és epikai műfajban alkotott sajnálatosan rövid életében, mindössze nyolc év alatt. Joggal mondhatjuk: az alkotás töltötte ki életét.

Életművének egyik jellemzője – miként életeseményeinek is –, hogy állandó mozgásban van. Nemcsak diákként vagy vándorszínészként hanem témaválasztásában, üzeneteiben is. Valószínűleg nincs magyar költő, aki többet gyalogolt volna, mint ő, aki nála jobban ismerné hazánk vidékeit, így lett a magyar tájírának első nagy mestere. Az alföldi költőjének tartják, s valóban a szülőföld jelenik meg legtöbbször leírásaiban és látomásaiban, de – bekalandozva Mohácstól Pozsonyig a Dunántúlt, többször a Felföldet, a Partiumot, Erdélyt – sokfelől szerzett és közvetített élményeket. Ír – hogy néhány kiragadott példát mondjunk – a Dráváról, Dunáról, Tiszáról, a Sajó völgyéről, a Mátra erdőségéről, Murány váráról, Vajdahunyadról, a budai hegyekről, a hevesi rónáról, a majtényi síkról, az eperjesi erdei lakról, Visegrád tájáról. Amikor a hazáról szól, gyakran megidézi a nagy történelmi elődöket, mert mécsesének lángját – írja – népének ősei lobogtatják, „*mintha nap volna mindenik / Oly tündöklők e szellemek.*”

Útjegyzeitet ugyancsak a személyesség tette népszerűvé. 1845-ben segédszerkesztői feladataitól szabadságoltatva magát Pestről gyorszetkénen felvidéki útra indult Gödöllőn, Aszódon, Miskolcon át Kassáig. Onnan vitte tovább a járat Eperjesre, ahol Kerényi Frigyes és Tompa Mihály várta, és ahol egy este a tanulóifjúság fáklyászenével tisztelte meg,

fölkereste a sárosi vár romjait. Tovább utazva fölértek a Branyiszkóra, ahonnan belátni „a gyönyörű Szepes tündérvölgyébe”, majd Lőcsén megpihentek. Késmárkon találkozott a neves professzorral, Hunfalvy Pállal, megnézte a Thökölyek várát. A Tátra elől csak rövid ideig emelkedett föl a ködfátyol, „gyönyöröttasan szemléltem”, mondja róla Petőfi. Három hetet Iglón töltött, onnan Rozsnyó felé indult tovább, s fáklafénynél bejárta az aggteleki cseppkőbarlangot. Gömör, Rimaszombat, Várgede, Fülek, Losonc voltak állomásai, megbámulta a somoskői várat, fölkapaszzkodott Salgó várának romjaira, s – mint írja – „tekin tetem mérföldeken, lelkem századokon túl barangolt”. Megismerkedett Balassagyarmattal, onnan Rétságon át igyekezett Vácra és Pestre.

Hasonló elevenséggel írta 1847-ben úti leveleit Kerényi Frigyeshez. Akkor is Pestről indult, beszámolóinak helyszínei: Füzesabony, Debrecen, Nagykároly, Nagybánya, Erdőd, Nagyszalonta (ahol Arany Jánoséknál töltött szép napokat). Pesten megpihenve Gömör felé indult tovább, s írta leveleit Bejérről (ahol Tompa Mihály vendége volt), Miskolcra, Sárospatakról. „Szent föld – írta róla. „E város volt a magyar forradalmak oroszlánbarlangja.” Az Ungvárról keltezett következő tudósításából megtudjuk, hogy Sátoraljaúj helyben találkozott Kazinczy Gáborral, s onnan kilátogatott Széphalomra, amely „szent hely” Kazinczy Ferenc miatt, és: „Kötelessége volna minden emelkedettebb lelkű magyarnak életében legalább egyszer odazarándokolnia, mint a mohamedánnak Mekkába.” A Bodroghözön át jutott el Ungba, Beregbe, a munkácsi várba. S írja aztán leveleit Szatmárról, Koltóról (ahonnan házasságáról számol be), Kolozsvárról, végül azután Bánffyhunad, a Király-hágó, Nagyvárad, Nagyszalonta, Szolnok érintésével hét hónap után tér vissza ifjú feleségével Pestre.

Sajnálhatjuk, hogy e műfajban csak két műve született. Ha megszámlalnánk, azt tapasztalnánk, hogy több napot töltött úton, átmeneti szálláson, mint a szülei vagy a maga otthonában. A lírai útirajz műfaja nem elsősorban a látott nevezetességek bemutatása miatt érdekes, hanem mert a költő benyomásait, érzéseit, kommentárjait rögzíti; tehát az alany fontosabb a tárgynál. A valóság azonban közvetlenebbül, a vershez képest kevésbé áttételesen jelenik meg, az elbeszélést a humor, az (ön)íronia élénkíti. Árnyaltabban mutatkozik meg Petőfi viszonya a tájhoz és annak népéhez, valamint a tájból megelevenedő történelmi múlthoz.

Petőfit költőként az utókor mindig nagyra becsülte. Nem mindig az igazi, tehát a teljes életművet méltatták; az adott kor vezéreszméi szerint hol a családját – szüleit, szerelmeit, feleségét – illető, a magyarságát megvalló üzeneteit emelték ki, hol forradalmisága kapott nagyobb hangsúlyt. Babits Mihály fájdalommal írta a Trianon okozta bénultság idején, száz évvel ezelőtt: „Hol a szem, szemével farkasszemet nézni? / Ki meri meglátni, ki meri idézni / az igazi arcát?” Valóban lehettek időszakok, amikor „ünnepe vak ünnep” volt, s „csak a vak Megszokás, a süket Hivatal” helyezte el koszorúit szobrainál. Babits elkeseredett megnyilatkozását nem tekinthetjük ugyan általánosan érvényesnek, de arra int: láttassuk Petőfi igazi arcát. Használni lehetett nevét akár a nacionalista, akár a kommunista propaganda céljaira, de verseinek széles körű elterjedtsége akadálya annak, hogy egy-egy szűk kör kisajátítsa. Nincs még egy magyar poéta, akit olyan rendszerességgel ünnepele nének – ha máskor nem, március 15-én –, mint a *Nemzeti dal* költője.

Itt most nem emeltük ki Petőfi történelemformáló hatású forradalmi és szabadságharcos verseit, azok gyakran szóba kerülnek, s nincs vita jelentőségükről. Azt kívánjuk sugalmazni, hogy a költő lantjának sok húrján játszott, ezért tud itt élni velünk két évszázaddal születése után is. Mert sem a költő, sem az olvasó nem közéleti ember csupán, továbbá nemcsak ünnepnapok vannak. Petőfi hétköznapjainkban is, különösebb szerepvállalás

nélkül is szól hozzánk. Hirdeti ugyan a szigetvári hős önfeláldozására gondolva, hogy „*Le-
gyen olyan minden ember, mintha / Zrínyi Miklós unokája volna*”, és fájjalja a gyengeséget,
amely miatt: „*ősid félisteni lelke / Sír unokáinak elkorcsosodása fölött*”, viszont nemcsak
István öccsének szól, hogy „*az édes jó anyát [...] szeresd, tiszteld, imádd!*”, nemcsak ő érez-
het így: „*Szerelmem sasmadár; / Vagy égbe száll velem, / Vagy széjjelszaggatja / Körmeivel
szivem*”, s hajlamosak vagyunk vele együtt mondogatni: „*S hol pohár és a pohárban bor van,
/ Tarka jókedv születik meg ottan.*” Őszinte költő, akiben megférnek az apostoli elhivatott-
ság lángjai mellett az esendő ember örömei és gyötrődései.

A honismeret ügyének elkötelezett ember könnyen beleéli magát Petőfi világába, feledve
a közben elmúlt több nemzedéknyi időt. Értjük, miként „*beszél a fákkal a bús őszi szél*”,
szinte látjuk, hogy „*Kalmár szellő járt a szomszéd mezőkön. / S vett a füvektől édes illatot*”,
tudjuk, milyen „*az ég arany hajnalcsillagja s a föld ezüst harmatja*”. Vele valljuk, hogy „*a jó
ügynek végre győzni kell*”, és „*A magyarnak élnie kell örökké, / És nem szabad rabnak lennie
többé!*” Vele együtt tiszteljük azokat, „*Kiknek szívében a honszeretet / Mint szentegyházi
oltárlámpa ég.*”

Tragédia-e, hogy nem tudjuk, merre van a nyughelye? Aligha, hiszen ezernyi kép, em-
léktábla, szobor, utca és intézmény hordozza nevét, s ad alkalmat a vele való találkozásra.
Nincs eltemetve: *műveivel ma is itt él közöttünk...*

Kováts Dániel

Petőfitől Petőfig – és tovább

Nem hiába jósolta meg anyjának a költő fiú, hogy hírneve örökké élni fog, a harmadik
évszázadba fordulva is páratlan Petőfi jelenléte. A *Jövendölés* című költemény (Kecskemét,
1843. március 5-e előtt) az egyik legismertebb Petőfi-vers, pontosabban a 11 stórfából csak a
kezdő és záró versszakok. A közbülső részek a halálba menő költőt mutatják romantikus
vízióban az akkor még igazán ifjú poétát.

Ha csak a nagy nemzeti költőket vesszük sorba, közülük is külön, önálló „Pantheonban”
sorakoznak a saját hagyományt kiteljesítők, mint az ukrán Sevcsenko, az orosz Puskin, a
skót Burns. Népdalokra hasonlító szövegeket ők maguk is alkottak. Ehhez képest, mond-
juk Herder vagy Goethe is ismert népdalokat (az egész világról), de náluk inkább csak
ujgyakorlat, ha maguk is kísérleteznek hasonlóval. Azonban a népköltészetből ők inkább
a mesét, mondát, balladát népszerűsítik.

Az 1760-as évektől a XIX. század közepéig több generáció is ezt használja népköltészet-
ként. Petőfi költeményei is ilyen magyarázatot kapnak. A magyar népköltészet-kutatás
történetét szerencsére sokan áttekintették: Horváth Jánostól legújabbán Dávidházi Péte-
rig, Margócsy Istvánig és Szilágyi Mártonig. Az említett irodalomtörténészek Petőfiben a
zseniális költőt emelik ki.

A nemzetközi folklórkutatás inkább ideológiai és művelődéstörténeti összefüggéseket
keresett. A *népiesség és a romantika* folklorisztikai értelmezését adták. Ezt olvashatjuk a
magyarra is lefordított olasz Giuseppe Cocchiara-kötetekben is. Viszont ha egymással ösz-
szetvetjük, mondjuk a Baltikum folklórtörténetét vagy irodalomtörténetét – a különbségek
is számottevők. Részem volt a közelmúltbeli összehasonlító irodalomtudományi társaság

(AIRC) nemzetközi kézikönyveinek munkálataiban és észrevehettem, hogy végül is nem tudtak társadalomtörténeti vagy poétikai periodizálást összesíteni. Az egyik bevezető kötet a „*nemzeti költő*”-k portréival kezdődik: a lengyel Mickiewicz, a román Eminescu, a bolgár Botev társaságában maga az áttekintő szerkesztő, John Neubauer készítette el e részben Petőfi bemutatását. Azt tartja fontosnak, hogy Petőfi hogyan építi fel önmagát és műve aztán nemcsak poétikai, hanem társadalmi idollá válik. Azt hiszem „*Petőfi és a nép*” kapcsolatát másképp is be lehetett volna mutatni. A szabadságimádó költő képe főként a korabeli német értelmezésben feltűnő, ám az angol John Bowring ugyancsak ezt a nézetet vallja: és ő már korábban éppen magyar népdalokat fordított angolra (1830). Ez azonban még a magyar irodalmi népiesség Toldy Ferenc és Vörösmarty Mihály képviselte korábbi szakaszába való.

A magyar folklorisztikában szerencsére elméleti szinten is kifejeződik a népköltészet és a műköltészet összevetése. Két fogalom utal a kölcsönhatásra: a *folklorizmus* és a *folklorizálódás*. Az első esetben a költő veszi át a folklóralkotást: például a meséket a gyűjtők maguk stilizálják és így teszik közzé. A másik esetben a hivatásos kultúra jut el a néphez és ott jelenik meg. Petőfi életművében mindkettőre van példa, olykor egymástól elválaszthatatlanul. Az utókor többször is összegezte az ilyen adatokat: Sebestyén Gyula, Terbe Lajos, Ortutay Gyula, Faragó József, Katona Imre és legutóbb Küllös Imola tárt fel ilyen kapcsolatokat. Ezek szinte esetenként is tanulságosak. Az egyik legismertebb példa Petőfi *Alku* című verse (Szalkszentmárton, 1845. szeptember 25–26., „*Juhászlegény, szegény juhászlegény...*”). A XIX. században hamarosan sok „*népi*” változata lett ismert, és hamar már dallamra énekeltek. Feltűnő, hogy Erdélyben egy generációval később vált népszerűvé.

A kitűnő magyar filológiának hála, igen könnyű az elsődleges adatok megkeresése. Nem is egy „*kritikai*” Petőfi-kiadás készült. Kiváló négykötetes Petőfi-szótár áll rendelkezésünkre, amely főleg a *hapax legomenon* szavak és Petőfi nyelvi alkotóerejének bemutatását teszik lehetővé. Külön is meg kell említeni Kiss József páratlanul pontos Petőfi-tanulmányait.

„*A helység kalapácsa*”, *fafaragás, Prohászkané Jablonszky Éva alkotása*
(Molnár László felvétele)

Amennyire gazdag Petőfi egyes verseinek kutatása, olyan keveset foglalkoztak a kutatók a *műfajhierarchia* kérdéseivel. Pedig ez a folklór értelmezését illetően is döntő fontosságú. Az a jelenség, hogy egyes műfajok hirtelen megjelennek, elszaporodnak és kiszorítanak más műfajokat – a XIX. század első felében jól adatható. Például Pálóczi Horvát dalai még egy korábbi műfajhierarchiát mutatnak, mint Petőfi népdalai. És a valamivel később megjelenő *népballadák* ismét más műfajhierarchiához tartoznak. Ezt a változást a legegyszerűbb a tömegközlés jelenségeiben bemutatni. Petőfinek jó érzéke volt a tömeg-

közlés felhasználásához. Ritkán szokás említeni, hogy ő jelentette meg magyarul a Robin Hood-történeteket. (Németből fordítva, egyszerűsítve és a nagyközönségnek szánva.) A betyárromantika is új műfaj Magyarországon.

Hogy mennyire jól tudta Petőfi ennek poétikáját kifejleszteni, könnyen igazolhatjuk. Az első klasszikus ilyen verse a *Fürdik a holdvilág az ég tengerében...* (Pest, 1844. április), amely két felfogást kapcsol egybe: a betyár sanyarú életét és megbánását. Ha tehetné, viszontatérne a becsületes életbe – de ez nem lehetséges, édesanyja meghalt, házuk összeroskadt és az akasztófa várja. Petőfi verse gyorsan terjedt és éppen a megbánó részeket formálta át, sőt, hagyta ki a nép.

„A négyökrös szekér”, fafaragás, Prohászkané Jablonszky Éva alkotása
(Molnár László felvétele)

Petőfi kedvelte a vadromantikát. Ezt nemcsak az 1849 nyarán éppen hogy csak elkezdett *Az eperjesi hóhér* rémdrámája tanúsítja, amely már a forradalmat letiporni jött Habsburg-seregeket gyűlöli. Vérivó, szemet kiszűrő hóhércsapat az ördög és a császár szolgálatával dicsekszik. Ehhez képest jóval szelídebb Petőfi és Jókai romantikájának világa és a magyar népköltészet. Még a ponyvairodalom durvasága is enyhébb. Ha Victor Hugo párizsi kol-dusvilágát vagy Shakespeare műveit vesszük elő, azok ennél szelídebbek, vagy legalábbis simábbak. (A *Coriolanust* éppen Petőfi fordította.)

A műfajhierarchia megváltozására a legkiválóbb példának a *János Vitéz* (1844). Amint tudjuk, ez két fejlettségű változatban készült el. Az első kidolgozás evilági esemény-sorozat, a juhászbojtártól a francia udvarig. Ezt maga a költő nevezte „népmesé”-nek. Az ezt követő második rész már kozmikus, sőt, ezoterikus és archetipikus, akár egyenesen rózsakeresztes mozzanatokkal. Vörösmarty *Csongor és Tündéje* ehhez hasonlóan filozofikus szereplőket fejleszt tovább az eredetileg nemzetközileg ismert irodalmi meséből. Ez a sokrétűség okozza, hogy olyan sokféle átdolgozása volt sikeres Heltai Jenő és Kacsóh Pongrác daljátékáig, legutóbb Jankovics Marcell mesefilmjéig. A magyar kultúrának vitathatatlan talpköve, Petőfi előzményeitől, mint amilyen a hihetetlen katonatörténetek (*Az obsitos – Hány János – 1843*), a falusi eseményekig.

A *János vitéz* nemzetközi sikert aratott és nemcsak a magyar nép költői felemelkedésének apoteózisát keresték az elkészült műfordításokban. A legkitűnőbb megoldásokat így

értékeltették: az észt költőnő, Ellen Niit és a román költő, Eugen Jebeleanu fordításait, szinte már átültetéseit. Utóbbi még a román „Viteaz” szót is használja.

A reformkor magyar irodalmának célja a nagy, nemzeti eposz megteremtése volt – azért az 1840-es évek közepén egymás mellett születnek másféle epikus költemények. Petőfi maga is korán fogott egy honfoglalási eposzhoz (*Lehel*, 1842, több, töredéknek tekinthető vers), ám nagyszabású eposzt végül nem hozott létre.

Nemcsak Petőfi művei, élete is a folklór részévé lett. Bonyolult és változatos élete ehhez elég alapot adott. Erre házassága is évtizedekre újabb lehetőséget nyújtott. Már a kortársak sok történetet meséltek a bolyongó és soha meg nem alkuvó „táltos”-ról, majd Dienes András szöveggyűjteménye (*A legendák Petőfije*, 1957) szolgáltatott ehhez példát. Az egész biográfiát Hatvany Lajos gyűjtötte össze ily módon. 1948-ban Ortutay Gyula kezdeményezte a szabadságharc emlékezetének országszerte történő kutatását. Gazdag gyűjtés és több tanulmány készült el. (Lásd Dégh Linda szerk.: *A szabadságharc népköltészete*, 1950). Feltűnő, hogy az ország egyes tájain eleven ez a folklór – másutt nem. Van, ahol gazdag a Kossuth-folklór és Petőfinek még a neve sem fordul elő.

A hivatalos történelemszemlélet is sokféle mozaikszerű maradt. A királygyilkosságra uszító költő nevét egyes iskolákban nem is említhették. Ám azt, hogy az ilyen *Petőfi-lore* máig is virulens, még a tragikomikus barguzini expedíció országos vitatása is jelzi.

Nemcsak egy-egy szöveg, hanem általában a „költő-lét” is lehet Petőfi öröksége. A XX. század elején Kiskőrös vidékén a gazdák egymással valóságos irodalmi levelezést folytattak. Janó Ákos tanulmányai tüzetesen bemutatják e sajátos költészetet. Akasztó községből (ez is Petőfi-táj) Réthei Prikkel Miklós helyi költők életművét sok kötetben tette közzé. Hasonló módon Erdélyből a széki Bollók Sári egyik költeménye ezt a folytatólágosságot maga fogalmazza meg:

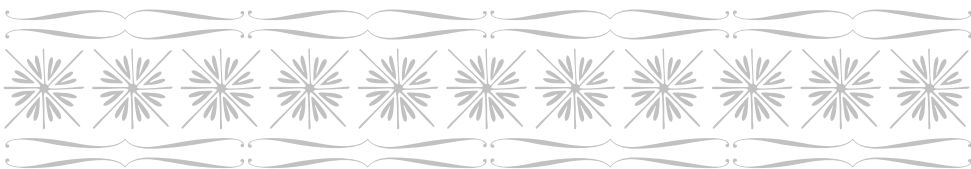
Petőfihez

*Jó barátom, engedd hogy így hívjalak,
s a versemben nagy betűkkel írjalak.
Írjam le, hogy nagyon-nagyon szeretlek.*

Egy kultúrában a hivatalosan megünnepelt évfordulók politikai aktualitást szoktak ki-fejezni. Ma Petőfi nézeteit nem követik. De ennél többet adnak: kultúránk életerejét. Annak idején egy saját „tündérvilág”-ot alakított ki. Ez is meglepően sokrétű. Rikán szokás emlegetni *Tündérkaland* című versét, amely a korabeli Pest tülekedő mindennapját mutatja be, akárcsak később Arany János Vojtina-versében. Ami nem is csoda, hiszen 1847 júniusában nagyszalontai látogatásakor kezdett bele.

Arany János, Ady Endre, József Attila, vagy akár Weöres Sándor szinte bevallottan folytatják Petőfi költészetét.

Voigt Vilmos

ISKOLA ÉS HONISMERET

PETŐFI, 200

Tanítómestereink

Petőfi Sándor: Három levél Bem seregéből¹

1. A KÖZLÖNY SZERKESZTŐSÉGÉHEZ

Szászsebes, [1849.] ápr. 11.

Néhány heti betegeskedésem után visszatértem e hó elején azon hadsereghez, melynek hogy tagja vagyok, büszkeségem, mert vezére Bem; és boldogságom, mert Bem nekem barátom, atyám. A sors úgy akarta, hogy részt vegyek e hadsereg annyi fáradalmaiban, veszélyeiben és szerencsétlenségében, s hogy diadalmánál ne legyek jelen. Nem zúgott az ágyú, nem csengtek, csörögtek, ropogtak a fegyverek, midőn Szebenbe bementem, csend és béke volt – az ellenség akkor már Oláhországban bujdosott, német és muszka. Szebenben találtam Bemet; mint egyszerű közember mentem hozzá, minden igény és vágy nélkül; ő visszaadta a kapitányságot s kinevezett segédének; az első közönyösen, a másodikat gyönyörrel fogadtam el. Másnap Gyula-Fejérvár alá mentünk, s azt még aznap mintegy három óra hosszat ágyúztuk, s föladásra szólítottuk föl; a várbeliek egyikre is másokra is huszonnégy fontosokkal feleltek. A tábornok annyi sereget hagyván a vár körül, mennyi elegendő annak teljes bekerítésére, idejött Szászsebesbe s azóta itt vagyunk. Holnap vagy holnapután indulunk Magyarországra.

A napokban voltak itt a hadügyminiszternek s a nemzetgyűlésnek küldöttei, kik meghozák Bemnek az elsőrendű érdemjelt. Az átadás csak szobában, néhány tiszt jelenlétében történt, mert helyben nincs sereg, s különben is a mi vezérünk nem szokott az efféle salangos és csattogó ceremóniákhoz. Volt ennek a kis szobai ünnepnek mindamellet sok pedáns és táblabirói oldala, de volt olyan momentuma is, mely megható, megrázó, mondhatni nagyszerű volt, midőn az öreg Németh alezredes e szavakkal adta át tábornokunknak az érdemjelt: „Én nem vagyok szónok, s ha az volnék, sem tudnék most beszélni; engedje meg ön, hogy megcsókoljam önnek jobb kezét, mely az én hazámért vérzett!” és sírva csókolta meg a tábornok csonka kezét, s mi, kik jelen voltunk, mindnyájan sírtunk – de ezt nem olvasni kell, ezt hallani és látni kellett volna.

---

¹ A Petőfi-emlékév, a költő születésének bicentenáriuma kapcsán idézzük a költő leveleit. Petőfi a feleségének szóló levél megírása után két nappal, Fehéregyháza környékén esett a szabadságharcban áldozatul. Forrásunk: *Petőfi Sándor* Összes prózai művei és levelezése. A szöveget gondozta *Martinkó András*. Bp., 1974. 403–405, 418–419. A magánhangzók időtartamát a mai írásmódhoz igazítottuk. A kihagyást [...] jelzi. A címadás és a lábjegyzetek tőlünk valók. (A szerk.)

Tennap küldötte szét Bem a kisebb érdemjeleket serege jobbainak. E sorok írójának szerencséje van ezek közé tartozni. S így meg vagyok végre jutalmazva is, pedig túlságosan, nem azáltal, hogy érdemjelt kaptam, hanem azon mód által, mellyel azt nekem átadta Bem. Legyen gyöngeség tőlem, vagy akármí, én meg nem állhatom, hogy e jelenetet ki ne írjam. Saját kezével tűzte mellemre az érdemjelt Bem, bal kezével, mert jobbjá még föl van kötve, s ezt mondá: „bal kézzel tűzöm föl, szívem felőli kezemmel!” s midőn elvégezé, megölelt, hosszan és melegen ölelt! – az egész világ tudja, hogy én nem vagyok szerény ember, de istenemre mondom, ennyit nem érdemeltem. Oly megilletődéssel, melytől, ha eszembe jut, most is reszket a lelkem, ezt feleltem: „Tábornokom, többel tartozom önnek, mint atyámanak; atyám csak életet adott nekem, ön pedig becsületet.”

2. A KÖZLÖNY SZERKESZTŐSÉGÉHEZ

Karánsebes, ápr. 17. 1849.

Kijöttünk Erdélyből, mégpedig jó ómennel, mert első lépésünk is diadal. Vaskapun innen, Vaiszlova² határőr falunál várt bennünket az ellenség. Megtámadtuk, megvertük. Veni, vidi, vici.³ Két zászlóalj volt ellenünk, seregünkben csak négy század (a 78. számú székely zászlóaljból) volt a tűzben, s e négy század a legalább 2000 emberből álló ellenséget, mintegy két órai harc után oly kétségbeesett futásnak lódította, hogy Karánsebesig meg sem állt, s onnan is még aznap tovább futott, úgyhogy tennap reggel, midőn ideértünk, a városiak fehér zászlókkal fogadtak. Az ellenség elesetteinek számát nem tudjuk bizonyosan, láttunk valami húsz agyonlőttet s mintegy ötven vízbe fúltat, kik a Tuneten⁴ keresztül akarták életüket a hegyekbe vinni. Minekünk – ami talán hihetetlen, magam sem hinném, ha jelen nem lettem volna – mégcsak sebesültünk sincs egyetlen egy sem. Két ágyujok is nálunk maradt; az egyiket négy székely a szemem láttára vette el példátlan bátorsággal. Tábornokunk ma jutalmazta meg őket érdemjellel és pénzzel, de méltók, hogy neveiket is tudja a haza: Deák Máté, Nagy József, Nagy Imre, Szabó Márton közlegények. Átaljában csak annak lehet fogalma a székely vitézségről, aki maga látja. Ezek valóban csodagyermek, mert nagy részök jóformán gyermek még. Nyugodt bátorsággal, mondhatni kimért lépésekkel haladnak a csatában előre folyvást biztosan, mint a réten a kaszások, s még énekelnek, mikor már ropognak fegyvereik. A lövöldözést hamar megadják, szuronyt szegeznek, s rohannak, és velök rohan az enyészet; az ellenségnek nem marad más, mint futni vagy meghalni. De a székely csak egy feltét alatt ily vitéz: ha vezére még vitézebb, mint ő, s azért szükséges, hogy Bem legyen a vezérök. De amely hódító a mi tábornokunk rettenetes fegyvere, tán még hódítóbb hasonlíthatatlanul szelíd bánásmódja a harc után. A környékbeli lakosság, mely eszeveszetten futott el előttünk, jövőget visszafelé látván, hogy a honnmaradtaknak semmi bántása nincs. Ha e szerencsétlen nép még egyszer fellázad ellenünk, méltó, hogy extermináltassék.⁵ Jövő levelemet honnan írom? nem tudom, tán onnan, ahonnét legkevésbé gondolnók. A mi öreg urunktól sok kitelik.

---

2 Mai magyar neve Szörénybalázsd.

3 Jöttem, láttam, győztem. A hagyomány szerint ennyi volt a Julius Caesar által a szenásznak küldött hadijelentésben a Kr. e. 47-ben, a zelai csatában aratott győzelme után.

4 Talán a Bisztra folyócskára gondolt Petőfi.

5 Megsemmisítettessék.

3. PETŐFI SÁNDORNÉHOZ

Maros-Vásárhely, júl. 29. 1849.

Kedves édes Juliskám,

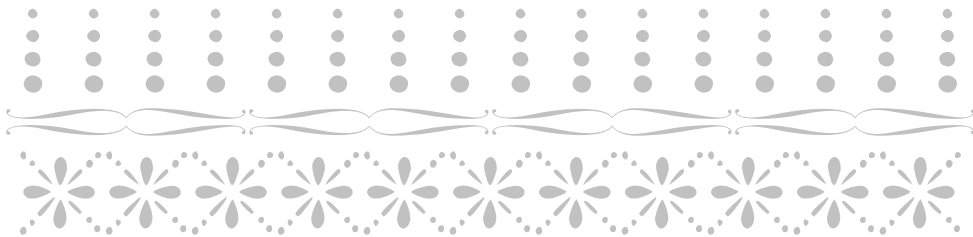
e szempillantásban értem ide vissza hat napi szakadatlan utazás után. Fáradt vagyok; kezem úgy reszket, alig bírom a tollat. [...]

Elmondom röviden utamat. Itt hallottuk, hogy Bem egy csapattal Moldvába ment. Utána rugaskodtunk Udvarhely, Csíkszereda, Kézdi-Vásárhely, Bereck felé; ott találkoztam vele, már visszajött Moldvából, hova lázító proklamációkat vitt be s ráadásul kegyetlenül megdöngetett négyezer oroszot egy zászlóaljjal. Berecken jön hozzá a tudósítás, hogy Szász-Régennél megverték a mieinket, s ezek borzasztóan szétfutottak, vágatott tehát ide a bajt helyrehozni Kézdi-Vásárhelyen, Sepsi-Szentgyörgyön, az Erdő-vidéken, Udvarhelyen keresztül; én vele. Rohantunk szinte megállás nélkül. Iszonyú út volt. Most vagy két napig itt leszünk, míg a sereget egy kissé rendbe szedi, aztán mit teszünk? ő tudja. Előbbeni levelemben írtam, hogy Csik-Szeredának és Kézdi-Vásárhelynek gyönyörű vidéke van; Sepsi-Szentgyörgy talán még szebb, a város is jobban tetszik. Majd körülményesebben megvizsgáljuk, ha együtt utazzuk be Háromszéket, mint a fészket rakni akaró fecskék.

Bemmel Berecken találkoztam; megálltam hintaja mellett, s köszöntem neki, ő odapillant, megismer, elkiáltja magát, és kinyújtja felém karjait, én fölugrom, nyakába borultam, s összeöleltük és csókoltuk egymást, „mon fils, mon fils, mon fils!”⁶ szólt az öreg sírva. A körülálló népség azt kérdezte Egresi Gábortól, hogy „fia ez a generálisnak?” Most még sokkal nyájasabb, szívesebb, atyaiabb irántam, mint eddig, pedig eddig is az volt. Ma azt mondta a másik segédtsztnak: „Melden Sie dem Kriegsministerium, aber geben Sie Acht, melden Sie das wörtlich: Mein Adjutant der Major Petőfi, welcher abgedankt hat wegen der schändlichen Behandlung des General Klapka, ist wieder in Dienst getreten.”⁷ [...]

Hogyan vagytok, kedves édes imádott lelkeim? ha én hallhatnék valamit felőletek! ha lehet, ha valahogy szerét ejtheted, írd, ha csak egy szócskát is, édes angyalom. Én nem mulasztom el az arra menő alkalmakat. Szopik-e még a fiam? válasszátok el minél előbb, s tanítsd beszélni, hogy megleljen. Csókolom a lelketeket és szíveteket miljomszor számtalanszor!

imádó férjed
Sándor

6 Fiam, fiam, fiam.

7 „Jelentse a Hadiügyminisztériumnak, de vigyázzon, szó szerint jelentse: Hadsegédem, Petőfi őrnagy, aki Klapka tábornok szégyenletes bánásmódja miatt lemondott, visszatért a szolgálatba.”

Tabló kiegészítésekkel

Gondolatok egy új Petőfi-film kapcsán

Első gondolatom az volt, amikor megnéztem a *Szabadság és szerelem Partiumban* című filmet, hogy milyen jól jön ez majd a középiskolákban. Magyartanárként nagyon keservesen megéltem, hogy Petőfi életteli alakját eltakarja a nemzeti költő és szabadsághős szobra. Nehéz túllépni az iskolai ünnepélyek Petőfijén. Persze mítoszt rombolni nem olyan nehéz, és divatos dolog mostanában. De hogy mit teszünk a helyébe (teszünk-e valamit egyáltalán?), ez nagy kérdés.

Nem mond el a film mindent Petőfiről, de még a címéről sem. Egy folyamatot mutat be Petőfi 1846/47-ben Partiumban tett látogatásainak hatásaira építve. Viszont egy tanár, a film után, kiegészítheti ezt a tablót. Elmondhatja, hogy Petőfi játszi könnyedséggel versel, elhiteti, hogy mi sem könnyebb ennél, és kiemelheti, hogy a sikerhez tanulás és élettapasztalat kellett, hogy bravúrt bravúrra halmozzon. Petőfi fiatalon már ezek birtokában volt. Egyszerűsége egyszerűség. Nem tanulatlan zseni, hanem páratlanul szorgalmas, tudatos zseni. Beszélt és írt németül, angolul, franciául, olaszul, és a költői mesterségben példaképe Shelley volt. A francia forradalmat lelkesen tanulmányozta, és pesti lakásának falát a forradalmárok arcképeivel díszítette. Könyvtárában számos forradalomtörténeti könyv volt. Természetesen eredeti nyelven, nem is lehetett volna másként, hiszen műfordítások még nem voltak. Nem meglepő ez, hiszen a polgári átalakulással vajúdo Európa értelmisége tanulságot és ösztönzést a nagy forradalomtól nyert.

Petőfi forradalmár volt, de nem elvakult. Sokat vívódott a nagy alapkérdésen is: hogy van-e fejlődés a történelemben? És sokat vívódott a forradalmi erőszak kérdésében is. Egy 1848-as májusi naplóbejegyzése így szól: „Átalakulásunk mindenestre vérbe fog kerülni, arról szó sincs: azon kell hát lennünk, hogy minél kevesebb vérbe kerüljön.” Nem rajta múlt, hogy az ellenforradalmi visszacsapás iszonyú logikája mégis a tömeges vérontást követelte meg.

Talán még arról az ellentmondásról is lehetne beszélni, hogy a pesti március 15. szép egyszerűsége hamar felbomlott. Néhány hónappal később Petőfi már kisebbségi véleményű politikusknak számított. Túl radikális volt. Ezzel aranyfedezeteként a harcteret is felvállalta, pedig a katonaságot békeidőben sem bírta.

Az európai és magyar szabadságküzdelmek leverésének pillanatában halt meg. Ahogyan egy korszak jelképes hőse volt, halálát is jelképesnek érezzük.

Ezekről az eseményekről ugyan nem szól ez a film, de finoman, egyszerre idézi fel az embert, és a nagy költőt, és a benne feszülő ellentmondást. Közelebb kerülünk Petőfi életművének a megértéséhez is, ezért azt gondolom, nemcsak a diákság épülhet belőle, és gyönyörködhet benne, hanem mindenki.*

Tamáská Jánosné

---

* A filmről részletesebben lásd Hajduk Márta forgatókönyvíró-rendező írását folyóiratunk e számának *Termés* rovatában.

A VII. Országos Hon- és Népismeret Konferencia Szeged, 2022. november 4–6.

Beszámoló a VII. Országos Hon- és Népismeret Konferenciáról

2022. november 4-én kezdődött meg a VII. Hon- és Népismeret Konferencia Szegeden. Dr. Zakar Péter, a SZTE rektorhelyettese, dr. Kozma József, a Kulturális, Oktatási, Idegenforgalmi és Ifjúsági Bizottság elnöke, valamint Debreczeni-Droppán Béla köszöntőit követően kezdődtek az előadások.

Elsőként dr. Simon András tanszékvezető mutatta be a *Honismeret* folyóirat 2022/5-ös számát, amely a szegedi konferenciához kapcsolódva *Szerelmes földrajz* rovatában a „szegedi” nagytájat mutatta be. Dr. Marjanucz László, aki a hon- és népismeret egyetemi oktatásáról adott elő, kiemelte, hogy mennyire fontos a tantárgy szempontjából az interdiszciplinaritás, így érdemes az órákat összehangolni a magyar, földrajz, biológia, illetve történelem órákkal, a sikeres tudásátadás érdekében azonban nyugodtan mozgósíthatunk tanterven kívüli ismereteket is, mint a folklór és az antropológia. Véleménye szerint a hon- és népismeret mikrotörténelem erős interdiszciplinaritással. Érdemes azonban elkerülni azt a hibát, hogy a tantárgy ne az országos történelem helyi leképződése legyen. Hasonló megközelítés jelent meg Gergelyné Bodó Mária előadásában is, aki úgy vélekedett, hogy a regionalitás túlmutat a történelem tantárgyi határain, és ezért szükséges a hon- és népismeret oktatása. Az órai kereteken túl érdemes projekteken is gondolkodni, ugyanis ez a szülőket is bevonva valódi közösségi élményeket ad. A hon- és népismeret órán kívüli

megjelenéséről adott elő Krámer Erika, kifejezetten a kirándulásokra fókuszálva nemzetközi kereteken belül. Ennek során rámutatott, hogy inkább csapatban érdemes a szervezést lebonyolítani, a kiránduló csoportoknak pedig számtalan reprezentációs lehetőségük van, mint például a vallás, hagyományos ételek, néptánc. Azonban érdemes felkészülten érkezni, nehogy megsértsük az ottani protokollt, és figyelni arra, hogy ne nagyon legyenek üresjáratok a programban. Károlyi Attila előadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a helyismerettel nagyon sokszor nem professzionális szakembe-

A konferencia résztvevői
(Gergelyné Bodó Mária felvétele)

rek foglalkoznak, és ez nem is probléma, csak tudnunk kell becsatornázni az ilyen jellegű tudást is. Ő és a szegedi honismereti-helytörténeti tanári műhely is ezzel foglalkozik, illetve emellett egy feladatbankot is létrehozta. Fő céljuk az iskolai oktatás segítése, olyan interaktív módszerekkel, amelyek segítségével a diákok közvetlen környezetükkel mélyebb, komplexebb kapcsolatot tudnak kialakítani.

Másnap, szombaton Rostásné Hajdú Erzsébet az évente megrendezett honismereti versenyekről tartott beszámolót, kiemelte a határon túli magyarság diákjainak bevonását is, illetve rámutatott milyen átütő sikere volt az olyan népi mesterségek bevonásának, mint a sütés, vagy szalmafonás. Endrész Erzsébet a kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kört mutatta be, és az általuk évről évre megszervezett tábort. A település lakosai ritkán látott összefogással igyekeznek minél több gyakorlati és tapasztalati úton megszerezhető ismeretet közvetíteni a diákok felé. Gergelyné Bodó Mária azt mutatta be, hogy a honismeret hogyan építhető be iskolai műsorokba. Ez a gyakorlat szervesen összefügg a helyi történelem ismeretével, és rendkívül alkalmas lehet a helyi identitás megerősítésére. Ezután módszertani gyakorlat következett, melynek során a konferencia résztvevői csoportokba rendeződve különböző módokon dolgozták fel Szeged 1848–49-es történelmét (történelmi Facebook profil, LearningApps feladatok alkotása, memekészítés), demonstrálva az eddig előadásokon elhangzott ötletek relevanciáját. Délután a Móra Ferenc Múzeum különböző tárlatait látogattuk meg, rendhagyó tárlatvezetéssel, a múzeumpedagógus munkatársak ugyanis azt mutatták be, hogyan tudják a kiállítások témáját közelebb hozni a gyerekekhez. Ami nyilvánvalóvá vált, hogy egy megtervezett múzeumlátogatás, amely előtt a pedagógus és a muzeológus konzultál, a spontán látogatásnál sokkal mélyebb élményt tud kínálni a diákok számára. A délután további részében Szeged belvárosát fedeztük fel, a konferencia résztvevői közül ugyanis sokan ekkor voltak először Szegeden.

Vasárnap Rada Beáta, Vakula Brigitta és Fodor Roxána tartottak bemutatót honismereti szabadulósorozatból. Ezt az új műfajt a távoktatás inspirálta, itt is a helytörténet által keletkezett erős érzelmi bevonódásra építettek. Feldolgozták többek között a Szeged környéki mondákat, illetve Szent-Györgyi Albert szegedi tevékenységét is. Ezután az Ifjúsági Honismereti Akadémiát szervező munkacsoport tartott rövid beszámolót, kiemelve, hogy a különböző területeken tevékenykedő pedagógusok és szakemberek együttműködése új, komplexebb ismeretek elsajátítását teszi lehetővé a diákoknak. A konferencia zárásaként egy rendkívül tartalmas kerekasztal-beszélgetés zajlott dr. Baksa Brigitta, dr. Gesztesi Enikő és Károlyi Attila között. A beszélgetés leginkább a hon- és népismeret mint tantár-

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői, balról jobbra Károlyi Attila, dr. Baksa Brigitta, dr. Gesztesi Enikő és Juhász Zoltán András (Gergelyné Bodó Mária felvétele)

gyat járta körül. Ugyan rendkívül öröndetes a hon- és népismeret beemelése a 2020-as NAT-ba, problémát okoz, hogy kevés helyen lehet akkreditált tanári végzettséget szerezni (csupán Debrecenben és Pécsen). Felmerült lehetséges ötletként, hogy esetleg a Honismereti Szövetség biztosíthatna ilyen továbbképzést a jelentkező pedagógusoknak. A tantárgy fő célja a hazához és a szűkebb környezethez való kötődés kialakítása, és ezért érdemes általános iskolában oktatni, azonban, mivel a cél a pusztán tudásátadáson túl a jellemformálás is lenne, sajnálatos, hogy középiskolában az órakeret az oktatást nem teszi lehetővé. Természetesen lehetséges szakkörökön, ünnepeken vagy eseményeken keresztül is megjeleníteni a tantárgyat, de ez az állandóság hiánya miatt csak félsikerként értékelhető. Aggasztó tendencia a középiskolák „versenyistálló”-vá válása, aminek következtében a tanulás kerül előtérbe a nevelés kárára. A pedagógusok munkáját pedig az nehezíti, hogy bár a NAT változott, a kimeneti követelmények ehhez képest csúszással lettek kidolgozva, így az állandóság hiánya minőségbeli romlást okoz az oktatásban. Fontos lenne, hogy a hon- és népismereten keresztül ne csak az érdeklődőket, hanem mindenkit meg tudjunk szólítani, ennek érdekében érdemes egész iskolát átfogó helyismereti programokat is szervezni.

Kreknyák Bálint

Honismeret a tanórákon, tanórákon kívül, online és az érettségien

Köszöntöm a konferencia résztvevőit!

Előadásomban a gyakorló tanár szemével mutatom be, hogyan tudtam beépíteni pályám során a honismeretet a diákjaim mindennapjaiba.

Egyetemistaként, helytörténeti témájú szakdolgozatom írása közben, elköteleződtem a honismeret mellett, így tanári pályám első évétől kezdve igyekeztem becsempészni a honismeret-helytörténetet diákjaim mindennapjaiba. Hogyan valósítható meg ez?

Első megválaszolandó kérdésünk: mi a honismeret? A Honismereti Szövetség honlapján az alábbi meghatározás található: a *honismeret* fogalom lényege a kifejezés értelmében rejlik. A hon szavunk a haza régies szinonimája (gondoljunk csak a *honvéd* vagy az *otthon* szavunkra). Ebből következik, hogy a honismeret azt a célt szolgálja, hogy minél otthonosabban érezzük magunkat szülőhelyünkön, lakhelyünkön – vagyis honunk egy szegletén –, kisebb-nagyobb darabján, végső soron az egész hazában.

A honismeret egyik fő oszlopa a néprajz, az általános iskolákba ezt csempésszük be, a helytörténet a másik, a középiskolákba ezt.

Második kérdésünk lehet: hogyan építhető be hivatalosan a történelem tantárgyba a honismeret? Általános iskolában a hon- és népismeret kötelező tantárgy, amely az 5–8. évfolyamok valamelyikén, legalább egy tanéven keresztül heti egy óra keretében jelenik meg. Javasolt az 5. vagy a 6. évfolyamon történő teljesítése. Középiskolában nincs ilyen tantárgy, de történelemből a tanár a megtartott óráinak 15%-áról dönthet, mire használja fel. Ez általában ismétlés szokott lenni. De beépíthető helytörténet is ezekre az órákra, azt az iskola pedagógiai programjában kell rögzíteni.

Harmadik kérdésünk lehet: van-e tankönyv? Általános iskolásoknak kiváló tankönyvek állnak rendelkezésükre. Középiskolában a tanár számára hatalmas plusz feladat a helytörténet, az iskola helyszínének megismerése. De megéri! Mert a gyerekeket érdekli, és meggyőződésem, hogy a magyar történelmet, és az egyetemes történelmet is diákközelbe hozza, érthetőbbé teszi, ha tudják, hogy az ő lakóhelyükön, az ő megyéjükben hogyan történtek konkrétan az események. Csongrád-Csanád megyében majdnem minden település monográfiája megjelent már; az ezekben található információk óriási segítséget adhatnak a tanárnak. Ezekre építve megyénk tanárai helytörténeti olvasókönyveket is adtak már ki, amelyekkel a téma feldolgozását segítik egy-egy településen.

Most fotók segítségével villantsuk fel, hogyan építettem be én a honismeretet diákjaim életébe. Diákjaim engedélyével készültek a fotók, amelyeken az előző iskolám, a móravárosi iskola honismereti körös diákjai láthatók 2001 és 2016 között. Az első diakockákon azt láthatjuk, hogyan építhető be a honismeret a történelemórákba.

1. *dia.* A történelemtankönyvekben többször találkozhatunk településünkhöz kötődő forrásokkal. Például a szegedi diákok a Szegeden, 1849. július 28-án született *Nemzetiségi határozattal*. Vagy például a szegedi egyetemisták által 1956. októberben megfogalmazott követelésekkel. Ezekon kívül számos más fontos forrást bevihetünk óráinkra. Például Csongrád és Csanád megye nevének eredete, IV. Béla kiváltságai a tatárjárás után, Szeged török általi elfoglalása és a török kor, az 1699 és 1718 közötti Szeged élete, a szegedi reformkor, az 1879-es árvíz, az egyetem Szegedre költözése és hatása a város életére. De én például magyar nyelv tanáraként a szónoklattant Kossuth szegediekhez szóló beszédével mutatom be. Irodalomóráimon is fontosnak tartom a regionális kultúra, a helyhez kötődő irodalmi emlékek megismerését. Juhász Gyula, Móra Ferenc, József Attila, Radnóti Miklós, Janikovszky Éva, Baka István és mások nevét sorolhatjuk.

2. *dia.* Nagy segítség volt számomra, amikor megjelent az iskolatörténet, benne a korabeli iskolások mindennapjait bemutató forrásokkal.

3. *dia.* A diákok négy középiskolás éve alatt tanórákon kívül is ismerkedhetünk a honismerettel. A legtöbb iskolában vannak olyan tárgyi emlékek, amelyek a régi diákok életét mutatják be. Naplók, jelvények, szakmákat oktató iskolákban szakmatörténeti érdekességek. Érdemes ezeket összegyűjteni, egy termet, folyosósarkot, pincerészt szerezni nekik (nem könnyű!), és később a gyűjteményt gondozni. Sokszor az iskolához kötődő elhunyt tanár, öregdiák sírját a család már nem gondolja, mert esetleg a leszármazottak messze élnek. Ilyenkor érdemes felvállalni egy-egy sír gondozását.

4. *dia.* Honismereti körünkbe gyakran hívtunk vendégeket, öregdiákokat. Szakmájukról és régi iskolai emlékeikről is szívesen meséltek nekünk.

5. *dia.* Egy adott iskolában eltöltött évek, évtizedek alatt sor kerülhet az iskolához kötődő szobrok, emléktáblák, festmények felavatására. Ilyenkor természetesen fel kell idézni, hogy az iskolának milyen kötődése miatt került sor az avatásra. A móravárosi iskola épülete például a Monarchia idején katonai kórház volt, majd ideggyógyintézet, ahol Juhász Gyulát ápolták. Az épület falán emléktáblát helyeztünk el. Az ünnepséget jelenlétével Péter László is megtisztelte.

6. *dia.* Sok versenyfelhívás érkezik az iskolákba, ezek között vannak helytörténeti témájúak is. A héttérfadataink a következők. Az első: melyik diákunkat versenyeztessük? A felsőbb éves diákok igyekeznek olyan versenyekre menni, amelyekkel felvételi pont gyűjthető, sajnos a honismereti versenyek eddig nem tartoztak ezek közé. De hátha az új rendszerben, amikor az egyetemek az általuk adható 100 pontról szabadon dönthetnek, a honismereti versenyekre is adnak majd pontot. A legügyesebb diákokat több tanár

is szívesen foglalkoztatja, előfordulhat, hogy a versenyek időpontja összecúszik, így csak az egyiket tudja vállalni a diák. Mindezen nehézségek ellenére is lehet okos, tehetséges, érdeklődő diákokat találni a honismereti versenyekre. A versenyekre nevezést ajánlom! Nagyon sokat fejlődik a diák, okosodik, előadói készsége nő. És a felkészítő tanár számára is olyan egy-egy verseny, mintha hasznos továbbképzésen venne részt. Második megoldandó feladat: ki fizet, hogy eljussunk és részt vegyünk egy-egy versenyen? Korábban gond nélkül szponzorálta a versenyhelyszínre utazást az iskola, illetve az iskola fenntartója. Sajnos, ebben a tanévben az energiaválság miatt csak a felvételin pontot hozó versenyeken való részvételt fizeti a fenntartó. Természetesen a család, esetleg az iskolai alapítványok kifizethetik a költségeket. A hosszú évek alatt többféle versenyen vettünk részt honismereti körös diákjaimmal. Mindenképp a legolcsóbb, ugyanakkor nagyon sok tudást adók a helyi szervezésű versenyek. Utaztunk egynapos, de többnapos versenyre is. Igazi siker már az is, ha országos fordulóra be tudtunk/be tudunk jutni. Érdemes felhívnom a figyelmet, hogy a Honismereti Szövetség legalább 30 éve szervez országos és Kárpát-medencei honismereti versenyeket. A feladatok között szoktak lenni a versenyzők lakóhelyére vonatkozó kérdések is. A legjobb csapatok jutalomutazáson vehetnek részt. A 4., 5., 6. helyezett csapat az Ifjúsági Honismereti Akadémia résztvevője lehet. Erről a konferencián lesz még szó.

7. *dia.* A Honismereti Szövetség által, középiskolásoknak szervezett honismereti akadémiákon többször részt vettünk köröseimmel. (Az új munkahelyemről, a Déri-technikumból is többször vettünk részt ifjúsági akadémiák munkájában. Köszöggel, Kalotaszentkirályon, Sátoraljaújhelyen.)

8. *dia.* Honismereti köröseimmel többször vállaltuk színdarabok előadását, helytörténeti témájú ünnepségeken szereplést, erről holnap fogok beszélni.

9. *dia.* Volt, hogy az egész iskola diákságát megmozgató projekteket találtunk ki, és valószínűleg meg az iskolatársak számára. 2004-ben az iskola névadója tiszteletére, 2009-ben az iskola 125 éves fennállása alkalmából, de projekthetek tevékeny részesei is voltunk.

10. *dia.* Dákjaim tárlatvezetők is lettek a Móra Ferenc Múzeumban. Közülük volt olyan, aki múzeumi továbbképzésen is részt vett, volt, akit speciálisan egy-egy kiállítás bemutatására kértem meg. Természetesen a tárlatvezetés előtt a múzeumi munkatárs és az én segítségével tanulta meg a diák az ismereteket. Nincs annál hatásosabb tárlatvezetés, mint ha egy diák teszi azt diákoknak. Akkoriban a móravárosi iskola múzeumi belépőt vásárolt a diákoknak. Legtöbbször tanórák után mentünk a köröseimmel, de voltak évek, amikor a tanévkezdő projekthét része volt a múzeumlátogatás. Nehezebb megoldani, hogy tanórákról egész osztályokat vigyünk múzeumlátogatásra, de nem megoldhatatlan akkor, ha dupla óránk van, vagy az utolsó órákat össze tudjuk vonni óraáthelyezéssel.

11. *dia.* Sok (helytörténeti témájú) pályázati felhívás is érkezik az iskolákba. Mi is részt vettünk többön, sikereink is voltak.

12. *dia.* Egy-egy utolsó órát összevonva egy-egy osztállyal, vagy a körösökkel városnéző sétára indulhatunk. A helytörténeti tételek elképzelhetetlenek ezek nélkül a városi séták nélkül. Nagyon szeretik a gyerekek, és nagyon sokat tanulnak belőle. Egészen más szemmel néznek sétáink után a házakra, templomokra. A 15 év alatt sokféle jártunk: múzeumban, színházban, várban, víztornyban.

13. *dia.* Sokszor a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület egy-egy programjához csatlakoztunk. Könyvbemutatókra mentünk, szakmai napokra, A Honismeret Napja rendezvényekre március 24-én, és kiállítás megnyitókra jártunk.

14. *dia.* Mi magunk is szerveztünk kiállítást.

15. dia. Tanulmányi útjaink egy-egy állomásán sokat segítettek a helyi honismereti egyesület tagjai. Aradon, Mezőhegyesen, Pitvaroson, Kiszomboron vártak bennünket.

16. dia. De a régióval is ismerkedtünk, pl. a Kiskunsági Nemzeti Parkkal.

17. dia. A Határtalanul programmal pl. Nándorfehérvárra is eljutottunk.

18. dia. Munkánkért elismerésben is részesültünk. 2016-ben például az egyik budapesti hajón részesei lehettünk annak, amikor Mádl Dalma a *Fiatalok a Polgári Magyarorszáért* kitüntetését adta át a Honismereti Szövetségnek. Működésünk 15 éves évfordulójáról kiállítással emlékeztünk meg. Munkánkat emléklappal ismerte el a Magyar Néprajzi Társaság és a Honismereti Szövetség is.

19. dia. Működésünkről több írásomat is megjelentette a *Honismeret* folyóirat.

Tanári pályám igen érdekes, nagyon tanulságos és nagyon rövid szakasza volt az online oktatás. Kinyílt az online tér előttem. Több éve lehetek mentortanára egyetemi hallgatóknak. Nagyon sokat köszönhetek az ő fiatal mentalitásuknak, informatikai jártasságuknak. Élt a helytörténet is az online órákon, internetes játékok segítségével, amelyek közül kiemelkednek a szabadulósobák. Ezek közül hármat mutatnak be holnap délelőtt a ma már pedagógus kollégáim és az egyik hallgatóm. De szeretném megemlíteni, hogy nagyon sikeres lett az ő-ző nyelvjárást bemutató és a *Hogyan látták Bél Mátyásék Szegedet?* szabadulósobák is, de készült iskolatörténeti és a középkori Szegedet bemutató szabadulósoba is. A diákoknak és a szülőknek jelenléti oktatásra van szüksége. Mindenesetre nekem életre szóló, nagyon-nagyon pozitív tapasztalat volt az a pár hónap, amit online oktatással tölthettem.

2005-ben vezették be a kétszintű érettségit. Ettől kezdve törvényes lehetőség volt arra, hogy 7. témakörként helytörténeti témát adjunk diákjainknak. Természetesen ennek feltétele, hogy a vizsgát megelőző tanévekben tananyagként szerepeljen ez a téma a tanórákon úgy, hogy előtte a tantestület ezt elfogadta és a pedagógiai programban rögzítettük, majd a fenntartó jóváhagyta azt. (A valóságban ez sokkal egyszerűbb, mint ahogy most elmondtam!) A történelem tantárgy vizsgaleírása alapján témakörönként kettő-négy témát tehet a szaktanár a tételsorába. A tétel összeállítása nem kis munka. Talán a legkedvesebb részfeladat az anyaggyűjtés. Majd összeállítjuk a négy A/4-es oldalnyi tanulnivalót, ezt adjuk ki a gyerekeknek. Az összegyűjtött képek és szöveges források segítségével megszerkesztjük a szóbelin kihúzandó feladatlapot, valamint a megoldókulcsot is. Így születtek a következő tételeim: a. Szeged történelmi emlékhelyei; b. Az iskolánk melletti utca névadójának, Korda Jánosnak Szeged történelmében betöltött szerepe; c. Magyarországon (nem az USA-ban), a Déri-iskola épületében Nobel-díjas felfedezés történt; d. Iskolatörténeti tétel.

Érdemes-e jelentős plusz munkát befektetni abba, hogy mi magunk megismerjük iskolánk településének és megyéjének a történetét? Érdemes-e mindezen konkrét ismeretek segítségével közelebb vinni diákjainkhoz a magyar, és ezzel együtt az egyetemes történelmet? Én igennel válaszoltam pályám kezdetén és most is.

Köszönöm szépen a figyelmet!

Gergelyné Bodó Mária

Honismeret az iskolai műsorokban

Köszöntöm a konferencia résztvevőit!

Előadásomban arról beszélek, hogy az iskolai műsorokba is belecsempészhajtuk a honismeretet. Hiszen az iskolákban szinte mindig a magyar-történelem szakos tanároknak kell a műsorokat megvalósítani. Ez jelenti a tanévnyitót, október 6-át, a karácsonyi műsort, a szalagavatót, március 15-ét, a ballagást, a tanévzárót és minden egyéb műsort, pl. iskolai évkönyv bemutatóját, jubileumi ünnepséget. Egy-egy műsort néha átvállal más szakos kolléga, de október 23-a és március 15-e ünnepe szinte mindig a mienk. A műsorokat különböző színvonalúra lehet megcsinálni, a néhány verset összekötő szövegtől, esetleg rádiójátéktól a színpados-kosztümös-jelenetes műsorokig. S ha úgyis nekünk kell csinálni, csináljuk jól! Biztosan sikert aratunk, ha megyénk vagy saját városunk 1956-os és 1848-49-es eseményeit visszük színre.

Nézzük meg, én mire figyeltem a műsorok megvalósításakor!

Ha helytörténetet szeretnénk színre vinni, először nekünk, tanároknak kell alaposan tudnunk az eseménymenetet. Utána nekiláthatunk a forgatókönyv megírásának, az iskolai és diákadottságok figyelembevételével. A próbák megkezdése előtt érzékenyítő órákat kell tartanunk, azaz a szereplőket meg kell ismertetnünk az adott korrall.

A műsorban segítségünkre lehet a ppt-s kivetítés. Már a színdarabunk kezdése előtt kivetíthetjük a címet, műsorunkban háttérképeket vetíthetünk.

Alapkövetelmény, hogy minimum 25-30 perces legyen a műsor, hogy egy tanórát kitöltjön. Vigyázzunk! Ha becsülettel gyakorolnak a színészeink, az előadáson szinte fele idő alatt mondják el a szövegüket, mint az első próbán!

Persze, vannak olyan betétek, amelyekkel a műsoridőt növelni tudjuk: ilyen mindenképp nemzeti *Himnuszunk* és a *Szózat*, vagy egy-egy vers elszavalása. Ha néptáncos van a gyerekek között, az főnyeremény, hiszen a táncukkal hosszú percekkel megnövelhetjük a műsor időtartamát. Ugyanígy a zenészekkel, persze ebben az esetben valami színpadi mozgásra is szükség van, ez lehet kokárdatűzés, gyertyagyújtás, de ha egy kórust össze tudunk szervezni (és nem ének szakosként betanítani), akkor az is kiváló színpadkép.

A szereplőkről: koedukált iskolában viszonylag egyszerűbb dolgunk van, fiúkat és lányokat is szerepeltetünk. Kihívás inkább az, ha csak fiúk a tanítványaink. A díszletekről: az iskola nem tud pénzt adni a díszletekre és a szereplők kosztümjeire. A díszletek sokszor zászlók vagy plakátok lehetnek. A plakátokat előre ki kell tűzni, vagy mindez megoldható műsor közben is, azzal is telik az idő, s a nézők jobban figyelnek a plakátokra. A kosztümk régi ruháink lehetnek, nem érdemes kidobni a fiatalkori ruháinkat!

Fontos a narrátor. Ő mondja az összekötő szöveget, felolvass, és a legtöbbet ő beszél. Neki külön mikrofonra van szüksége, bízunk abban, hogy az oktatástechnikus vagy az ügyes gyerekek úgy meg tudják oldani a mikrofonhasználatot, hogy a narrátor mikrofonja nem zavarja a szereplők mikrofonját, és fordítva.

Valószínűleg minden iskolában mások a lehetőségek, mégis mondhatom talán általánosságban, hogy nagyon sok gyerek szeretne szerepelni, de csak rövid szöveget szeretne elmondani a színpadon. A forgatókönyvíró tanár számára ez mindig feladja a leckét.

A gyerekek jutalma az ötös, és az, hogy az iskolatársaikk előtt szerepelhetnek.

Nézzünk bele a Szegedi 1848-49-es eseménymenetet feldolgozó iskolai ünnepi műsorba! Érdeemes megnézni a műsorról készült videóban:

- 1.50 *Himnusz*, amelyet az iskola kiváló énekes ad elő, és a többi diák vele énekel.
- 4.43 Kokárdatűzés Brahms *Magyar táncokra*.
- 6.30 Petőfi: *Nemzeti dal*, 12 pont.
- 8.18 Klarinétkísérettel *Kossuth Lajos táborában...*
- 13.08 Kossuth beszéde a szegediekhez.
- 15.41 Klarinét kíséretével a dalárda énekel.
- 17.20 Román–magyar megbékélés jelenete.

A forgatókönyv írásakor már tudnunk kell, hány szereplőre számíthatunk. Választhatjuk azt, hogy az iskola legtehetségesebb diákjaival dolgozunk, akkor délután 15 órától kezdődhetnek a próbák, akkor, amikor minden diák utolsó órája véget ért. Egyesek így lyukas-órákat is felvállalnak. A legtehetségesebbek ezt is vállalják. Ha egy osztályból válogatjuk a szereplőket, és utolsó órában együtt van az osztály, indulhat a próba.

Az 1956-os műsorba hang- és képforrások is belekerülhetnek, hiszen 1956-ban már készültek ilyenek.

Át kell gondolni, hogy a szereplők hol jönnek be, hol és hányszor távoznak, ki hol áll, hol ül.

Az utolsó, helytörténeti eseményeket feldolgozó 1956-os műsorom 2021-ben, a Covid-járvány idején készült, a diákjaim fele oltatlan, 16 éven aluli volt. Az egész osztály szerepelni szeretett volna, mindenki egy-két mondatos szöveggel. Október 22-én, pénteken kellett négyszer bemutatnunk a műsort. A hét elején az egyik fiatalember nem jött, keddre Covid igazolódott nála, szerdától a fél osztály karanténba került. A hétfői és a keddi egész osztályos műsorpróbákat már felvettük, tartva a karanténba kerüléstől, és arra gondolva, hogy legalább felvételtől nézzék meg az iskolatársak a műsort. Végül az iskolában, tehát nem karanténban lévő fél osztálynyi gyerek vállalta, hogy átveszi a hiányzók szerepét is. Hatalmas sikerünk lett, az egyetemi újság is kijött, és egy kiváló cikk született az előadásunkról. Érdeemes megnézni a műsorról készült videóban:

- 2.40 Egyetemisták beszélgetnek.
- 4.10 Sztálin szobrának eltávolítása.
(Az iskolai díszletraktárban Sztálin-szobrot találtam, ennek eltávolítása segítségével érzékeltettük a Rákosi-diktatúra ellen fordulást.)
- 8.45 Kimennek a színről.
- 9.40 Visszajönnek a színre.
- 12.00 Más helyszín a ppt segítségével.
- 13.40 Figyelmeztető lövések.
- 14.27 Rádióbejátszás.
- 15.54 Dobozok, fegyverek felirattal.

Az egyéb témájú színpadi műsorok közül emlékezetes volt a móravárosi iskola 125 éves jubileumi ünnepségén Móra Ferenc *A kalcinált szóda* című novellájának színdarabbá való átdolgozása. Korhű díszletekkel kellett dolgoznunk, két szereplőt alkalmaztam Móra megtestesítőjeként: a novellaíró-narrátort, és a fiatal-tanárember Mórát.

2020-ban a Csongrád-Csanád Megyei Önkormányzat kétperces kisfilm készítésére pályázatot írt ki. Értéktári elem bemutatását kérték, egynapos osztálykirándulást lehetett

nyerni. Mivel a Déri-iskola épületében fedezte fel nagy mennyiségben Szent-Györgyi Albert a C-vitamint, magától értetődő volt a téma. A C-vitamin felfedezésének híres jelenetét valósítottuk meg. Covid idején, maszkban, hogy az előírásokat betartsuk. Korabeli képeket vágtunk be a jelenetbe, a filmzene hatáskeltő volt. Természetesen az egész osztály szerepelni akart, mindenki kicsi szereppel. A helyszín a Déri-iskola Szent-Györgyi szobája. Az volt ugyanis 1930–1935 között a Szent-Györgyi család konyhája. Korabeli tárgyakkal van berendezve, csak a sakk-készlet volt a tudós tulajdona. A híres Szent-Györgyi-lépcsőn ment le a szereplő, ott, ahol a tudós is a laboratóriumhoz, ami ma gépészműhely. Megnyertük a szentesi osztálykirándulást. A teljes kisfilmet levetítem, mert úgy gondolom, Szegedről nem lehet a Szent-Györgyi-felfedezés ismerete nélkül távozni.

Köszönöm szépen a figyelmet!

Gergelyné Bodó Mária

A módszertani gyakorlat feladatai

1. A *Szeged 1848–49* tananyag megtanításakor, a bevezető órán használjanak mentimetert, hogy a diákjaik korábbi ismereteit a témáról előcsalogassák! Fogalmazzák meg a kérdést 30 perc alatt (a megadott tananyag alapján), amire a diákoknak/konferencia résztvevőinek válaszolni kell! Majd 5–7 perc alatt a teremben ülökkel játsszák is el a mentiméteres játékot, és értékeljék a beérkezett válaszokat! Ha az internet nem működne, ugyanez pókhálóábrával is megoldható.

2. Kahoot segítségével készítsenek 30 perc alatt a *Szeged 1848–49* tananyaghoz 4 ellenőrző kérdést, majd a résztvevők saját telefonjuk segítségével oldják meg a feladatokat 5–7 perc alatt!

3. Készítsenek 30 perc alatt facebook-profilt Magyarcsékei Korda Jánosnak a megadott, *Szeged 1848–49* tananyag és az internet segítségével! Mutassák be (lehetőleg kivetítő segítségével) 5–7 perc alatt a konferencia résztvevőinek a profilt!

4. 30 perc felkészülési idő után képzeljék magukat Korda János, Dáni Ferenc és Kossuth Lajos szerepébe, amikor 1849 elején Korda és Dáni Debrecenben Kossuthot próbálja meggyőzni arról, hogy a várható szerb támadások miatt ne vonja ki a hadsereget a Délvidékről (és Szegedről), hanem nevezze ki oda Perczel Mórt a hadsereg vezetőjévé! Vitázzanak! Használhatják az internetről Blazovich László *Szeged rövid története* című könyvének 129. fizikai oldalszámon lévő szövegét! Vitájukat 5–7 percen meghallgatjuk.

5. 30 perc alatt valamelyik 1848–49-es dal dallamára írjanak szöveget, amelyben a szegedi hősöknek állítanak emléket, vetítsék ki a szöveget, majd adják elő a dalt a résztvevőkkel együtt maximum 5–7 perc alatt!

6. 30 perc fölkészülés után játsszák el Kossuth 1848. októberi, szegedi toborzóbeszédét! A beszédet és az esemény körülményeiről szóló leírásokat a megadott forrásokban és az interneten találják meg. Jelenetük bemutatására 5–7 perc áll rendelkezésükre.

7. A *Történelmi atlasz* négy, 1848–49-es térképéhez találjon ki a csoport kérdéseket, amelyekkel ellenőrizhető, hogy a résztvevők jól elsajátították Szeged 1848–49-es eseménymenét! Használják a megadott tananyagot, forrásokat! Majd végeztessék el a feladatot a résztvevőkkel! Használhatják az ISBN 978-963-436-159-6 atlaszt is!

8. Szerkesszenek Szegedhez kötődő korabeli újságot (magát az újságot nem szükséges összeállítaniuk)! Hozzanak tudósítás(ok)at, híreket, hirdetések, haditudósításokat a szerkesztőségi ülésre! Az újság 1849. júliusban fog megjelenni. Téma lehet a toborzás, délvidéki harcok és sebesültek ápolása a szegedi kórházban (ma is áll az épület a Kossuth Lajos sugárúton), téma lehet, hogy 1849 nyarán Szeged az ország fővárosa lett stb. Végül mutassák be azokat a résztvevőknek!

9. A *Szeged 1848–49* tananyaggal kapcsolatos forrásokhoz (nem kell mindhez) készítsenek kérdéseket, és megoldási javaslatokat 30 perc alatt, amelyeket majd 5–7 percben ismertetnek a konferencia résztvevőivel! A csoportban lehet időfelelős, koordináló, írnok, csendfelelős, szóvivő, aki majd ismerteti a forráselemzést.

10. 30 perc alatt készítsenek paravánt Szeged 1848–49-es történetéhez kapcsolódóan! Mit tennének fel? A megadott források közül kiválaszthatják azokat, amelyek legtalálhatóbban mutatják be az adott történelmi időszakot! (Paravánt, ollót, papírt biztosítunk.) Tárlatvezetéssel mutassák azt be a konferencia résztvevőinek maximum 5–7 perc alatt!

11. A *Szeged 1848–49* tananyagból emeljenek ki 8 kulcsszót! Majd készítsenek egy olyan szöveget Szeged 1848–49-es történelméhez, amelyből ezek a kulcsszók hiányoznak. Ehhez 30 perc áll rendelkezésükre. A diákok/konferencia résztvevőinek feladata, hogy a szövegben ezeket a kulcsszavakat maximum 5–7 perc alatt elhelyezzék az Önök által kivetített szövegben.

12. 30 perc alatt készítsenek a LearningApps négy játékaival a *Szeged 1848–49* tanulnivalóhoz ellenőrző kérdéseket. Az elkészített feladatokat vetítsék ki, és a konferencia résztvevői együtt oldják meg azokat 5–7 perc alatt, Önök kezelik a laptopot.

13. 30 perc alatt készítsenek a Wordwall négy játékaival a *Szeged 1848–49* tanulnivalóhoz ellenőrző kérdéseket. Az elkészített feladatokat vetítsék ki, és a konferencia résztvevői együtt oldják meg azokat 5–7 perc alatt, Önök kezelik a laptopot.

14. Készítsenek 30 perc alatt Szeged 1848–49-es történelméhez, személyiségeihez kötődő, nem sértő, mémeket! Majd 5–7 perc alatt mutassák be azokat a konferencia résztvevőinek!

15. Találjanak ki olyan fogalmakat (14 db-ot) a megadott témával kapcsolatban (Szeged 1848–49-es eseménymenete), amelyeket az Activity szabályai szerint (mondd, mutasd, rajzold) bemutattnak a jelenlévőknek (csoportok közötti verseny formájában)!

Összeállította:

Gergelyné Bodó Mária-Károlyi Attila

HÍREK

Honismereti Bibliográfia. Kedves Olvasóink! *Honismereti Bibliográfia* rovatunk tartalmának gazdagítása érdekében javasoljuk és kérjük, hogy ha tudomásuk van arra érdemes és másoknak is jó szívvel ajánlható honismereti témájú kiadványról, szíveskedjenek címléírását a rovatunkban szokásos formában az összeállító címére (tatosmente@gmail.com) elküldeni! Ha a kiadvány címe nem egyértelmű, kívánatos egy értelmező mondat, ha a tanulmánygyűjteményről van szó, kérjük az egyes írások szerzőinek és címeinek tételes felsorolását. Hálás köszönettel: *Halász Péter*

HAGYOMÁNY

PETŐFI, 200

Petőfi születésének mondái

A XX. század egyik legjelentősebb folklórkutatója, Alan Dundes egy 1965-ben megjelent tanulmányában (*The Hero of Tradition*) tizennyolc epikus hős – többnyire antik mitológiai alak – történetét áttekintve vizsgálta azok életének népköltészeti szempontból fontos epizódjait. Dundes véleménye szerint az életsors mozzanatai három fő csoportra oszthatók: a születéshez, a beavatáshoz és a halálhoz, tehát az átmenet rítusaihoz.¹ Minderre a magyar folklórhagyomány epikus hősei esetében is számos példa van, s minél kiterjedtebb hagyománykör övezi egy-egy konkrét történelmi személy alakját, annál sokszínűbbek és kidolgozottabbak az illető születésével kapcsolatos hagyományok is.

A 2018-ban megjelent magyar történetimonda-katalógus harmadik kötetében több tucat történelmi személy és betyár származásának és születésének narratív hagyományai vannak rendszerezve.² E tipológia szerint a magyar népi képzelet kitüntetett figyelmet fordított a hős eredetére: királyi vérből történő származására (Hunyadi János), előkelő származására (például egyes betyárok), törvénytelen voltára (Rudolf trónörökös), vagy éppen számos esetben eredendően alacsony rangjára (ahonnét minden akadályt leküzdve magasra jutott). Főként egyes szentéletrajzokban szerepel az, hogy látomás, angyali jelenés vagy más különleges jel, esemény jövendöli meg a hős közelgő születését és majdani dicsőségét. A születés körülményei is többnyire különlegesek: égi jel (üstökös) tűnik fel az égen, maguktól megszólalnak a harangok, illetve az újszülött világra jötte már eleve nem átlagos (burokban, foggal születik stb.). A történelmi mondák többnyire számon tartják a hős születési helyét, a szülőházát vagy szülőházának a helyét is, olyannyira, hogy esetenként akár fél tucatnyi település népe is magáénak vallja a nevezetes történelmi személyt, hittel vallva, hogy a községükben, illetve falujuk határában született. Egyes negatív történelmi szereplők esetében pedig az a közkeletű toposz terjedt el, hogy az illető valójában az utolsó ítélet kapcsán megjövendölt Antikrisztus megtestesülése (lásd: Lenin, Hitler, Sztálin).

Közvetve a hős születésével kapcsolatos hagyománykörbe illeszkednek a gyerekkor egyes fontosnak tartott epizódjai is: a megkeresztelés helyszíne, a keresztapa és a dajka személye, az ifjúkori tanítómester kiléte. Antik előzményekre (Romulus és Remus) tekint vissza a nőstényfarkas által felnevelt hős hagyománya, amely a magyar folklórból elsősorban betyárokkal és más közrendű személyekkel kapcsolatban fordul elő, hasonlóképpen azzal az egyes tündérmesékből és a hiedelemvilágból ismert motívummal, miszerint az illető azért lett olyan átlagon felüli és hatalmas erejű, mert hatéves koráig szoptatta őt az édesanyja.

A jelzett hagyományok némelyike szerepel Petőfi Sándor mondanéjében is. A költő születésével kapcsolatos vélemények és történetek már mintegy másfélszáz éve részét képezik a folklórnak és a közbeszédnek, még ha többnyire nem is olyan szenvedélyes módon, mint

1 Dundes, Alan: *The Hero of Tradition*. In *Uő: The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, 1965. 142–157.

2 *Magyar Zoltán: A magyar történelmi mondák katalógusa. Típus- és motívumindex. III.* Budapest, 2018. 11–15.

történt az a halálával, nyomtalan eltűnésével, vélt szibériai hadifogságával, illetve visszatérésével/visszavárásával összefüggésben.³ Egy, a múlt században élt Sándor József nevű fantaszta egyenesen azzal adott közre egy füzetet, hogy mindkét kérdés tekintetében már a kiadvány címében egyértelművé tette a véleményét,⁴ ám mint azt Dienes András kritikai élel megfogalmazta, a magyar néprajzkutatás még az 1950-es években is adós maradt azzal, hogy széles körben feljegyzett folklórszövegekkel reflektáljon Petőfi születésének és halálának talányára.⁵ Noha az Egyetemi Néprajzi Intézet munkatársai Dégh Linda és Ortutay Gyula irányításával a centenárius ún. „1948-as gyűjtés” keretében a szabadságharc szájhagyományozott emlékei után kutatva Petőfire is rákérdeztek, sőt, az általuk megkérdezettek Kossuthon kívül őt emlegették legnagyobb számban, a költő születésével kapcsolatos hagyomány, vélemény csak elvétve került feljegyzésre.⁶ Nagyobb sikerrel járt a Petőfi-anekdótákat kötetbe szerkesztő Dienes András, aki Kiskőrösön és több más Duna-Tisza közti településen is rátalált olyan, a helyi szájhagyományban élő emlékekre,⁷ melyek a költő ottani születésére, illetve élete első éveire reflektáltak, esetenként még a XIX. században élt, Petőfit és családját is személyesen ismerő forrásukat is megnevezve. Hasonló gyűjtések Penavin Olga és munkatársai jóvoltából vajdasági magyarlakta településeken is folytak az 1970-es évek elején,⁸ s az így felhalmozódó adatokra támaszkodva született meg Dobos Ilona tollából az első áttekintés a Petőfi-mondakörrel, benne a költő születésével kapcsolatos hagyományokat is megemlítve.⁹

A magyar népi hiedelemvilágban a Kárpát-medence egyes archaikus népi kultúrájú vidékein, különösen a keleti magyar nyelvterületen a legutóbbi időkig általános volt az a képzet, hogy az újszülött sorsa eleve elrendelt, amelyről a születés pillanatában sorsasszonyok (három párka, urszita, tündér) nyilatkoznak.¹⁰ Ez az antik (görög-római) mitológiában gyökerező hiedelem különösen a balkáni népek folklórában terjedt el, és valószínűleg e déli irányba mutató interetnikus kapcsolatok révén vált részévé a Petőfi-mondakörnek is. A *Vasárnapi Lapok* című újság egy 1880. évi számában e hagyomány már kevésbé mitikus kontextusban szerepel: a költő édesanyjának még lány korában egy javasasszony jövendölte meg, hogy „*olyan fiat fog szülni, amelyik előtt ő maga is le fog hajolni*”.¹¹ Hogy hasonló – álom általi – jóslatokban Petőfi is hitt, arra *Jövendölés* című költeményében ő maga is utalt,¹² megjósolva korán bekövetkező halálát és nevének továbbélését.

3 *Magyar Zoltán*: Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus Kárpát-medencei redakciói. Budapest, 2001. 159–167.; *Kovács László*: Csalóka lidércfény nyomában. Budapest, 2003.

4 *Sándor József*: Nemes Petőfi Sándor Szabadszálláson született és Szibériában halt meg. Budapest, 1947.

5 *Dienes András*: A legendák Petőfije. Budapest, 1957. 30.

6 Vö.: *Dégh Linda*: A szabadságharc népköltészete. Budapest, 1952.

7 *Dienes András*: i. m. 1957. További, egykorú gyűjtések, melyekre Dienes is hivatkozott: *Kiss Béla*: Petőfi emlékek Kiskőrösön. Kiskőrös, 1956.

8 *Penavin Olga*: A jugoszláviai magyarok emlékezetében. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei 4. (1972) 119–139.; *Penavin Olga*: Petőfi személyének folkloralizálódása a jugoszláviai magyarok emlékezetében. In *Uő*. Néprajzi tanulmányok. Újvidék, 1983. 301–317.

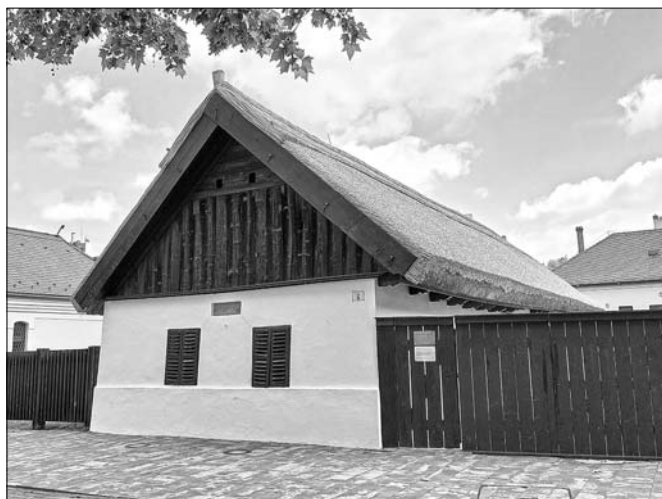
9 *Dobos Ilona*: Petőfi mondák. Ethnographia LXXXIV. (1973) 419–420.; *Dobos Ilona*: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség. Budapest, 1986. 134–136.

10 *Magyar Zoltán*: A magyar történeti mondák katalógusa. Típus- és motívumindex. V. Budapest, 2018. 331–332.; *Magyar Zoltán*: Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus I. Budapest, 2021. 55.

11 *Vasárnapi Lapok* 1880. X. 10. Közli: *Dobos Ilona*: Petőfi mondák. 419. A motívum nemzetközi analógiáihoz: *Thompson, Stith*: Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fables, Jest-Books and Local Legends. I–VI. Copenhagen–Bloomington, 1955–1958: A527.4. Hero es poet; M301.18. Poet as prophet; M311. Prophecy: future greatness of unborn child; M311.0.1. Heroic carrier prophesied for child.

12 *Petőfi Sándor*: Petőfi Sándor összes művei. I. (A szöveggyűjtés és a jegyzetek *Kiss József* munkája.) Budapest, 1976. 76–77.

Homérosz óta, akit hét város tartott a szülöttének, Szent István királytól Hunyadi Jánosig, Budai Nagy Antaltól Toldi Miklósig vagy Kinizsi Pálig számos jeles magyar történelmi személyiség szülőhelyét vitatta az utókor, illetve vallotta őt egyszerre több település is a magáénak.¹³ Kitüntetett hely illeti meg ebben a sorban Petőfit, akinek ottani napvilágra jöttét Homéroszhoz hasonlóan¹⁴ mintegy tucatnyi – alföldi – község vindikálta magának. És bár Kiskőrös szülöttként akár még tisztünk is lehetne az irodalomtörténeti vita fonalát újra felvenni,¹⁵ e tudományos értekezés folklórtörténeti jellegű, és célja is sok tekintetben

Petőfi kiskőrösi szülőháza
(Csergő Anna Mária felvétele)

éppen ellentétes a valós adatok történeti hűségével, hiszen a népi képzelet világának sokszínűségét célozza meg és vilantja fel.

A már említett „1948-as gyűjtés” egyik résztvevője, Aukner Tibor a Kiskőrössel szomszédos Soltvadkerten, valamint a környékbeli Bácsbokodon, Dienes András pedig Kiskőrösön jegyzett fel emlékeket és visszaemlékezéseket Petrovicsék kiskőrösi éveiről. A folklórgyűjtők által megkérdezett emberek megemlékeztek a mezőváros központjában állt mézárszékről, Petőfi név szerint ismert kiskőrösi dajakjáról,¹⁶ sőt, még a gyerekkori éveiről is – ez utóbbiról már nyilvánvaló-

an anakronisztikus módon, hiszen a család két év múlva már Kiskunfélegyházán bérelt mézárszéket. Kiskőrösön mesélték Dienesnek azt a történetet, miszerint Petőfi gyakran elkószált a Kiskőrössel határos Szűcsi erdőbe fára mászni, madártojást szedni, és ilyen-

13 *Magyar Zoltán*: A magyar történeti mondák katalógusa. Típus- és motívumindex. III. Budapest, 2018. 13.

14 Már Dobos Ilona által is említett itáliai és észak-amerikai analógiák: *Dorson, Richard M.*: Oral tradition and written history: the case for the United States. *Journal of the Folklore Institute* 1. (1964). No. 3. 220–234.; *Kardos Tibor*: Élő humanizmus. Budapest, 1972.

15 Petőfi kiskőrösi születése melletti perdöntő érv az ottani evangélikus születési anyakönyv 1823. január 1-i bejegyzése („Anno 1823-tio Baptisati in Ecclesia Evang. A. C. Kis-Kőrösiensi per Michaelum Martiny et Josephum Jeszenszky Verbi Dei Ministros Locales anno 1823, mense Januario; numerus I; dies I; nomen baptisati. Alexander, parentes: Stephanus Petrovics et Maria Hrus, levantibus: nobili Carolo Martini cum sorore Ludovica, nobili Samuele Dinga, cum consorte Eva, Joannes Viczián et Susanna Kovácsay.”), mely anyakönyvben világosan el vannak különítve a helybeliek és a másutt születettek, márpedig az ez idő tájt Kiskőrösön mézárszésként tevékenykedő Petrovics István és felesége, Hruz Mária gyermeke az előbbi csoportban szerepel. Petőfi kiskőrösi születésének további hivatalos dokumentumai még a pesti piarista gimnázium, az aszódi „latin iskola”, a pápai kollégium bizonyítványa, illetve anyakönyve, a selmecbányai evangélikus liceum anyakönyve, a soproni 48. számú Gollner-nyalovezred főtörzskönyvi lapja, amelyen születési helyként Kiskőrös szerepel. De magától Petőfitől is fennmaradt ilyen adat: a pápai református kollégium anyakönyvében saját kezűleg rögzítette 1841-ben, hogy születési helye „Kis Kőrös”. Továbbá a kiskőrösi járásbírósg 1872. évi tanúkihallgatási jegyzőkönyve és Petőfi több barátjának visszaemlékezései ugyanezt támasztják alá.

16 Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma – a továbbiakban: EA – 2065/520., 527. – Aukner Tibor gyűjtése, 1947.

kor gyakran szakadt nadrágban ment haza. Hiába verték meg érte, újra elszökött az erdőbe. Egy másik monda arról szól, hogy a fiatal költő az utcán játszott és addig kergette az árokszélen legelő libákat, amíg meg nem fogott egyet, majd kihúzta az állat farkából a legszebb tollat, és azt faragta ki író tollnak. A liba gazdája a tanítónak beárulta Petőfi csíntevését, azonban a tanító nem verte meg a fiút, mert az a leckéből mindig kitűnően felelt.¹⁷

Az „1848-as gyűjtés” szikár történeti közlései és a Penavin-féle vajdasági adatfelvétel a jelzett feltucatnyinál jóval több települést is megemlít, mint olyan községet, amelyről a megkérdezettek bizonytalan eredetű értesülés nyomán, vagy akár saját kútfőből úgy vélekedtek, hogy az a tényleges születési hely.¹⁸ A dicső státuszért sokáig reális versenyben lévő Kiskunfélegyháza¹⁹ híre távoli, tiszántúli tájakon is gyökeret vert. Egy tasnádi gazdálkodó történetesen úgy tudta, hogy Petőfi szülei kiskunfélegyházi barátjuknál töltötték a karácsonyi ünnepeket, és mivel a december végi hóviharak miatt a vendéglátók nem engedték őket útra kelni, Hrúz Mária Kiskunfélegyházán szülte meg a fiát. Néhány nap múlva meleg téglával és üvegekkel kibélelt szánnal indultak haza, és amikor bejelentették Petőfi születését, akkori lakhelyüket, Kiskőröst írták be az anyakönyvbe.²⁰

Egy másik jeles kiskunsági településen, Petőfi későbbi képviselőjelölti korteskedésének helyszínén, Szabadszálláson is sokáig makacsul tartotta magát az a nézet, hogy a költő valójában ott született. Még bírósági per is folyt állítólag a vita eldöntése érdekében, amely során a helyi tanúk eskü alatt vallották, hogy a költő az ő településükön született.²¹ Közvetve erre utal a szomszédos Jakabszálláson nyilatkozó egyik helybeli lakos is, aki szerint még „rendelet”-ben is kijött, hogy Petőfi Szabadszállás szülötte.²² E szabadszállási hagyomány Petőfi állítólagos ottani unokatestvérének visszaemlékezésére hagyatkozik, és arról szól, hogy az édesanyja ott feküdte ki a gyermekágyat, és azért vitték a gyereket megkeresztelni a mintegy harminc kilométerre lévő, akkor még főként „tótok” által lakott (felföldi szlovák telepések által újratelepített) lutheránus mezővárosba, mivel a községben nem volt evangélikus pap.²³

Emléktábla Petőfi apja, Petrovics István kiskőrösi mészárszéke helyén (Csergő Anna Mária felvétele)

17 Dienes András: i. m. 46.

18 Penavin Olga: Petőfi a jugoszláviai magyarok emlékezetében. 126.

19 Vö. Sándor József: i. m.; Mezősi Károly: Petőfi vitatott szülőhelye. Irodalomtörténeti Közlemények, 1959. 488–512.; Mezősi Károly: Petőfi családja a Kiskunságban. Kiskunfélegyházi életük. (Irodalomtörténeti Füzetek 33.) Budapest, 1961.

20 Faragó József–Fábián Imre (szerk.): Bihari népmondák. Nagyvárad, 1995. 170–171. – Fábián Imre gyűjtése, 1981.

21 Dobos Ilona: Petőfi mondák. 419.

22 Dobos Ilona: Petőfi mondák. 419–420. – N. N. gyűjtése, 1947.

23 Dömötör Ákos: Hősök és vértanúk. Mondák és visszaemlékezések a szabadságharcról. Budapest, 1998. 61–62.; Bosnyák Sándor: 1100 történeti monda. (Folklór Archívum 20.) Budapest, 2001. 244.

A Gál Károly által 1947-ben Jakabszálláson feljegyzett változat ennél jóval szegényesebb. E monda szerint Petőfi szülei hazafelé tartottak, és az édesanyját Jakabszállás táján lepték meg a szülési fájdalmak. Hrúz Mária az út menti kocsmában (Szabó-kocsmá/Nyírott Ángyi kocsmája) szülte meg a fiát, akit Szabadszállásra vittek megkeresztelni, mivel Fülöp-szálláson nem volt pap.²⁴

Több más mondaváltozat is arról szól, hogy Petőfi édesanyjára a szekéren útközben, Kiskőrösre hazafelé tartva törtek rá a szülési fájdalmak. Nagy Czirok László egész sor Bugac környéki településről jegyezte fel azt, hogy a fiát Petrovicsné kényszerű megállóhelyükön: az orgoványi csőszházban, illetve az orgoványi csárdában szülte meg, és a szülésnél bábaként a csősz felesége segédkezett.²⁵

Az orgoványi helyszín már voltaképpen a bugaci hagyománykör része, amely azonban az idők folyamán további lokális változatokat is eredményezett. Ezek szerint Petőfi a Kiskunfélegyházához tartozó Bugacmonostoron született,²⁶ közelebről pedig a bugaci csárdában, ahol Kiskunfélegyházáról Kiskőrös felé tartva álltak meg.²⁷ Ugyancsak egy út menti vendéglő, az izsáki (kisizsáki) Háromasi csárda a születési helyszín az ottani folklórhagyomány szerint, mely hagyomány még azt is hozzáfűzi, hogy Petőfi szülei szilveszter napján utaztak Szabadszállásról Kiskőrös irányába, de a beinduló szülés miatt csak odáig jutottak el.²⁸ Egy délvidéki (a vajdasági Muzslyán feljegyzett) mondaváltozat ugyanezen motívumot továbbszöve már a folklorizálás egy következő fokozatát mutatja: Petőfi mint az Alföld költője, a rónaság egyik szimbólumának tekintett hortobágyi csárdában születik meg, és az ottani pásztorok – értesülve a kisfiú világra jöttéről – a kisbírójuknak nevezik el.²⁹ Végül itt említendőek még azok a változatok is, melyek csak hozzávetőleges helyszínt jelölnek meg. Közös elemük, hogy Petőfit az országúton, a szekéren szülte meg az édesanyja valahol Kiskunfélegyháza határában/a félegyházi határban lévő Ringhegyi szőlő tájékán, és onnan vitték be megkeresztelni Kiskőrösre.³⁰

A pusztai születés hagyománya képezi alapját azoknak a mondáknak, melyekben bibliai reminiscenciák is fellelhetők, sőt, egyértelműen az újszövetségi születéshagyomány az előképük. Egy Penavin Olga által a szlavóniai (kórógyi) magyarok körében gyűjtött történet szerint – melyet Dobos Ilona ismertetett Penavin szóbeli közlésére hivatkozva – Petőfi Jézushoz hasonlóan egy istállóban, jászolban születik meg (Lk 2, 7–16.), és az ottani pásztorok az első gyámolótól.³¹ Az újszülöttet köszöntő és szerény ajándékaikkal megtisztelő pásztorok bibliai motívuma (Lk 2, 8–20.) egyaránt része a Bugacra, illetve Hortobágyra lokalizált tradícióknak. Mint azt a szabadszállási, a mórícgáti és a muzslyai adatközlők közel megegyezően mesélték, a költő az ottani (az orgoványi/a hortobágyi) csárdában született meg, ahol szilveszterkor éppen a környékbeli pásztorok mulatoztak. Amikor a pásztorok

---

24 EA 2074/11. Közli még: *Hatvany Lajos: Így élt Petőfi.* (Második, javított kiadás.) Budapest, 1967. 97.; *Dobos Ilona: Petőfi mondák.* 419–420.; *Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség.* 135.

25 *Nagy Czirok László: Csokonai- és Petőfi-émlékek a Kiskunságban.* Forrás 1973. 4–5. sz. 141.; *Dömötör Ákos: i. m.* 56–60.

26 *Sándor József: i. m.* 21.

27 Katona József Múzeum Néprajzi Adattára – a továbbiakban: KJMNA – 271-83/1–2, 2–3. – N. N. gyűjtése, 1983.

28 *Mesznéder Klára: Izsáki emléklapok.* Kecskemét, é. n. 17–18.

29 *Penavin Olga: Petőfi a jugoszláviai magyarok emlékezetében.* 126.; *Penavin Olga: Petőfi személyének folklorizálódása a jugoszláviai magyarok emlékezetében.* 306.

30 *Ports Kálmán: Petőfi Sándor születése. Félegyházi Hírlap* 1922. 16. sz. 1–2.; *Dienes András: i. m.* 263–264.; *Hatvany Lajos: i. m.* 97.

31 *Dobos Ilona: Petőfi mondák.* 420.; *Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség.* 1986. 136. A jászolban történő születés mint narratív motívum szerepel Stith Thompson *Motif-Index*ében is: *Thompson, Stith: i. m.* T58.1.4. Child born in stable.

Petőfi apjától értesültek a szerencsés szülésről, ők is bementek a szobába megnézni a csecsemőt, és ajándékként letettek az ágy mellé egy üveg bort, egy kisbárányt és egy karikás ostort, hogy ha majd felnő a gyerek, akkor is megemlegesse, hogy egy csárdában, pásztorok között született.³²

A kecskeméti Katona József Múzeum Néprajzi Adattárának egyik kéziratos gyűjtése e hagyományokat Rózsa Sándor alföldi mondakörébe illeszti be. E Bugacon 1983-ban feljegyzett monda szerint az ottani csárdában született költőnek nem más a keresztapja, mint az országos hírű betyár. E hagyomány arról szól, hogy amikor a szülők a csárdából továbbindulnak a csecsemővel, összetalálkoznak a bugaci betyárokkal, élükön Rózsa Sándorral. Amikor a betyárvezér látja, hogy szegény emberekkel van dolga, száz krajcárt ad neki, és az újszülöttet a maga neve után elkereszteli Sándornak.³³

A fentebb részletezett történelmi hagyományok a megjövendőlt dicsőség motívumán kívül egyéb néphitelemekkel is kiegészülnek. Kiskőrösön említették a XX. század közepén a folklórgyűjtőnek, hogy Petőfi szerencsegyerek volt,³⁴ mert éppen szilveszterkor született.³⁵ Ugyancsak Kiskőrösön hallotta 1947-ben Aukner Tibor azt a középkori szentek kapcsán is ismert legendás hagyományt, miszerint születésekor a község harangjai maguktól szó-láltak meg.³⁶ A megszületett gyermek különleges voltát jelezték mindazok a testi jegyek is, melyekből a szemtanúk a majdani poéta táltosi mivoltára következtettek. Egy rábaközi monda szerint Petőfi foggal született, melyet azonban az édesanyja titkolni akart, de a szülésnél segédkező asszonyok is megpillantották az ínyén a kis fehérséget. Az egyik rokon asszony meg is jegyezte az édesanyjának, hogy: „Ebből a gyerekből nagy ember lesz, mert táltosnak született!”³⁷ Az erdélyi Petőfi-hagyományok még ennél is tovább mennek: Segesvár környékén és a székelyföldi Gyergyóban egyaránt úgy vélték, hogy a költő nem csupán foggal (fölös csonttal) született, hanem különleges mivoltát dupla fogsora jelezte,³⁸ s mint ahogyan egy kükküllősárdi adatközlő hozzáfűzte, a holttestét is ez alapján tudták azonosítani a segesvári csatatér közelében.³⁹

Magyar Zoltán

32 Dienes András: i. m. 263–264.; Nagy Czirok László: i. m. 141.; Penavin Olga: Petőfi a jugoszláviai magyarok emlékezetében. 126.

33 KJMNA 271-83/2–3. – N. N. gyűjtése.

34 Vö. Thompson, *Sith*: i. m. N203. Lucky person.

35 Dömötör Ákos: i. m. 48.

36 Dömötör Ákos: i. m. 1998. 48. A maguktól megszólaló harangok motívumához: Mot. F960.1.4. Bell ring without human hands when a saint is born (Thompson, *Sith*: i. m.); MZ V. F 73. Húzatlan megszólaló harangok (Magyar Zoltán: A magyar történelmi mondák katalógusa. V. 173.).

37 Timaffy László: Egy kislalföldi Petőfi-monda. Honismeret 1973. 3–4. szám, 150. Vö. Thompson, *Sith*: i. m. D170.0.11. Magic knowledge of poet; T540. Miraculous birth.

38 Bosnyák Sándor: i. m. 269.

39 Magyar Zoltán: Erdélyi népmondák. I. Marosvásárhely, 2011. 306.

PETŐFI MINT „MÁRKANÉV”

Lobogóink, Petőfi, adta című kötetének Révai József, a cím találó, akkor is, ha Révait ma már aligha idézi bárki is. Petőfi Sándor neve minden valószínűség szerint az egyik legkelendőbb márkanev. Elneveztek róla települést (Petőfibánya, Petőfiszállás), intézményeket, társaságokat, múzeumot, színházat, napilapot (*Petőfi Népe*), rádiót, televíziót, hidat, de még egy kisbolygót is. Ő az első, valódi arcával ismert költőnk, portréja évtizedekig szerepelt a 10 forintos bankjegyen. A Petőfi Sándor utca az egyik leggyakoribb utcanevünk.

Népi tisztelete természetesen már életében elkezdődött. Jókai írja, hogy „*ez időben verseit az utolsó parasztkunyhóban éppen úgy ismerték, mint a delnők budoárjaiban, s arcképe ezernyi ezer példányban forgott a hazában...*” Egy faluban a jegyző így kiáltott fel, amikor felismerte: „*Őn Petőfi? Ó, áldott az óra, melyben nemzetem nagy költőjét láthatom!*” (Írások életemből. Szépirodalmi, 1960. 127–128.). A legenda hősies és rejtélyes halálával fokozódott. Elgondolkodtató, hogy mind a születését, mind a halálát titkok övezik, melyek ugyancsak alkalmasak a legendagyártásra.

EMLÉKÁLLÍTÁS PETŐFINEK

A népi emlékezet egy sajátos módja: az emlékéllítés. Ennek is legnyilvánvalóbb módja a tisztelt személyiséghez fűződő közvetlen (érintkezéses, azaz indexikus) kapcsolat. Minden vallás alapítójának vagy kiemelkedő képviselőjének (szentjének) számon tartják születési helyét, szálláshelyét, nyughelyét, sok helyen lábanyomát (pl. Buddha lába nyoma); varázserőt tulajdonítanak csontjának, minden egyes haja szálának.

Az emlékéllítés egyik sajátos formája: a személyiség és a neki árnyéku szolgáltató fa kapcsolata; illetve a későbbiekben az emlékére ültetett fa (emlékfa) mint kezdetleges emlékmű, szobor. Gautama Buddhát egy fügefá alatt érte a megvilágosulás. A magyar művelődéstörténetben elsőként Szent Lászlóhoz kapcsolnak növényt (Szent László füve, Szent László-tárnics), ősmaradványt (Szent László pénze), természeti jelenséget (Tordai hasadék, forrás), de még csillagképet is (László szekere); II. Rákóczi Ferenchez pedig már fákat is (Romhány mellett 300 éves törökmogyorófa, Parádon Rákóczi-tölgy, Balatonakarattyan Rákóczi-szil), akárcsak Kossuth Lajoshoz (Tiszaföldvár, Bajánsenye, Velence) vagy Petőfihez. Ilyen Petőfi-fát tartanak számon, például Magyarban (a régi Túr mellett), valamint Dömsödön.

EMLÉKFA

A fa ősi szimbólum: a földben gyökerezik, ágai az ég felé nyúlnak; a fa, akárcsak az ember két világhoz, a lenti és fenti világhoz kapcsolódik. Sok kultúrában egyes kiemelkedő fákat, ligeteket természetfölötti lények (istenek, szellemek) lakóhelyének tekintettek. A szentfatisztelet sok népnél fölfedezhető. A kereszténységben a paradicsomi tudás fája, Jézus keresztfája, illetve ágakkal, levelekkel díszítve Jessze-fája (pl. Gyöngyössolymos) élteti ezt a hagyományt. „*A faszimbolika és a fatisztelet végül is továbbéltet valamit az ősi természetvallásból, amelyben a fák nem csupán nyersanyagszolgáltatók voltak, hanem tündérsze-*

rű nimfáknak otthont adó lelkes eleven lények, melyekhez érzelmek fűzték az embereket.” (Hans Biedermann: Szimbólum-lexikon. Corvina, 1996. 104.).

A szentfák tiszteletéből nőtt ki számos búcsújáráhely, vagy a mai Magyarországon is megfigyelhető képesfák hagyománya (lásd *Balázs Géza: A képesfák, szentfák szóhagyománya: faképnél hagy. Magyar Nyelvőr* 2021. 100–107.). És ezek egyik elágazása a nem szakrális, hanem profán céllal kijelölt, ám a népi emlékezetben mégiscsak egyfajta sajátos naiv „szentkultusz”-ként értelmezhető emlékfá-szokás.

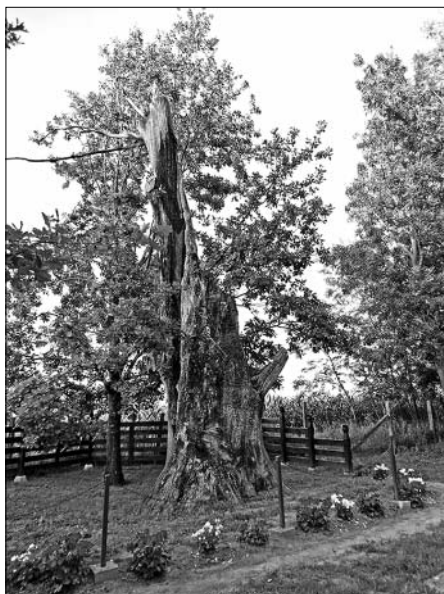
Az emlékfák szokását fenntartó legfőbb okot magam így magyarázom: „ők, mint a természet tanúi, látták azokat az eseményeket, amelyeket ma élő ember már nem láthatott, tehát valami ősi, természetes kapocs a múlt és a jelen között”.

A NAGYARI PETŐFI-FA

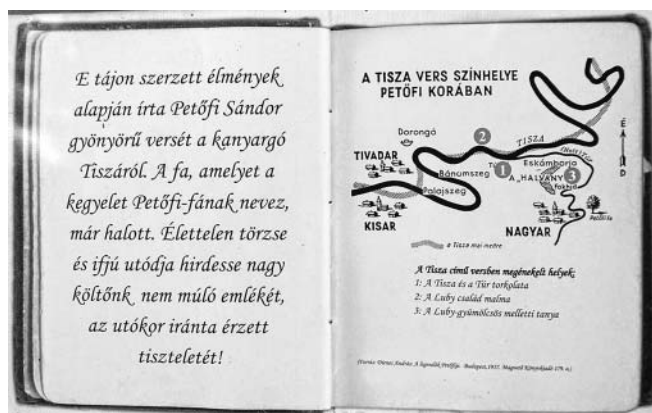
A leghíresebb Petőfi-fa a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Nagyaron, a Kis-Túr mellett található. Valamikor itt találkozott a Tisza és Túr, ma már ez egy mellékág, mert a Túr jóval följebb egy mesterséges mederben, az ún. Túr-bukónál folyik a Tiszába. Petőfi 1846 nyarán, költő barátja, Obernyik Károly buzdítására Szatmár megyei körútra indult. Felkereste Kölcsey szatmárcsekei sírját, megismerkedett a nagyari Luby Zsigmonddal, több alkalommal vendégeskedett a nagyari kúriában. A nemrég pompásan felújított nagyari kastély ma az egyetlen épület a megyében, amelyben Petőfi Sándor megfordult. A kastélytól alig egy kilométerre található a Túr és néhány kilométerre az egykor kanyargó, ma már szabályozott Tisza. Petőfit az 1846-os személyes élmény, a nagyari táj ihlette *A Tisza* című versének megírására. Azonosították a versben szereplő malmot, és az egykori torkolattól látható tarpai templomtornyot is.

Nagyarban az 1880-as évektől követhető a Petőfi-fa kultusza. A falu lakói úgy vélték, hogy Petőfi a Túr partján álló hatalmas lombkoronájú kocsányos tölgy alatt írta a verset. Ez természetesen nem bizonyítható, de erősen valószínű, hogy Petőfi látta a fát, talán meg is pihent árnyékában.

Mindenesetre a fát Petőfi-fának nevezték el, körbekerítették, emléktáblával látták el, tövéhez virágokat ültettek. A 6 méteres átmérőjű, 25 méter magas fát 1961-ben védetté nyilvánították. A gondozás ellenére 1996-ban kiszáradt, elpusztult (villám is sújtotta, állítólag fel is gyújtották). Előbb azonban még a helyi vezetés, majd pedig a kisújszállási városvédő egyesület a Petőfi-fa terméséből új tölgyet hajtattott, s ezeket a fa mellé ültették, így napjainkban is egy példásan rendbentartott ligetben őrzik Petőfi emlékét. A liget mellett közvetlenül, a ma már holt, vadregényes Kis-Túr található, a Túr-túrák végpontja.

A nagyari Petőfi-fa
(Balázs Géza felvétele)

*Tájékoztató tábla Nagyaron, a Tisza-vers
rekonstruált helyszíne (Balázs Géza felvétele)*

A *Tisza* című verset Petőfi később, 1847-ben, Pesten írta, de nyilvánvalóan személyes nagyari élmények hatására (forrás: <http://szszbm-ertektar.hu/ertek.php?azon=192>). A nagyari Petőfi-fa közelében, a faluban egy felújított parasztházban Petőfi-emlékkiállítás nyílt. A nagyari Luby-kastélyt az utóbbi években példásan felújították, benne a mai divathoz illő interaktív kiállítás látható, mellette felépült egy Rosarium (rózsaház).

A DÖMSÖDI PETŐFI-FA

A Petőfi-emlékhelyek között számon tartott Dunavecse, Szalkszentmárton közelében, a dömsödi Duna-parton található a ma kb. 350 éves mocsári tölgy, amelyet ugyancsak Petőfi-fának tartanak. Állítólag 1845 augusztusában ennek árnyékában írta a *Piroslik már a fákön a levél...* című versét.

Ez a fa is megsérült egy viharban. A letört ágakból Polyák Ferenc fafaragóművész elkészítette Petőfiné és szüleinek a Petőfi-fa mellett található mellszobrát.

EMLEKFA-TALÁLKOZÓ

Az ősi fa-, szentfakultusz kései, mai változata az emlékfakultusz. Mivel szerves folytatása egy széles körben elterjedt hagyománynak, tudatosítása, sőt, további építése hasznos a szerves kultúrafejlődés szempontjából.

2016-ban a romhányi Rákóczi-fától elindult egy emlékfamozgalom: a csatlakozó településeken elültetnek egy-egy facsometét a Rákóczi-fák fajaiból. Azóta egyre több településen őrzik fák, sőt, fasorok a fejedelem emlékét, a fák szimbolikusan összekapcsolják a településeket. Ahogy egy beszámolóban olvasható: „II. Rákóczi Ferenc nem csak szabad, de egységes országért is harcolt, most kultikus alakja alatt valami ehhez közelítő formálódik.” (Kovács Bettina Karolina, 2018. 06. 20., Égig érő fák: <https://osszkep.hu/2018/06/rakoczi-nepet-ma-is-osszetartjak-a-fejedelem-fai/>)

A kettős Petőfi-emlékévé számára kiváló példa lehet a Rákóczi-közösségek összefogása. A későbbiekben remélhetőleg országszerte elterjedhetnek a Petőfi-fákról hajtattott újabb és újabb emlékfák.

Balázs Géza

KÖZ-GYŰJTEMÉNYEK

PETŐFI, 200

Petőfi-emlékházak és/vagy népi építészeti emlékek

Egy szombathelyi pályázat részeként rendezett Folk+Art Képzőművészeti Alkotóműhely alkalmával, mely a Petőfi Sándor születésének évfordulójára kiírt és elnyert *Petőfi színvilága – A népi díszítő- és tárgykultúra színhasználata a kortárs képzőművészetben* című projekt részeként valósult meg, a műhelyfoglalkozások helyszínét adó Vasi Skanzen (Vasi Múzeumfalu)¹ esztétikailag is értékelhető „ház-panorámája” kapcsán megkíséreltem föl-vázolni, hogy Petőfi Sándor szülőháza és emlékmúzeumai valójában mit is dokumentálnak, illetve milyen kérdéseket vetnek föl.²

A KISKÖRÖSI SZÜLŐHÁZ

Tájékozódásom szerint a világon legismertebb magyar költő, Petőfi Sándor 1823. január 1-jén Kiskőrösön született, szülőháza ma is áll, mégpedig szinte teljes egészében eredeti állapotában megőrizve.

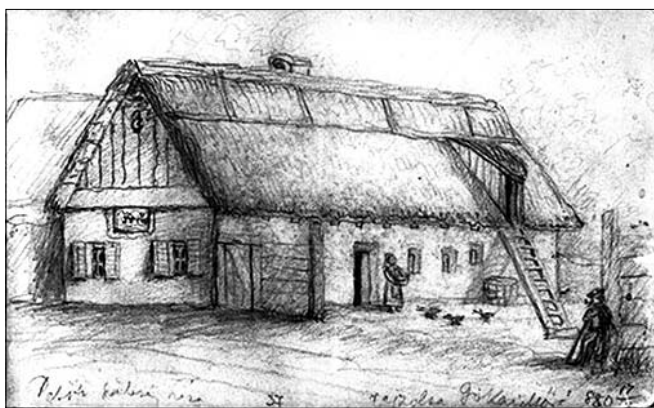
Petőfi szülőháza 1780 körül épült, a legrégebbi leírás szerint zsellér állományú ház udvarral, 130 négyszögöl területtel, házszáma 9. 1821-től 1824-ig Makovinyi Márton borbélymester tulajdona a háromosztatú, középpadkás, vert falú, nádfedeles népi műemlék, amelyet Petrovics István a fent jelzett időben bérelt. 1859-ben Makovinyi Klára örökölte, 1863-ban csereszereződéssel került Martinovits Pál kötélfonó mester és felesége, Varga Terézia

1 A helyszínre vonatkozóan előzményként lásd az alábbi tanulmányaimat. 25 éves a Vasi Múzeumfalu. In *Gráfik Imre: Építészeti hagyományunk nyomában. Tanulmányok a népi építészet és a településnéprajz köréből 1974–2018.* Budapest, Romanika Kiadó, 2019. 213–224.; továbbá házakról, faluképről: Háziról-házra I. (Vizsgálat egy falu életmódváltozása körében). A falu (1989) 4. (4.): 41–52.; Háziról-házra II. (Berekbözörményi lakáskörülmények és életminőség). A falu (1990) 5. (1.): 38–56.; valamint a fenti tanulmányok összevont és javított, kiegészített közlése új címmel: Építészeti hagyomány – változó falukép – a falu jövője. (Kelet-Magyarországi esettanulmány). In *Gráfik Imre: Építészeti hagyományunk nyomában. Tanulmányok a népi építészet és a településnéprajz köréből 1974–2018.* Budapest, Romanika Kiadó, 2019. 241–278.

2 A Magyar Irodalmi Emlékházak Egyesülete (MIRE) a Petőfi Irodalmi Múzeum kezdeményezésére alakult meg 2008-ban azért, hogy az irodalmi emlékházak megőrzésének, korszerű működtetésének és fejlesztésének munkáját segítse. A magyar irodalmi emlékházak internetes gyűjtemény az alábbi Petőfi Sándor-emlékhelyeket tartalmazza: Petőfi Emlékkiállítás, Aszód; Petőfi Emlékméhes, Kölesd–Borjád; Petőfi Emlékház, Dömsöd; Petőfi Irodalmi Múzeum, Petőfi-kiállítás (állandó), Budapest; Petőfi Sándor Emlékház, Sárszentlőrinc; Petőfi Sándor Emlékkiállítás, Kiskőrös; Petőfi Sándor Emlékkiállítás, Kunszentmiklós; Petőfi Sándor Emlékkiállítás, Munkács; Petőfi Sándor Emlékkiállítás (Teleki-kastély, Múzeum Petőfi–Teleki), Koltó; Petőfi Sándor Emlékmúzeum, Fehéregyháza; Petőfi Sándor Emlékmúzeum, Szalkszentmárton; Petőfi Sándor Emlékszoba, Beregszász; Petőfi Sándor Emlékszoba, Kiskunfélegyháza; Petőfi Sándor Szülőháza, Kiskőrös; Petőfi-emlékkiállítás, Ostffyasszonyfa; Petőfi-kiállítás, Mezőberény. Lásd <http://www.mire.hu/hu/museums/95/description> – Jelen közleményünkben, szelektív módon, csak a népi (falusi-mezővárosi) építészeti hagyományt is megjelenítő épületekkel foglalkozunk. (Fontos megjegyzés: a hivatkozott internetes letöltések időpontja minden esetben: 2022. augusztus 10.)

tulajdonába. 1861-ben Ivánka Imre kezdeményezésére a házat megjelölték a ma is olvasható márványtáblával. „Itt született Petőfi 1822. december 31.”

A házat 1864-ben hitelesítette Pesty Frigyes, és a megjegyzés rovatba ezeket írták: „Vég-tére megemlítendőnek találtatik, hogy nagy költője, Petőfi Sándor itt Kiskőrösön született 1822ik évi január 15ő napján, édesatyja itt mézárszék haszonbérloje volt, s a ház, melyben született, jelenleg is fennáll, 9ik számmal van jegyezve. A nyilatkozatot első helyen Viczián Pál bíró írta alá.” 1873-ban Pest vármegye bizottságot küldött Kiskőrösre, hogy a Magyar Írók és Művészek Társasága vásárlási szándékában közreműködjön. Az ő jelentésük szerint „Az épület maga, mely 130 négyszögölnyi területet foglal el, elég tiszta állapotban van, de állapota meglehetősen sok javítást igénylendő. Az épület fala sár, alul kevés terméskő, a teteje nád. A falrész, valamint a gerendák jól fenntartott állapotban vannak, de a nádtető rozszant.” A házat 1878. május 24-én a Magyar Írók és Művészek Társasága Varga Teréziától 800 osztrák forintért megvásárolta.

**Jókai Mór eredeti, szignált rajza
Petőfi Sándor szülőházáról, 1880**

fenntartani és látogathatóságáról gondoskodni. 1894-től úgy oldották meg a látogathatóságot, hogy erről az épület végében lakó bérlő gondoskodott. A ház mindenkori gondnokai naponta takarították, és rendben tartották a hajlékot, a nagyobb karbantartási munkákra, javításokra kellett a községnek anyagi és szakmunkai erőt biztosítani. Jelentős változást az 1948/49-es centenáriumi évek hoztak a ház életében. Az akkor megfogalmazott tervek alapján lett az egész épületből berendezett kiállítási terület (1951), majd a Petőfi család bútoraival és korabeli néprajzi tárgyakkal, bútorokkal berendezett irodalmi emlékház (1953).

Az épület megépítése óta nem sok változáson ment át. Elsősorban a helyiségek megközelítésén módosítottak annak megfelelően, hogy lakott-e ott gondnok. A most látható állapot az eredetivel azonos, hiszen a padlásfeljáró kivételével az 1880-as Jókai-rajzzal teljesen megegyezik. A házat deszkakerítés fogja körül, az udvarban jégverem és gémeskút található.³

³ Lásd Petőfi Sándor szülőháza – Kiskőrös <http://www.mire.hu/hu/museums/32/description>

Egy adott történelmi kor meghatározó személyiségének születési környezetét, a múlt őrzésének hiteles, tapasztalható példáját jelenti Petőfi szülőháza.⁴

Petőfi szülei, Petrovics István és Hruz Mária 1821. november 1-jén költöztek Szabadszállásról Kiskőrösre. Petrovics 3 éves szerződést kötött a mezőváros mézsárszékének bérbevételéről. Kezdetben a mézsárszék épületében kaptak lakást, de ez egy idő után szűkössé vált, hiszen Hruz Mária húga, Anna is velük lakott, és gondoskodni kellett a székálló legény elhelyezéséről is. Ezért Petrovics kibérelte Makovinyi Márton borbélymester házát, az 1780-as évek végén épült, háromszatú, vert falú, nádfedeles, szabadkéményes épületet, amelyhez pincegádor és egy kis veteményes is tartozott.

A szülőház Petőfi életében még nem került olyan mértékben az érdeklődés középpontjába, mint költészete. Ennek ellenére a szülőhely birtoklásáért több város, Dunavecse, Kiskunfélegyháza, később Szabadszállás is vetélkedett.

Sárkány János kiskőrösi evangélikus lelkész, Petőfi iskolatársa volt az első, aki érdemben foglalkozott a szülőház kérdésével. 1845-ben került Kiskőrösre, amikor még sokan éltek azok közül, akik ismerték a Petrovics családot. Éltek még Petőfi keresztszülei, Viczián János és felesége is, akiktől a lelkész sok mindent megtudhatott a családról. Az ő segítségükkel kereste ki és hozta nyilvánosságra az anyakönyvi bejegyzést, amely igazolja, hogy a költőt a kiskőrösi evangélikus templomban keresztelték meg.

Az 1870-es évektől egyre inkább foglalkoztatta a közvéleményt az épület sorsa. Először Pest vármegye közgyűlése tervezte a megvételét 1872-ben, gyűjtést is indítottak erre a célra. Bizottságot küldtek Kiskőrösre, hogy felmérje a ház akkori helyzetét, végül sok huzavona után, a gyűjtés ellenére nem a megye, hanem a Magyar Írók és Művészek Társasága vette meg 1878. május 24-én Varga Teréztől.

A költő szülőháza mint az ország első irodalmi emlékháza 1880 óta látogatható, akkor nyitotta meg a Magyar Írók és Művészek Társasága nevében Jókai Mór írófejedelem, Petőfi barátja: „Üdvözlégy emlékezetes hajlék, aki Petőfit születni láttad. [...] Míg élt, az egész hazát besugározta fényével, holta után körülragyogja az egész földet, s lánglelke sugárainál melegszenek a kerek világ minden népei. [...] Tudni fogunk így egy helyet, ahol vele holta után találkozunk. Sírját úgysem találjuk fel. Hamvait szétszórták a szelek. Annál jobb. Így mindenikünknek, minden magyarnak jut belőle egy porszem. [...] Áldás legyen rajtad emlékezetes hajlék: légy megtelve a dicső szellemével örökké! Isten keze takarjon be minden vétek elől, vezessen küszöbödre minden boldogságot. Petőfi szülőhajléka alatt múltó szava legyen a fájdalomnak, tartós az örömmek, futó vendég legyen benne a baj, rendes szálló az áldás. [...]”

Petőfi szülőházának vélhetően legkorábbi ábrázolása, 1872

4 A továbbiakban a kiskőrösi szülőházra vonatkozó leírás alapján, lásd <https://petofimuzeum.hu/allandokiallitasok/petofi-szulohaz.html>

A budapesti székhelyű társaság nehezen tudta fenntartani az épületet, ezért felajánlották Kiskőrösnek. A község elfogadta, és 1890 júliusában megkötötték a szerződést az alábbi szigorú feltételekkel: „[...] Kiskőrös tartozik [...] mostani alakjában mint nemzeti ereklyét, örök időkre az enyészet romboló ereje ellen nemcsak megóvni, de saját költségén jókarban [...] gondosan fenntartani.”

Az épületben ekkor még nem volt kiállítás. A hátsó részben lakást alakítottak ki a mindenkori gondnoknak, a tisztaszoba, és a konyha üresen várta a vendégeket. Az első szoba falán koszorúk lógtak, melyeket a látogatók hoztak, az asztalon pedig egy vendégkönyv árválkodott.

A szülőházban számos ismert látogató is megfordult az évtizedek során. Járt itt többek között Liszt Ferenc, Teleki Sándor, Feszty Árpád, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső is, de Móricz Zsigmond szavaiból érezhető legfőképpen a rideg, kriptaszerű hangulat, amit az üres szülőház árasztott magából: „Az első szoba falán koszorúk és hosszú nemzetiszín szalagok lógtak, bánatos szalagok, poros babérszalaggal. Ravatalos ház, hideg, csontig dermesztő, mint a halottasháznak kell lennie, hogy a test, a kegyelet oszlásnak ne induljon. [...] Lám, mégis halotti ház: holtház.”

Az ő véleményük is hozzájárult ahhoz, hogy a házat az oda illő bútorokkal berendezék. 1948-49-ben, a forradalom és szabadságharc centenáriumi ünnepségén vetődött fel a gondolat, hogy az épület teljes egészében múzeummá váljon. A felújítás után 1953-ban

kerültek vissza a Kéry Gyula által összegyűjtött bútorok Pestről a Bajza utcai Petőfi-házból Istenes József, az akkori múzeumigazgató koordinálásával.

„A helyreállítási munkálatokkal együtt a ház eredeti alakját is vizsgálta, úgy, ahogy Jókai 1880-ban lerajzolta. Ezen a rajzon a hátsó szoba felőli rész három ablakos volt, a lakók az egyik ablak helyébe ajtót tettek. Ezt kellett eltávolítani, és újra ablakkal ellátni [...] a budapesti Petőfi-házból megérkeztek a bútorok. Szem nem maradt szárazon, mikor megláttuk őket [...] leemelték az ágyat [...] 128 évi vándorlás után

újra odaállították a szoba jobb sarkába, ahol azon a nevezetes éjszakán állt. Odakerült régi helyére Petrovicsék almáriuma, az asztalra Petrovics pipája, és az ajtó mögé a fal mellé a láda.”

A ma látható berendezett szülőház visszaadja az akkori mindennapi élet hangulatát, a berendezés visszaidézi azt a társadalmi környezetet, ahonnan a költő származik. Az utcai tisztaszoba a születéskori állapotokat tükrözi. Tipikus átlós berendezési módja szerint a jobb sarokban áll az ágy, a bal sarokban a sarokpad az asztallal, a bejárat mellett a búbos kemence és az almárium. A bal oldali fal mellett található Petrovics István ládája, mely Hrúz Ádámtól került a Petőfi Társaság tulajdonába. Ezek a család eredeti bútorai voltak. A falon pedig az elmaradhatatlan fali téka, amiben a családok a legfontosabb tárgyaikat őrizték.

Petőfi Sándor szülőháza képeslapon, 1917

A konyha berendezése, a nyitott kémény és a középpadka a XIX. századi főzési szokásokat szemlélteti. A krumplynyomó és a szűrőkanál Kurucz Zsuzsanna családjától került a kiállításba. Ő volt a költő dajkája, aki segített a gyermek nevelésében, elvégezte a ház körüli munkákat, és Kiskunfélegyházára is velük költözött. Később visszatért Kiskőrösre, 1833-ban férjhez ment, és 1897. március 20-án halt meg. Sírja a kiskőrösi evangélikus temetőben található.

Az udvari szoba a keresztelés, a szülés, a születés tárgyait, körülményeit, dokumentumait, és a családtagok egymáshoz fűződő szoros kapcsolatát szemlélteti.

A bal oldali falon a szülőkről, Petrovics Istvánról és Hruz Máriáról Orlay Petrich Soma által készített képek, mellettük a költő bátyjának, Istvánnak a portréja, majd egy Madarász Viktor-festmény látható a költőről. A portrék az alattuk elhelyezett relikviákkal – az édesapa és a költő pipája, Petőfi kalamárisa – alkotnak egységet.

A bal sarokban található az 1840-ig használatban lévő eredeti keresztelőkanocsó, amellyel Petőfit is megkeresztelték. A kiállításban a keresztelőmedence hiteles másolata is látható, eredetije a Deák téri Evangélikus Országos Múzeum tulajdonában van.

Itt látható a keresztelési anyakönyv másolata, amelybe bejegyezték a költő keresztelését 1823. január 1-jén. Az akkor használatos hivatalos nyelven, latinul írták be a gyermek, a szülők és a 6 keresztülő nevét. A keresztelési anyakönyv azért is jelentős, mert 1895-ig, a polgári anyakönyvezés bevezetéséig ez volt az egyetlen hivatalos nyilvántartás a népségről.

A keresztelés fontos kifejezése volt a család összetartozásának. Ennek az eseménynek a szemléltetését szolgálják a további kiállított tárgyak: a keresztelési kisruha, komacsésze, a keresztelési lakoma, vagyis a paszita kellékei: díszes pohár, pálinkás butella. A szülés, születés témaköréhez kapcsolódóan megjelenik a kiállításban az országban elterjedt szülési szokásokat reprezentálva a gyerekállóka, vagyis a *kati*, ami a szülőszék szerepét is betöltötte.

A szemközt lévő falon található Grimm Rezső litográfiájának másolata 1861-ből. A könyv jelentőségét az adja, hogy ez az egyetlen ábrázolás a teljes családról: a szülők, Petőfi és felesége, fiuk, Zoltán, valamint István látható a képen. Ám így sohasem lehettek együtt, hiszen Zoltán csak 7 hónapos volt, amikor édesapja a segesvári ütközet során eltűnt.

Petőfi Sándor kiskőrösi szülőháza az 1950-es évek végi műemléki felújítás után

Annus 1823to Baptisati in Ecclesia Evang. A. Cal. Huz-Kőrösiensis 127
per Michaelem Martonij et Christophum Feldey, P.D.M. Locales.

Nomen Infantis	Nomen et Cognomen Parentum	Nomen et Cognomen Susceptorum et Testium
<i>Mense Januarii</i>		
1. 1. Alexander	Stephanus Petrovics Mária Hruz	Mag. Istv. Juvenc. Carol. Martonij cum Ira vna Galena, Istv. Samal. Plaga cum Ans: Do. Istv. Virginia, Ha. Kőrösi
2. 2. Susanna	Paulus Stefflo Jadana Gyurics	Mag. Stephan. Stefflo cum Ans: Maria Michael. Tóth cum Ans: Albin.
3. 2. Andreas	Josius Tomba Kisana Feldey	Mag. Paulo. Zich cum Ans: Maria. Kőrösi Kis. Kőrösi, Kőrösi
4. 4. Paulus	Paulus Szabo Susanna Kőrösi	Mag. Istvan. Petrovics Anna Kőrösi Susanna Mellich, Barbara Kőrösi

Az újszülött Alexander Petrovics nevének bejegyzése a Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség keresztelési anyakönyve IV. kötetének (1814–1838) 127. oldalán

MEGÚJULT EMLÉKHÁZAK

Petőfi Sándor Emlékház, Sárszentlőrinc⁵

Az emlékház műemlék jellegű épület, 1800 körül épült lakóház. A 19. század elején községi jegyzői lakás. „A ház a falu legszebb háza volt, száz év múlva is, mikor én fölkerestem, mint szülőfalum legnagyobb nevezetességét. Az L alakú épület hosszabb szára gyümölcsfák és

Petőfi Sándor Emlékház, Sárszentlőrinc

azaz Donatus latin nyelvkönyve szerint tanuló kisgimnazista volt a sárszentlőrinci evangélikus iskolában, miután az akkor még tehetős szabadszállási vállalkozó, Petrovics István itt, e színmagyar faluban találta meg fia taníttatásának lehetőségeit.

1841-ben, már saját lábra állva, három hónapig vándorszínész volt a környéken. 1845-ben pedig – mint beérkezett költő – két ízben is vendégeskedett Borjádön.

Petőfi Emlékméhes, Kölesd–Borjád⁶

Petőfi Emlékméhes, Borjád

virágágyak mentén húzódik a kert felé. Az oszlopos tornácról szőlőhegyekre látni, a tolnai táj, a Völgység feledhetetlen édességgel hullámzó, a Provence legszebb tájait idéző halmaira és lankáira. A kisdíák az épületnek a gyönyörű, széles főutcára eső rövidebb szárában padlós, tágas háromablakos szobában lakik harmadmagával, csupa úrifíúval” – írta Illyés Gyula Petőfi-életrajzában.

Petőfi Sándor rövid életének viszonylag szűk időkeretét töltötte Tolna megyében. 1831 és 1833 között donatista,

A méhes a Sass család egykori kúriájának kertjében állt. Nádfedeles, tornácós kúriájuk helyett a XX. század elején új épületet emeltek.

A méhes téglalap alaprajzú, nádtetős ház, melynek az egyik hosszanti, háromnegyed részben nyitott oldalán, több polcon sorakoznak a méhkasok. Bejárata a nyugati oldalon van, a másik végében egy ablakos kicsi szoba bújik meg. A kiállítás a költő borjádi tartózkodásainak állít emléket.

5 Lásd <http://www.mire.hu/hu/museums/46>

6 Lásd <http://www.mire.hu/hu/museums/34>

2010-BEN MEGÚJULT REPREZENTATÍV PETŐFI-EMLÉKHELYEK⁷

Petőfi Sándor szülőháza, Kiskőrös

Petőfi Sándor szülőháza az első irodalmi emlékházunk, ahogy valaki, egy beszélgetés alkalmával nemrégiben megjegyezte: az emlékházak emlékháza. 1880. október 17-e óta hatalmas kisugárzása van. Ekkor nyitotta meg Jókai a nagyközönség számára az akkor még üres házat, nemzeti zarándokhelynek szánva. Ez a kitüntetett figyelem azután meghatározta a később alapított emlékházak státusát is.

A korábbi kiállítás forgatókönyvét a kiváló Petőfi-kutató, Kerényi Ferenc (Budapest, 1944. március 7.–Budapest, 2008. október 29.) írta, a látvány sem vált vállalhatatlanná az évek során. A megújítási szándék mégis érthető, hiszen az utóbbi évtizedben jelentősen megváltozott a múzeumok, így a szülőház társadalmi funkciója, a befogadók magatartása. Másként gondolkodunk ma az irodalomról, az emlékházakról, az irodalmi kiállításokról, a múzeumpedagógia és a közművelődés fontosságáról, mint korábban.

Az előző kiállítás koncepciója a kultusz nemesebb, XIX. századi hagyományára építő, irodalomtörténeti nézőpontú volt. A tisztaszobában elhelyezett családi relikviabútorok, köztük az az ágy, melyben a költő született, jól kifejezték a Petrovics család akkori helyzetét. A relikviák mellé helyezett bútorok hiteles kultúrtörténeti adalékot szolgáltatottak egy kor könnyebb megértéséhez. Az udvari szobában kiállított relikviák – részben a kereszteléshez kötődnek, részben személyes tárgyak – inkább a családról meséltek, mint a költőről. Igaz, a kiállításához kapcsolódó szilveszteri megemlékezések tradíciójának megteremtésével kapcsolták a mához a költő alakját.

A megvalósuló, a legjobb hagyományra épülő új kiállítás koncepciónak két jelentős újdonsága van. Az egyik a ház fűtésének újragondolása. A temperálást padlófűtéssel, környezetkímélő módon oldják meg. Ez a megoldás erős hagyománytiszteletre, ugyanakkor korszerű, környezettudatos viselkedésre vall. A térből eltűntek a koridegen fűtőtestek, az épület közelebb került eredeti állapotához.

A szemléletváltás még szembetűnőbb Petőfi személyéhez, a költészetéhez való viszony újraértelmezése szempontjából. A szülőház kiállítása egy, az olvasás élményéhez hasonló igényt képes kielégíteni: az ismerősség, a valahová tartozás, a szellemi és érzelmi kötődések kiépítésének és folyamatos megélésének lehetőségét kínálja. A költő szülőhelyét bejárni különleges élmény, a látogató egyszerre lehet részese a közösségi hagyományoknak és a bensőséges egyéni történetnek. A költő majd kétéves volt, mikor elköltöztek a városból. Emlékek nem kötötték a szülőházhoz, költészete áttételesen, az Alföldön keresztül kapcsolódik ide. Az a biztonságérzet azonban, melyet szüleitől kapott az itt tartózkodás alatt, beépült személyiségébe. A szülők iránti nagy szeretet, feltétlen tisztelet ide gyökerezik, s végig kíséri egész életén át. A kiállítás újszerűségét a poézis és ezzel párhuzamosan egy személyes történet bevonása jelenti a térbe, amelynek témája a születés profán és szakrális vonatkozása. Egy induló élet mindennapjaihoz tartozó és a kereszttség szentségét megjelenítő tárgyak a versek nélkül csupán egy átlagos történetről tanúskodnának. A megkülönböztető figyelem éppen amiatt jár e történetnek és a relikviáknak, mert a jelen nemzedéke tudja,

---

7 A továbbiakban *H. Bagó Ilona* Ez a város születésem helye – A felhővel a lélek rokon – Két Petőfi emlékhely megújulása 2010-ben c. tanulmánya alapján foglaljuk össze a fontosabb ismereteket. Lásd http://www.irodalom-ismeret.hu/files/2011_1/muzeum/h_bago_ilona.pdf; továbbá lásd <https://szalkszentmarton.hu/szalkszentmarton-petofi-sandor-emlekkiallitas>

hogy a magyar irodalom legismertebb, zseniális költőjéhez kapcsolódnak. És a kiállítás erénye éppen az, hogy a versek felidézésével emlékeztet e tudásra; ezáltal tárul föl Petőfi viszonyulása a szülőföldhöz, a családhoz, a tárgyak is a verseken keresztül mutatkoznak meg. Így a látogató egyszerre élheti át a költő Kiskőrösről induló sorsának és költészetének nagyszerűségét, ennek fényében érti meg a szülőháznak, a hozzá szorosan kapcsolódó tárgyaknak a nemzeti önértékelésben betöltött különleges jelentőségét. Tehát az új elképzelés éppen fordítva teszi lehetővé a befogadást és a megértést, mint azt korábban megszoktuk.

A forgatókönyvet dr. Kispálné Lucza Ilona írta, aki nemcsak az irodalomtörténeti kutatások eredményeit hasznosította, de épített a kiállítási kommunikáció módszertani útmutatásaira is a szövegek megfogalmazásakor.

Petőfi Sándor Emlékmúzeum, Szalkszentmárton

2010. március 14-én nyílt meg a szalkszentmártoni Petőfi Sándor Emlékmúzeumban *A felhővel a lélek rokon* című kiállítás. A Magyar Irodalmi Emlékházak Megújulása Program keretében jelentős infrastrukturális fejlesztés történt a fogadó kiállítási tereiben. Az épület elektromos hálózatának teljes cseréje után megtörtént a helyiségek festése és a padló csiszolása, valamint viaszolása. A szalkszentmártoni nagyfogadó különleges adottságú. Azok közé a Petőfi-emlékházak közé tartozik, ahol a tárgyi emlék, az életrajz és a költészet szorosan összekapcsolódik.

***A szalkszentmártoni emlékmúzeum,
az egykori fogadó épülete***

A szalkszentmártoni bérlet nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A család ingóságait Dömsödre költözésük előtt el kellett árverezni, hogy tartozásukat ki tudják egyenlíteni. A bútorokat és tárgyakat a helybeliek megőrizték, majd Majsai Károly összegyűjtötte az utókor számára. A vendégfogadó kiállításának tárgyi anyaga ezekből a relikviákból és korabeli tárgyakból áll.

Petőfi szalkszentmártoni tartózkodásának hiteles leírásáról Kardos István segédtanító gondoskodott. Erre a közösségi hagyományra épített Kispálné Lucza Ilona, a forgatókönyv írója, amikor megálmodta az új kiállítást. Két, párhuzamosan futó személyes történetet mesél el. A szülők megmaradásért vívott küzdelmét a tárgyakon, levéltári anyagon keresztül idézi fel, a fiatal költő válsághelyzetét költeményeivel, versesköteteivel eleveníti meg. A

Petrovics István 1845. április 24-től 1846. április 24-ig bérelte Szalkszentmárton nagy vendégfogadját. Ez idő alatt a költő kisebb-nagyobb megszakításokkal öt hónapot töltött az épület falai között. Kudarok és csalódások után érkezett Pestről, szüleinél keresett gyógyírt sebeire. A szülők is nehéz helyzetben voltak. Az 1838-as árvíz óta anyagi gondokkal küzdöttek. A szalkszentmártoni vállalkozástól remélték sorsuk jobbra fordulását. A szülők és a fiú egymásra találásának időszaka ez, amely a költő számára lelki feltöltődést hozott, és felszabadította alkotókedvét.

A „jó öreg kocsmáros” számára kudarccal végződött a történet, a szalk-

párhuzamosan futó történetek 5 hónapra összekapcsolódnak. *A felhővel a lélek rokon* című kiállítás a költő poétikai teljesítményére fókuszál. Ezzel a gesztussal úgy emeli ki a lokalitásból a ház történetét, hogy tiszteletben tartja és felértékeli a helyi hagyományt. Petőfi számára az itt töltött idő költészetének egyik legtermékenyebb időszaka volt.

Szalkszentmártonban állította össze a *Versek* második kiadását, itt készült el a *Szerелеm gyöngyei* című kötet, írt 112 verset, valamint két drámát, a *Zöld Marcit* és a *Tigris és hiénát*. *A hóhér kötele* című, egyetlen regénye is itt született. A *Felhők* ciklus 66 versét ma úgy tartjuk számon, mint Petőfi válságkorszakának legjellemzőbb és legjelentősebb teljesítményét, új utakat kereső szándékának megnyilvánulását.

A bérlők szobájában és a konyhában Bereczki Ibolya profiltisztítást végzett. A szülőkhöz és a költőhöz kapcsolódó relikviák elkülönülten jelennek meg a kiállításban, s abban a helyiségben, ahova valók. A néprajzos muzeológus alkalmazkodott az irodalmi kiállítás koncepciójához, és a terek berendezésével jelezte a szülők átmeneti helyzetét. Az ivó ma is jelentős közösségi tér a helyi civil szervezetek számára. A Patkós Gábor által készített, mozgatható játékok *A helység*

A szalkszentmártoni emlékmúzeum szabadkéményes konyhája

kalapácsa figuráit idézik az iskolások és a felnőttek számára, a játékon keresztül inspirálva az olvasásra. A tér rendkívül alkalmas rendhagyó irodalom órák tartására. A kiállításban elhelyezett „*Tudod-e?*” táblák a konyha és az ivó jellegzetességeiről közvetítenek kultúrtörténeti tudást. A játékokra építve többszintű feladatsor készült iskolák számára. Az élethosszig tartó tanulás feltételei is adóttak a kulturális turizmusban részt vevő felnőttek számára. A kiállítás nem csak szemléletében új, hanem a kivitelezésben felhasznált anyagok tekintetében is. Az installáció teljes mértékben környezetbarát, s ezzel áttételesen a környezettudatos magatartásra is nevel.

Az emlékmúzeummal kapcsolatban további információk a Magyar Irodalmi Emlékházak honlapján olvashatók.⁸

A szülők és a felnőtt költő ebben a fogadóban töltötték együtt a leghosszabb időt. A település lakói is megőrizték együttes emléküket. Az anyai szeretet, az apai törekvés és tisztetség, a felnőtt fiú segítőkészsége példává és legendává magasodott a szalkszentmártoniak emlékezetében.

Az anyai gondoskodást a kortárs segédtanító, Kardos István jegyezte le: „*Midőn a szorgalmas anya, korán dolgai tevése végett, ajtaja vagy ablaka előtt kíméletesen lábujjhegyen elment, hogy csendes álmában fiát meg ne zavarja: többnyire ébren találta.*”

Petőfi alkotói szokásait is ő örökítette meg: „*Szüntelenül íróasztalánál ült, melyet csak alkonyatkor hagyott el, s az estebéd elérkeztéig hozzánk, mint tőzsomszédi tanítókhoz ájtott,*

8 Lásd <http://www.mire.hu/hu/museums/154/description>

hogy beszélgetés, vagy egy-két párti tárkli-játszás vagy mezőni sétálás által szerezzen magának szórakozást vagy újulást. Ezután ismét íróasztalánál találta őt sokszor még az éjjel is – írva vagy olvasva. Ki arra elment, azt gondolá, hogy ott talán beteget virrasztanak.”

Petrovics István példáját és emlékét a későbbi bérlők őrizték meg tárgyak és folklorizált történetek formájában.

A vendégfogadó kiállításának tárgyi anyaga Majsai Károly gyűjtése alapján Petőfi-relikviákból és korabeli tárgyakból áll. A Petrovics család ingóságait Dömsödre költözésük előtt elárverezték. A tárgyak jó részét a szalkszentmártoniak vásárolták meg, nagy becsben tartották, és a múzeum alapításakor a generációkon át őrzött darabok a gyűjteménybe kerültek. Petrovicsék iránti tiszteletüket jelzi, hogy több tárgyat őrzött egy-egy család, és csak akkor váltak meg tőlük, amikor biztosítva látták, hogy azok a Petőfi-kultusz ápolását szolgálják. A tényleges emlékőrzés tehát a család elköltözésével megkezdődött. A kortárs, a barát és szemtanú Kardos István segédtanító pedig pontos leírásaival hiteles forrásról gondoskodott.

A kiállítás korszerűsítése az NKA *Felemelő század* programja keretében valósult meg.

A MAGYARORSZÁGI PETŐFI-KULTUSZ TOVÁBBI EMLÉKÉPÜLETEI

*Petőfi Sándor Emlékház, Kiskunfélegyháza*⁹

A Petőfi Sándor utca 7. szám alatti ház homlokzatán emléktábla hirdeti, „Itt töltötte gyermekéveit Petőfi Sándor.” E ház helyén állt az nádtetős épület, amelyben a Petrovics család élt, amikor az édesapa mészárszék árendás volt a Kiskunság székelyén.

Petőfi gyermekkori lakóháza Kiskunfélegyházán

be. A tárlat befejező része a Petőfi-kutatás történetéről, a magyar költő helyi kultuszáról ad áttekintést könyvek, kéziratok, cikkek, tanulmányok felsorakoztatásával.

Egy 1824. október 14-én kelt szerződéssel a költő apja, Petrovics István bérbe vett két mészárszékét Kiskunfélegyházán, majd családjával Kiskőrösről odaköltözött. A vályogfalú, nádfedeles házat, melyben laktak, Török Ferenc (néhány évig a város főbírája) építtette az 1760-as években. Később a Bánhidy család birtokolta, és Bánhidy Gáspártól bérelte Petrovics István 1830 novemberéig, amikor családjával elköltözött Szabadszállásra. Időközben, 1828-ban kisfiát beíratta a kecskeméti evangélikus elemi iskola első osztályába. A ház 1834-

9 Lásd http://www.museum.hu/kiallitas/11544/Petofi_Sandor_emlekek; – továbbá: <https://kiskunfelegyhaza.hu/hivatal/petofi-sandor-emlekhaz/>

ben a Boczonádi Szabó családé lett, akik a dűledező épületet később lebontották és helyette az 1850-es évek elején új házat emeltek.

Az 1850-es években épült polgárház lett a későbbiekben a félegyházi Petőfi-kultusz egyik színhelye, ma ez az emlékház mutatja be Petőfi Sándor emlékeit Kiskunfélegyházán. A homlokzaton ma is látható márvány emléktáblát Reményi Ede hegedűművész javaslatára és anyagi hozzájárulásával készítették 1861-ben, de a politikai viszonyok miatt csak közvetlenül az 1867. évi kiegyezés után, október 13-án avatták fel. Az avatásról a *Vasárnapi Ujság* is hírt adott és közölte a házról készített rajzot. Az ünnepélyes eseményen jelen volt Perczel Mór tábornok és a költő öccse, Petőfi István is, valamint Szász Károly költő, aki felolvasta erre az alkalomra írt versét.

1910-ben a házat felújították és a korábbi zsindegy helyett cseréptetővel fedték. Az 1950-es években államosították, helyiségeit bérlakásokká alakították. A rendszerváltás után, a bérlakások fokozatos felszabadításával vált lehetővé, hogy az épületet emlékhellyé alakítsák. Első lépésként 1993-ban Petőfi-emlékszobát nyitottak.

Az 1993-ban megnyílt Petőfi-kiállítást több mint 20 év múltán felújították és kibővített tartalommal, *Petőfi Sándor emléke és kultusza Kiskunfélegyházán* címmel 2017 augusztusában nyitották meg újra. A kiállítás tárlókban elhelyezett korabeli rajzok, dokumentumok, családi iratok segítségével rövid áttekintést ad Petőfi életútjáról, bemutatja Kiskunfélegyháza múltját, a helyi Petőfi-kultusz kialakulását és benne az emlékház történetét.

Az emlékház nem csak a Petőfi-emlékeket mutatja be. Egy másik kiállítása, a 2014-ben megnyitott *Kutatók terme* a kiskunfélegyházi Petőfi-kutatóknak állít emléket. Külön termet kapott Fekete János tudós helytörténésznek, a város díszpolgárának dolgozósobájába, könyvtára és néhány kiemelkedő jelentőségű munkája.

Az új tárlat, amely az azonos című kiadvány (szerk.: Kapus Béláné) alapján került összeállításra, emléket állít a lokálpatrióta kutatóknak. A kiskunfélegyházi Petőfi-kutatók életpályája mellett a hozzájuk kötődő relikviákat, kutatásaikat, következtetéseiket, eredményeiknek dokumentumait mutatja be, tovább ösztönözve a helyi értékek felkutatását, megismerését, megértését és megőrzését.

Fekete János helytörténész dolgozósobáján kívül a Petőfi költészetét ismerőknek-kedvelőknek a *Versek terme* és a *Poéta-zug* kínál lehetőséget az olvasásra. A kiállításhoz kapcsolódik *dr. Tarjányi József* képeslapgyűjteményének válogatása is, amely a Petőfi életéhez, költészetéhez és kultuszához kapcsolódó levelezőlapokat mutatja be.

Petőfi Sándor Emlékmúzeum, Dömsöd¹⁰

Az épület 1960-óta működik múzeumként, ahol négy helyiségben láthatók a Petőfivel és családjával kapcsolatos dokumentumok, reprodukciók. A költő több alkalommal szállt meg itt és alkotott Pálffy Albert társával.

Az épületben egy helytörténeti gyűjtemény található, amelyben az 1860-as évekből, illetve a századforduló idejéből származó tárgyak láthatók. A múzeum egységéhez tartozik az udvarban még egy épület, amely valaha – Petőfi itt tartózkodása idején is – Kukucskáné (ragadványnév) gyógynövény szárítója és -raktára volt.

A múzeum épülete 1823-ban épült, tehát Petőfi születési évében. Az épületet Szűcs István építette, bizonyíték erre a pincejáróban található eredeti bevésés. 1960-ig lakóházként

---

10 Lásd <https://www.domsod.hu/muzeum-es-kiallitohelyek> és http://www.museum.hu/muzeum/524/Petofi_Sandor_Emlékmúzeum?f

működött. Ebben az évben Szabó Lajos tanító megmozgatott minden fórumot, hogy az épület megmaradjon, és felújításra kerüljön. Ez sikerült is, azóta ez a szerény kis épület a múzeum.

A dömsödi emlékmúzeum

Petrovics István eredeti kézírásával készült kötelezvénye és mészárosbárdja egy ideig a múzeumban volt, később a Petőfi Irodalmi Múzeumba került. Egy kisebb helyiségben Petőfi külföldi kiadású köteteinek borítómásolatait helyezték el. A negyedik kiállítóteremben az 1860-as évekből, illetve a századforduló idejéből származó bútorokat, használati eszközöket lehet megtekinteni.

A kérdésvetetés, hogy a fölidézett Petőfi-emlékházak egyben népi építészeti örökségünk emlékei-e, a válasz: IGEN! Ám természetesen csak bizonyos megszorításokkal.¹¹

Gráfik Imre

11 Lásd a már hivatkozott tanulmánykötetünkben több vonatkozó tanulmányunkat, de kiemelten: Népi építészeti hagyományunk „fenntartható elemei”-ről. In *Gráfik Imre: Építészeti hagyományunk nyomában*. Tanulmányok a népi építészet és a településnéprajz köréből 1974–2018. Budapest, Romanika Kiadó, 2019. 359–370. – Megjegyzés: a dolgozatban közölt ábrák forrásadatai a következők: *Jókai Mór eredeti, szignált rajza Petőfi Sándor szülőházáról, 1880* (<http://www.mire.hu/hu/museums/32/gallery>); *Petőfi szülőházának vélhetően legkorábbi ábrázolása, 1872* (<https://www.facebook.com/kiskoros/photos/a.282995818472158/3050371795067866/?type=3>); *Petőfi Sándor szülőháza képszlapon, 1917* (<http://bacs-kepeslap.fw.hu/kiskoros.html>); *Petőfi Sándor kiskőrösi szülőháza az 1950-es évek végi műemléki felújítás után* (<https://intezet.nori.gov.hu/tortenelmi-emlekhelyek/Kiskoros/kiskoros-petofi-szulohaz-es-emlekmuzeum/>); *Az újszülött Alexander Petrovics nevének bejegyzése a Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség keresztelési anyakönyve IV. kötetének (1814–1838) 127. oldalán* (https://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor?fbclid=IwAR2eynvZOMOX57cYjt8C_9LUkA7h48uikHvXaej-DxRrfo582i9TUgQCNI#/media/F%C3%A1jl:Petofi_anyak.jpg); *Petőfi Sándor Emlékház, Sárszentlőrinc* ([http://www.mire.hu/uploads/museum/tn/1272975148_rw_4775\[368x368\].jpg](http://www.mire.hu/uploads/museum/tn/1272975148_rw_4775[368x368].jpg)); *Petőfi Emlékméhes, Borjád* ([http://www.mire.hu/uploads/museum/tn/1272972773_dsc_0459\[368x368\].jpg](http://www.mire.hu/uploads/museum/tn/1272972773_dsc_0459[368x368].jpg)); *A szalkszentmártoni emlékmúzeum, az egykori fogadó épülete* (http://www.irodalomismeret.hu/files/2011_1/muzeum/h_bago_ilona.pdf); *A szalkszentmártoni emlékmúzeum szabadképményes konyhája* (http://www.irodalomismeret.hu/files/2011_1/muzeum/h_bago_ilona.pdf); *Petőfi gyermekkori lakóháza Kiskunfélegyházán* (https://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor?fbclid=IwAR2eynvZOMOX57cYjt8C_9LUkA7h48uikHvXaej-DxRrfo582i9TUgQCNI#/media/F%C3%A1jl:Petofi_haza_Kiskunfelegyhazan.jpg); *A dömsödi emlékmúzeum* (<https://domsod.kornyeke.hu/fotok/tartalom/3/2794-21040710503378582.jpg>)

Történelmi emlékhely lett a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum

Sztéléavatási ünnepség Kiskőrösön

Kiskőrösön 2022. október 15-én felavatták a Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum történelmi emlékhellyé nyilvánítását jelző sztélét. A megújult és korszerűvé vált intézményben két új kiállítás is nyílt, az egyik a költőzseni alkotói időszakát, a másik családjának relikviáit mutatja be.

Az ünnepségen beszédet mondott Domonyi László, kiskőrös polgármestere; Fürjes Balázs, a Miniszterelnökség parlamenti államtitkára; Pataki András, a Kulturális és Innovációs Minisztérium művészetért és közösségi művelődésért felelős helyettes államtitkára; Móczár Gábor, a Nemzeti Örökség Intézetének főigazgatója; Hermann Róbert történész, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagja, a Magyar Történelmi Társulat elnöke; valamint Szende László, a Kulturális és Innovációs Minisztérium múzeumi főosztályvezetője. A *Költőnek szült anyám* című tárlatot Szilágyi Márton irodalomtörténész, a MTA doktora, a 7 év címet viselő állandó kiállítást pedig Demeter Szilárd, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója nyitotta meg.

Az alábbiakban az ünnepségen elhangzott beszédekből közlünk néhányat.

A szerk.

Polgármesteri köszöntő

Tisztelt Miniszterhelyettes Úr!
Tisztelt Helyettes Államtitkár Úr
Kedves Vendégeink!
Kedves Kiskőrösiek!

Petőfi Sándor szülőháza előtt állni mindig felemelő érzés. Városunk legfontosabb épülete immár 142 éve működik nemzeti zarándokhelyként, hiszen Jókai Mór 1880 októberében minden magyar számára megnyitotta. Tíz év elteltével Kiskőrös szerződésben vállalta, hogy mint nemzeti ereklyét örök időkre az enyészet romboló erejével szemben nemcsak megóvja, de a saját költségén gondosan fenntartja, hogy abban, mint egy múzeumban, a költőre vonatkozó emléktárgyak elhelyezhetők, épségben megőrizhetők s a látogatók által fennakadás nélkül megtekinthetők legyenek.

Ennek szellemében Kiskőrös mindenkor nagy gondot fordít a szülőház megóvására, szem előtt tartva azt, hogy a kultúrát csak úgy lehet közvetíteni és továbbadni, a helyi Petőfi-kultuszt csak úgy lehet gazdagítani és hosszú távon fejleszteni, éltetni, ha megőrizzük a szülőházat. Ez a biztosítéka annak, hogy ne csak a múltunkban és a jelenünkben beszélhessünk kiskőrösi Petőfi-kultusról, hanem a távoli jövőben is.

Elődeink megtették a maguk feladatát, 1861-ben márványtáblával megjelölték a házat, magánadományokból felállították a legelső köztéri Petőfi-szobrot, látogathatóvá tették a szülőházat, tartalmas rendezvényekkel adóztak a költőóriásnak. Most rajtunk van a sor. Igazodva a modern időkhöz az emlékállítás és kultuszéltetés olyan új formáit keressük, amelyek mindenkihez eljuttatják Petőfi Sándor költeményeit, gondolatait, világlátását.

A Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum történelmi emlékhely. Hamarosan leleplezzük az ezt jelző sztélét, megnyitjuk az emlékévre elkészített állandó tárlatokat, és számos, korunk igényeinek megfelelő látványossággal gazdagítjuk városunkat.

Köszönetet mondok azért, hogy ilyen sokan osztoznak örömünkben, megtisztelték városunkat és eljöttek, hogy együtt ünnepeljünk.

Magam is hiszem és vallom, hogy a jövő záloga a múlt tisztelete, hisz anélkül nincs nemzeti felemelkedés, nincs élhető jelen. Büszke vagyok arra, hogy Petőfi szülővárosa, Kiskőrös élen jár ebben az értékmentő, jövőre is koncentráló munkában.

Számos visszajelzés igazolja, hogy törekvéseink mások számára is követendőek, és iránymutatnak. Iránymutatnak, mint ahogyan Petőfi is rövidre szabott életének költészetével, szabadságvágyával, a nemzetért, a hazáért ontott vérével.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Domonyi László

Beszéd Kiskőrös történelmi emlékhely sztéléavatásán

Tisztelt Miniszterhelyettes Úr!
Tisztelt Helyettes Államtitkár Úr!
Tisztelt Polgármester Úr!
Tisztelt Főigazgató Úr!
Tisztelt Igazgató Asszony!

Emlékszem, volt idő, amikor divat volt Petőfire fanyalogni: nem is olyan nagy költő, kicsit avítas, túl népies. Ez a fanyalgás azonban, ma már jól látom, nem magának a költőnek szólt, hanem annak a képnek, amit egy kultúrpolitika, egészen konkrétan a kommunista kultúrpolitika láttatni akart belőle, nevezetesen, hogy Petőfi – korát megelőzve – munkásszolgalmi költő volt. „Akasszátok fel a királyokat”, kiáltott fel hevesen Petőfi, és erre alapozva próbálta meg a második világháború után a Magyar Kommunista Párt a költő örökösének feltüntetni magát. Petőfi emlékezetére még mindig árnyékot vet a 40 pártállami év kultúrpolitikája, és nekünk, kései utódainak a 200. évfordulón szent kötelességünk, hogy mit rákentek a párttagok, végleg lemossum a gyalázatot!

Petőfi Sándor ugyanis egy sokkal színesebb, sokkal összetettebb személyiség volt, mint amit velünk láttatni szándékoztak. Számomra ő egy személyben összegzője a nagy magyar népléleknek. Petőfi személyiségébe ugyanis elképesztően sok minden belefért: volt ő engedelmes gyermek, és az atyai parancsnak ellenszegülő tékozló fiú, volt bukácsoló diák és eminens tanuló, járt református iskolába és járt evangélikusba és katolikusba is – nagy

büszkeségre éppen abba a Budapesti Piarista Gimnáziumba, ahol nekem is volt szerencsém érettségit tenni. De volt Petőfi hősszerelmes férj és csélcsep szoknyavadász, volt hűséges barát és korhely ivócimbora és volt még vándorszínész, forradalmár, Arany és Jókai barátja, hazafi, katona, hős és költő, mégpedig abból a fajtából, amelyikből nem sokat találni az egész világirodalomban.

Tisztelt Emlékezők!

Petőfi költészete minden magyar életének szerves része. Gyermekkorban szívtuk magunkba rigmusait, általános és középiskolában megtanultuk életrajzát, kezdve onnan, hogy megszületett itt, Kiskőrösön. Miért kell hát sztélével megjelölni szülőházát? Miért van szükség arra, hogy azt, ami minden magyarnak egyértelmű, még egy újabb jelöléssel hangsúlyozzuk? A válasz egyszerű: ugyanazért, amiért például a mai ünnepségünket és minden ünnepséget, megemlékezést, mérközést a *Himnusszal* kezdjük. Mert szükségünk van jelképekre. Szükségünk van magyarságunkat összetartó szimbólumokra, amelyek megállítanak egy pillanatra és kizökkenenek a hétköznapokból. Mától, Krámer Iván történész-magánygyűjtő kezdeményezésére ilyen szimbólum áll itt Kiskőrösön, Petőfi Sándor szülőházánál, aminek jelentőségét elismerve ezt a helyet történelmi emlékhellyé nyilvánította a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság javaslatára Magyarország Kormánya.

Tisztelt Emlékezők!

A Nemzeti Örökség Intézetének egyik kiemelt feladata gyökereink ápolása és a jövő generációiban történő tudatosítása. A történelmi és nemzeti emlékhelyek a magyar történelem sorsfordító eseményeihez kapcsolódó helyszínek. Jelenleg 21 nemzeti és 60 történelmi emlékhely van Magyarországon, amelyeket különleges emlékoszlopok, sztélék jelölnek. Ez a státusz elsősorban lehetőség. A helyszíneknek, hogy bekapcsolódva az emlékhelyek hálózatába, a többi jelentős helyszínnel együttműködve hasznosítsák azok tapasztalatát, átvegyék jó gyakorlatait. De lehetőség a látogatóknak is, hiszen ezeken a helyeken közelebb kerülhetnek a magyar történelem kiemelkedő alakjaihoz, eseményeihez, tragédiáihoz, dicső pillanataihoz. *Ebben kiemelkedő szerepet kap Petőfi Sándor szülőháza is, amely a Petőfi-bicentenáriumnak köszönhetően az elkövetkező évben kiemelt figyelmet kap.*

Tisztelt Emlékezők!

„Ki nékem álmaimban / Gyakorta megjelenysz, / Korán elhunyt barátom, / Van-é jel síri fádon, / Mutatni, hol pihensz?” – tette fel a kérdést Arany János *Emlények* című versében. Mától szülőháza előtt van jel, mutatni, hol született a magyar irodalom egyik legfényesebb állócsillaga.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Móczár Gábor

Kiskőrösi sztéleavató

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Hogyha Petőfi szellemében szeretném megtartani a beszédet, akkor úgy kellene kezdenem, hogy tisztelt polgártársak és polgártársnők, hogyha a korszakot akarnám megidézni, akkor az 1. és a 2. sorban helyet foglalókat úgy szólítanám, hogy tekintetes Karok és Rendek. Annyi minden elhangzott itt el az előttem szólók részéről, hogy a képzeletbeli beszédemből folyamatosan húztam ki a különböző passzusokat, hogy most már erről sem kell beszélni, meg erről sem stb. Én is hoztam néhány versidézetet és előadói képességeim nem vetekedhetnek helyettes államtitkár úréval, de legalább az egyiket felolvasom, hogyha megengedik, a *Jövendölés* című versből, 1843-ból, az utolsó versszakot:

„Anyám, az álmok nem hazudnak;
Takarjon bár a szemfödél:
Dicső neve költő-fiadnak.
Anyám, soká, örökkön él.”

Kevés olyan költő van, aki nem csak megjósolja a saját sorsát, hanem ez a sors be is teljesedett. Hiszen gondoljunk bele, hogy Petőfinek a dicső neve valóban soká és (láthatóan) örökkön él. Bizonyítja azt ez a rendezvény, bizonyítja az, hogy folyamatosan Petőfit idézzük, és bizonyítja az, hogy a szülőház mellett végre felállíthatjuk ezt a bizonyos sztélet, ami jelzi azt, hogy nem csupán (természetesen idézőjelbe teszem a „*csupán*”-t) egy irodalmi emlékhelyről, hanem egy történelmi emlékhelyről is beszélünk.

Ha az első, Petőfivel kapcsolatos emlékeinkre gondolunk, szerintem nagy valószínűséggel valamennyiünknek a *János vitéz* jut eszünkbe; ez azon kevés kötelező olvasmány közé tartozik, amely nemcsak változatlan maradt az évtizedek folyamán, hanem amely nem kínozza meg azokat a diákokat, akiknek ezt el kell olvasniuk. A többi kötelező olvasmánnyal már nem feltétlenül ennyire egyértelműen jók az élményeink és a tapasztalataink, de a *János vitéz* egy olyan elbeszélő költemény, amely mindannyiunkat beszippant és nem tudunk a varázslata alól szabadulni. A *János vitéz*ben Petőfi, ha úgy tetszik, megint csak önmagát írta meg, még hogyha nem is apátlan-anyátlan árvaként indult neki az élet és a dicsőség meghódításának. De azokhoz képest, akik ugyanebben az időszakban a pályára léptek vagy a pályán voltak, bizony erős hátrányban volt.

És mégis ő volt, aki szinte a legmagasabbra jutott a saját kortársai közül. De nem csak a saját kortársai közül, hiszen szinte nincs olyan magyar költő és nincs olyan magyar író, akit nemzetközi hírnév tekintetében hozzá lehetne mérni. És hogyha az emlékezetünkben tovább próbálunk még matatni, akkor mindannyiunknak beugrik még jó néhány olyan Petőfi-vers, amelyet szintén szívesen idézgetünk, akár egy-egy szófordulat, egy-egy mondat, vagy gondolat kedvéért. A *Füstbement tervtől* az *Anyám tyúkjáig*, az *Arany Lacihoz*tól az *Levél István öcsémhez*ig, a *Negyökrös székértől* a *Szeptember végéig*.

Kevés olyan költője van a magyar irodalomnak, aki ennyire sokfajta húron tudott egyformán magas szinten játszani. Nem akarom leszólni a többieket, a kortársait, de azért manapság Vörösmarty Mihály vagy Kölcsey Ferenc költeményeinek a többségét olvasni, nem is beszélve a Kisfaludyakéiról, nem csak szellemi erőfeszítést jelent, de időnként meg is kí-

nozza az embert. A Petőfi-kötetet bárhol nyitjuk föl, valósággal beszippant bennünket. Idézhetjük az ünnepi műsorban hallott, Arany Jánoshoz intézett levelét: „*Én olyan ember vagyok, hogy, amely házba bemegyek, szeretem magamat hanyatt vágni a ládán...*” Mi is hanyatt vághatjuk magunkat Petőfi költészetében a ládán, és mindig jól fogjuk magunkat érezni.

De hogy valami rosszat is mondjak már az ünnepeltről, mert eddig annyi jó hangzott el róla: Petőfi nem volt egy könnyű természet. Szinte könnyebb egy kezünkön megszámlálni azoknak a nevét, akikkel nem veszett össze, mint összeszámlálni azokat, akikkel összeveszett. Ebben a tekintetben nemigen befolyásolták őt sem a baráti érzelmei, sem pedig vélt vagy valós tekintélyek.

Gondoljunk bele, hogy 1849 folyamán három helyettes, illetve tényleges hadügyminiszterrel sikerült viszonylag rövid idő alatt összeakasztani a bajuszát. Összeveszett atyai jóbarátjával, Vörösmartyval és összeveszett egyik legszorosabb barátjával, Jókai Mórral is. Aki nem véletlenül mondta róla élete végén, amikor megkérdezték tőle, hogy milyen ember volt Petőfi Sándor: „*Borzasztó.*”

Tehát nem lehetett vele könnyű együtt lenni. Arany Jánosnak az angyali jó természete kellett ahhoz, hogy minden tekintetben elviselje őt és mondjuk Bem apónak a hasonlóképpen összeférhetetlen természete (similis simili gaudet)_ahhoz, hogy kellő mértékben egymásra találjanak.

Jómagam jelképesnek érzem azt, hogy történelmi emlékhely lesz a szülőház, amit egyébként meg kell köszönnünk Kiskőrös város közönségének. De nemcsak a mostani közönségének, hanem az elmúlt 200 év közönségének is hálásnak kell lennünk, hogy megőrizték ezt a vert falú házat. Amikor a XIX. században felvetődött, hogy ebből a szülőházból emlékhelyet kellene csinálni, akkor ennek a háznak a legszilárdabb pontja az a márványtábla volt, ami ott áll a közepén. Düledezett össze-vissza és nem kis erőfeszítésbe került megőrizni.

De ha belegondolunk, van ebben is valami jelképes, hogy az elmúlt egy évszázadban hány arisztokrata vagy akár főhercegi kastély, köznemesi udvarház, városi polgárház tűnt el nyomtalanul. Nemcsak a trianoni határokon túl, hanem a trianoni határokon innen is, gondatlanság, nemtörődömség, tudatos pusztítás miatt. Ez a kis vályogfalú ház pedig még mindig itt áll és hirdeti a bámulatosan rövid idő alatt bámulatosan sokat alkotó költő emlékét.

És abban is van valami jelképes, hogy egyszerre lett történelmi emlékhely a XIX. század legnagyobb hatású s talán legnagyobb magyar politikusának, Kossuth Lajosnak a monoki szülőházával. Tudjuk egyébként, hogy személyesen ők sem kedvelték egymást. Kossuth maga is leírta ezt idős korában és Petőfinak is vannak ilyen jellegű megnyilvánulásai. És tudjuk, hogy Kossuth Lajos 1849. március 15-én azt írta a feleségének a cibakházi táborból: „*Ti ma március 15-két ünneplitek, mi pedig – értem seregeink – mennek a német ellen. Hogy tulajdonképp mit ünnepelnek március 15-kén, midőn egy kis pesti lármanál egyéb nem történt, azt nem tudom, de hogy azon a napon, melyen a hadsereg megmenti a hazát, lesz mit ünnepelni, azt tudom.*”

A kortársaknak ritkán van érzékük egymás dicsősége iránt, de ettől függetlenül azért csak március 15-ét tűzte ki az Országos Honvédelmi Bizottmány emléknapnak, nem pedig április 11-ét, az áprilisi törvények szentesítésének napját. És nagyon jó érzékkel tett így, hiszen ha nincs ez a „*kis pesti lárma*”, akkor nincs (vagy sokkal nehezebben van) április 11-e, áprilisi törvények és Batthyány-kormány, független Magyarország 1848-ban, ami azóta is példát adó, igazodási pontként szolgáló időszaka a magyar politikának és a magyar történelem kutatóinak.

Tehát én azt gondolom: jó dolog, hogy Petőfi Sándor szülőháza most már nem csupán irodalmi emlékhely, hanem történelmi emlékhely is, hiszen ez az ember, amellet, hogy zseniális költő volt, a társaival, a márciusi ifakkal voltaképpen történelmet is csinált. A *Halhatatlan a lélek...* kezdetű versének utolsó mondata így hangzik: „*Itt is leszek tán valami.*” És bizony lett, nem is akárki. Sokan voltak 1848–1849-nek nála fontosabb szereplői, de ha egy magyar embert megkérdezzük, hogy mi történt 1848-ban és ki volt ennek a mozgalomnak a főszereplője, akkor nagy valószínűséggel azt fogja mondani, hogy március 15-én Petőfi Sándor elszavalta a *Nemzeti dalt* (hogy pontosan hol, azt most hagyjuk) és ezáltal Magyarország visszanyerte/kívívta a függetlenségét.

Ez persze nem egészen így volt, ezt a történések némileg cizelláltabban látják, de ez van benne a köztudatban és azért voltaképpen van ebben egy nagyobb igazság. És Petőfi egy nappal később a *15-dik március, 1848* című versében leírja: „*Egy ilyen nap vezérsége, / S díjazva van az élet...*” És joggal írta ezt, mert ez nem 20 perces hírnév volt, hanem több mint 170 éves hírnév.

Megjegyzem, jövőre a forradalom és szabadságharc 175. évfordulóját is megülhetjük és érdemes erről is emlékezni. És abban is van valami jelképes, hogy az első évfordulót nem azzal töltötte, hogy ünnepeltette magát a barátai körében, hanem azzal, hogy Kolozsvárról „*erősen fújó szélben*” futárpostával éppen az ideiglenes főváros, Debrecen felé tartott. Egész nap utazott, s amikor megérkezett, a debreceni Nagyerdőben már régen véget ért a március 15-i ünnepség, kialudtak a tüzek, hazament a katonazenekar és Petőfi nekiállhatott megkeresni a szállását a sáros debreceni éjszakában. A következő évfordulót már nem élte meg...

De nem élt hiába, hiszen azok a versek, amelyeket megírt, mindörökké velünk maradnak; az a történelmi szerep, amit játszott, szintén példaként mindörökké velünk marad. Néhány hónappal március 15. után a *Miért zárjátok el az útamat...* kezdetű versében így fogalmazott: „*Használni s nem ragyogni akarok.*” Petőfiről elmondhatjuk, hogy egyszerre használt és ragyogott.

Köszönöm szépen megtisztelő figyelmüket, örülünk annak, hogy ezt a sztlétét itt most felavathatjuk.

Hermann Róbert

Petőfiről és emlékének ápolásáról

„*Petőfi nemzeti dala, melly Kálózdí János által zenére s énekre alkalmazva lapunk mai számához van mellékelve, zeneértők véleménye szerint az eddig megjelentek közt legjobb, legjellemzőbb. - E hangjegyeket igen érdekessé teszi a czimlap is, melly a muzeum terén tartatni szokott népgyűléseket igen hiven tünteti fel. - Az oszlopos lépcsőzet egyik falán állnak a nép szónokai, kik közt Petőfi is gyakran szerepelt főleg versei előadásával. Ez általunk kiadott Nemzeti dal Pesten szerkesztőhivatalunkban, több mű- és könyvárusnál, s vidéken is többeknél kapható 30 pkrért [pengő krajcárért]...*” Az előbbi sorokat a Vahot Imre által szerkesztett *Pesti Divatlap* 1848. április 22-i számából idéztem, a cikkhez tartozó képmel-léklet az oldalpárkányon szavaló Petőfit ábrázolja. Voltaképpen ez tekinthető a mind a mai napig a köztudatban élő legenda bölcsőjének. Az emlékezetpolitika nagyon kegyes is tud lenni: 1900-ban a Nemzeti Múzeum lépcsőzete bal mellvédjének falába egy emléktáblát

állítottak, felirata szerint Petőfi Sándor e helyről szavalta el a *Nemzeti dalt*. Azóta már tudjuk, hogy a költő legfeljebb egy rövid beszédet mondhatott, míg az egyik védjegyévé vált verset négy helyen is elszavalta, de a Nemzeti Múzeum éppen nem volt köztük. Ugyanakkor a hagyomány mégis a Nemzeti Múzeumhoz kötötte az eseményt, hiszen hol máshol mondhatta volna el a forradalom szózatát, mint a magyar reformkor és polgárosodás egyik szimbólumaként számontartott épületnél.

A múzeumok mindig is gyűjtötték a nevezetes emberek, hírességek személyes tárgyait, relikviáit. A szó eredetileg a vértanúk testének maradványait jelentette, a szakrális jelleg később kibővült az általános kegyelettel. A relikvia a szentkultusz fontos eleme, általános védelmet nyújtott, elősegítette a gyógyulást, elűzte a gonosz erőket. A relikviákat őrizték, bemutatták, ahol meg lehetett tekinteni, a maradványok zarándokok tömegeit vonzották. Híres emberek nyilvános gyűjteményekben kiállított tárgyai máig hasonló, ha nem is ilyen erejű vonzerőt gyakorolnak a közönségre. Cholnoky Viktor hasonlóan vélekedett, amikor megnézte a fővárosi Petőfi-Ház kiskőrösi szobáját: „*Nem mersz az ágyhoz hozzáérni, mert talán itt álmodta először azokat az álmokat, amelyek nem hazudnak...*”

A fiatalon, harc közben elhunyt Petőfi a mártírok sorsában részesült, személye szinte már halála pillanatában legendává, a dicsőséges-tragikus nemzeti sors szimbólumává vált. Benne siratták el Magyarország minden elbukott szabadságharcát, a nádfedelű parasztházból a világhírű eljutó költő táplálta a nemzeti büszkeséget. Nem véletlen, hogy nagy számban maradtak fent Petőfi életének utolsó időszakához köthető tárgyak. Azt a karosszékét például, amelyben Orlay Mezőberényben megörökítette Petőfit, ezzel a tragikus felhangú megjegyzéssel leltározták be. „*1709-ből való régi karosszék, melyben a költőt két héttel eleste előtt Orlai lefestette.*” A sort még folytatni lehet. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött kokárda 1879-ben a következő kísérszöveggel került az intézménybe: „*E kokárdát Petőfi Sándor adta 1849-ben Budapesten Hajós Kálmán úrnak, midőn az a költő családja körében mint jó ismerős időzött. Hamary Dániel pedig Hajós Kálmántól kapta emlékül 1879. június 15-kén Székesfehérvárott.*” A levélzárót, lapján bevésve a P. S. monogrammal egykor Petőfi Zoltán birtokolta, a tárgy Gyulai Pálhoz került, aki a múzeumnak adományozta.

Szerencsére a Petőfi-kultusz ápolói időben döntöttek: össze kell gyűjteni Petőfi ereklyéit, amihez szükséges azoknak az embereknek a felkeresése, akik találkozhattak a költővel és őrizhetnek tőle bármilyen személyes tárgyat. Egyfajta országjárás kezdődött, ennek köszönhetően bútorokat, iratokat, leveleket, használati tárgyakat tudtak megszerezni, a relikviákat Feszty Árpád Bajza utcai házában helyezték el. A már említett Petőfi-Háznak nevezett intézményt, a Petőfi Irodalmi Múzeum elődjét, magyar úriasszonyok – többek között Apponyi Albertné – támogatásával vásárolták meg.

Az évfordulók nagyszabású kiállítások létrehozására is alkalmat teremtettek. A költő születésének centenáriuma idején az akkor még a Magyar Nemzeti Múzeum épületében működő Országos Széchényi Könyvtár rendezett tárlatot. Az egyik korabeli beszámoló szerint „*a Nemzeti Múzeum a hódolat legnemesebb módját választotta: az ünneplő magyaroknak – mint templomban a hívőknek a monstanciát – magát a költőt mutatja fel, önnön kápráztató fényében. [...] Íme: egy nemzeti kincsünk, amely legparányibb kárát sem vallotta szörnyű megcsonkításunknak! E hatszázat meghaladó könyv megkézirat minden sorában ott él a sértetlen Magyarország, és Petőfinek minden sora ott él nemzetében.*” A kiállítás egyfajta gyógyírt is jelenthetett a Trianon által megtépázott magyarság lelkének.

Halálának 100. évfordulóján már egészen másfajta politikai szelek fújtak. A költőben az imperialista ellenséggel harcolót szerették volna láttatni, a korszellem szerint pedig

álma valóra vált, amikor a szabad demokratikus Magyarország a Szovjetunióval testvéri barátságban építi fel új életét. A Petőfi-Házban nyílt kiállítás falairól pedig nem hiányozhattak Rákosi Mátyás szavai.

Herczeg Ferenc a Petőfi-Ház 1909-es megnyitóján elmondott beszédében megjegyezte: „Ha azt kérdezném a művelt magyar embertől: Ismeri ön Petőfit? – valószínű, hogy sértődött vagy derült szánakozással mérne végig. Hogy lehet ilyet kérdezni? Petőfit mindenki ismeri.” A felvetés ma is aktuális: valóban ismerjük Petőfit? A most megnyíló két kiállítás a kérdések egy részére kíván választ adni: milyen volt a Petrovics család társadalmi helyzete a költő születése idején; illetve hogyan lehet jellemezni Petőfi 1842–1849 közötti alkotói időszakát.

Egy-egy kiállítás létrehozása a helyi közösség számára is meghatározó élmény. A tárgyakon kívül az itt alkalmazott interaktív elemek a kiskőrösiek identitását is erősítik. A 7 év című kiállításához készült egy animáció, amely a János vitézt dolgozta fel. Két kiskőrösi általános iskola kisdíkjai olvasták fel a művet, az illusztrációkként szolgáló rajzokat az iskolások készítették. A március 15-én készült drónos felvétel pedig azt örökítette meg, amikor dr. Fűzfa Balázs irodalomtörténész vezetésével minden elsős kisdíjak egyszerre szavalta a *Nemzeti dalt*. Minden elsős egyedi kokárdát kapott (hagyományteremtő szándékkal) Kiskőrös Város Képviselő-testületétől. Igazán nagyszerű kezdeményezés, a produkciókban szereplő gyerekek minden bizonnyal egész életükben emlékezni fognak a részvételükre.

Végezetül szeretném megköszönni a kiállítások kurátorainak – dr. Filus Erika igazgató asszonynak, és Kispálné dr. Lucza Ilonának –, valamint munkatársaiknak áldozatos munkáját. Erejüket megfeszítve dolgoztak, olykor még a facebook posztokat is némi csúszással tudták megírni. Köszönet illeti a Nemzeti Kulturális Alapot, a Teleki László Alapítványt, a Nemzeti Örökség Intézetét, a Kubinyi Ágoston Programot, illetve Kiskőrös Város Önkormányzatát az anyagi támogatásért. Gondolataimat Szerb Antal soraival zárom: „*Petőfi neve a magyar tudatban egyértelmű a költővel. Ő az a költő, akinek a képe a legerősebben és a legigazibb vonásokban él bennünk, akit nem kell a könyvszerű feledésből kiásni, akinek értékeit nem kell revízió alá venni. Petőfi eleven volta a legszebb bizonyítéka annak az egyébként sokszor tagadott ténynek, hogy a magyarság meg tudja becsülni irodalmi nagyjait.*” A látványtervezők által igényesen megálmodott kiállításokból egyértelműen látni fogjuk, Kiskőrös eleget tett ennek a megbecsülésnek, amiért minden résztvevőt elismerés illeti.

Őszintén kívánom, hogy minél többen nézzék meg a kiállításokat, idézzék fel Petőfi Sándor máig élő alakját!

Szende László

Megnyitóbeszéd a kiskőrösi Petőfi-múzeum kiállításához

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nem egyszerű egy ilyen ünnepi és nagyrészt politikai beszéd sorozat végén megszólalni irodalomtörténészként. Nekem most csak egyetlen egyszerű és fontos feladatom lehet, hogy ne vegyem igénybe túlságosan hosszú ideig az Önök türelmét.

Ezért én csupán egy dologra szeretném felhívni a figyelmet: Petőfi Sándor az a költő volt, akinek mind a születése, mind a halála titkokkal terhes. Sem az a vita nem jutott

nyugvópontra a mai napig, hogy mikor és hol született, sem azt nem tudjuk, pontosan hogyan is történt a halála. A források eredendő s feltehetőleg később sem változó hiánya pedig azt eredményezi, hogy érzelmileg mindig felkavaró marad az életút kezdete éppúgy, mint a vége. Petőfi szülőháza évfordulós újranyitásakor sem lehet az a cél, hogy az életpálya kezdetét övező vitákat eldöntsük. Tekintsük ezt inkább lehetőségnek arra, hogy a helyes arányokat megtaláljuk. Azaz, hogy megértsük Petőfi személyes viszonyát születése helyszínéhez, időpontjához és kontextusához. Vegyük észre azt a folyamatot, amelynek során Petőfi ezeket a tényezőket egy tudatosan kialakított és jelentéssel rendelkező identitás megkonstruálásához használta föl.

Ha arra a márványtáblára nézünk, amely a hátam mögött, a szülőház homlokzatán látható, azt olvassuk rajta, hogy itt született Petőfi Sándor. Ez azonban csak részben igaz. Mert azt a csecsemőt, aki itt született, Petrovics Sándornak hívták. Petőfi Sándor úgy lett belőle, hogy különböző döntések, kizárások és elhatározások révén saját maga kialakította ezt az új személyiséget. Ezek a folyamatok, a választások határhelyzetei pedig sokkal izgalmasabbak, mint az a történeti valóság, amelyet úgysem tudhatunk pontosan kideríteni. Gondoljunk csak arra, hogy már Petőfi születésének az időpontja is ellentmondásos, ha megnézzük az erre vonatkozó, későbbi emlékezéseket és a fennmaradt keresztelési anyakönyv bejegyzését. Petőfi viszont tudatosan arra törekedett, hogy önmagát szilveszteri születésűnek láttassa, sőt, az élete végén megírt, nagy összefoglaló verses epikai művében, *Az apostolban* a Szilveszter nevet adta a főhősnek, és fiának, Petőfi Zoltánnak az egyik emlékezéséből tudjuk, hogy ő úgy tudta, őt is Szilveszternek akarták megkereszteltetni a szülei. Tehát már a születés időpontja is tudatos s jelentőségtelinek bizonyuló választások kérdése volt, mint ahogy Petőfinél a szülőhely kijelölésének az utólagos szándéka is tudatos döntésnek bizonyult.

Egy irodalmi emlékhely, amikor egy írónak vagy költőnek emléket állít, akkor többféle feladatot is betölt. Nyilván hozzájárul az illető személynek a kultuszához és a népszerűségének a megőrzéséhez, de ugyanakkor van egy másik nagyon fontos küldetése is. Hiszen egy eltűnt életforma kereteinek a megőrzését végzi el egy írói életpálya apropóján. Ha ezt a házat nézzük, akkor ami elsősre föltűnik, az a szokatlansága, a régiessége, és a környezetből való kilógása – ma már ez az épület maradt meg egyedüli hírmondóként egy 1820-es évekbeli, kiskőrösi utcaképből. De köré lehet képzelni azt a világot, amelyben egykor, 1823-ban teljesen tipikus, a környezetétől el nem ütő épületként állt ugyanezen a helyen. És akkor éppen hogy nem az eltérés, hanem a fel nem tűnő közhelyessége volt a leginkább jellemző tulajdonsága. Ha most a házba bemegy valaki, akkor azt is tudatosítania kell, hogy ez egy 1780 tájékán felépült, vert falú zsellérház, amelyen nagyon jól látszik az eredeti alföldi mezővárosi népi építkezésekre jellemző szerkezet: egy háromosztatú épületről van szó, amelynek eredeti funkciója és használata most csupán némi fantáziával képzelhető el, hiszen a szabadkonyhát, ahová az ajtón belépve eljutunk, éppen az jellemezte, hogy mivel a konyhai tűzhely füstjének az elvezetését nem oldották meg, igen nehezen lehetett elviselni a bűzt. Bár persze ezt azért meg lehetett szokni egy idő után. Ez a ház ilyenformán elárul nekünk valami fontosat arról is, milyen lehetett az 1820-as éveknek ez a ma már szinte nyomtalanul eltűnt alföldi életformája. S hasonló a helyzet a berendezési tárgyakkal is. Mi persze ma már óhatatlanul Petőfihez kötődő ereklyéket látunk ezekben, úgy, ahogyan ezt az imént Szende László említette, de ezek voltaképpen teljesen hétköznapi használati tárgyak voltak annak idején.

Egy olyan kiállításnak, mint ez a jelenlegi, természetesen az is a feladata, hogy felmutassa azokat a valóban Petőfihez vagy Petőfi családjához köthető, ereklyeszerű darabokat,

amelyek egyáltalán tárgyi mivoltukban is fönmaradtak a mi számunkra. Itt ez is megtörténik. Megvan s megcsodálható a szülőház épülete, benne az almárium, a keresztelőkancsó és a keresztelőkút másolata is. És hát ne felejtjük el, hogy az az ágy, amelyben a kis Sándor a világra jött, eredeti funkcióját tekintve nem szülőágy volt, mert erre a célra azért luxus lett volna egy külön ágyat beállítani ebbe a viszonylag szűk lakóterbe, s ráadásul ebben a családban csak kétszer történt meg a gyermekszülés... Tehát ez is egy teljesen hétköznapi ágy volt, ami persze nem nyűvődött el a mindennapi használatban, hanem a legjobb darab volt a házban, ezért is állították föl annak idején a tisztaszobában. Ahol ma is áll.

Mi ebből a tanulság? Nekünk, nézőknek, kiállításlátogatóknak a mai látványt vissza kell bontanunk abból a jelenlegi állapotból, amelyet utólag belelátunk, hogy fölfedezzük a tárgyak hétköznapiságát, s ebben vegyük észre azt, ami számunkra jelentéssel bíró és szokatlan. Ha mindezt megteesszük, akkor meg fogjuk érteni azt is, hogy mi Petőfi pályájának az egyik legfőbb érdekessége: egy szlovák családból származó, nem nemes, evangélikus vallású, alföldi mezővárosban született fiúból hogyan lett a Magyar Királyság meghatározó költője. Mondhatjuk úgy is: hogyan lett Petrovics Sándorból Petőfi Sándor. És ennek a titoknak valamiféleképpen itt van a kezdete.

Én már láttam a szülőházban újrendezett kiállítást s a másik, frissen elkészült tárlatot, s ajánlom Önöknek is, hogy nézzék meg és gondolkozzanak el rajta. Higgyék el, érdemes lesz.

Köszönöm a figyelmüket!

Szilágyi Márton

Petőfi hét éve

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A magyar nyelvterület legjobb politikai beszédírójától, Orbán Viktor miniszterelnök úrtól azt tanultam, hogy a legfontosabb kérdés, amit egy politikai beszédben meg kell tudnunk válaszolni, az így hangzik: miért vagyunk ma itt? Márpedig most engedelmükkel politikai beszédet mondok, remélem a végére megbocsátják nekem.

Ha a „*Miért vagyunk ma itt?*” kérdésre azt válaszoljuk, ami kézenfekvőnek tűnik, hogy azért, mert megújult a kiskőrösi Petőfi-kiállítás, akkor nem értjük a kérdést. Focimeccsre sem azért járunk, mert játszik a kedvenc csapatunk, hanem azért, mert azt akarjuk, hogy győzzön. Egy hangversenyteremben sem az a fontos számunkra, hogy el tudnak-e játszani egy remekművet, mint ahogyan a templom sem azért épült, hogy divatbemutatót tartsunk vasárnaponként.

Mélyebb okai vannak annak, hogy itt ma ennyien összegyűltünk, és csak az egyik közülük az, hogy ezelőtt kétszáz évvel született egy költő, aki szűk hét esztendő alatt világirodalmi nagysággá írta magát. Már ez is elegendő lenne ahhoz, hogy tisztelegjünk a zsenialitása előtt, de számunkra Petőfi Sándor több, mint egy költő, több, mint a világhír, több, mint a Kunság nagy szülöttje.

Petőfi Sándor nem a válasz, hanem maga a kérdés: nekünk, magyaroknak mi dolgunk a világon?

Erre a kérdésre ebben a földi világban nem adható végleges válasz. Még a lehetséges világok legjobbika sem lehet tökéletes, mert akármennyire szeretnénk, az oroszán nem fog együtt legelni a báránnyal. De a tökéletlenség egyben lehetőség is arra, hogy jobbakká válhassunk. Nehéz élet az ilyen, mert véges értelmű emberként képesek vagyunk a jóra és a rosszra, és hát nem mindig a jót választjuk. Ezzel el is érkeztünk Petőfi egyik legfontosabb eszméjéhez, az emberi szabadság kérdéséhez.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az emberi szabadságról nem lehet értékeslegesen beszélni. Az emberi szabadság választás kérdése, ráadásul nem egyszeri választás. Naponta, óránként, percnként kell döntünk jó és rossz között. Mivel tudatában vagyunk önnön végességünknek, ezért döntéseink visszahatnak ránk. Felelősséget rónak ránk. Olyan felelősséget, ami alól senki nem tud kibújni. Mert Petőfi a példa arra, hogy a mi szabadságunkért mások feláldozhatják az életüket – dicsőség a hősöknek! –, de a mi halálunkat nem halják el. A saját halál adja meg a súlyát a saját életnek, aki tehát saját életet akar élni – mást meg nem érdemes –, az nem tud és nem is akarhat kibújni a választás felelőssége alól.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Petőfiék még ennél is tovább mentek. Az egyik kedvenc tételmondatom a reformkorból így hangzik: „*Mi nem csak szabadok, hanem szabad magyarok akarunk lenni.*” Kossuthtól származik, akivel a mi Sándorunk többször nem értett egyet, mint igen, de ebben aligha volt vita köztük. És erre bizonyíték, hogy a francia forradalom szerelmeseként, a világ-szabadságot zászlajára tűző lánglelkű váteszként a legtöbbet adta a magyar szabadságért, amit ember adhat: az életét.

A válasz tehát arra a kérdésre, hogy miért vagyunk itt: mert szabad magyarok akarunk lenni.

Ezért újítunk Petőfi-szülőházat, ezért építünk itt és a PIM-ben is új Petőfi-kiállítást, ezért indítottuk újjára a Magyar Génusz-programot, ezért adattuk ki újra Petőfi összes műveit, ezért készülnek magyarok milliói arra, hogy 2023-ban valamilyen formában megünneplik költőnk kétszázadik születésnapját. Petőfivel a magyar szabadságot ünnepeljük.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A magyar szabadság nem természeti adottság. Azért újra és újra meg kell küzdenünk. Békeidők váltakoznak olyan korszakokkal, amikor besűrűsödik a történelem. Szerencsés nemzet vagyunk, mert a nehéz időkben előkerülnek az egész embereink. Jövőre Petőfi mellett Madách Imre 200. születésnapját is ünnepeljük, és kétszáz éve lesz annak, hogy Kölcsey papírra vetette a *Himnusz*t. 175 éve a magyar szabadság kivívására és megőrzésére alakult meg a magyar honvédség. Folytathatnánk a sort, a magyar élet megannyi cölöpét akkori-ban verték le nagyjaink. Olyan falakat húztak fel a Szent István-i állam fundamentumára, amelyek az elmúlt kétszáz évben megtartották a nemzetet. Pedig micsoda kétszáz év volt! Világégek, diktatúrák, arrogáns és gőgös társadalommérnökök, ideológiavezérelt döntéshozók próbálták és próbálják megmondani a mai napig nekünk, hogyan kell helyesen élnünk, miről mit szabad és helyes gondolni, miről beszélhetünk, miről nem – és ha nem fogadtunk szót, márpedig Petőfi örököseiként nem fogadhattunk szót, akkor megpróbál-

tak eltüntetni bennünket. Száz évvel ezelőtt megcsonkították hazánkat, szétszakították a nemzettestet. Saját egzisztenciális tapasztalatom, hogy milyen nehéz volt székelyként ott-hon lenni a világban egy velünk ellenséges kommunista diktatúra keretei között. De megmaradtunk itt az anyaországban, és ott a szülőföldön is. Mert a Kárpát-medencei magyar életfa gyökérzete több, mint ezeréves, törzse erős, koronáján naponta új hajtások, ágak nőnek ki. Ugyanis nekünk, magyaroknak Petőfi Sándornak köszönhetően a szabadság párkatégoriája nem a rabság – hanem a szerelem.

Petőfiéktől örökölt felelősségünk vigyázni a magyar szabadságra és szerelemre. Ha tehát hí a haza, akkor bizony készen kell állnunk az áldozatra. Mert amennyiben sikerül elfűrészelni a törzset, akkor a gyökérzet értelmetlenné válik, a koronából pedig ördögsekér lesz, amit kényük-kedvük szerint görgethetnek a szelek és viharok.

Ezért vagyunk ma itt. Ha Petőfi a kérdés, akkor a mi válaszunk csakis a magyar ország lehet. A magabíró Magyarország a magyar szabadság záloga.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Van egy régóta dédelgetett ötletem. Szeretnék látni egy olyan zenés-táncos színházi, vagyis ösztönművészeti előadást, ami arról szól, hogy *Az ember tragédiája* falanszter színjébe Ádám helyett Petőfi érkezik meg a márciusi ifjak élén. Képzeljük el, mi történne, mi történhetne.

És szerintem érdemes végiggondolni. Mert ebben élünk.

Mi, magyarok vagyunk a márciusi ifjak a globális falanszterben. Pontosabban: azoknak kell lennünk. Hogy képesek vagyunk-e rá, azt majd az idő megmutatja. Példaképeink és mércéink mindenesetre vannak hozzá, Petőfiék megmutatták, hogy lehetséges.

Már csak egy dolgot kell kérnünk most, ami ezer éve visszhangzik, és ezer év múlva is föl kell csendülnie a Kárpát-medencében: Isten, áldd meg a magyart!

Köszönöm a megtisztelő figyelmet, a kiállítást ezennel megnyitom!

Demeter Szilárd

HÍREK

Költő lenni vagy nem lenni – Petőfi-kiállítás a PIM-ben. A Petőfi-emlékév egyik legjobban várt eseménye az új, állandó Petőfi-kiállítás, amely 2023. január 14-én nyílt meg a nagyközönség előtt a Petőfi Irodalmi Múzeumban (PIM). A *Költő lenni vagy nem lenni* című tárlat rendkívül sokrétű és informatív, Petőfi Sándor alakját az életmű főbb kulcsszavait megidézve mutatja be eredeti kéziratain, személyes tárgyain, festményeken és leírásokon keresztül. Éppúgy bemutatja a Petőfi-kutatás legfrissebb eredményeit, mint a költő korának képzőművészetét, valamint Petőfi hatását és utóéletét is. Most először szerepelnek állandó kiállításon eredeti Petőfi-kéziratok, ezeket sérülékenyséjük miatt háromhavonta cserélik majd. • A Petőfi Irodalmi Múzeum hozzáférhetővé tette a költő eredeti verseit, leveleit, portréit és köteteit a hozzá kötődő relikviákkal és műalkotásokkal együtt. (<https://200petofiszabadon.pim.hu>). A friss tudományos eredményeket a *Kelj föl és járj, Petőfi Sándor!* című konferenciakötet tartalmazza, amely szintén szabadon letölthető az online múzeumi térben.

Petőfi-kultusz egy magángyűjtemény tükrében

A Fülöpszállási megkülönböztető nevet használó Székely Gábor Attila jól ismert honismereti körökben. Magángyűjtő, helytörténeti kutató, a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület tagja. 1997-től 2013-ig a Honismeret Alapítvány kuratóriumának elnöke volt. Élete első helytörténeti és néprajzi témájú kiállítását fülöpszállási iskolájában rendezte 1960-ban, 12 évesen. A régi használati tárgyakat, fotókat, iratokat, helytörténeti szakirodalmat azóta is folyamatosan gyűjti.

PETŐFI ÉS A FELSŐ-KISKUNSAGI EMLÉKEK HÁZA

1986-ban fülöpszállási őseinek házában helytörténeti gyűjteményt rendezett be. Miután ezt kinőtte, a falu központjában nagy méretű házat vásárolt. 2001-ben az Országos Honismereti Akadémia 250 résztvevőjének jelenlétében Kanyar József, a Honismereti Szövetség akkori elnöke avatta fel az új gyűjteményi házat és helytörténeti kiállítást. 2003-ban Kunszentmiklóásra költöztette valamennyi gyűjteményét, köztük a fülöpszállási helytörténeti anyagot is. Az épület a Felső-Kiskunsági Emlékek Háza elnevezést kapta. Több területre kiterjedő magángyűjteményének legértékesebb része a Petőfihez kapcsolódó kollekció. A kunszentmiklósi családi ház termeiben több mint 6000 db, világhírű költőnk életéhez és munkásságához kötődő műtárgy található. A szobrok, festmények, nyomatok, jelvények, plakettek és egyéb tárgyak döntő többsége a költő halála után keletkezett. Kivételt képez például az a nevezetes bútordarab, egy pohárszék, amelyet dunavecsei tartózkodása alatt Petőfi is láthatott akkori szerelmének, Nagy Zsuzsika édesapjának a házában. A kivételek közé tartoznak a szabadszállási tanító, Újlaky István könyvei és a költő életében megjelent kiadványok is.

1989-től a szibériai Petőfi-keresés és az azt követő viták hatására Székely Gábor is keresni kezdte „saját Petőfijét”. A költőhöz kapcsolódó anyag ettől kezdve folyamatosan gyarapodott és ma is napról napra kerülnek be újabb szerzemények. A kultuszgyűjteményben a legnagyobb professzionális művészek alkotásaitól a pásztorfaragásig sokféle alkotás előfordul, amelyek egyúttal a különböző időszakok korizlését, szellemiségét is tükrözik. A tárgyak mellett a gyűjteményben megtalálható a költőről szóló szakirodalom, a kultusz kapcsán kiadott magyar és idegen nyelvű könyvek, nyomtatványok, újságok; ezek között Petőfi életében megjelent darabok is találhatóak. A költő és a nemzeti hős kultusza szinte az eltűnésével egyidőben elkezdődött, de a széles körű és nyíltan vállalható Petőfi-kultusz a kiegyezés utáni évekre tehető, hangsúlyja a különböző kurzusoknak megfelelően változott.

A gyűjtemény tulajdonosa előzetes egyeztetés alapján bármikor fogadja a látogatókat, akik a látvány mellett kimerítő tájékoztatást is kapnak. A vendégkönyvek szerint a vendégek eddigi száma meghaladja a 100 000 főt. A látogatóhely ismertségéhez számos helyi és országos újságcikk, rádiós és televíziós híradás is hozzájárult. Az elmúlt évtizedekben az ismeretterjesztő munka része volt az is, hogy különböző helyszíneken rendeztek kiállítást a gyűjteményből válogatott anyagokból.

SZÉKELY GÁBOR PETŐFI-KIÁLLÍTÁSA KECSKEMÉTEN

Ilyen időszaki kiállításra legutóbb Kecskeméten, a Katona József Emlékházban került sor 2022-ben, a Petőfi emlékévhöz kapcsolódó programok sorában, *Petőfi-kultusz egy má-gángyűjtemény tükrében – Válogatás Fülöpszállási Székely Gábor gyűjteményéből* címmel. Az Emlékházban rendezett időszaki kiállítás műtárgyai között közismert és kevésbé ismert darabok egyaránt voltak, amelyekre a műfaji változatosság és a különböző színvonal jellemző. Professzionális, amatőr, népies és naiv alkotások egyaránt helyet kaptak a válogatásban. A kultusz különböző időszakainak szellemisége a kiállításban látható műtárgya-
kon is érezte hatását.

*Fülöpszállási Székely Gábor
a 2022. évi kecskeméti kiállításon*

rös szekér, és a Munkácsy Mihály alkotása nyomán készült *Petőfi búcsúja a szülői háztól* című naiv festmény.

A kiemelkedő Petőfi-évfordulók és az illusztrált kötetek kiadása mindig jó apropót jelentett képzőművészeti alkotások létrehozására, amint ezt a kiállítás is hűen tükrözte. Kortárs művészek, köztük határon túli alkotók művei, és személyesen Székely Gábor számára készült alkotások is gazdagították a kiállítást. Papp József, Kalmár Márton, Vass Áron, Orbán Antal, Meszlényi János és Kutas László szobrai mellett számos plakett is bemutatásra került, többek között Ferenczi Béni, Istók János, Kisfaludy Stróbl Zsigmond, Vigh Tamás és Berán Lajos munkái.

Az emléktárgyak, asztali készletek, fadarabok egyik mives darabját Kós Károly készítette. A Petőfihez és a *János vitéz*hez kapcsolódó társasjátékok, a szabadságharc alakjairól mintázott ólomkatonák, a *János vitéz* 1909-es bécsi operaházi bemutatója alkalmából készült porcelánfigurák, a hímezett párnahuzatok és szöveges falvédők mind-mind azt érzékeltetik, hogy Petőfi élete, költészete és kultusza a legváltozatosabb formában és minden társadalmi rétegben jelen volt, jelen van.

Nem hiányozhattak a kiállításból a régi könyvek és folyóiratok sem; az első, nyomtatásban megjelent versét (*A borozó*) közlő *Athenaeum*, a *Regélő Pesti Divatlap*, az *Életképek*, a költő egykori könyvtárának néhány darabja, az első verseskötetek (köztük az 1849-ben,

A bemutatott anyag alapján a látogató képet kaphatott Petőfi életútjáról a kis-körösi szülőháztól a csataterén történt eltűnéséig, a szabadságharc nevezetes alakjairól és eseményeiről, s mindezeknek az emlékezetkultúrában való megjelenéséről. Terjedelmi okokból a tételes felsorolásra itt nincs módunk, de néhány jeles művész nevét mindenképpen ki kell emelnünk.

Többek között Orlai Petrich Soma, Lotz Károly, Grimm Rezső, Révész Imre, Herman Lipót, Konecni György, Komjáti-Vanyerka Gyula, Ék Sándor, Reich Károly és Márk Tivadar művei kerültek a válogatásba. Székely Gábor-gyűjteményében ismeretlen naiv festők munkái is megtalálhatók, ezek közül az Emlékházban is látható volt *A négyök-*

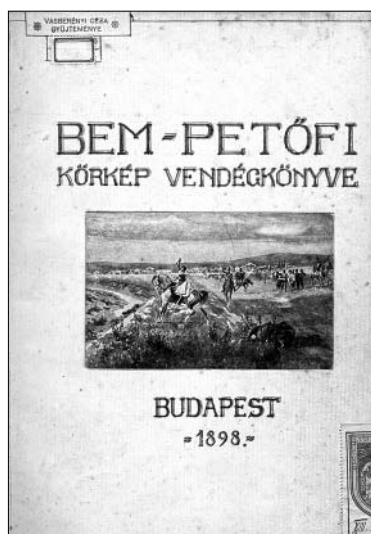
Nürnbergben megjelent német nyelvű Petőfi-összes), és a róla szóló első monográfiák. A Petőfi életében megjelent művek között a versek mellett olyan kötetek is találhatóak, amelyek sokoldalú munkásságáról és kiemelkedő nyelvtudásáról tanúskodnak. A köztudatban kevésbé ismertek francia és angol műfordításai, többek között Shakespeare műveiből fordított magyarra.

EGYEDÜLÁLLÓ DOKUMENTUM: A BEM-PETŐFI KÖRKÉP VENDÉGKÖNYVE

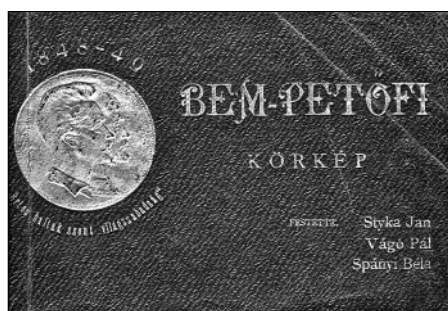
A kiállításban bemutatott papírrégiségek és egyúttal az egész gyűjtemény kiemelkedő darabja egy kézírásos bejegyzéseket tartalmazó vaskos, bőrkötésű kötet, amely éppen 125 évvel ezelőtti pillanatokat őrzött meg az utókor számára. Erről az egyedülálló dokumentumról érdemes kicsit hosszabban szólni, annál is inkább, mert 2023-ban nemcsak Petőfi születésének 200. évfordulójára emlékezünk, hanem az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 175. évfordulójára is.

Ez a kötet nem más, mint a szabadságharc 50. évfordulóján, 1898-ban bemutatott *Bem–Petőfi körkép vendégekönyve*. A dokumentum kalandos életutat járt be, és egy szerencsés véletlennek köszönhetően került a kunszentmiklósi gyűjteménybe 2019-ben. A körképet ismertető kiadványból (ami szintén szerepelt a kiállított anyagban) megtudhatjuk, hogy az 50 éves évfordulón egy látványos, 15 méter magas és 120 méter hosszú, a szabadságharc egyik fontos jelenetét ábrázoló, festett körképpel kívántak megemlékezni a fővárosban. A szerző és szerkesztő megjelölése nélküli füzetből a kezdeményezők köre nem derül ki, csak az, hogy a téma-választást a művészekre bízta, akik a nagyszebeni csata megjelenítése mellett döntöttek.¹ Az alkotók – Styka Jan, Vágó Pál és Spányi Béla – mellett még több közreműködő nevét olvashatjuk a katalógusban. Munkatársak voltak: Schönchen, Popiel, Rozvadovszky és Wiviorszky festők.

A körképről és a vendégekönyvről Székely Gábor rövid összefoglalót közölt 2019-ben, *Kunszentmiklósi múltidéző* című könyvében.² Az 1849. március 11-én lezajlott csata és a Nagyszeben bevételét eredményező győzelem a Bem József tábornok által vezetett erdélyi hadjárat kimagasló eseménye, fordulópontja volt. Az itt résztvevő és fontos szerepet játszó alakulatokról és személyekről, az események

A Bem–Petőfi-körkép vendégekönyvének címlapja

A Bem–Petőfi-körképet ismertető füzet borítója

1 Nagy-Szeben bevétel 1849. március 11-én. BEM–PETŐFI KÖRKÉP. Festette Styka Jan, Vágó Pál és Spányi Béla. Werbőczy Könyvnyomda Részv. Társ., Budapest, 1898.

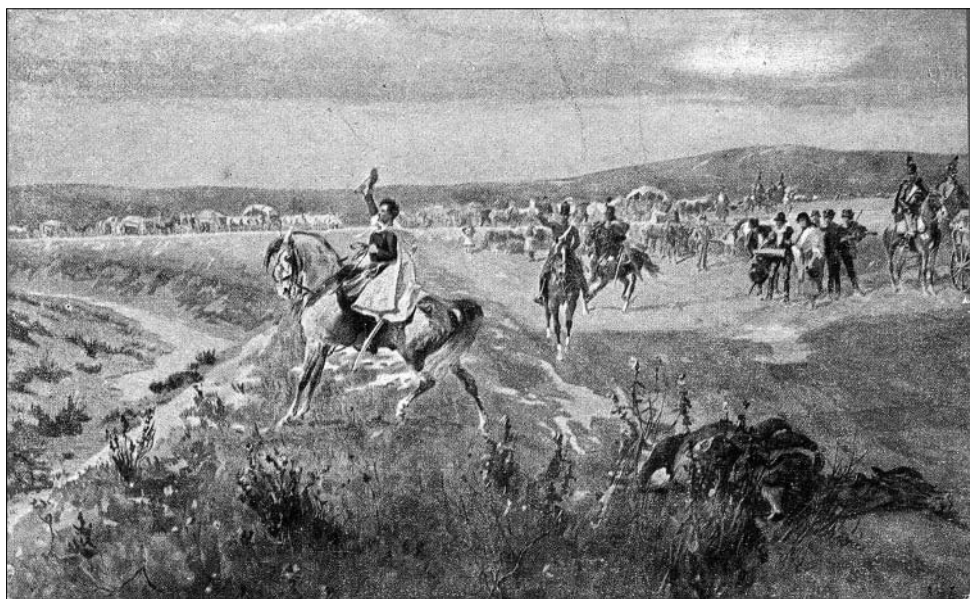
2 Székely Gábor Attila: Kunszentmiklósi múltidéző. Kunszentmiklós, 2019. 40–41.

részleteiről, valamint a körkép előzményeiről és megalkotásáról Hermann Róbert írt kimerítő részletességgel a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain.³

A körkép ötlete a millenniumi ünnepek idején született. A Lembergi Körképtársaság 1896–97-ben mutatta be a *Kosciuszko-körképet* Budapesten, a mai Dózsa György út és a Benczúr Gyula utca sarkán felállított rotundában. Ezt az épületet vásárolta meg Pártos Gyula építész, a Pártos és Társai Körképtársaság megalapítója. 1897-ben ő rendelte meg Jan Stykától, a lengyel körkép egyik alkotójától a munkát, amelynek kezdetben még Margitay Tihamér festőművész is részese volt. Betegsége miatt Vágó Pál vette át a feladatot, akinek erről szóló emlékezéseit is idézi Hermann Róbert. A vállalkozás anyagilag nem lett kifizetődő, 1899-ben bezárták a rotundát, 1900-ban lebontották, majd feldarabolták a körképet és Styka áruba bocsátotta a részleteket. Csak az 1980-as években fedezték fel darabjait.

Hogy miért éppen a nagyszebeni ütközet adta a körkép témáját, arra a kor és a megrendelő elvárásai adnak magyarázatot. Ezek közé tartozott, hogy a szabadságharc egyik sikeres eseményét örökítse meg; legyen benne a lengyel–magyar barátság, ne legyen oszt-rákellenes, legyen oroszellenes.

1897. április 20-án kezdődött a munka Lembergben, Styka körképtermeiben. Az ismertető füzet és Vágó Béla visszaemlékezései szerint a körkép kivitelezése előtt történelmi tanulmányokat és helyszíni bejárásokat végeztek, egykori szemtanúkat is megkerestek. A kép magyarázata a füzet 10. oldalán kezdődik, a következő szöveggel: „*A mint a néző a pódiumra ér, kissé balra fordulva a körkép legdicsőbb alakját látja maga előtt, büszke fehér ménen Petőfi Sándort. A vezér táborkarától elszakadva, a Krumm patak töltésén vágat, hogy üdvözölje a döntésre jókor beérkező veressipkásokat. Balja erősen fogja tüzes paripáját, kinyújtott*

Petőfi Sándor a Bem–Petőfi-körkép kezdőképén

³ Hermann Róbert: A Bem–Petőfi körkép. (Erdélyi körkép). Barangolás a had- és művészettörténet határán. *Hadtörténelmi Közlemények* 123. évf. 2010. 3. sz. 562–604.

jobbában köszöntő fővegét tartja, úgy üdvözli áthevűlten a híres 11. zászlóalját. A költő felé közeledik lóháton Egressy Gábor, Petőfi barátja, a legkitűnőbb magyar színész.” Ezt követi a muzsikáló cigánybanda, a teli társzekerek, és a foglyok sorainak leírása, majd a vezér és a táborkar bemutatása: „Elül telivér angol kanczán Bem apó, az ismert szürke köpenyben. A szászvárosi csatározás alkalmával megcsonkított jobbában elválhatatlan ostorát szorítja s kissé előre hajolva figyelmesen nézi a kőhídon dülő harczot, hol ezer halált megvető székeleyek kaszával, fokossal rontanak az orosz gyalogság szuronyos puskáinak.”

Mivel a lengyel–magyar barátságot is szimbolizáló körkép egyik főalakja Bem, a művészeti koncepció szerint méltó párja a magyar szabadsághős lehetett. A valóságban azonban Petőfi sem fehér ménen, sem anélkül, egyáltalán nem vett részt egyik szebeni ütközetben sem, amint ez jól dokumentálható életrajzi adataiból. Mindez nem csökkenti a körkép vendégkönyvének értékét és érdekességeit. A rotunda bezárási körülményeinek ismeretében, már az is csoda, hogy egyáltalán fennmaradt.

A KÖRKÉP JELES LÁTOGATÓI

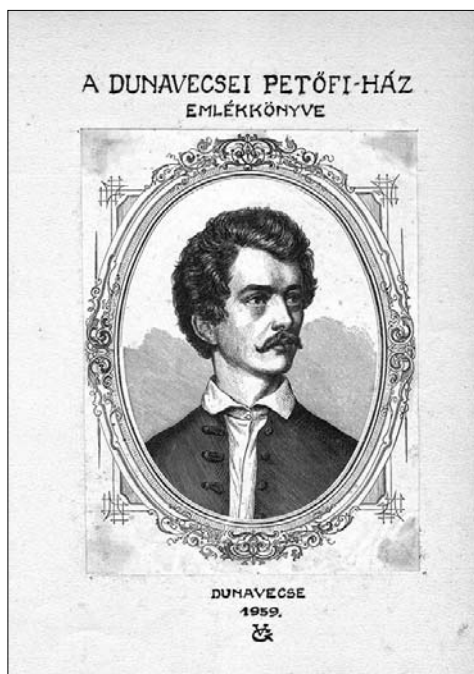
A vendégkönyv 373 oldalát látták el oldalszámozással, első előzéklapján ez olvasható: *Isten, segítsd a Művészetet! A körkép megnyitását a nagyszebeni csata évfordulójára tervezték, ami sikerült is. A kötet első oldalán 1898. márczius 10-én Bemutató nap cím alatt sorakoznak az első vendégek bejegyzései: politikusok, hírlapírók, lengyel vendégek, és olyan közismert művészek aláírásai, mint Madarász Viktor, Köllő Miklós, majd Szinyei Merse Pál, Morelli Gusztáv, László Fülöp, Stróbl Alajos, Feszty Árpád, Székely Bertalan, Körösfői Kriesch Aladár. Megtekintette a kiállítást gróf Apponyi Albert, báró Eötvös Loránd, Berzeviczy Albert, özv. gróf Batthyány Lajosné, Herman Ottó, Hoitsy Pál és neje, Széll Kálmán, Tisza Kálmán, Tisza Lajos, Thaly Kálmán, gróf Zichy Géza, id. Magyary Kossa Sámuel, Lechner Ödön, Hubay Jenő, dr. Jókai Mór, Kvassy Jenő, Schöpflin Aladár, Bródy Sándor, Kemény Zsigmond. Bejegyezte nevét Czetz Polixena, a tábornok nővére és két húga is. „Dicső szép látvány – Egressy Gábor alakja nem hív” – írta Egressy Etel, a lánya. Károlyi Zichy grófnő bejegyzése: „ismertem személyesen Petőfit.”*

Látta a körképet Salkovics Károly, Petőfi rokona és dr. Ferenczi Zoltán, kolozsvári Petőfi-kutató. Lévay József költő bejegyzése: „Szolgáltam 36 dik zászlóaljnál 1848–49 részt vettem Nagy Szeben bevételénél.” Volt 48-as honvéd: „Szeben ostromában résztvett Szabó Ignác tanár”. A többieknél nagyobb betűkkel írta be a nevét Kossuth Ferenc, özv. Ruttkay Józsefné Kossuth Lujza pedig gróf Kreith Béla kíséretében tartózkodott a rotundában 1898. május 9-én délelőtt 10–11óra között, majd másodszor 1898. június 11-én. A sok ezerből még néhány jeles személy neve: Horthy Miklós tengerészkapitány, báró Splényiné (Blaha Lujza), Fedák Zsazsa (Fedák Sári), Rigó Jancsi, Fridtjof Nansen. (A sarkutazó 1898. május 10-i látogatásának emlékét a róla szóló újságcikkek a mai napig őrzik a vendégkönyv lapjai között.) A miniszterelnök és családja nem kívánt beírni, de valaki bejegyezte: „Bánffy Dezső itt volt, neje és sógornéja, 3/4 órát 1898. aug. 22-én azt mondta nem írok be semmit – mert az újságok koholnak...”

FOLYTATÁS – A DUNAVECSEI PETŐFI-HÁZBAN

A 295. oldalig sűrűn teleírt lapok után új cím és új korszak következik a kötetben: *A Dunavecsei Petőfi-ház emlékkönyve Dunavecse 1959 VG.*

Akit a monogram takar: Vasberényi Géza, gyűjtő, az egykori emlékház vezetője. Az aláírások és bejegyzések az 1959-től 1981-ig tartó tevékenység és a korabeli Petőfi-kultusz

*A Bem–Petőfi-körkép vendégeknyve
dunavecsei részének címlapja*

Vasberényi Géza

dokumentumai. Iskolai csoportok sokasága, hazai és külföldi látogatók, jeles személyek és Petőfi-rajongók százai tették itt tiszteletüket. Beírta a nevét József Etelka és Sárkány Tibor, Petőfi egykori aszódi iskolatársának, Sárkány Sámuelnek a dédunokája. (Sárkány Sámuel és Sárkány Tibor is evangélikus lelkész volt.) Hegedűs Imréné Mészáros Zsófia 1972-ben bejegyezte, hogy nagyapjának sógora volt Nagy Pál, Nagy Zsuzsika édesapja, és a család még mindig őrzi az emlékeket és emléktárgyakat. Visszatérő vendég volt Herczegh József, akiről a vendéglátó följegyezte 1970. augusztus 15-én: „Ez a Herczegh József Debrecenből érkezett, Petőfi útját járva az országban. Dunavecseről Szalkszentmártonba ment, onnan Aszódra és tovább. Amikor gyűjtemény-szobámba lépett, felkiáltott: »Templomban vagyok! Petőfi templomában!« Szemei tele lettek könnyel. Átölelt, megcsókolt.”

Vasberényi Géza 1981. június 25-én meghalt, gyűjteménye később szétszóródott. Egy részét Székely Gábor vásárolta meg évekkel ezelőtt. Ez a vendégeknyv akkor még ismeretlen helyen lappangott. Páratlan dokumentum két korszakról és két helyszínről, amelyekben a legfőbb közös vonás a Petőfi-kultusz és 1848-49 emlékezete. Ugyanakkor jó példa arra is, hogy Petőfi-rajongók és magángyűjtők körében milyen ritka kincsek, papírrégiségek és feldolgozatlan történeti dokumentumok rejtőzhetnek.

Székelyné Kőrösi Ilona

TERMÉS

PETŐFI, 200

Petőfi jászberényi látogatásai

Jászberényben emléktábla hirdeti Petőfi Sándor 1847. évi látogatását, annak ellenére, hogy azt semmilyen írásbeli adat nem támasztja alá. Valóban járt-e Petőfi a jászok fővárosában?

SZÓBESZÉD ÉS PLETYKA

Talán éppen az írásbeli dokumentum hiánya okozhatta, hogy nagyon sok tévedés és pletyka keringett Petőfi jászberényi útjaival kapcsolatban. Lássunk néhányat ezek közül.

A *Jász Hírlap* 1929. december 22-i számában a Toborzó jeligéjű szerző annyi számárságot hordott össze, hogy felsorolni is sok lenne: „Az *endrődi tisztartó* [Szendrey Ignác] [...] mikor megtudta, hogy az apai szigor ellenére is Júlia és Sándor az *ecsed*i láp egyik szigetén gyakran találkoznak, azonnal elhozta Júliát Fáni nagynénjéhez [...]. [Júlia] írt Petőfinek s még 1841-ben a *cseresznye* sem piroslott, már Petőfi Jászberényben termett.” Ehhez csak annyit, hogy Szendrey Júlia 1841-ben 13 éves volt, Petőfi pedig még mint Petrovics Sándor Dunántúlon színészkedett, majd Pápán diákoskodott.

Réz Kálmán, bár múzeumigazgató volt, mégis jókora tévedésekbe esett. A Jász Múzeum 1937-es évkönyvében megjelent *Mozaik darabok* című cikkében azt írja, hogy „... a 40-es években itt lakott éveken keresztül Szendrey Júlia. Itt fakadt ki Petőfi és Szendrey Júlia szereleme. Itt akart Petőfi országgyűlési képviselő lenni.”

Irodalomtörténeti tény, hogy Petőfi és Szendrey Júlia 1846. szeptember 8-án Nagykárolyban látták meg egymást, és este a megyebálon ismerkedtek meg. Az szintén eléggé közismert, hogy Petőfi a kiskunoknál, Szabadszálláson indult követválasztáson.

Dr. Németh Ferenc ügyvéd, szorgalmas helytörténeti kutató járt legközelebb az igazsághoz és nem restellte bevallani: „*Petőfi jászberényi tartózkodásának pontos adatait, helyesebben az időpontokat nem tudom, mert az annak idején meghallgatott rokonok nem tudták velem közölni.*”

A fentiek is indokolják, hogy megkíséreljük felderíteni az igazságot, vagy legalább a valószínűséget.

PETŐFI ÁLLÍTÓLAGOS ELSŐ ÚTJA JÁSZBERÉNYBE

Petőfi az 1841/42-es tanévben Pápán tanult, és az év végi „*örömmünnep*”-en verseivel és szavalatával három aranyat nyert. Az egyik Lehel-versére dicséretet kapott. A tanév vége után Orlay Petrich Somával Jókait látogatták meg Komáromban. Onnan Dunavecse-re mentek Petőfi szüleihez. Egyhetes időzés után Pest felé kerülve Mezőberény felé vették az irányt, ahol Petrich szülei laktak. Hosszabb ott tartózkodás után Debrecenbe mentek, ahol október 10-e körül váltak el egymástól. Így ír erről Petrich a *Budapesti Szemlé*ben 1879-ben megjelent visszaemlékezésében: „*Petőfi Hortobágyon át Tiszafüred felé vette útját szokás*

szertint gyalog. [...] Átkelvén a tiszai révnél, Jászberényen, Cegléden át a szülőföldének fogadott Kis-Kunságba érvén, Szabadszállásra tért be...” Petrich Soma általában hitelesen számolt be a Petőfivel kapcsolatos emlékeiről. Az elválást követően azonban nem találkoztak, mert mire Petrich november elején Pápára érkezett, Petőfi már nem volt ott, egy levelet hagyott neki, amelyben beszámolt az elválásuk óta történekről és arról, hogy anyagilag nem tudván fedezni a további tanulást, elhagyja Pápát.

Ennyi írásbeli dokumentum van arról, hogy Petőfi a számítás szerint 1842. október 14-e és 15-e körül Jászberényben járt. Két további tényező is alátámasztja ezt az utat. Petőfi ekkorra már két verset is írt kedvelt hőséről, Lehelről, tehát elképzelhető, hogy szerette volna megnézni a nevezetes kürtöt. Ugyancsak alátámasztja a választott útvonalat, hogy szokásos országútként (nem „csinált” út!) szerepelt abban az időben a Pest–Jászberény–Jászapáti–Tiszafüred–Debrecen útvonal, amely éppen Jászberénynél ágazott el Cegléd felé (*Palugyay Imre*: Jász-Kún kerületek s külső Szolnok vármegye leírása, 1854). Az már más kérdés, hogy az ágrólszakadt vándordiaknak sikerült-e megnézni a Lehel-kürtöt. Ellene szól, hogy ezt követően csak három év múlva vette elő a Lehel-témát, míg 1847-ben, amikor minden valószínűség szerint látta a kürtöt, két hét sem telt bele, mikor hozzáfogott a *Lehel vezér* című epikai költeményéhez. Erről az állítólagos első látogatásról aligha tudunk meg többet. Martinkó András *Petőfi életútja* című művében mindenesetre feltünteti a jászberényi átutazást.

A SZENDREY ÉS A SISMIS CSALÁD KAPCSOLATA

Szendrey Ignác 1800-ban született. A keszthelyi Georgikonban tanult, ott is kezdett dolgozni a Festetics-uradalomban. Júlia is ott született 1828. december 28-án. Júliának volt egy 2-3 évvel fiatalabb öccse, Gyula és egy 10 évvel fiatalabb húga, Mária, később Gyulai Pál felesége. A család 1840 körül költözött át Erdődre, ahol Szendrey Ignác a Károlyi-uradalom tisztartója lett.

Szendrey Ignác, Júlia édesapja
(Jász Múzeum, Jászberény,
Fotógyűjtemény)

Sismis Mihály 1797-ben született, felesége Szendrey Franciska, Szendrey Ignác húga. Sismis Mihály különböző jászkerületi tisztségeket töltött be. Gyermekük közül Franciska 1826-ban, József 1829-ben, Mihály pedig 1834-ben született.

Szendrey Ignác tehetős embernek számított. Nem volt otthon ülő ember, évente megfordult Pesten, különösen, amikor Júlia 1840 után Tanzer Lilla leánynevelő intézetében tanult. Nincs nyoma annak, hogy jövetben vagy menetben meglátogatták volna a jászberényi rokonokat.

1845 májusában nagy ünnepség volt Jászberényben: a Jászkun Redemptio 100. és József nádor hivatalba lépésének 50. évfordulóját ünnepelték fényes pompával. Erről számol be a *Szabad Jász-Kun kerületek váltásának első százados Öröm-ünnep 1845. május 20.* című kiadvány. A nagyszabású ünnepségre valóságos forgatókönyvet készítettek: ünnepi beszédek sorozata, bandériumos fogadás, lovasversenyek stb. A hivatalos szónokokon kívül köszöntötték a nádort az iskolák diákjai is, osztályonként egy-egy tanuló. Főleg a helyi nobilitások gyermekei, vagy ro-

Sismis Mihály várnagy
(Jász Múzeum, Jászberény,
Képzőművészeti Gyűjtemény)

Sismis Mihályné Szendrey Franciska,
Júlia nagynénje (Jász Múzeum,
Jászberény, Képzőművészeti Gyűjtemény)

konai: a Bathó gyerekek, Sismis Mihály hasonló nevű fia, a sebész fia stb. Volt azonban egy kivétel is: Szendrey Gyula. Mivel korban is egyezik, joggal tételezzük fel, hogy Júlia öccséről van szó. Alátámasztja a feltételezést, hogy Sismis Mihálynak volt elég tekintélye ahhoz, hogy ne csak a saját fiát, hanem a rokon gyerekeket is felvetesse a köszöntő tanulók közé. Szendrey Ignác elégedetlen volt a fia tanulmányi előmenetelével (előtte Máramarosban tanult), valószínűleg felügyelet alatt akarta tudni a fiút és ezért helyezte el a sógoránál. Ebből viszont arra következtethetünk, hogy a két család között elég szoros lehetett a kapcsolat.

Volt ennek az említett ünnepségnek egy másik, a témához tartozó mozzanata is. A lovasversenyen egy-egy díjat, külön erre az alkalomra veretett emlékérmeket kapott a Jász, a Nagykun és a Kiskun kerület legjobb versenyzője. A kiskunoknál ez a versenyző Petrovics István volt, a költő öccse. Külön érdekessége az esetnek, hogy ez az emlékérem 1846 szeptemberében már Petőfinél volt. Sokan tévesen arra következtettek, hogy maga a költő is részt vett a jászberényi ünnepségen. Ez azonban tévedés, Petőfi később maga is megemlégtette egyik barátjának, hogy az érmet az öccsétől kapta.

PETŐFI ÉS SZENDREY JÚLIA SZERELME, HÁZASSÁGA ÉS JÁSZBERÉNYI LÁTOGATÁSUK

Az irodalomtörténet számtalan kötetben tárgyalja Petőfi és Szendrey Júlia kapcsolatának minden mozzanatát. Dióhéjban következő a történet.

Petőfi Erdélybe szándékozott utazni, de megállt Nagykárolyban az ismerősöknél. Itt látta meg 1846. szeptember 8-án Júliát, és még aznap meg is ismerkedett vele, a megyebálban

táncoltak és hosszan beszélgettek. Néhány napon belül Petőfi már Erdődre is ellátogatott és olyan szerelemre gyulladt, hogy néhány hét múlva apjától levélben megkérte Júlia kezét. Szendrey Ignác udvariasan annyit válaszolt, hogy korainak tartja a kérést, várjanak egy évig. Petőfi azonban türelmetlen volt, sürgette a beleegyezést és össze is veszett leendő apósával. Júlia nem volt tisztában érzéseivel, tehát ő maga sem tudott elkötelező választ adni. Petőfi lemondott erdélyi útjáról, Szatmárban utazgatott, vissza-visszatérve Nagykárolyba és Erdődre. Végül október végén úgy váltak el, hogy tavaszig várnak.

A fiatalok a továbbiakban kétségek között hányódtak, mint az jól nyomon követhető Petőfi verseiből és Júlia naplójából. Persze szokás szerint a „jóakarók” is hordják, viszik a híreket. Petőfi fülébe súgják, hogy Júlia az egyik bálon nagyon jól szórakozott gróf Logotetti osztrák dzsidás hadnaggyal. Petőfi viszont hirtelen elhatározással Debrecenben Prielle Kornélia színésznővel akart házasságot kötni, és nem rajta múlt, hogy ez a házasság nem jött létre. Erről persze hamarosan tudomást szerzett Júlia is. Sok félreértés adódott, levelezni is csak közvetítéssel tudtak, de azért eljutott Júliához a *Reszket a bokor, mert...* című vers, melynek utolsó két sora:

„De ha még szeretsz, úgy
Ezerszer áldjon meg!”

Az erre adott nevezetes válasz („Ezerszer, Júlia.”) viszont hamarosan Petőfi kezébe került. Eloszlottak a kételyek és félreértések, így 1847. május végén többször is találkoztak Erdődön. Júlia is bevallotta a szerelmét és attól fogva jegyeseknek tekintették egymást. Ezt követően Petőfi meglátogatta Nagyszalontán Arany Jánost, ahonnan június 10-én Pestre utazott. Ügyeinek intézése után ismét útra kelt a Felvidékre, persze a végcél ismét Szatmár volt. Tovább hadakozott Szendrey Ignáccal, aki nem volt egy kőszívű ember, csak más értékrendben gondolkozott és más sorsot szánt lányának. Végül is beadta a derekát és 1847. szeptember 8-án a fiatalok szerény körülmények között házasságot kötöttek. A fentiekből kitűnik, hogy teljesen alaptalan az a mendemonda, hogy Petőfi mint vőlegény Jászberényben találkozott volna Júliával. Egyébként is a kortársak visszaemlékezései révén Petőfi életének ez az időszaka teljességgel feltárt.

A fiatal házások Koltón, Teleki Sándor gróf kastélyában töltötték a mézesheketeket. Ezután Kolozsvárra látogattak, ahol Júlia először tapasztalhatta, hogy a tömeg milyen ujjongással ünnepelte férjét, az országos hírvű költőt. Majd egy nyugodt, derűs hét következett Arany Jánoséknál, Nagyszalontán. Onnan indultak Pestre október 31-én. Öt napig tartott az út és ebben rejlik a jászberényi látogatás kulcsa. Ugyanezt az utat ugyanis Petőfi néhány hónappal korábban négy nap alatt tette meg úgy, hogy közben Mezőtúron el is akadt a szekere. Ezért joggal lehet arra következtetni, hogy Petőfi és Júlia ekkor látogatták meg Jászberényben Sismis Mihályékat. Kerényi Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének főmunkatársa így ír erről *Petőfi Sándor* című könyvében: „Mivel a házaspár november 4-én érkezett Pestre egy-két nap »hiányzik« életrajzukból. Feltételezhető, hogy Jászberényen keresztül utaztak. Itt Júlia nagynénje élt; a költő viszont megcsodálhatta Lehel kürtjét, a kedvelt, többször megverselt hősnének tulajdonított ereklyét.” Kerényi professzor úr *Petőfi Sándor élete és kora* című könyvében fel is tüntette ezt az útvonalat.

Az is életszerű, hogy Júlia, a fiatal feleség el akart dicsekedni rokonainak országos hírvű férjével. Dokumentumokkal igazolt, hogy október 31-én indultak Nagyszalontáról és november 4-én érkeztek Pestre. Ebből következik, hogy minden valószínűség szerint 1847. november 3-án voltak Jászberényben. Egyébként további közvetett bizonyítékok is alátá-

masztják azt a feltételezést, hogy Petőfi ekkor látta a Lehel-kürtöt. Röviddel az utazás után, már november 18-án ezt írta a *Pesti Divatlap*: „Petőfi egy nagyobb költeményen dolgozik, valamint Arany János is, mindkettő népies modorban.” Arany János ekkor írta a *Toldi estéjét*, ami szintén ösztönzőleg hathatott Petőfire, de a kürt megtekintése is hozzájárulhatott, hogy sok egyéb munkája mellett nekifogjon a *Lehel Vezér* megírásához. Ennek 21. versszakában találoan ábrázolja a Lehel-kürtöt:

„Mikor nyilával egy elefántot ejtett,
Kivette és kürtnek csinálta agyaráát,
A cifrát tulajdon keze faragta rá.”

A díszes elefántcsont kürtnek ez a leírása csak olyan valakitől származhat, aki maga is látta azt. A jászberényi látogatásnak sem Petőfi írásaiban, sem Júlia naplójában nincs nyoma. Petőfi esetében ez bizonyos fokig érthető is, mert apósával való többszöri összekülönbözése után valószínűleg nem repesett az örömtől az új rokonokat illetően. Egyébként is rosszul sikerült az útjuk, mert Petőfi 1847. december 3-án a következőket írta Arany Jánosnak: „Utazásunk vígan és szerencsésen ment végbe, mert kettőnknek összevéve is csak valami hatvan oldalbordánkat törte-zúzta össze Túr környékének regényes útja, s utána a feleségem csak három hétig köhögött, s a melle nem repedt szét bele, pedig közel járt hozzá, szegényke. Én pedig a minapában nemcsak a lánglelkű, hanem egyszersmind lángtorkú Petőfi voltam... ti. irtóztató torokgyulladásom volt.” Lehet, hogy Júliának pedig a betegsége miatt nem volt kedve naplót írni.

PETŐFI ÉS SZENDREY JÚLIA JÁSZSÁGI KAPCSOLATÁNAK KÉSŐBBI ALAKULÁSA

Az 1870–1880-as években országos akció indult, hogy összegyűjtsék Petőfi iskolatársainak, ismerőseinek, barátainak visszaemlékezéseit a költővel való találkozásairól. Számtalan újságcikk jelent meg az akkori lapokban, amelyek révén több-kevesebb pontossággal rekonstruálni lehetett Petőfi életének még rejtve maradt részleteit. Ezek közé a cikkek közé tartozik ifj. Nagy Györgynek a *Koszorú* 1884. I. kötetében megjelent írása is, amely arról szól, hogyan kereste fel Bathó Ignác (Sismis Franciska férje), akkor jászladányi főjegyző Petőfit és feleségét a pesti lakásukon. Az írás nem egy száraz beszámoló, hanem színes, riportszerű leírás, amely jól mutatja be Petőfiék lakáskörülményeit, otthoni viselkedésüket.

A látogatásra kb. 1848. július végén, vagy augusztus elején kerülhetett sor. Petőfi ekkor már túl volt a szabadszállási követválasztás kudarcán, és a márciusi dicsőség egy kicsit már megkopott. Bathó célja a leírás szerint az volt, hogy meghívja magukhoz Jászladányba a költőt és Júliát, amit azonban nem fogadtak el. Petőfi jászberényi látogatásait, amint az előzőekből kiderül, több homályos részlet takarja. Ifj. Nagy György írásával kapcsolatban is sorjáznak a kérdések. Miért nem maga Bathó Ignác számolt be a Petőfiéknél tett látoga-

Emléktábla Petőfi 1847-es jászberényi látogatásáról az Apostol kávéház homlokzatán

tásáról? A cikk még Hatvani Lajost, az *Így élt Petőfi* című ötkötetes könyv szerzőjét is megévesztette, mert azt hitte, hogy Bathó Ignác 1884-ben már nem élt. Nem találtam választ arra a kérdésre sem, hogy ki volt egyáltalán ez a bizonyos ifj. Nagy György? Ha lehet hinni a látogatás leírásának, Bathó 1849-ben úgy állított be Petőfikéhez mint ismerősökhöz, de hol találkozhattak előbb? Talán ő és felesége is ott voltak az ifjú házaspár jászberényi látogatásán? Sok még a megválaszolatlan kérdés.

EPILOGUS

Petőfi Sándor 1849. július 31-én tűnt el a segesvári csatatéren. Senki sem tudott a további sorsáról. Szendrey Júlia 1849 őszén hosszabb ideig tartózkodott Erdélyben, keresve a férje nyomait, hiába. Később Erdődre ment, ahol Zoltán fiát a szüleire bízta. Ifj. Nagy György hivatkozott leírása szerint Júlia 1849-ben télvíz idején Jászladányban felkereste Bathóékat és huzamosabb ideig tartózkodott náluk. Petőfiné szorongatott anyagi helyzete miatt Pestre akart menni Emichhez, a könyvkiadóhoz, aki még 400 forinttal tartozott a költővel kötött szerződés szerint. Az útlevelek szigorú vizsgálata miatt Bathót kérte meg, hogy kísérje el. Petőfiné ezt az utat álnév alatt, rövidre nyírt hajjal, férfiruhában tette meg. Visszatérés után már nem sokáig maradt Jászladányban, mert Szendrey Ignác érte ment és magával vitte Erdődre. Hitelesnek tűnik a leírás.

Petőfi Zoltán (Jász Múzeum, Jászberény, Fotógyűjtemény)

Még ezek után sem szűnt meg minden kapcsolat a Szendrey és Sismis család között. Ismeretes, hogy Petőfi fia, Zoltán elhanyagolta tanulmányait és később kezelhetetlenül elzüllött. Egy ideig a költő öccse, István volt a fiú gyámja, de az ígéretek ismétlődő be nem tartása miatt levette róla a kezét. Így történt ez Szegeden is 1867 januárjában, ott is kitelt az ideje. Irányi István *Petőfi Zoltán* című könyvében egy érdekes jegyzet található: „... *Jászfi Blanka 80 éves ny. tanárnő az alábbi nyilatkozatot tette Kiss József jászberényi pedagógusnak: »Szendrey Ignác megbízásából Petőfi Zoltánt Szegeden Sismis Mihály pénzügyi tisztviselő gondozta.«.*” Szendrey Ignác vagyos ember lévén később is támogatta anyagilag Sismiséket. Erről tanúskodnak az 1870-ben és 1879-ben kelt levelei, amelyek eredetije a Jász Múzeumban található.

A *Jászberény és Vidéke* korabeli újság egyes számaiban is lehet érdekes részleteket olvasni. Az 1886. december 5-i szám egyik vitájában a Prusovszky néven szereplő szerző vélhetően a *Lehel Vezér* című költemény első két sorára („*Nem nagyhírű város Jászberény városa, / És itt a nyakam, hogy nem is lesz a' soha,*”) utal, amikor azt írja: „*Petőfit személyesen ismertem és tiszteltem, de hát ő is csak ember volt, s igen jól tudjuk, hogy hevében a Jászberény város jövőjére mondott baljóslatot miféle körülmény és ok szülte. Reméljük, hogy jóslata nem fog rajtunk beteljesedni...*” Bár tudnánk, hogy volt-e valóban Petőfinék

valami oka a neheztelésre, vagy csak a „petőfies” kezdés eredménye a nevezetes két sor. Az viszont sokkal kevésbé ismert, hogy Petőfi milyen kedves szavakat ad Lehel vezér szájába a Jászságot illetően:

*„Mentek, mendégéltek és elértek végre
A Jászság és Kunság szép róna földére,
Mely a délibábnak szülő tartománya,
És amelynek Lehel volt a kapitánya.
Valahányszor Lehel e földre rálépe,
A megilletődés szállott be szívébe,
Most is úgy járt, most is meg volt illetődve,
S szólt érzékenyen, ahogy csak telt tőle: [...]”*
(Pest, 1848. március)

Ezek a sorok azt igazolják, hogy Petőfi minden ellenkező híresztelés ellenére mégiscsak kedvelte a Jászságot.

Goda Zoltán

„Nagy szegénységben élt itt Petőfi, a színészek segítették, ahogy tudták...”

Petőfi Sándor Székesfehérváron

Szülőfalumban, a Székesfehérvár mellett Zámolyon 1901-től negyven éven át gondozta gyülekezetét Padányi Gulyás Kornél református lelkipásztor. Édesapámat is ő keresztelte, nála konfirmált. Felesége, Csukási Boross Amália fehérvári pékmester lánya, házuk a Kosuth utcában volt. Padányi Gulyás Kornél nyugalomba vonulását követően Székesfehérvárra, apósa házába költözött. Özvegye a Petőfi-legendákat gyűjtő Dienes Andrásnak családi hagyományából itt idézte fel a költő fehérvári mindennapjait, 1955-ben, 76 éves korában:

„Nagyon sokáig volt a mi családunk birtokában ez a ház, ahol most vagyunk: ez volt valamikor a régi fehérvári színház. Én Boross lány vagyok, apám Boross Sándor pék volt, olyan ember, akit nagyon érdekeltek a régi dolgok.

Azt mondták apámnak a nála is öregebb fehérváriak, hogy Petőfi Sándor, mikor színésznek jött Fehérvárra, nem ment mindjárt lakni oda, az emléktáblás házba, ahol most a mozi van, hanem egypár napig itt húzta meg magát a színház épületében. Van itt az első emelet végében egy kis kamraféle – ott, ahol most özvegy Spirka Józsefné lakik –, olyan magasan van az ablaka, hogy majd a plafonnál van, abban lakott egy rövid ideig Petőfi, úgy mondta apám.

Nagy szegénységben élt itt Petőfi, a színészek segítették, ahogy tudták, de ő maga is megpróbált pénzhez jutni. Lemásolta a kamrában a verseit. Itt a házban, az utcai fronton abban az időben volt egy kávéház: ott árulgatta a vendégeknek a verseit. Így mondta apám, neki meg a régi fehérvári öregek mondták.”¹

1 Dienes 1957. 100.

olvastunk a körben... Este ismét nálam tartott Petőfi felolvasásokat több pályatársaim jelenlétében.

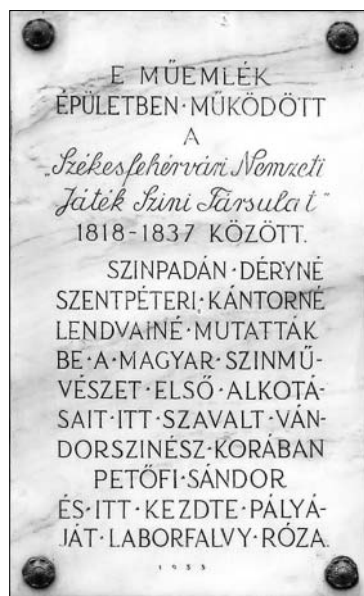
December 31: Reggel átjött hozzám Petőfi, s énekpróbára mentünk, de minthogy itt nem volt ránk szükség, ő elhívott a könyvkötőhöz, s onnan az olvasóköربه.”³

A két fehérvári emlékező, Padányi Gulyás Kornélné és Koháry Antal Petőfivel kapcsolatban a Belvárosban két épületről beszélt. Régi fehérvári színházként emlegették a Kossuth utca 15. számú Győry-házat. Az egykori Pelikán fogadó zárt sorú beépítésben, alápincézett, egyemeletes, nyereg- és manzárdtetős, U alakú késő barokk lakóház, kétemeletes udvari szárnyal.⁴ A XVIII. század második felében építették: kosáriréses, kőkeretes kapujának zárókövén az 1756-os évszámmal. Bal oldali udvari szárnyában kosáriréses árkádsorú tornác mögött található nagytermében színelőadásokat tartottak. Itt működött 1818–1824 között a Nemzeti Játékszíni Társulat. Ezt követően is Fehérváron neves vándortársulatok szerepeltek. Ilyen volt 1842 telén a Szabó József igazgatta társulat, neves színészekkel, hozzájuk szegődött a volt pápai diák, Petőfi Sándor.⁵ Az épületben napjainkban is színház működik: a Vörösmarty Színház kamaraterme, a Pelikán Terem. Utcai homlokzatán az 1955. évi felújítás során elhelyezett emléktábla olvasható: „E műemlék épületben működött a Székesfehérvári Nemzeti Színi Társulat 1818–1837 között. Színpadán Déryné, Szentpéteri, Kántorné, Lendvainé mutatták be a magyar színművészet első alkotásait. Itt szavalt vándorszínész korában Petőfi Sándor és itt kezdte pályáját Laborfalvy Róza. 1955.”⁶

A másik épület, Petőfi fehérvári lakása: „az emléktáblás ház, ahol most a mozi van” (Gulyásné), illetve: „A közben lakott, abban a házban, amit már lebontottak.” (Koháry) Utóbbi megfogalmazás a pontosabb. Két fénykép is fennmaradt a nyeregtetős, utcai homlokzatán kétablakos, fa-

A Győry-ház udvari szárnya, ahol a Pelikán vendégfogadó működött (Tóth Károly felvétele, 1957)

Emléktábla a régi fehérvári színház falán (Demeter Zsófia felvétele, 2022)

3 Szuper 1889. 17–19.

4 Entz 2009. 221.

5 Demeter 2017. 44, 48–49.

6 Magony 2016. 172.

oszlopos tornácú földszintes házról. A régibb felvételt a *Pesti Napló* előfizetőinek készült szecessziós *Petőfi-album* közölte. A későbbi egy képeslap az 1904-ben megnyitott köz, az akkor elnevezett Petőfi utca és a Szent István (ma Arany János) utca sarkán álló emléktáblával megjelölt házról.⁷ Utóbbi szövege: „Ezen a helyen állott a ház melyben Petőfi vándor-

színész korában lakott 1842. novemb. 9. - 1843. janu. 10.” Az emléktáblát 1904-ben helyezték el az 1775-ben épült ház falán, melyet 1914-ben bontottak le. Helyére mozi, a későbbi Petőfi Filmszínház épült, falára áthelyezték az emléktáblát (Arany János u. 22).⁸ Az árendás házban egy idős magyar szücs lakott a feleségével, közös szobában Némethy György fiatal színésszel. Némethy megosztotta ágyát Petőfivel, amiért havonta két váltóforintot fizettek a ház tulajdonosának, Magyar György csizmadiamesternek.⁹ A színésztársak egy ágyban alvása akkor még természetes volt. Petőfi korában az ágyban nem csak a házaspár aludt együtt, hanem esetenként apa a fiával, nagyszülő az unokájával. Attól sem idegenkedtek, hogy a családhoz nem tartozó személlyel osszák meg a fekvőhelyet.¹⁰ Petőfi lakásviszonyai a színtársulat következő állomáshelyén, Kecskeméten is a fehérvárral azonosak voltak 1843 január–március hónapjaiban, ahogy erről Szinnyei József írt: „Itt is közös szobája volt Némethy színésszel, kivel közös ágyban hált egy paraszt asszony házában, kinek a kosztal együtt tíz-tíz forintot fizettek havonként.”¹¹

Petőfi székesfehérvári lakása színész korában

A ház, amelyben Petőfi lakott
(Petőfi-album 1907. 128.)

Az emléktáblával megjelölt ház az 1904-ben megnyitott Petőfi utca és a Szent István (ma Arany János) utca sarkán egy 1910 körüli képeslapon (Demeter Zsófia 2017. 116.)

Szuper Károly visszaemlékezése szerint Fehérváron azzal ajánlotta be földijét a társulat igazgatójánál, hogy régi vonzalma van a színészethez, sőt, már meg is kísérelte a

7 Petőfi-album 1907. 128.; Demeter 2017. 116.

8 Magony 2016. 145.

9 Lauschmann 1998. III. 96.

10 Zentai 2002. 279.

11 Szinnyei 1905. 25.

vándorszínészek életét. Emlékezetes számára egy kőbortársulattal a Mezőföldön 1841-ben eltöltött három hónap. Társulatba lépését 1844-ben írt *Levél egy színész barátomhoz* című versében örökítette meg. Ozorán potya ebédre csábította őt az igazgató:

„Az ispán úrtól özcombot kapánk,
A káposztából is van maradék...
Menék ebédre, és ebéd után
Beiktatának ünnepélyesen
A társaságba - nem kutatva: mi
Valék deák-e vagy csizmadia?
Másnap fölléptem a Peleskei
Notáriusban. Hősleg működém
Három szerepben, minthogy összesen
A társaságnak csak hat tagja volt. -
Egy ideig csak elvalék velők.
Faluzgatánk jó- és balszerencse közt.”

„Faluzgatásuk” helyszíneit felidézte az *Úti jegyzetekben*, 1845-ben: „Én játszottam hatodmagammal Ozorán, Cecén, Szilasbalháson, Sárbogárdon.”¹²

*Emléktábla az egykori Petőfi mozi falán
(Demeter Zsófia felvétele, 2022)*

A mezőföldi születésű Illyés Gyula Petőfi-monográfiájában igen elítélően nyilatkozott a kőbortársulatról: „Megvan a szedett-vedett társaságban, mely színészi együttesnél inkább képzelhető mozgó-bordélyháznak vagy kolduló-szövetkezetnek. Ott végzi még a házról-házra való kunyorálást is... A nyár végén otthagyja a színészeket, megpróbálkozik, hogy a maga erejéből diákoskodjék. Ismét Párára meg.”¹³

Mezőföldi faluzásuk során általában a nagyvendéglő udvarán, a kocsiszínben, lábas pajtában léptek fel. Rendelgetésük szerint éjszakára az oszlopokon álló tető alá húzódtak kocsijukkal az úton lévők, fuvarosok, faluzó meszesek. Utóbbiak számára létkérdés volt, hogy a faluról falura árult égetett mész tető alatt éjszakázzon, a hirtelen jött esőtől ne oltódjon meg, ne folyják le a kocsiról. Tavasztól őszig alattuk táncoltak a bálozók. Cecén Talapa János, 1955-ben 70 éves, beszélt Dienes Andrásnak a kocsiszínről, amely alatt 1841-ben Petőfi is játszott:

A lábaspajta (kocsiszín) a cecei nagyvendéglő udvarán (Keresztúry 1956. 142.)

„1896-ban került a családunk birtokába a cecei nagyvendéglő: ezt régen csak »fogadó«-nak nevezték. A fogadó udvarán 1942-ig állt az a kocsiszín, amelyben Petőfi játszott, mint vándor-
.....

12 Petőfi 1956. 20.

13 Illyés 1945. 37.

dorszínész. Tíz lábon álló nádtetős kocsiállás volt; a mi időnkben jobban már csak szüreti mulatságokat tartottak itt, de a régiek még emlékeztek, hogy amikor vándorszínészek jöttek a faluba, mindig itt játszottak. Ilyenkor ponyvával körülkerítették, hogy ingyen ne lehessen leselkedni, deszkából, kecskelábakból színpadot ácsoltak, padokat raktak a színbe, ott volt a színház. A kocsiszínnek elől csúcsos volt a teteje, emlékszem, mindig gólyafészek volt rajta.¹⁴

Szilasbalháson (ma Mezőszilas) a Kirisits-féle vendégfogadóban játszottak, amelyet 1945 után bontottak le.

Szuper Károly úgy tudta, hogy Petőfi házigazdája hívta meg őket disznótorba.¹⁵ Mások szerint Petőfinek egy mészáros rokona lakott Fehérváron, Salkovics Mihály, akinél vendégeskedhettek a disznótoros vacsorán a vékonypénzű és vékonydongájú fiatal színészek.¹⁶ Petőfi Sándor Fehérváron született második fennmaradt verse, a *Disznótorban* igazi zsánerkép a javából:

„Nyelvek és fülek... csend, Figyelem! Szóm fontos beszédre Emelem.	Valamint e sültre A mi szánk: Mosolyogjon a sors Szája ránk;
Halljátok, mit ajkim Zengenek; Egyszersmind az ég is Hallja meg.	S pályánk áldásával Öntse le, Mint e kását a zsír Özőne.
Hosszan nyúljon, mint e Hurkaszál, Életünk rokkáján A fonál.	S életünk fölé ha A halál Romboló torát meg- Ülni száll:

Egy gömböc legyen a
Magas ég,
És mi a gömböcben
Töltelék!”

(Székesfejérvár, 1842. november 18.)

Fehérváron egy alkalommal a hurkával, kolbásszal kapcsolatban kellemetlen meglepetés érte a színészeket, ahogy erről Petőfi barátja, Váradi Antal *Elzárt mennyország* című könyvében olvashatjuk:

„A mondott alkalommal tehát összegyűltek a társulat fiatal tagjai s várták az elemőzsiát, melyet társuk a konyhaládába zárt el. A rémület nagy volt, midőn a ládát üresen találták. A cseléd később megvallotta, hogy a hurkát, kolbászt odacsempészett ajándéknak vélte, s egy helybeli gyalogos köztívész társaságában fogyasztotta el. Akkor ugyanis a Hiller-ezred állomásozott volt Fehérvárott. A köztívézek pedig hajdan úgy, mint most, igen élénk étvágyuak

14 Dienes 1957. 92.

15 Szinnyei 1905. 23–24.

16 Demeter 2017. 205.

valának. Így tértek haza Szuperék Petőfivel a traktárol – éhesen. Szuper aztán, amilyen irgalmas szívű volt s még az utolsó garasát is megosztotta éhező kollégáival, magához hívatta a vendéglátót, úgymint vendégeit s megtraktálta őket töltött káposztával.¹⁷

Szuper két alkalommal is említette, hogy Petőfivel hírlapokat olvastak az olvasókörben, könyvkötővel is volt dolguk. Ez is bizonyítja, hogy a fehérvári színtársulat tagjai rendszeresen olvastak, ismereteiket bővítették. Ehhez lehetőséget nyújtott számukra a Széchenyi reformelképzeléseinek hatására 1838-ben létrejött székesfehérvári Casino Társaság, amely „a jó ízlést, mívelt társalkodást, egyesek értelmi és erkölcsbeni gyarapultát és ezáltal egyszersmind a közértelmesség kifejlődését ápoló, lelket és testet ébresztő intézet”-ként alakult.¹⁸ Olvasótermében megtalálták a korabeli hírlapokat, könyveket. Könyvkötőre azért volt szükségük, mert korukban a nyomdák a könyvek beliveit csak kinyomtatták, összefűzték. Az olvasókhoz felvágatlanul jutottak el a könyvek, tábláikat a könyvkötők készítették. Elképzelhető, hogy a színtársulat könyvei közül is kötettek.

Petőfi Sándor öt évvel későbbi fehérvári látogatásáról Demeter Zsófia *A derék város* című könyvében írt:

„1847 márciusában Petőfi visszatért Fehérvárra. Ekkor már országzserte ismert, híres költő. Ismert és népszerű barátját, Egressy Gábort kíséri el ide. Egressyt Kilényi és Latabár színtársulata hívta meg hozzánk vendégszereplésre, s itt többek közt híres szerepében, a Hamletben lépett föl. Március 22-étől egy hétig tartózkodott itt a két művész, a literátor és a színész. Boross Mihály 1861-ben megjelent visszaemlékezéseiben büszkélkedett azzal, hogy az ő házában szálltak meg. Petőfi ekkor itt keltezte *Szerelem* című versét, mely életében nem jelent meg.”¹⁹

A fehérvári szóbeli hagyomány egy tárgyi emléket is kapcsol Petőfi itteni tartózkodásához: a székesfehérvári vastuskót. Ez egy 132 cm hosszú, átlagosan 15 cm átmérőjű, vaslemezzel borított faág, felül három rövid ágcsonkjal. A vaslemezt négy vaspánttal erősítették a faágra. Közepén egy igen erős vaspántot találunk, amivel eredeti felállítási helyén a falhoz rögzítették. Rajta hatalmas, kör alakú, 11 cm átmérőjű lakat lóg. Nem nyitható, zárszerkezet nélküli lakatutánzat. A vaspántba készítője az 1835-ös évszámot véste. Vastuskónk a városkapunál állt, a Székesfehérvárt érintő vándorló mesterlegények egy-egy emlékszöveget vertek bele. Felületét elborítják a belevert kovácsoltvas szögek. Némelyik szöggel átlukasztott réz egykrajcáros is vertek rá. Hagyomány szerint az 1842-es évszámú rézpénzt a vándorszínész Petőfi Sándor szögezte a tuskóra, aki az év novemberében a székesfehérvári Pelikán fogadó színháztermében játszotta első szerepét.²⁰ A székesfehérvári vastuskó a Szent István Király Múzeum néprajzi állandó kiállításán látható.

A székesfehérvári vastuskó (Gelencsér Ferenc felvétele)

Lukács László

17 Váradi é. n. 43.

18 Lukács 2019. 57.

19 Demeter 2017. 49.

20 Lukács 2019, 160.

Irodalom. *Demeter Zsófia*, 2017: A derék város. Székesfehérvár Anno... 3. A Szent István Király Múzeum Közleményei B sorozat, 60. szám. Székesfehérvár; *Dienes András*, 1957: A legendák Petőfije. Táj és emlékezés. Budapest; *Entz Géza Antal* szerk., 2009: Magyarország műemlékei. Székesfehérvár. Budapest; *Illyés Gyula*, 1945: Petőfi. Budapest; *Keresztúry Dezső*, 1956: A magyar irodalom képeskönyve. Budapest; *Kerényi Ferenc*, 1998. Petőfi Sándor élete és kora. Budapest; *Lauschmann Gyula*, 1998: Székesfehérvár története. III. Székesfehérvár; *Lukács László*, 2019: Székesfehérvár néprajzi értékei. A Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat, 58. szám. Székesfehérvár; *Magony Imre*, 2016: Székesfehérvár szobrai. Szobrok, épületszobrok, emlékművek, emléktáblák. Székesfehérvár; *Petőfi-album*, 1907: Adatok, okmányok és képek Petőfi Sándor diadalútjáról. A „Pesti Napló” előfizetőinek készült kiadás, Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája, Budapest; *Petőfi Sándor*, 1956: Vegyes művei. Útirajzok, naplójegyzetek, hírlapi cikkek és egyéb prózai írások. Petőfi Sándor Összes Művei. V. Sajtó alá rend.: *V. Nyilassy Vilma-Kiss József*. Budapest; *Szinnyei József*, 1905: Petőfi Sándor. Budapest; *Szuper Károly*, 1889: Színészeti naplója 1830–1850. Sajtó alá rend.: *Váli Béla*. Budapest; *Várad Antal*, é. n.: Az elzárt mennyország. Petőfi-Könyvtár XIX. Budapest; *Zentai Tünde*, 2002: Az ágy és az alvás története. Pécs.

Petőfi-rokonok titkai

Petőfi Sándornak ugyan nincs egyenes ági leszármazottja, hiszen Zoltán fiának nem volt utódja, de apja és anyja testvérei révén, oldalágon sok rokona él még ma is, körülbelül kétszázán vannak, mások szerint ennél jóval többen. Mindez úgy derült ki számomra, hogy évtizedek óta foglalkozom a költő genealógiájával. Valamikor az 1980-as évek elején találkoztam először Szabadszálláson Hrúzokkal, nem sokkal később pedig Bólyon Petrovicsokkal. Izgalmas családmeséket hallottam tőlük, tulajdonképpen akkor dőlt el, hogy érdemes lenne további rokonokat is felkutatnom. Aztán hozzákezdtem, egyre terebélyesebbé vált a származásfa, a történetek pedig rendre csak gyűltek. Az élmények hatására felvetődött bennem, hogy könyvet kellene írni erről a különleges időutazásról. A *Rokonom*, *Petőfi* című kötetem 2016-ban látott napvilágot – benne 12 családfaraggal és 100 fotográfiával –, és ezután újabb hozzátartozók jelentkeztek, sőt, a mai napig megkeresnek olyanok, akik úgy vélik, vérségi kötelékben állnak a híres költővel és segítsék nekik eligazodni a családfakutatásban. Lelkes lokálpatriótákkal szerettük volna hagyományossá tenni a Petrovicsok és Hrúzok országos találkozóját, így a 2009-es kecskeméti rendezvény után tíz évvel, 2019-ben Kiskunfélegyházán gyűlt össze az oldalági rokonság, 2022 nyarán pedig Szabadszálláson. Reménykedem benne, a jövőben mindig lesz olyan település, ahol befogadják ezt a sokakat megmozgató, népszerű programot. A téma felkarolása ezzel még nem ért véget, hiszen a könyvem alapján elkészült egy dokumentumfilm, amit Hajduk Mártával és Novák Lajossal együtt hárman jegyzünk. Petőfi-bicentenárium ide vagy oda, egy fillér támogatást nem kaptunk hozzá, így mi független alkotókként ezzel tisztelgünk a költő születésének 200. évfordulója előtt.

Hadd szemezgessek a továbbiakban a Petőfi-rokonok titkaiból!

Azt családfakutatásokból, régi újságokból és korabeli híradásokból is lehetett tudni, hogy Kerepesen (Cinkotán) élnek Hrúz-leszármazottak, még hozzá a költő édesanyjának

testvére, Hrúz Ádám cinkotai asztalos és bognár sarjai. Egyikükről, Hrúz János nevű nagyapjáról Petőfi is megemlékezett, igaz, azt írta róla, hogy nem volt módjában ismerni, hiszen 1827-ben meghalt. Kerepesen máig ápolják a Hrúzok emlékét, főleg a 90 esztendő Balogh Istvánné Kőkény Éva, akinek nagyapja, az 1816-ban született Hrúz Ádám volt Hrúz Mária öccse, huszonöt év korkülönbség volt köztük. Éva néni mesélt nagyszülei kerepesi fogadójáról, a „Lórika kocsmájáról”, amit „Petőfi-kocsmá”-ként is emlegettek, és még ma is áll az épület, emléktábla van rajta, amit a férje állíttatott. A fáma szerint a falun átlavagoló Erzsébet királyné (Sisi) betért ide egy pohár friss vízre és az udvaron cukrot osztogatott a kerepesi gyerekeknek, illetve a nagy vadászatok idején nemegyszer megpihent ott Ferenc József császár is. Hogy milyenek voltak a korabeli állapotok a csárdában, és milyen ke-serves sorsa volt a költő unokaöccsének, Hrúz Dezsőnek, arról legérzékletesebben a New Yorkban megjelenő *Amerikai Népszava* 1930. február 7-i számában megjelent, *Kocsimosó a Petőfi-család utolsó sarja* című újságcikkben lehet olvasni.

A terjedelmes, a címdoldalon kezdődő helyszíni riportból kiderül, hogy Hrúz Dezső egy pesti autótaxitelepen kocsimosóként és kocsiszírozóként dolgozott. Kerepesen bérelt házat, ahol bába feleségével és nevelt lányával élt. Dolgozni nem tudott, mert munkahelyén szerencsétlenül járt, beleesett egy mély szerelődöngörbe és összetörte magát. Petőfivel való rokonsá-gára hivatkozva szeretett volna magának egy nyugdíjas altisztii állást, amiről a Petőfi Társaság-gal folytatott levelezést. Ügybuz-galma ekkor nem járt sikerrel, így elment napszámosnak a kis-tarcsai gépgyárba, azután pedig apja csárdájában állt be csapos-nak. Pár évvel később a Petőfi Társaság mégis felkarolta és beprotezsálta napszámosnak, illetve kocsikísérőnek egy lóhúsüzembe, de az automobil elterjedésével nem volt tovább szükség rá, úgyhogy visszament a fogadóba italt mérni.

Hrúz Dezső részt vett az első világháborúban, megsérült a harctéren és orosz fogságba esett, Szibériába hurcolták. Csodával határos módon került haza: az előrenyomuló néme-tek elengedték, amikor Petőfi Sándor unokaöccseként mutatkozott be nekik – már ameny-nyire a németek tudhatták, ki is az a Petőfi Sándor –, akik ezek után felültették a kijevi vonatra. A fiatalembert azonban idehaza nagy szegénység várta, édesapja nélkülözött, a szomszédból kellett tojást kérnie, hogy összeüssön egy rántottát a fiának. Az öreg 1921-ben bekövetkezett halála után sem fordult jobbra a sorsa, a Mátra motorgyárban kapott állást, éjszakai szírzónapszámos és kocsipucoló lett. Mindenki tudta róla a telepen, hogy Petőfivel áll rokonságban, ám az almáriumfiókban őrzött fekete bőrkötéses imakönyvről – Petőfi Sándor István öccsének zsoltároskönyve – viszont csak keveseknek beszélt. Ebben egy té-pett cédula lapult, melyre Hrúz Mária jegyezte fel legkisebb öccsének, Ádámnak születési

Hrúz Dezső képe az „Amerikai Népszava” címlapján (Balogh Istvánné Kőkény Éva archívumából)

dátumát: „Adam Naroszen Lela 1816 DNE 23.” A könyv utolsó két oldalára pedig Bajza József írta bele saját kezűleg egyik versét.

Hol lehet ma ez a kincs?

A már említett amerikai újságcikkben arról is szó van, hogy a költő öccse, Petőfi István hagyatékából Hrúz Ádám csárdájába is került pár darab, például egy háromméteresre kihúzható diófa asztal és egy tulipános láda, ami a Hrúz família szerint Petőfi Sándoré volt, diákkorában, majd később ezzel járta be az országot. Az egyik rokontól hallottam, hogy nagyapja állítása szerint a ládába marhavérrel volt beleírva Petőfi neve, más forrás szerint a sötétpiros (marhavér?) színű felirat így szólt: „Stephanus. Petrovics. Domonyi. Szék. álló: legény. Die. 77. Septr. Anno. 1815.” Néhány irat, egy zöld kötésű könyv és más holmik lapultak benne, Hrúz Ádám valamennyit a Petőfi Társaságnak adományozta 1907. március 12-én. Az erről szóló díszes, kokárdás, viaszpecsétes, Petőfi-portrés dokumentum másolatát Herczeg Ferenc elnök és Endrődi Sándor alelnök aláírásával magam is láttam a soroksári Sasvári Jánosné Maróka néninél, Balogh Istvánné Kökény Éva néhai unokatestvérénel. A tulipános láda kalandos sorsa után újra Petőfi Istvánhoz került, aki visszaszolgáltatta a kerepesi Hrúz családnak. Ezt megerősíteni látszik, hogy Éva néni megmutatta féltve őrzött ereklyéjét, egy eddig nem ismert műtermi képet Petőfi Istvánról, amely 1860 körül

készült Bécsben. Arra nem emlékszik, hogyan került hozzá, de könnyen lehet, hogy abból a bizonyos ládából származik.

Hrúz Dezső a kerepesi városi temetőben nyugszik, ugyanitt több Hrúz-leszármazottnak is megtalálható a sírja. Balogh Istvánné Kökény Éva és férje mindet megmutatta. Egyedül Hrúz Dezsőé volt méltatlan állapotban, a szélfúttá földkupacra dőlt fakeresztről már csak azok tudták, hogy kinek a nevét lehetett róla leolvasni, akik a múltban is ismerték. Az idős házaspárnak köszönhetően megmentették rokonuk temetkezési helyét és márvány sírkövet emeltek fölé.

A temetői sétán velünk volt Fülepi Kálmán újpesti vendéglős is, aki a *Rokonom, Petőfi* című könyvemet olvasva jött rá, hogy ő bizony a kerepesi Hrúz Ádám családfáján érdekelt, vagyis Hrúz Dezső húga, Hrúz Margit egyenesági leszármazottja. Gyerekkorában a szüleitől hallotta, hogy távoli rokonságban állnak a költővel, de nemigen foglalkozott vele. A nagymamájától megörökölt dokumentumok között van Hrúz Margit házassági anyakönyvi kivonata, valamint egyéb hivatalos igazolások, újságcikkek. Baltház Istvánné Hrúz Margit – akit sokan csak „*Petőfi mama*”-nak hívtak – 1948-ban hirtelen a lapok címlapjára került méltatlan lakáskörülményei miatt, merthogy egy pesterzsébeti egyszobás, konyha nélküli lakásban nyomorgott. Ez akkor tudódott ki, amikor zsibárusítási igazolásért, illetve erkölcsi bizonyítványért folyamodott a rendőrség-

hez. Azzal próbált némi bevételhez jutni, hogy rongyot árult a piacon. *Petőfi egyetlen vérrokona rongyot árul a pesterzsébeti piacon* – ezzel a címmel hozta tudósítását a *Népszava*, amelyet valószínűleg Budapest akkori főkapitánya, dr. Münnich Ferenc rendőraltábornagy is olvashatott, mert hamarosan a kezdeményezésére egy teljesen rendbe hozott, szé-

Eddig ismeretlen fotó a költő öccséről, Petőfi Istvánról
(Balogh Istvánné Kökény Éva archívumából)

pen bebútorozott lakást adtak át az asszonynak. Sőt, tűzifát és készpénzt is kapott. Még a filmhíradó is tudósított róla.

A sors útjai kifürkészhetetlenek, amint azt az imént bemutatott két rokon találkozására is bizonyítja. Öröm volt nézni őket, ahogy elbeszélgettek és régi fényképeket mutogattak egymásnak. Hasonló szituáció tanúja voltam Hankiss Elemér néhai szociológus és unokatestvére, Lehoczki Andrásné Petőváry Sarolta esetében is, akik gyerekkorukban együtt nyaraltak a vidéki rokonoknál és azóta nem látták egymást, valamint két Petrovics-leszármazott, Petrovics Éva és Bogdán Beatrix összeismerkedésének, amikor életükben először néztek egymás szemébe, addig nem tudván szoros rokoni kapcsolatukról. Mondanom sem kell, hogy könnyes pillantok voltak...

Kutatásaim során többször adódtak véletlen helyzetek, például a „házasságszédelgő” Petrovics Mihály kapcsolatainak és meghökkenítő életének felgöngyölítése során. Egyszer pedig a helyszínen teljesen véletlenül derült ki, hogy milyen különleges háiban töltöttem az időt vendéglátóimmal. Nem csak érdekes, hanem szívbe markoló felfedezés volt. Most is jó érzéssel idézem fel a 2008 eleji riportutamat, amikor is Kartalon, a Petőfi utca 10. szám alatt hosszan elbeszélgettem egy családdal, mígnem egyszer csak Petőfi Sándorra terelődött a szó. A háziak összecsapták a tenyerüket: „De hiszen ezen a portán állott Petrovics István szülőháza!” Szíven ütött a mondat, hiszen tudtam, hogy Petőfi édesapja Kartalon született 1791. augusztus 15-én, ám Aszódon anyakönyvezték. A mai építmény már nem az öreg Petrovics Tamásék háza, de a telek azonos. Az ott lakók elődeik visszaemlékezései alapján úgy tudják, hogy azon a helyen mindig is mézsárszék, kocsmá, bolt volt. A családtól ka-

*Hrúz Ádám családja:
Hrúz Margit, Stukovszky Eleonóra (a felesége),
Hrúz Mariska, Hrúz Dezső, Hrúz Anna
(Balogh Istvánné Kökény Éva archívumából)*

*Petrovics István szülőháza Kartalon 1943-ban,
ma Petőfi utca 10.
(Búth Emília archívumából)*

pott archív fotón „Buth Józsefhentes és fűszer üzlete” felirat látható a bejárat fölött. Amikor 1965 táján lebontották az épületet, még egy laikus is meg tudta állapítani, hogy nagyon régen építhették. A toldások arra utaltak, hogy az udvari szinttől mélyebbre feküdt a belső tér, a konyha, a szobák. Akkoriban az aszódi múzeum munkatársai is tartottak szemlét a helyszínen, akik megbizonyosodtak arról, hogy valóban az volt Petrovics István szülőháza. De már nem lehetett megmenteni, pedig még az is felvetődött, hogy emléktáblát kellene elhelyezni a falán. Ez állhatott volna rajta: „Itt született Petőfi Sándor édesapja, Petrovics István.” Mára a feledés homályába veszett ez a helytörténeti jelentőségű tény, senki nem szorgalmazza a településen, hogy valamiként megjelöljék a „jó öreg kocsmáros” szülőhelyét, amire büszkék lehetnének.

A Petrovicsok közül először a bólyi Petrovics Lajossal találkoztam az 1980-as évek vége felé. Halk szavú, szerény ember volt, sosem kérkedett azzal, hogy Petőfi Sándor oldalági leszármazottja, mégpedig a költő apja, Petrovics István testvére, Petrovics János ágán. És akadt még egy poétarokon a családjában, ugyanis Lajos bácsi felesége, Takács Vilma nagyapja abba a Czuczor famíliába nősült be, ahonnan Petőfi kortársa, Czuczor Gergely is származik. Látogatásomkor sok titokra derült fény, köztük arra, hogy a bólyi Petrovicsok elődei Pusztafödemesről kerültek Negyed községbe. Az is tudott volt, hogy II. Lipót császártól kaptak nemességet 1781-ben, melyet Vágújhelyen hirdettek ki. Közülük való a Pe-

tőfi apjával azonos nevű Petrovics István, aki vagyona elvesztése után visszaköltözött Pusztafödemesre, majd újra Negyedre. Az ő unokája, Petrovics Lajos pedig kitelepítés révén került Bólyra 1948-ban. Volt szerencsém olvasni az életéről szóló visszaemlékezéseit, valamint verseit tartalmazó könyvecskét, ami a család ma élő tagjai birtokában van. A rokoni kapcsolatról így ír:

„Édesanyám sokszor elmesélte, hogy Petrovics János, az én dédapám testvér volt Petrovics Istvánnal, a költő édesapjával, tehát a nagyapám – mivel apjaik testvérek voltak – első unokatestvér volt Petőfi Sándorral. Az édesapám és az apósom [Petrovics János lányát, vagyis a saját unokatestvérét vette feleségül – B. T.] mint Petrovics István fiai másod-unokatestvérek voltak a költővel. Én, Petrovics Lajos, és a feleségem, született Petrovics Matild harmadik ágú rokonok vagyunk, a fiam, Lajos, és leányom, Matild negyedik ágú rokonok Petőfivel.”

Ebben a memoárban szerepel egy drámai történet Petrovics Jánosnéról. Akkoriban a község utcája volt a libalegelő is, oda hajtották ki a házakból a ludakat. Petrovics Jánosné lúdjai is ott legelésztek a szomszédokéval együtt. Egy alkalommal a gúnárok összekaptak, Petrovicsné gúnárja megmarta a szomszédasszonyét, amit miután ő észrevett, kiszaladt egy bottal a kezében és ütlegelni kezdte Petrovicsné lúdrait. A nagy riadalomra Petrovicsné is az

utcára penderült és a látottak alapján éktelen haragra gerjedt és a könyökével úgy mellbe vágta a szomszédasszonyát, hogy az rögtön meghalt.

Petrovics Lajos leszármazottjai, köztük Petrovics Lajosné Schrempf Mária férje elvesztése után két lányával és négy lányunokájával, valamint a család többi tagjával őrzi to-

Id. Petrovics Lajos és felesége, Petrovics Matild, és unokájuk, Petrovics István
(A bólyi Petrovics család archívumából)

vább a családi legendáriumot és nagyra értékeli a Petőfivel való oldalági rokonságot. Azt azonban egy kicsit furcsállja, hogy a nagypapa, Petrovics Lajos az első unokatestvérét, Petrovics Matildot vette feleségül, de azokban az időkben ez nem volt szokatlan, az ilyen házasságok azért köttetnek, hogy a vagyon egyben maradjon. Sógora, dr. Petrovics István történész, a Szegedi Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszékének címzetes egyetemi tanára 1977 óta tanít a „*napfény városában*”. Bár

A bólyi Petrovics-rokonok, az álló sorban balról Petrovics Lajos és Takács Imre (Petrovics Matild férje), középen a hordó fölött id. Petrovics Lajos, az ülő sorban balról Petrovics Lajosné, ölében ifj. Petrovics Lajos (A bólyi Petrovics család archívumából)

kutatóként elsősorban az 1526 előtti magyar történelemmel, azon belül is gazdaság- és társadalomtörténettel, valamint egyház-, jog- és hadtörténettel foglalkozik, saját famíliája múltja is érdekli, nekem is sokat segített az általa őrzött dokumentumok értékelésével és átadásával. De sosem mélyült el alaposabban a levéltári kutatásokban, hiszen azokat elsősorban Szlovákiában kellett volna elvégeznie, az pedig nem állt módjában. És mit jelent számára a Petőfi-atyafiság? A költészet szeretetét és a jó értelemben vett hazafiságot. Bár szerinte egyikhez sem szükséges, hogy valaki Petőfi Sándor rokona legyen, amit amúgy is diszkréten kezel, sosem szokott vele dicsekedni. Mindenesetre a családi háttérnek (elsősorban nagyszülei és szülei sorsának) komoly szerepe volt abban, hogy a történész lett. Bár mikor is hallja, olvassa a *Nemzeti dalt*, megdobogtatja a szívét. Gondolkodása, mentalitása azonban nagyon különbözik Petőfiétől. A „*klasszikus vitában*” Széchenyi és nem Kossuth vagy Petőfi oldalán áll.

Azt hinné az ember, a száraz levéltári adatok nem tudnak „beszélni”, nekem viszont az a tapasztalatom, hogy igenis sok mindenről árulkodnak. Hrúz Mária húga, Hrúz Anna unokája, Herpai Zsuzsanna kapcsán valóságos nyomozásba kellett kezdeni, mert egy ponton megállt a kutatás, nem volt merre tovább haladni. Végül a szerencsének és a véletlennek köszönhetően összeállt a kép. Szabadszállásra mindig szívesen mentem, hiszen a településhez máig sok szállal kötődik Petőfi, merthogy oldalági leszármazottai is élnek ott. Szülei 1818 és 1841 között, 23 évig laktak a városban, de a családfő nem csak helyben, hanem például Kiskőrösön is bérelt mézszárszéket. Amikor Petőfi 1823-ban meglátta a napvilágot, apja, Petrovics István Szabadszálláson szerepelt az összeírásban, adót is ott fizetett. Aszódról velük tartott a Nánikának becézett Hrúz Anna, eleinte nekik segített, majd egy ügyvéd gazdaszszonya lett. Baranyai Péter mézszároshoz ment feleségül, két gyerekük született. A későbbi Petőfi-kutatók – köztük Dienes András, Sándor József, Tóth Sándor – a szabadszállási Hrúzok leszármazottaihoz jártak adatokat gyűjteni, a leghitelesebb visszaemlékezőnek, a költő szülőhelyvitája koronatanújának Baky Józsefné Herpai Zsuzsanna tekinthető, aki

Petőfi másodunokatestvére volt, 95 éves koráig élt, 1958-ban halt meg. Nekem az unokája, Lutz Ilona és férje, Lukácsi Lajos mesélt a régi dolgokról, később pedig az ő lányuk, Molnár Istvánné Lukácsi Ilona, aki mindmáig példásan őrzi ősei emlékét. A végső „nyomozásban” is ő volt a segítségemre.

Lutz Péter és Lutz Péterné Baky Zsuzsanna
(Molnár Istvánné Lukácsi Ilona archívumából)

és Hruz Anna leányát, Baranyai Zsuzsannát a helyi cipellőmester, Herpai János vette feleségül, három gyermekük született, Zsuzsanna, János és Terézia. Itt Herpai Zsuzsanna bábaasszony (hivatalos iratokon: szülésznő) sorsát vázolom fel a levéltári dokumentumok alapján. Annál is inkább érdemes vele megismerkedni, mert azon túl, hogy ő volt Adél néni és Molnárné dédanyja, finoman szólva rendkívül fordulatos életet is élt. A 18 esztendőes Herpai Zsuzsanna 1870. december 15-én házasodott össze a nála tíz évvel idősebb Ballabás Sándor cipésszel. (Időközben egy Ballabás-leszármazott is előkerült.) Sándor nevű gyermekük 1873. február 20-án született. Következő, 1875. április 13-án világra jött fiukat János névre keresztelték, és még abban az évben eltemették. A szabadszállási református egyháznál őrzött anyakönyv azonban rögzít még egy különös tényt a rövid életű fiúval kapcsolatban. Utólag írták oda, hogy Ballabás Sándor nem ismeri el saját gyerekének, mert „*már egy éve nem éltek együtt*”. Ezek szerint a két gyerek születése közötti időszakban megromlott a házastársak közötti viszony, hamarosan el is válhattak. Ezt támasztja alá, hogy Herpai Zsuzsanna következő magzatát, az 1876-ban született Károlyt már édesanyja vezetéknevére anyakönyvezték. Ahogyan Rozáliát 1878-ban, Lászlót 1881-ben és Zsuzsannát 1884-ben. Hogy ki az apjuk, azt valószínűleg már örökre jótékony homály fedi. De önmagában már az is eredmény volt, hogy Herpai vezetékneven előkerültek a levéltárból az „*apa nélküli*” gyerekek születési anyakönyvei, melyek arra is magyarázattal szolgáltak, hogy hány csemetét nevelt fel egyedül az elvált vagy válófélben lévő asszony. Herpai Zsuzsanna 1889-ben – tehát öt évvel házasságon kívüli utolsó gyermeke születése után – új férjet talált magának Baky József személyében. Közös utóduk már nem lett, viszont Baky 1892-ben nevére vette neje összes törvénytelen gyerekét. Hát így lettek egy adminisztratív mozzanattal Herpaikból Bakyk.

Kár, hogy nem a kutatások legelején derült fény erre a példás gesztusra. Ha ez rögtön világossá válik, nem járunk hetekig tévúton. Ugyanis a kecskeméti levéltárban kitartóan kerestük Adél néni nagyanyja, Baky Rozália, illetve Molnárné nagyanyja, Baky Zsuzsanna

A szabadszállási Hruzok családfáját két ágon sikerült részletesebben felvázolni. Herpai Zsuzsannának két lánya volt, Rozália és Zsuzsanna. Előbbi unokája a néhai Gerle Jánosné Sefelin Adél, aki kezdeti bizalmatlansága után sok érdekes történetet mesélt el személyesen budai otthonában. Sajnos nem tudta pontosan felsorolni a felmenői adatait, nagyanyja például el is költözött Szabadszállásról, de figyelembe véve az emlékfoslányok tényeit, kitarító kutatással és célravezető logikával sikerült minden dokumentumot megtalálni. Azt gondoltam, ezután már csak könnyebb lehet, de tévedtem.

Kezdjük azzal, hogy Baranyai Péter

anyakönyvi bejegyzéseit. Csakhogy nem találtuk. Mígnem Molnár Istvánné Lukácsi Ilona felkereste a szabadszállási református egyházat, ahol végre megoldódott a dilemma. Mind a négy, házasságon kívüli Herpai-gyerek születési bejegyzéséhez utólag odaírták, hogy a m. kir. igazságügyminiszter rendelete alapján 1892. november 12-én Baki József rájuk ruházta a 'Baki' családnevet, és az addigi családnév elhagyása mellett örökbe fogadta őket. (Más közlésekkel ellentétben i-vel írták a Baky nevet.) Hát ezért nem találtuk Baky Rozáliát és Baky Zsuzsannát! Akik, ugye, Herpai Rozália és Herpai Zsuzsanna néven éltek tizennégy és hét éves korukig... Igazán rendes ember volt ez a Baky, hogy a nevére vette, vagy ahogyan akkoriban értelmezték ezt a cselekedetet, örökbe fogadta őket. De ennek csak a szabadszállási, eredeti anyakönyvben van nyoma, mivelhogy utólag írták bele; a kecskeméti levéltárban pedig a még módosítás nélküli dokumentumokat őrzik.

Fellélegeztünk. És jött az újabb meglepetés. Előkerült ugyanis özv. Baranyai Péterné Hruz Anna végrendelete, ami a maga nemében nagy felfedezésnek számít, mivel eddig nem volt ismert és nem publikálta senki. A gondos, kalligrafikus betűkkel írott sorok 1870. szeptember 24-én keletkeztek.

A végén egy X áll, ami arról árulkodik, hogy Hruz Anna nem tudott írni, helyette az egyik tanú, Haláp Istvány kanyarította oda a nevét Hangyás Imre főjegyző színe előtt. Egyebek mellett ez áll benne: „*Miután engem leányom, Herpai Jánosné sz. Baranyai Zsuzsanna, megfelejtkezve a legszentebb gyermeki kötelezettségéről, megvert, s ínségemben s beteg állapotomban házából kivert, tehát a nála lévő 140, azaz egyszáznegyven forintomat tőle visszakövettem.*” A továbbiakban arról intézkedik, hogy a fia, Baranyai Sándor nevében lévő kölcsönt is leánya fizesse meg, sőt, a doktori és a gyógyszerári költségeket, illetve tisztességes eltemettetését is abból a pénzből állja, amit visszakövetel. Hruz Anna tehát kitagadta az örökségből leányát, ugyanakkor mindent „*hűséges gondviselő*” fiára hagyott, még a nála lévő csekély pénzt is. Természetesen a végrendelet betartását ugyancsak az ő gondjaira bízta. Hogy ezek miként zajlottak le, arról a levéltár tényszerű adatai nem mesélnek, de az talán egyértelműsíthető, és nem tévedek nagyot, ha azt állítom, hogy az anya jegyzőkönyvbe diktált döntése nem tette felhőtlenné a testvérek közötti viszonyt.

Nos, így színeződnek ki a levéltári száraz adatok fordulatokban gazdag emberi sorsokká.

Hadd fejezzem be egy személyes történettel. Sokfelé jártam író-olvasó találkozókon, könyvbemutatókon, ahol kissé pironkodva vallottam be, milyen rossz érzés tölt el, hogy saját felmenőimről alig vannak információim, a nagyszüleimen túl szinte senkit nem ismerek, miközben Petőfi Sándor számos oldalági rokonáról sok mindent tudok és lepedőnyi családfát rajzoltam róluk. Arra viszont sosem szántam rá magam, hogy elkészítsem a saját familiám nemzetségtábláját. Az adósság egyre jobban nyomasztott. Aztán egyszer csak hatalmas meglepetés ért. Megkeresett Jászapátiból Molnárné Szikszai Klára nyugdíjas ta-

*Baky Józsefné és családja,
balról lánya, Baky Zsuzsanna,
jobbról Lutz Péter, felül Lutz Ilona,
a gyerekek: Lukácsi Lajos és Zoltán
(Molnár Istvánné Lukácsi Ilona
archívumából)*

nárnő, aki szívvel-lélekkel végzi helytörténeti kutatásait, több könyvet is írt már. Miután a kisvárosban mindig sok Borzák élt, sőt, hajdanán utcát is neveztek el egyikükről, érdekelni kezdte a família múltja, olyannyira, hogy néhány év alatt megalkotott egy igencsak terebélyes családfát. Klárka gyanúja szerint nekem is onnan kellett leágaznom, adatokat kért tőlem. Kíváncsivá tett. Faggattam a rokonaimat, de nem sokra jutottam. Végül a hiányzó láncszemeket az interneten fellelhető angol nyelvű családfakutató program adatbázisa segítségével találtam meg – és küldtem is tovább a vázlatot a tanárnőnek. Pár nap múlva jött a válasz: igen, megvan a kapcsolódási pont, oda tartozom. Azután személyesen is találkoztunk. Sok mindenről beszélgettünk, majd előkerült egy papírtekercs. Kiterítve legalább másfél méter hosszú, rajta az összes rokonom 1668-ig. Én csak néztem, néztem, egy ideig meg sem tudtam szólalni. Messze jártak a gondolataim, nehezen fogtam fel, hogy előttem a múltam. Varázsütésre lett egy csomó unokatestvérem, nagybátyám, nagynéném, és szépapám elődei is ismertté váltak. Büszke lehetek rájuk, például üknagybátyámra, aki 1848-as közhonvéd volt a 8. huszárezredben, a jászapáti emlékoszlopon is szerepel a neve. Megtudtam azt is, hogy unokatestvérem, Somogyi Győző *Kossuth-díjas* festőművész apai ágán (Subics) a hadvezér Zrínyi Miklóssal áll(hat) rokonságban. Kétségtelen: Molnárné Szikszai Klára ajándéka felforgatta az életem.

De ezzel még nincs vége. Nem sokkal később meghívást kaptam a jászapáti könyvtárból, tartsak előadást a Petőfi-kutatásaimról. Örömmel vállaltam. Sejtettem persze, hogy ki lehet a háttérben... Ez be is igazolódott, amikor az adott napon megérkeztem a helyszínre. A tanárnő kissé izgatottnak tűnt, és pár pillanat múlva a könyvtár kis szobájához vezetett, elhúzta a függönyt – odabenn tizenhat Borzák ült körbe a finomságokkal megterített asztalt. A meglepetéstől nem tudtam szóhoz jutni, elszorult a torkom, a sírás környékezett. Újabb varázslat részesévé váltam. Nem győztem hálálkodni patrónusomnak, hogy személyes találkozókat szervezett a rokonaim egy részével. Az pedig csak tovább fokozta a boldogságomat, hogy az előadásra zsúfolásig megtelt a könyvtár nagyterme.

Bizony, az élet tele van váratlan fordulatokkal. Nálam most minden helyrebillent. Megtaláltam a rokonságomat, egy csettintésre megkaptam a jászapáti tanárnőtől. Tegnap még nem tudtam, hogy hívják a legrégebbi ősojtomat, ma már tudom a nevét (Gregorius Borzak = Borzák Gergely). Mindezek után olvasóinkat arra biztatom, kezdjenek hozzá a családfakutatáshoz, legyenek kíváncsiak a múltjukra, hiszen sok izgalmat, örömet okoz, a lelki megnyugvásról nem is beszélve.

Nekem már nincs lelkiismeret-furdalásom.

Borzák Tibor

HÍREK

Emlékerem Petőfi születésének jubileuma alkalmából. A Magyar Éremkibocsátó Kft. színarannyal bevont emlékermet bocsátott ki Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója alkalmából. Az érem előlapján a költő harci öltözetben jelenik meg, kezében karddal, portréját pedig a kor elismert festője, Barabás Miklós alkotása inspirálta. A hátlapon a forradalom jelképeként kokárdamotívum látható a *Nemzeti dal* kezdő sorával szegélyezve, valamint a szabadságharcot szimbolizálva magyar huszárok kardjukkal vágják át a rabság láncait.

Szubjektív beszámoló a Petőfi-rokonok harmadik, Szabadszálláson megrendezett találkozójáról

Herpai Zsuzsanna és testvére, Herpai János (az én dédnagyapám) Petőfi másod-unokatestvérei voltak, mivel nagyanyjuk, Hruz Anna testvére volt Hruz Máriának, a költő édesanyjának. Nagyapám, dr. Herpay Gábor Hajdú vármegye főlevéltárnoka volt. A Herpai/Herpay család vonalán tartozom a Petőfi-rokonok közé, s vettem részt azok harmadik találkozásán, amelyet 2022. július 17-én tartottak meg Szabadszálláson. A program sok érdekességgel szolgált, igen hangulatos és hasznos összejövetel részesei lehettünk.

A József Attila nevét viselő Községi Ház programjának gerincét ezúttal a találkozások életre hívójának, fő előkészítőjének-szervezőjének, Borzák Tibor író-újságírónak *Bővül a Petőfi-családfa* című előadása a költő újabb oldalági leszármazottairól, a kutatásai során felszínre került érdekes eseményekről, dokumentumokról tartott beszámolója, valamint Hajduk Márta forgatókönyvíró-rendező *Rokonom, Petőfi* című dokumentumfilmjének narrációval színesített részleteinek bemutatása jelentette.

Hajduk Márta filmjében az egyik „blokk” nagyapámról, Herpay Gáborról szól (a rendező velem készítette a beszélgetést), egy másik pedig a debreceni kötődésű Hankiss családról, melynek szeniora kortársa volt nagyapámnak.

A szabadszállási találkozó programjában felejthetetlen élmény volt Bánföldi Szilárd színművész versmondása, valamint a református lelkész-házaspár, nt. Pálinkás Gyula és nt. Pálinkásné Balogi Beáta megzenésített versekből összeállított előadása. Bánföldi Szilárd a budapesti Új Színház tagja, mindössze 3 éve van a színi pályán. Azt hiszem, mindannyiunk „rokoni szívébe” beleppta magát Petőfi Sándorként *A Kiskunság* és a *Szülőföldemen* című verseinek elmondásával. Lélekemelő volt a Szabadszálláson három éve szolgáló lelkész házaspár *Petőfitől-Petőfiről* szóló, gitárral kísért énekszámokból összeállított, magas színvonalú, értékes összekötő szöveggel kísért műsora.

Öröm volt a város szép nagy (250 fő befogadóképességű) református templomát is meglátogatni, melynek 2017-től 2022-ig zajlott a teljes felújítása, s ahol

Petőfi-rokonok a szabadszállási találkozón

egy kis kamara-kiállítást is bemutatnak és ismertettek Szabadszállás Petőfihez – no meg Debrecenhez is – kapcsolódó büszkeségéről, Prielle Kornélia híres színésznőről, a Nemzeti Színház első örökös tagjáról, aki a város temetőjében alusza örök álmát.

A Petőfi-rokonok találkozójára érkezett és regisztrált résztvevőket megajándékozták Tóth Sándor 2004-ben megjelentetett, *Szabadszállás képeskönyve* című kiadványával. Ebben fedeztem fel két olyan képes levelezőlapot, melyek a mi családukban is megőrződtek: az egyiket 1910-ben nagyapám írta a maga és a felesége nevében Szabadszállásról, sógorának, dr. Szász Gerő kir. ügyésznek Zalaegerszegre, a másikat 1929-ben a család Szabadszálláson élő, illetve tartózkodó tagjai – köztük a 8 éves Ibolyka – küldték nagyapámnak Debrecenbe, a Vármegyeházára.

Összehasonlítva a Petőfi-rokonok három eddigi találkozóját (Kecskemét, 2008. július 26. szombat; Kiskunfélegyháza, 2019. május 18. szombat; Szabadszállás, 2022. július 17. vasárnap), megállapíthatjuk, hogy nagyon különböző volt mind a lebonyolításuk, mind a résztvevők egymáshoz való viszonyulása, de a külső érdeklődés is.

Kecskeméten a *Petrovicsok és Hrúzok* találkozójára szólt a meghívás, a rendezvényt Borzák Tibor javaslatára hozta össze a helyi Katona József Emlékház és a Megamorv-Petőfi Bizottság Egyesület, támogatta Kecskemét Megyei Jogú Város Kulturális és Idegenforgalmi Bizottsága. A délelőtti programban Borzák Tibor újságíró beszélt a Petőfi-rokonságról, és egy-egy rövid bemutatkozást hallgathattunk a megjelent Petrovicsok nevében Bognár Józsefné Petőváry Zalánkától, illetve a megjelent Hrúzok nevében dr. Andrásfalvy Bertalan akadémikus, néprajzkutatótól. Az ebéd utáni igen zsúfolt program utolsó helyszíne a Katona József Emlékház volt, ahol Borzák Tibor bemutatta az addig „összehozott” rokoni családfákat, és a sajtó képviselői is csinálhattak riportot a Petőfi-rokonokkal. Maga Borzák Tibor egy 2014-ben megjelentetett könyvében arról írt, hogy az összejevetel, melyen több mint ötvenen lehettek a díszvendégek, „alkalmat kínált arra, hogy a költő szülői ágának köztünk élő utódai megismerkedhessenek egymással”. „Különös érzés volt látni, ahogyan fiatalok és idősek egyaránt elmélyülten böngésztek a tízméteres családfát.” „Jelen volt a Megamorv-Petőfi Bizottság több tagja is. Morvai Ferenc elnök a barguzini kutatásokról beszélt, pedig a rendezők kifejezetten kérték, hogy mellőzze a témát, mert az esemény középpontjában a rokonság áll.” „A találkozóznak óriási sajtója volt.”

A 2016-ban a *Rokonom, Petőfi* címmel megjelent ismeretterjesztő tényirodalom, vagy a dokumentumokra alapozó riportkönyv kategóriába sorolható kötetében Borzák Tibor arról számolt be, hogy a kecskeméti találkozó után egyre több oldalági leszármazott bukkan fel, jelentkezett nála, de ő maga is tudatosabban folytatta a kutatást. „Magam sem gondoltam volna, amikor felkutatásukba kezdtem”, hogy Petőfi szülei testvéreinek oldalági vonalán ilyen sokan vannak a Hrúzok és a Petrovicsok, s hogy általában vállalják a nyilvánosságot is. Őrzik múltjukat, érdemes rájuk figyelni. Sokan büszkék a Petőfivel való atyafiságra, de sosem kérkednek vele.

A második találkozó a *Petőfi-émlékek Kiskunfélegyházán 2018–2019* program-sorozat részeként valósult meg, s értelemszerűen már sokkal több résztvevővel zajlott. Erről a *Honismeret* 2019/4. számában rövid beszámolómmal jelent meg. Ezt csak annyival egészíteném ki, hogy a felkért rokonok – négyen voltunk – vetített képes előadásait ugyan nagy érdeklődés kísérte, de igen zavaró volt, hogy a Városháza dísztermét az előre megkapott időpontnál jóval hamarabb át kellett adni más rendezvények (konkrétan polgári esküvők) tartására. Szerencsére a Petőfi Sándor Emlékházban délután volt alkalom az egymás közti kötetlen beszélgetésre is, továbbá televíziós riport is többünkkel készült, s Hajduk Márta filmrendező is „kiszemelte” a tervezett filmjének alanyait.

A harmadik rokoni találkozóra *Petőfi otthonába* várt bennünket Szabadszállás Város Önkormányzata a *Petőfi-bicentenárium éve* (2022–2023) országos rendezvényt sorozat keretében. A média érdeklődése sajnos érezhetően lanyhább volt, mint korábban. Egy közösségi platformon közzétett beszámolóban megszólaltatták Borzák Tibort is: „... az esemény megálmodója a találkozó kapcsán hangsúlyozta, mindannyiunk számára fontos feladat felkutatni az őseinket, hiszen nagyon sok élményt, emléket nyerhetünk vele, melynek ismerete talán a sors egyik legnagyobb ajándéka”.

Petheő Judit

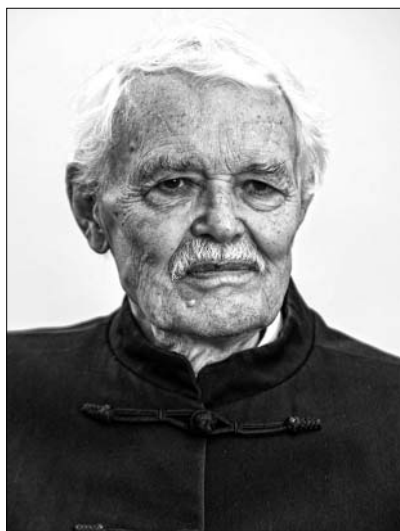
Az emberiség hasznára lenni

Egy Hrúz-rokon, Andrásfalvy Bertalan¹

A múlt meghatározó pillanatait idézi a dr. Andrásfalvy Bertalan *Széchenyi-díjas* néprajzkutatóval készített beszélgetésrészlet (Hosszúhetény, 2021. június), a tudós szerényen, de büszke arra, hogy rokona Petőfi Sándornak. Édesanyja, Hrúz Mária másod-unokatestvére Hrúz Mihály, aki Kecskemét megbecsült polgára volt, és akiknél Petőfi is lakott, amikor az evangélikus iskolában tanult 1828-tól 1831-ig. Lánya, Hrúz Judit Andrásfalvy Bertalan ükanyja. A beszélgetés előtt büszkén mutatta a Hrúz Judittól származó ezüst evőeszközöket. A XIX. és XX. századból származó ereklyék, népművészeti emlékek, kézzel festett családi címerek között beszélgettünk az ismert professzorral, akinek ősei közt nem csak Hrúzak, hanem Zrínyi Miklós is ott található.

– Beszélgetésekből apámtól tudtam, hogy rokonok vagyunk Petőfivel, a Hrúzak révén. Édesapám hagyatékának egy részét, többek között az általa készített családfát a Petőfi Irodalmi Múzeumnak adományozta, de a Hrúzakra vonatkozó nemesi oklevéllel kapcsolatban is előkértültek adatok. A rokonságot soha nem hangoztattam, hiszen az ember nagyságát nem az adja, hogy mit örökölt, hanem, hogy mit vállalt.

Talán itt helyénvaló idézni könyvéből is, amely elhivatottságának, kitartásának fontos összefog-

Andrásfalvy Bertalan

1 Dr. Andrásfalvy Bertalan (1931) néprajzkutató, antropológus, Janus Pannonius Tudományegyetem Néprajz Tanszék (ma Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék), professor emeritus. Több könyvet és mintegy 250 tanulmányt, tudományos közlést írt hazai és külföldi szaklapokban, több tudományos és állami kitüntetését kapott, köztük a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét a csillaggal, Prima Díjat, Széchenyi-díjat és a Magyar Érdemrend nagykeresztjét (polgári tagozat). Dr. Andrásfalvy Bertalan évtizedek óta tagja a *Honismeret* szerkesztőbizottságának.

lalása: „*Ha nekem ilyen őseim vannak, akkor valamit le kell tennem az asztalra. Mégsem lehetek rongyabb náluk, nekem szolgálnom kell ezt az országot, ezt a népet. Még kisgyerek voltam, amikor bevonultam egy kamrába és kértem a Jóistent, hogy válasszon ki engem egy ilyen feladatra.*”²

– Próbáltam keresni azt, amit Petőfi versében is többször megtaláltam: a legnagyobb erény az emberszeretet. Ez konkretizálódik a magyarságra. Többször gondolkozik azon, eleget tett-e már annak, hogy ő magyarnak született. Elvállalta-e ennek következményeit? Annak nem oka, hanem célja van, hogy az ember hol születik. Ez sokszor kísérte az én gondolkodásomat már tizenegy-tizenkét éves koromtól. Petőfi költeményeiben tucatnál is több olyan verset találtam, amelynek ugyanez a lényege, hogy az ember keresi, miért született meg, van-e valami célja. Petőfinek van egy korai tréfás verse, amiben azt írja, hogy igyekszik az emberiség hasznára lenni, de eddig csak a poétaságig tudott eljutni.

Egy gazdag életút, sok küzdelem, kitarás, hűség, a nép szeretete, a küldetésének korai megtalálása mind Andrásfalvy Bertalan sajátja. Nem tagadhatjuk, hogy mindezek Petőfi életútjához is fontosak voltak.

– Petőfinek nem csak a szép, nagyon könnyen olvasható, érthető, nagyon szép rímekkel megírt költeménye van, hanem a gondolatai is nagyon érdekesek: miért vagyunk a földön? Teljesítjük-e azt a hivatást, amiért mi jöttünk? Ahogy beszél a hűségről, a hazáról, a haza megosztottságáról, az óriási hibáról, hogy nincs egy közös, egymásra szolidaritást is kimutató népnemzeti országunk és még sorolhatnám azokat a gondolatait, amelyek ma is népszerűek, meggondolandók. A magyarságunkat a parasztság őrizte meg. Ezt különben megírja Petőfi is. Az urak német kultúrán nőttek föl, lenézték őket, a paraszt szó máig sértő. És ez a paraszt, akit kitagadtak az öröklés jogából, a szabad költözés jogából, földtulajdona nem lehetett, különösen Dózsa után, ha harcról volt szó, akkor fölládozta az életét. Erről megint keveset írunk a történelemben éppúgy, mint a hőstettekért járó kismemesi rangról is, amely a Petrovicokat is érintette.

Professzor úr egész munkássága során a néphagyományok átörökítésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Úgy vélte, hogy a kultúra nem a szabadidő eltöltésnek a módja, hanem szükséglet, amely életerőt ad. Petőfi számára a népiesség nem a néphez való leereszkedést jelenti, nem is a népköltészet felemelését, hanem a költészet Helikonjáról való leereszkedést és a népet, az egyszerű embereket befogadóként, olvasóként elfogadó új művészi attitűdöt. Egy más korban egy Andrásfalvy kisgyerek is erről álmodott.

– Azt vallom, hogy a művészet az nem műélvezetből kell hogy álljon. A művészeti kultúrát, azt csinálni kell és ehhez meg kell teremteni a lehetőséget, meg kell tanítani a gyerekeknek, meg az anyáknak, meg a pedagógusoknak, hogy hogyan közvetíthet olyan dolgokat, amelynek a teremtésében, a művészet alkotásában részt vehet.³

Hajduk Márta

2 *Andrásfalvy Bertalan: Hogy hitem legyen.* Kairosz, Bp., 2005. 20.

3 A teljes beszélgetés Borzák Tibor, Hajduk Márta és Novák Lajos *Rokonom, Petőfi* című dokumentumfilmben látható: <https://www.youtube.com/watch?v=SnLBct5VjoU>

Szabadság és szerelem Partiumban

Dokumentumfilm Petőfiről

EGY FILM ALKOTÓINAK ÚTKERESÉSE

Egy dokumentumfilmes forgatókönyvírónak izgalmas feladat, ha a forgatókönyve alapján elkészült filmet írásban is bemutathatja. A *Honismeret* folyóirat most lehetőséget adott arra, hogy az olvasók elé tárjam milyen feladatokkal találtuk szembe magunkat a Petőfi bicentenáriumra készülő film forgatókönyvének elkészítése és a film megalkotása során.

Első és egyben legnehezebb feladat az alkotói cél megtalálása volt. A „*csapat*” (mert egy film mindig csapatmunka) a nézők feltételezett ismeretéhez kívánt új részleteket adni a költőről, az emberről oly módon, hogy „*saját nyomai*” is megmaradjanak a bicentenáriumra készülő alkotások kavalkádjában, a már ismert sztereotípiák nélkül. Végül az életmű két legmeghatározóbb témájából a *szabadságérzés* gazdagodását és Szendrey Júlia iránti *szerelem* kibontakozását választottuk. Helyszín Partium, mert Petőfi 1846–1847-ben sokat időzött itt ellenzéki barátainál, és nem utolsósorban „*Juliskám*” iránti lángoló érzése is ide vonzotta. Ezért a film e kettő (szabadság és szerelem) változásainak szinte párhuzamos folyamatát mutatja be.

A sok kérdésre adandó válaszainkat kevésbé ismert dokumentumokra (versrészletek, levelezések, úti jegyzetek, naplók) építettük, és fordítottuk le a film nyelvére. Arra próbáltunk rámutatni, hogy ezek a partiumi látogatások mennyiben és hogyan járultak hozzá Petőfi szabadságélményének gazdagodásához, és ezek hogyan jelentek meg verseiben, leveleiben, úti jegyzeteiben. Az Erdődön élő Szendrey Júlia iránt érzett erős szerelem mennyire változtatta meg a magánéletét és miben volt más ez a szerelmi lángolás, mint a korábbiak?

Mindkettőnél az volt a törekvésünk, hogy Petőfi Sándort, az embert és költőt egy új koncepcióra építhető valóságos környezetben is megismertessük. Egy győri kritikusunk szerint: „... *Végig élvezetes és végre nem közhelyes, hanem sikerült egy hús-vér Petőfit felvilágotlanti bizonyos szituációkban.*”¹

Már a film tervezésekor tudtuk, hogy lehetetlen egy életművet, az embert, a költőt, a nézeteinek kiteljesedését, tetteit, „*Juliska*” szerelmét egy koszorúvá fűzni 58 percben, hiszen a költségek fedezetének hiánya és az időkorlátozás határt szab ennek. A dokumentumfilmek/ismeretterjesztő filmek esetében a forgatókönyvíró is addig nyújtózkodjon, amíg – jó esetben a 3–4 millió forintról van szó egy 55–60 perces filmnél – a film takarója ér. Viszont úgy kell megoldani a feladatot, hogy ez a „*szegénység*” ne látszódjon a filmen. A film időkorlátját a nézők tűréshatárához és a televíziókhoz is az ötvenperces befogadáshoz kell igazítani. Természetesen lehetne ez hosszabb is, ha a fordulatokat felerősítő látványt, a közösségi archív anyagokat egy-egy ünnep alkalmával díjmentesen használhatnánk. Ezek a közösségi kincsek kellő anyagiak híján megfizethetetlenek – különösen akkor, ha ismeretterjesztő/dokumentumfilmek alkotói nem kapnak pályázati lehetőséget a bicentenárium alkalmából.

1 Pátkai Tivadar *Radnóti-* és *Kormos István-díjas* költő, író, újságíró.

Nagyon fontos, hogy már a forgatókönyv is tartalmazzon két, a filmmel szembeni elvárást: a *látványosság*ot (a kép és zene hangulati elemei hagyjanak rövid időt a látottak befogadására) és a *tartalom hitelességét*. Ez utóbbit az alaposan átgondolt szerkesztéssel mozaikokból raktuk össze.

„MI KÖZÜNK PETŐFIHEZ?”

Elmerülve a 150. évfordulóra bemutatott nagyfilm (*Petőfi '73*) és a könyvek, tanulmányok, cikkek világában, mindenképp lenyűgöző és tanulságos mondatok kerültek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóiratának 1973-ban megjelent különszámába.² A korabeli szellemi élet képviselőinek – 125 hazai és 45 külföldi íróhoz, tudóshoz, fordítóhoz – elküldött szerkesztőségi levél öt kérdésre várt választ: 1. Mit jelentett Petőfi az Ön szellemi arculata kialakulásában? 2. Miben látja Petőfi aktualitását? 3. Van-e, s ha igen, miért van az ifjúságban idegenkedés Petőfi költészetével szemben? 4. Mi Petőfi jelentősége a magyar líra fejlődésében? 5. A Petőfi által életében és művében megteremtett költőideál az Ön véleménye szerint kizár-e más költői típusokat, vagy azokat is szervesen magába öleli?

A ma is aktuális kérdésekhez Csoóri Sándor válaszából vett rövid idézetet érdemes kiemelni: *„Évekig ülünk, ülhetünk bársonyszékben vagy pocsoltyában, évtizedekig az idő csárdaromjai közt morogva, feketén anélkül, hogy bárki föleszmélt volna magától s megkérdezte volna: mi közünk Petőfihez? Mi közünk eszméihez, fejtartásához, kíméletlen ítéleteihez vagy megfordítva: mit szólna hozzánk ő, a legistenibb Fiú, a bőrébe sose férő, a besorolhatatlan, az örökmozgó szeretet, a harag lángelméje, akit még lobogónkul is emlegettünk? Mit szólna begyakorolt jámborságunkhoz, begyakorolt, szabályos életünk unalmához?”*³

Az *Irodalomtörténet* különszámában találtam Kovács András filmrendező sorait, melyek szinte ma is elfogadhatóak válaszként Csoóri Sándor kérdéseire. Írta ezt úgy Kovács András, hogy nem ismerte Csoóri sorait: *„Nem költői nagyságát akarom kisebbiteni, amikor azt állítom, azért kortársunk Petőfi, mert szükségünk van magatartásának ösztönzésére, szükségünk van arra a bátorságra, ahogy a kor kérdéseit végig gondolta, arra az intellektuális tisztességre, amellyel kimondott kellemetlen igazságokat is, a következetességre, ahogy vállalta a továbbgondolás konzekvenciáit írásaiban és az életében.”*⁴

A fenti két idézetnél azért időztem, mert ezekre, az alapgondolathoz tartozó kérdések megválaszolásához a filmnek is maradandónak kell lennie, és ezt csak hitelesen, dokumentumokkal alátámasztva tehetjük meg anélkül, hogy elodázzuk a szembenézés szükségességét: mi közünk Petőfihez? Nem a versekhez kerestük a XXI. századi dokumentumfilm koncepciót, hanem fordítva. A film forgatókönyve ezt a tükröt tisztítja Petőfi sorainak céltudatos, a szerkesztésnek alárendelt idézésével. Aki meglátja a filmben ennek miértjét, az bizonyosan nem *„irodalmi illusztráció”*-ként minősíti.

Azt tudtuk, hogy a több mint kétéves felkészülésünket csak úgy érdemes a nézők elé tárni, mozgóképpé formálni, ha van, amihez a néző kapcsolni tudja mindazt, amit a költőntől olvasott, hallott, látott. Megpróbáltuk figyelmen kívül hagyni a sok legendát – bár ezek filmes feldolgozása is nagyszerű lenne –, a korszakonként változó ideológiák politikai szelektálását. A hangulatok, az üzenetek közé jelzéseként olyan verseket kerestünk, szer-

2 Irodalomtörténet LV. évf. 1973. 1. szám; http://real-j.mtak.hu/2833/1/IrodalomTortenet_1973.pdf.

3 Ugyanott 35. oldal.

4 Ugyanott 83. oldal.

kesztettünk, amelyekkel a nézőnek már nem egy leporolandó Petőfi-kötet emléke jön elő, hanem a film segítségével az otthonokba maga a költő is belép.

Nem említi a film Petőfi egyik fontos versét, amelyet tizenkilenc évesen írt, de hangulatában végig jelen van. A *Hazámban* című vers a film forgatókönyvének megírásakor azért volt fontos, mert szellemisségét a tervezett Petőfi-filmtrilógia⁵ részeinek tükröznie kell. Sokszor idézett sorai a menekülés szimbólumává váltak: a haza és a szülőföld, az otthon védelmét keresi a költő, az addig átélt sorscsapásokra való utalással. A verset elemzők ismeretére hagyatkozva, itt jelenik meg először a haza és a szülőföld együtt: „... édes szép hazám!” – a honvágy; a szülői ház–szülőföld–haza összefonása, amely akkor az egyetlen öröme, mentsvára, és ahogy írja: az e nélkül töltött idő az „életiskola”. S a java még előtte van, hiszen 1842 októberét írjuk.

Érdeemes eltöprengeni azon, hogy az öt követő generációk tollforgatói közül hányan ke-restek védelmet ezeken a bűvőhelyeken, amely Petőfinél már ilyen fiatalon a „nagyurakkal” való szembenállást is élezi. A dac, a kitartás, a lázadás útját, a kíméletlen harcot választva mindazokért, akik sorsát megismerte, és amely beleégett élettapasztalatába, hogy elérjen a szabadság lehetőségéig. Felülemelkedve ezeken rájött, hogy ő is apostol, és meg kell talál-nia küldetését. Az elrendeltetést nála az emberek közötti beszélgetések tapasztalatai adják.

SZABADSÁG

Petőfi időrendbe gyűjtött versei kiválóan mutatják politikai nézeteinek alakulását, változá-sait, a költő építkezését, türelmetlenségét, indulatait. Vajon az élettapasztalaton kívül mi a forrása ezeknek? Nem véletlen, hogy az irodalomtörténészek Petőfiről írt publikációiban – néha csak felsorolás szintjén – foglalkoznak a költő tanulási és olvasási irányaival, a rá ható tanítómestereivel. (A hosszú sorból ki kell emelni a filmben is megjelenő felsorolást: az angol utópista szocialistákat, a felvilágosodás eszmei világát, a Rousseau-tól eredő radi-kális kispolgári irány eredetét, a francia forradalmak történeteinek tanulmányozását, Rá-kóczi emlékiratait, de az irodalmi példaképeket is: Schiller, Shakespeare, Byron, Béranger, Dickens és Dumas). Nem meglepő, hogy angolul és franciául olvasta ezeket?! A magyar költők közül Csokoi-nai és Vörösmarty már példakép, és nem véletlen, hogy a költő- és íróbarátaival (pl. Jókai Mór, Arany János és Tompa Mihály) való viták-ban és levelezésekben tollát is élezi.

A nemzeti függetlenség és forradalmi haladás egybe-forrandó feladatára gondol, amit elkezd *A nép* című ver-sében (1846. június–augusz-

*Gróf Teleki Sándor, a „vad gróf”, Petőfi koltói barátja
(Kovács Levente)*

5 A tervezett Petőfi-trilógia dokumentumfilmen: *Petőfi Felvidéken és Kárpátalján; Szabadság és szerelem Partium-ban; Rokonom, Petőfi* – ezek közül eddig az utóbbi kettő készült el az alkotók és szereplők jóvoltából.

tus), azt néprtribuni hangon folytatja *A nép nevében és a Világosságot!* (1847. március) címet viselő poémáiban, ahol már a fenti gondolatok között megjelenik a cselekvésre kész költő tisztuló filozófiája is. Mindezeket az 1846-ban és 1847-ben írt verseiben megjelenő kitérései kiválóan összegzik. Költészetében, akárcsak politikai törekvéseiben, összefonódnak a reformkor polgárosulási törekvései, csakúgy, mint a nemzeti függetlenség eszménye, s

mindez egyfajta plebejusi színezetet nyer.

A partiumi ellenzéki barátainak hatása már az 1846 szeptemberében írt verseiben is érződik. A keleti országrész ellenzéki központja akkor Partiumban volt, amelynek élén ott találjuk Wesselényi Miklóst is. A partiumi utazások legendás barátságokat is hoztak a költőnek. A film elidőzik a költői „*vad gróf*”, Teleki Sándor⁶ és Petőfi Sándor barátságán. Partiumban írt versei jól mutatják a cselekvést sürgető türelmetlenségét is (pl. *Csalogányok és pacsirták*, *A bilincs*, *Nagykárolyban*).

Petőfi Sándor (Hunyadi István) dühösen távozik a nagykárolyi megyegyűlésről barátjával, Telegdi Lászlóval (Csatlós Lóránt)

Szendrey Júlia (Fodor Réka) és Petőfi Sándor (Hunyadi István) a híres nagykárolyi kastély tánctermében

⁶ Gróf széki Teleki Sándor magyar katona, honvéd ezredes, olasz tábornok, főrendiházi tag, Kővár vidék követe, Petőfi barátja, a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagjává választotta, a Történelmi Társulatnak alapító tagja (Wikipédia). Petőfi is „*vad gróf*”-ként emlegette, sőt, a hozzá írt versét idézi a film.

Ahogy Illyés Gyula megfogalmazta: a költőt a „szatmári légkör forradalmibbá tette, mint valaha...”⁷

A film a tapasztalatgyűjtés elkésztő emlékeként emeli ki a költő *Nagykárolyban* című versét, ahol már a népben való csalódásának nyoma is megjelenik.⁸ A filmben elhangzik az *Erdélyben* című Petőfi-vers részlete, amikor még csak „kétországú nemzet volt a magyar”. A trianoni békediktátummal hét országba szórták szét nemzetünk családait, és most más országok magyar kisebbségeiként élnek! A vers máig szóló üzenete: „A porszemet, amely csak magában áll, / Elfújja egy kis szellő, egy lehellet; / De hogyha összeolvad, összenő, ha / A porszemekből szikla alakul: / A fergeteg sem ingathatja meg! / Fontoljuk ezt meg elvált magyarok, / Amit mondtam, nem új, de szent igaz...”

SZERELEM

„Szabadság, szerelem! E kettő kell nekem...”⁹ Harmadik hely nincs! A két fogalom együttléte a fontos, amely szárnyakat ad a költő tollának.

A vers születésekor már tudatában van Szendrey Júliához fűződő mély érzelmeinek. Júlia kezdeti bizalmatlanságának okaira is fény derül a filmben a szakértő, Gyimesi Emese Júlia-kutató jóvoltából. Júlia kételyeiben fontos szerepe van a költő más hölgyekhez fűződő lángolásainak, amit a korabeli újságok örömmel közöltek, és amelyekről kiderül, hogy ezeket Júlia is olvasta. Különös párbeszédnek lehetünk tanúi, amikor a Petőfi verseiből és Júlia lánykori napló-részleteiből, valamint barátnőjének, Térey Marinak írt leveleiből szerkesztett beszélgetésekből megismerhetjük Júlia Petőfivel szembeni kétségeit és ugyanakkor a költőhöz fűződő érzelmeit. „A szerelem érzéséről mindketten sokat írtak, kapcsolatukat mindketten szerelmi szabadságharcnak élték meg, és ebbe publikációikon keresztül a kortársaikat is beavatták.”¹⁰

„Juliskám” és „Sándorom” az eljegyzés után

A szerelmi szabadságharcban nem egymás elleni küzdelmekről van szó, hanem a környezetük velük szembeni ellenállásáról. Gyimesi Emese Júlia-kutató elmondásában egy olyan asszony képe jelenik meg, ahol eredeti források felsorolásával igazolja a Júliára tapasztott sztereotípiák hamisságát: teljesen új és valós Júlia-képet kínál a XXI. század olvasóinak, amely kiemelkedve a síron túl is élő szerelem szenvedélyes valóságával zárul.

A *Beszél a fákkal a bús őszi szél...* című vers is a házasságkötést követően a költői nászút idején született (1847. szeptember). A házastársi idill finom képébe beleszövődnek a sza-

7 Illyés Gyula: Petőfi Sándor. Bp., Szépirodalmi K., 1963.

8 *Petőfi Sándor*: Nagykárolyban (Nagykároly, 1846. szeptember 7.).

9 *Petőfi Sándor*: Szabadság, szerelem! (Pest, 1847. január 1.).

10 Gyimesi Emese Júlia-kutató, idézet a *Szabadság és szerelem Partiumban* c. filmből.

badság szenvedélyes motívumai is. Az idill meghitt keretében sokkal élesebben rajzolódik ki a politikai háborgás villámai; a szabadságvágy mennydörgéseit azonban lehalkítja a szendergő feleség jelenléte, amelyre a gyengéd refrén figyelmeztet szüntelenül. Ahogy Illyés Gyula írta: „Petőfi a leghalkabb pianóban játszik... egy mennydörgő, földrengető futamot.”¹¹

SZABADSÁG ÉS SZERELEM PARTIUMBAN

A film krónikása, Csadi Zoltán színész, olyan különleges természetességgel vezeti a nézőt, mutatja be a kevésbé ismert „*lábjegyzetben, a vonal alatti*”¹² barátokat, a partiumi történeteket, hogy már azon sem csodálkozunk, ha a költő és „*Juliska*” vers- és naplórészletek idézésével beszélgetnek a filmben.

A krónikás (Csadi Zoltán)

„*játékfilmes*” jelenetek a dokumentumok hiteles és élvezhető átadását erősítik. A korabeli ruhák, az átváltozások, a szabadsághoz fűződő gondolatok, a Petőfire oly jellemző indulatok, a szerelemfélék kellékei segítik a nézőt. Könczei Árpád csodálatos zenéje, az operatőri munka (Tóth Ádám és Varga Tibor) nem csak a Petőfi által kedvelt természetet, hanem az arcok átváltozásait is rögzítik. A nagyváradi Szigligeti Színház művészeinek ünnepi felajánlása: a filmben való szinte ingyenes szereplésre, szinte páratlan.

A Petőfi-filmtrilógiát, a forgatókönyvek megírását a következő három, alapl műnek számitó könyv segítette a három film sorrendjében. Magyar Zoltán: *Petőfi a Felvidéken* (Csonkai, Debrecen, 1996); Dávid Gyula–Mikó Imre: *Petőfi Erdélyben* (Kriterion, Bukarest, 1972); Borzák Tibor: *Rokonom, Petőfi* (BTI-Press, [Kecskemét], 2016).

A forgatókönyvet Hajduk Márta írta, a film rendezői (Hajduk Márta, Novák Lajos, Novák Péter Sámuel) három generációt képviseltek, s kiváló volt köztük az együttműködés. A művet a Székely Szeretetszolgálat Alapítvány felkérésére a KárpátPress Stúdió készítette 2022-ben. Megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=VQReo9OuRW4>

Hajduk Márta

11 Petőfi Sándor szerelmi költészete. Forrás: <https://doksi.net/hu/elemzes.php?order=Show&id=292>.

12 Dávid Gyula erdélyi irodalomtörténész említi a filmben a partiumi barátainak nevét.

13 *Petőfi Sándor*: Szeptember végén (Koltó, 1847. szeptember).

Fekete István-emlékhely Vörösön

A vasárnapi szentmise után, június 26-án avattak fel egy márványtáblát a vörösi templomban az író emlékére és tiszteletére. A „berki ember”-ről Bodó Imre, a dombóvári Fekete István Kulturális Egyesület elnöke emlékezett meg, kiemelve a Kis-Balaton berkében eltöltött két évet. Köztudott, hogy vasárnaponként a közeli vörösi templomba járt szentmisékre. Az akkori hívek nem tudták, hogy ő Fekete István, csak annyit mondtak: „Megjött a berki ember!”

Az emléktáblát Deák Tamás polgármester és Farkas Dezső alpolgármester leplezték le, majd Ungvárszki Imre plébános áldotta meg. A megemlékezés koszorúit Deák Tamás polgármester és Bodó Imre elnök helyezték el az emléktáblánál. A Fekete István Kulturális Egyesület elnöke elmondta még, hogy ez az emléktábla méltó kiegészítője lesz a vörösi betlehemnek, hiszen nagy írónk is mélyen vallásos ember volt. A táblát Schaffer Zoltán dombóvári kőfaragó készítette el. Köszönet a színvonalas munkáért! Ez immár a 20. Fekete István-emlékhely kis országunkban.

Végül idézzük ifj. Fekete István író, újságíró Chicagóból küldött üdvözlő sorait:

„Kedves Vörösiék!

Családom nevében is őszinte hálával köszönöm, hogy megtisztelték Édesapámat és emléktáblával őrizték meg Vörshöz kötődését.

Édesapámnak diákszigei élete idején nagyon sokat jelentettek a vasárnapi szentmisék Vörös templomában. Naplójában megemlékezett és kiemelte, milyen hálás volt a vörösieknek, senki nem zavarta és akarta megtudni, ki az ismeretlen férfi, aki vasárnaponként felkeresi templomukat.

Tudom, hogy a vörösi emberek és szentmisék szép emlékét élete végéig megőrizte a szívében. Ezért én is csak tisztelettel és szeretettel tudok gondolni Vörösiére.

Barátsággal és hálával:

ifj. Fekete István
Chicago, 2022. június 24.”

Bodó Imre

*Bodó Imre és Ungvárszki Imre plébános
Fekete István emléktáblájánál*

A XXVII. Partiumi Honismereti Konferencia

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság 2022. szeptember 2–4. között Érmihályfalván, a Gödör Rendezvényházban tartotta meg a XXVII. Partiumi Honismereti Konferenciáját. Jelen volt 72 személy.

Az ünnepélyes megnyitó pénteken 11 órakor kezdődött a *Szózat* eléneklésével. Az ökumenikus áhítatot Forró László főjegyző és Bogdán István tiszteendő tartotta. A résztvevőket Dukrét Géza elnök köszöntötte. Ezután az egybegyűlteket Karsai Attila, Érmihályfalva alpolgármestere köszöntötte, aki megtiszteltetésnek vette, hogy e konferenciát itt szervezték meg. Széman Péter, az EMKE országos elnöke melegen gratulált a társaságnak, amelynek ő is tagja, s így évek óta figyelemmel kíséri e sokoldalú tevékenységet. Dr. Flóris István, a Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány alapítója felemlítette együttműködésünket, hogy sokat tanultak tőlünk a szervezésben és gratulált az elért eredményekért. Fehér József, a Kazinczy Ferenc Társaság tiszteletbeli elnöke beszélt a régi kapcsolatainkról, s gratulált a kitarító munkához. Gaal György, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság alelnöke beszélt együttműködésünkről, amely legalább olyan régi, mint az egyesületeink és külön gratulált a példamutató könyvkiadásunkért.

Ezután átadtuk a *Fényes Elek-díjakat* azoknak, akik a helytörténeti munkában, történelmi örökségünk megóvásában, a honismereti nevelésben kimagasló eredményt értek el. Ezek a következők: dr. Kéri Gáspár Székelyhídról, Szilágyi Andrea Érmihályfalváról és Nyakó József Érmihályfalváról. Díszoklevelet kaptak, akik sokat segítettek a konferencia sikeres megszervezéséért: Karsai Attila alpolgármester, Kovács Zoltán. Díszoklevelet kapott, köszönettel az értékes, sokoldalú munkásságáért Fekete Irén pénztárosunk.

Érmihályfalva történetét Szilágyi Andrea ismertette. Átfogó képet kaptunk a város történetéről, a kezdetektől napjainkig. *Séta az Érmellék fővárosában* címen Gróza Bianka, Kádár Anna és Kelemen Hilda érmihályfalvi fiatalok vetített képeken keresztül mutatták be városuk épített örökségét, szépségeit, érdekességeit. Erdei János Szilágysomlyóról egy megmentett országzászló hányatott történetét mutatta be.

Ebéd után Szendrő Dénes Isaszegről ismertette a 750 éve elhunyt V. István magyar király életútját és kapcsolatát Isaszeggel. Szebeni Lajos Nagyváradról bemutatta a híres vára-di püspököt, gróf Csáky Imre bíborost, ország- és egyházépítőt, aki 350 éve született.

Ezután, zuhogó esőben, megkoszorúztuk Sass Kálmán szobrát a református templomkertben, ahol Balázs Dénes tiszteletes tartott megemlékező beszédet.

A közgyűlésen Dukrét Géza elnök és Szilágyi Andrea ügyvezető elnök beszámolót tartott az utolsó egy év tevékenységeiről. Beszéltünk könyvtárunk jövőjéről. Jövőre ünnepeljük társaságunk harmincéves évfordulóját. Javaslatok hangzottak el ennek mikéntjéről, formáiról. Ezt Nagyváradon szeretnénk megtartani.

Az este végén a Móka színjátszó csoport egy színvonalas műsort mutatott be.

Szombat délelőtt a következő előadások hangzottak el. Deák József, Borossebes: *Déz-nától Temesvárig a történelem szárnyain*. Bélfényéri Tamás Fugyivásárhelyről ismertette Fugyivásárhely, Fugyi, Kér és több környékbeli település középkori történetét. Dr. Vajda Sándor Borosjenőrről a nyolcvan éve elhunyt Diószeghy László festőművész és természettudós munkásságát mutatta be számos illusztráció segítségével. Dr. Szabó József Bihardió-

szegről két előadáson keresztül ismertette az Érmellék hírességeit (Petőfi Sándor, az Irinyi család, Fráter Lóránd, Mikecs László) *Évfordulók bővületében* címen.

A konferencia résztvevőit köszöntötte Széphegyi László, a Ráday Mihály Város- és Faluvédő Szövetség – Hungaria Nostra elnöke. Beszámolt az új választásokról, új székházba költöztek, új stratégiát dolgoztak ki. Huszonöt éve, hogy szoros kapcsolatban áll társaságunkkal, mindig szívesen jön hozzánk. Ő szervezte és vezette a határon túli kirándulásainkat. Gratulált az elért eredményeinkhez. Petrovics László, a szövetség alelnöke kifejtette, hogy megválasztása után fő célkitűzése az épített örökség védelme, Várpalota, ahol él, a város szépítése. Köszönte, hogy meghívtuk erre a rangos rendezvényre.

Ezután Wanek Ferenc (Kolozsvár) bemutatta tudománytörténeti kötetét: *Fordulópontok és meghatározó személyiségek Erdély altalajkincseinek megismeréstörténetében 1920 előtt*. Babud László (Kiskunhalas) *A kiskunhalasi szélmalom felújítása* címmel vetített képeken keresztül mutatta be a restaurálási munkálatokat. Sárkány Viola (Kismarja), a Bocskai István Társaság elnöke köszöntötte a konferenciát, majd Bocskai István és Kismarja kapcsolatairól beszélt, ismertetve végrendeletét 1595-ből és a település kiváltságlevelét 1606-ból. A sátoraljaújhelyi Fehér József *Mezők üde lelke* című kötetét a debreceni Kiss Endre József mutatta be. Tácsi Erika *Temesvár, Határmajor park* címen egy Temes megyei természeti és kulturális emlékhelyet, egy arborétumot ismertetett.

Ebéd után a következő előadások hangzottak el. Dr. Ábrám Zoltán, Marosvásárhely: *Az érendrédi politikai elitéltek emlékére*. Pavlics Tamás, Sátoraljaújhely: *Hősök temetője Sátoraljaújhelyen*. Dr. Pethő László, Jászberény: *Heller László életútjának néhány fordulópontjáról*. Mihálka Nándor, Nagyvárad: *A nagyváradai vár Királyfia bástyájának régészeti kutatásai*. Implon Irén és Sólyom Lajos *Várad tollrajzok* című könyvét Voiticsek Ilona és Manolescu Gábor, az író nő fia, a kötet szerkesztője ismertette. Oláh László, Székesfehérvár: *A hazafias és honvédelmi nevelés a Covid árnyékában, a Pákozdi Katonai Emlékpark keretében*. Komáromi Ernő, Nagyvárad: *Nagyvárad jelzett téglák*.

Az este kulturális programmal zárult: a Nyíló akác néptáncegyüttes fergeteges műsort mutatott be.

Vasárnap kirándulás keretében ismerkedtünk meg az Érmellék értékeivel, épített örökségével. Meglátogattuk dr. Kéri Gáspár tájházait Szalacson, Gálospetriben. Majd Gálospetriben egy ünnepély keretében felavattuk a Dráveczky-udvarházat, amelyet dr. Kéri Gáspár restaurált. Mások mellett beszédet mondott Dukrét Géza, Széphegyi László. Felavattuk Gönczy Pál emléktábláját. Székelyhídon meglátogattuk a népi halászat és vadfogás múzeumát, valamint a turulmadaras millenniumi emlékművet. Bihardiószegen megnéztük a Zichy-kastélyt, a református templomot és Kossuth Lajos szobrát.

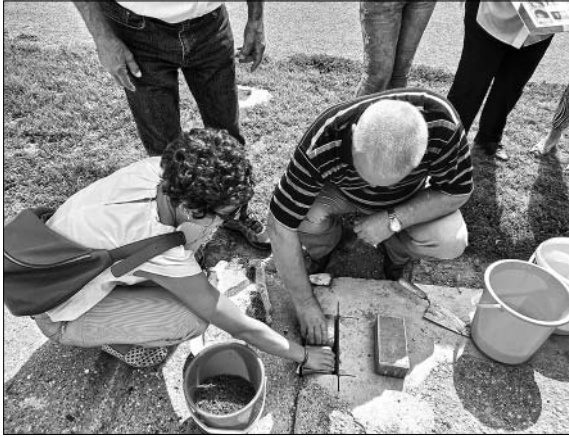
A konferenciát a Magyar Kormány, a Királyhágómelléki Református Püspökség, valamint Érmihályfalva Polgármesteri Hivatala támogatta.

Dukrét Géza

Decsen is elhelyeztek botlatóköveket

2022. szeptember 4-én Decsen, Zsigmond László és családja Béke u.11. számú háza előtt két botlatókő elhelyezésére került sor a korábban ott lakó zsidó család emlékére. Máthé (sz.: Beck) Éva és családja rokonaiknak, édesapja első feleségének és kiskorú gyermekének: Beck

Bálint Anna és Barteczka Leszek elhelyezik a botlatóköveket

Az emlékezők a botlatókövek körül

dékozta azt a nagyon régi, decsi szőttes asztalterítőt, amelyet édesapja, Beck Jenő, szintén holokauszt túlélő vitt magával, és őrzött, amikor elköltözött Decsről a II. világháború után.

Végezetül a Zsigmond család szeretetvendégségre hívta az emlékezőket. A megható ünnepségen a falu lakosain kívül a TMEAHE több tagja is részt vett.

Jenőnének (sz.: Németh Irén) és Beck Zsuzsikanak készítették emlékjeleket, az említetteket 1944-ben Auschwitzba deportáltak és ott megölték.

Az botlatóköveket Bálint Anna, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (MAZSIKE) koordinátora irányításával a Máthé család tagjai: Máthé László, Máthé Veronika és Barteczka Leszek, a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesület (TMEAHE) tagja építették be a járdába. A jelenlévő Heberling Tibor, Decs polgármestere a falu nevében megtiszteltetésnek vette a botlatókő elhelyezését. Fontosnak tartotta, hogy az ifjúság hiteles ismereteket kapjon a múltról és ígéretet tett, hogy vigyázni fognak az emlékhelyre. Kirschner Péter, a MAZSIKE elnöke kiemelte, hogy az ilyen eseményekre azért van szükség, hogy a szörnyű múlt ne ismétlődhessen meg újra. Friedmann Tamás, a Szekszárdi Zsidó Hitközség elnöke köszönetet mondott a szervezőknek és a résztvevőknek. Elmondta, hogy Szekszárdon is tervezik botlatókő elhelyezéseket. Kaczián János, a TMEAHE tiszteletbeli elnöke a szekszárdi zsidó közösséget mutatta be röviden. Barteczka Mária, a TMEAHE titkára pedig felolvasta Máthé Éva édesanyjának, Beck Jenőnének (sz.: Várad Erzsébetnek), aki holokauszt túlélő volt, a „*Mégis ez a haza, az igazi haza*” zárógondolatú versét. Máthé Éva a Zsigmond családnak aján-

Barteczka Mária

Morvay Péter-emléktábla Szatmárnémetiben

Zuhogó eső fogadta a németi templomba indulókat 2022. szeptember 16-án, azon a vasárnapon, melyen a Morvay Péter néprajzkutató szülőházára kihelyezett emléktábla felavatása volt tervbe véve. Kissé szorongva, szomorúan mentünk a 1/4 11-kor kezdődő istentiszteletre, de azért lelkünkben reményt éltetve, hogy mire vége az Úr templomi dicséretének, legalább az eső eláll, ha nem is lesz ragyogó idő. Mikor kijöttünk, már valóban nem esett, így a szószékről is kihirdetett eseményre többen el is indultak a templomtól kb. 150 m-re, a Wesselényi utca 14. sz. alatti épülethez, melyen már hetek óta az emléktábla várja leleplezését. Itt született Morvay Péter és itt keresztelték három testvérét is: 1903-ban Pált, 1904-ben Istvánt, 1907-ben Szabolcsot, s végül a sorban 1909-ben Pétert.

A ház előtt összegyűlt jelenlévőket Fazekas Lóránd, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság szatmári tagja üdvözölte különös tekintettel Péternek a leleplezésre Szatmárnémetibe érkezett két fiát, Morvay Miklóst és Pált Budapestről, valamint Kiss Józsefet, a Németi Református Egyházközség lelkipásztorát. Ezt követően elmondta a táblaállítás történetét, kiemelve Halász Péternek, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnökének, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő Emlékhely Társaság tagjának (Gyimesközéplok), Morvay Péter egykori munkatársának szerepét. Ő már több éve szorgalmazta az emlékállítást e kiváló egyéniség tiszteletére szülővárosában.

Ezt követően a Morvay testvérek közül Miklós lépett a tábla alá, hogy pár gondolatban felelevenítse gyermekkorúknak apjukkal töltött éveit, mozzanatait, Budapest ostromát.

*Kiss József tiszteletes, Morvay Miklós, Morvay Pál,
Fazekas Lóránd és Nikora Angéla,
az egykori szülőház mai tulajdonosa*

A megkoszorúzott emléktábla

Szerinte érdemes még kiemelni Péter 40-es évekbeli, a fiatalok körében végzett munkáját, aki abban az időben a regös cserkészlet meghonosításával, elterjesztésével foglalkozott, járva, szórakoztatva, nemzeti érzelmre nevelve a falvak népét, ugyanakkor értékes néprajzi vonatkozásokat is gyűjtve. Ez irányú lelkesedése adta számára azt az ötletet, hogy neve elé használja a regös előnevet, így lett ő regös Morvay Péter. Végezetül megköszönte a szatmáriaknak, hogy e táblaállítással megőrzi a város magyarsága édesapjuk emlékét.

Ezután Kiss József lelkipásztor áldását adta a táblára és a jelenlévőkre, majd Tóth Géza Ivor, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság tagja, építésmérnök, a tábla tervezője elhelyezte az emlékezés koszorúját.

Az ünnepség a *Himnusz* eléneklésével zárult.

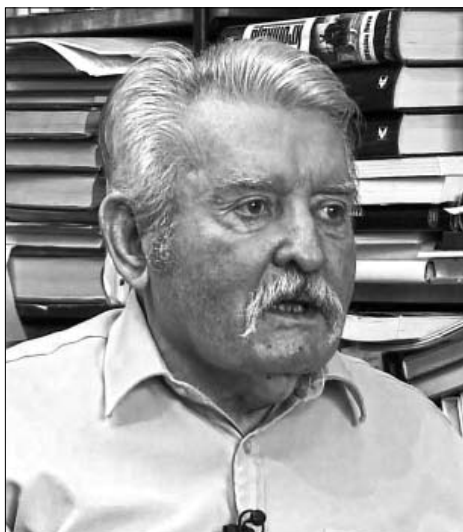
Fazekas Lóránd

In memoriam

Elhunyt Pest Megye krónikása, Horváth Lajos

2022. június 15-én elhunyt a Veresegyházon élő Horváth Lajos történész, levéltáros, heraldikus, költő, újságíró, közéleti publicista, neves filatelista, a település díszpolgára.

Nehéz e gazdag életet és a közel öt évtizednyi életművet néhány sorban összefoglalni, mivel Horváth Lajos rendkívüli szorgalommal 42 önálló kötetet és több ezer oldalnyi, jelentős számú tanulmányt, publikációt hagyott az utókorra.

Horváth Lajos

Érettségi után, amikor még nyomdász szakmusként kereste meg a kenyérre valót, meghatározóvá lett világlátásában és politikai elkötelezettségében egy momentum: 18 évesen az 1956-os forradalom második napján, a Honvédelmi Minisztérium előtti sortűzben, munkába menet, néhány perc különbséggel két alkalommal is megsebesült.

A szárnyait bontogató és hangját kereső fiatalember mint költő, 1968-ban a Fiatal Írók József Attila Körének egyik alapító tagja lett. 1970-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar nyelv- és irodalom, történelem szakán tanári oklevelet szerzett. Ekkor már az Ifjúsági Lapkiadó Vállalatnál újságíróként dolgozik, majd 1974-ben a Táncsics Könyvkiadó szerkesztője lesz.

A Szépirodalmi Könyvkiadónál 1974-ben jelenik meg az ún. fekete sorozatban *Új Déva vára* című verseskötete. Ekkor művelődési házakban tartott szerzői estek, író-olvasó találkozók jelentik

a költő hétköznapijait. Sikeresen szerepelt az *Első ének* (1968), a *Magunk kenyerén* (1971), a *Keleti Golf-áram* (1976) és a *Verses országjárás* (1977) című antológiákban, valamint irodalmi folyóiratokban is, majd több évtizedre szakít a költészettel.

Egyre inkább felkelti figyelmét szülőföldje története, ezért a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársaival a 70-es évek közepétől egy évtizeden át, nyaranta sikeres régészeti feltárást végez Veresegyház határában, Ivacs földjén.

1976-ban bekerül a Pest Megyei Levéltárba és három évre rá megszerzi a levéltáros oklevelet. 1988-ig itt dolgozott, majd a péceli könyvtárban. Néhány, könyvtárosként töltött év után, 1991-ben meghívják az Országgyűlés Hivatalába. Itt főlevéltárosként nyugdíjazásáig az államigazgatási gyűjtés vezetője lett, közben a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen a község- és parasztságtörténeti ismeretek előadó tanára, majd a településtörténet és a magyarországi nagybirtok története óraadó tanára.

Településtörténeti monográfiái 1976-tól szinte haláláig megjelentek. Szerzője volt többek között a Veresegyház, Bag, Ráckeve, Kerepestarcsa, Pécel, Csobánka, Csömör, Szada, Ócsa, Váckisújfalu és Fót településekről megjelent köteteknek.

Gyermekkorától gyűjtötte lakóhelye régészeti és néprajzi emlékeit, melyeket 1981-től állandó kiállításon mutatott be.

Az önálló településtörténeti kutatások mellett folyamatosan foglalkoztatta a Galga mente településeinek története. Négy kötetben 1728-ig publikálta e táj történetének írott forrásait.

Kiemelkedő munkája a *Pest megye városi, községi és megyei pecsétjei 1381–1876*, valamint *Magyarország történeti statisztikai helységnévtára 15. – Pest megye* című könyve, melyek minden helytörténeti kutatónál megkerülhetetlen alapműnek számítanak. Ezenkívül összefoglalta Gödöllő történetének írott forrásait és bemutatta a vármegye 1918–1919-es pecsétjeit is. Pest-Pilis-Solt vármegye kialakulása és működése, valamint a községi közigazgatás kutatása mindvégig szívügye volt.

Az Országgyűlés Hivatalának szakfőtanácsosaként az 1990-es években újabb terület felé fordult. Ekkor születtek *A magyar országgyűlés 1956–1957-ben*, *A HM előtti sortüzek*, *Kárpátalja képviselője a magyar országgyűlésben 1938–1945* című munkái.

Hetedhét ország, hol vagy? című könyvében a magyarság őstörténetével és a honfoglalással foglalkozott, a *Trianonig és tovább* címet viselő művében kendőzetlen politikai vélemények is hangot adtak.

Sokoldalúságára jellemző, hogy Vác török kori összeírásai, a Veresegyházon előkerült pénzek, a veresi zsidó családok és Szent László király legendáinak bemutatása mellett a gyerekkorra visszaemlékezve, néhány éve *Az elsüllyedt világ* címmel önálló kötetben anekdotázott a múlttól. Ezt a könyvét a veresegyházi művelődési házban 2021-ben színpadra állították és *Veresi történet* címmel bemutatták.

2005-től egyre intenzívebben a filatélia felé fordult. A *Kárpátaljai Postatörténeti Füzetek* sorozat 12 kötetében a postaigazgatás történetén keresztül, az 1914–2012 közötti időszakra vonatkozóan bemutatja a területen végbement politikai változásokat. A sorozat lezárását követően jelent meg a 460 oldalnyi terjedelműre kibővített anyag *Kárpátalja postatörténete a kezdetektől 2014-ig* címmel, melynek több jelentős filatéliai díjat is odaítéltek. Munkásságát a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság és a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége több díjjal is elismerte (*Kossa István-irodalmi vándordíj*, *Gervay Mihály-díj*, *Bér Andor-vándordíj*). A Kárpátalja postatörténetéről szóló könyvét ezüst és arany medálokkal díjazták a nemzeti (ukrán), nemzetközi, európai, valamint világ bélyeg-világkiállításokon is. Válogatott fila-történeti dolgozatainak kötetnyi összefoglalása *A fekete holló csőrében*

címmel 2021-ben került ki a nyomdából. Sokat tett azért, hogy a terve megvalósuljon, a filatélia a történettudomány segéttudományává váljon.

Tanulmánykötetekben is sokat publikált. 1981–2013 között jelentős számú településtörténelmi munkája jelent meg Ráckeve, Pécel, Gödöllő, Fiume, Biatorbágy, Fót, Kiskunhalas, Dunakeszi, Érd, Vác stb. településekről.

Folyóiratokban az elmúlt 40 évben rendszeresen jelentek meg hosszabb-rövidebb történelmi tárgyú írásai, cikkei (*Archaeologiai Értesítő, Hitel, Múltunk, Turán, Turul, Honismeret, A Céh, Havi Magyar Fórum, Hunnia, Levéltári Közlemények, Levéltári Szemle, Éremtani Lapok, Eleink, Dunakeszi Helytörténeti Szemle, Pest megyei Hírlap, A Kistérség, Veresi Hírmondó, Veresi Krónika, Demokrata Újság, Igazság és Élet, Bélyegvilág* stb.).

Míg a rendszerváltáskor a veresegyházi *Demokrata Újságot*, az ezredforduló után már a *Harang* című művészeti, kulturális veresi évkönyvet szerkesztette, melyekben sok helyi, közéleti publicisztikája jelent meg.

Két emberöltőnyi hallgatás után az elmúlt évtizedben a történetész újra a líra, a költészet felé fordult. Ekkor jelent meg három verseskötete (*Irodalmi napló 1966–1974, Fehér ingben* – versek, vallomások, *Fekete mellényben* – válogatott versek).

Horváth Lajos megye- és peccsértörténettel kapcsolatos megkerülhetetlen könyveivel, települési címerterveivel (Érd, Veresegyház, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Órbottyán, Sós-kút, Váckisújfalu) és magas színvonalú filatéliai írásaival örökre beírta magát a honismeret aranybetűs könyvébe.

Volentics Gyula

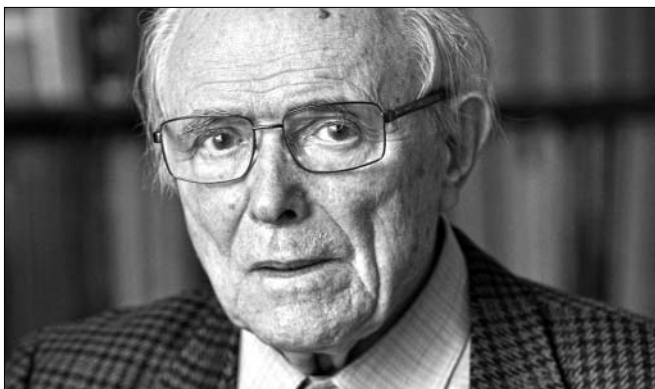
Sárosi Bálint halálára

(1925–2022)

Életének 98. évében, 2022. július 15-én elhunyt Sárosi Bálint, a zenetudomány doktora, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja. 1925. január 1-én született Csíkrákoson, egy többgyermekes földműves családban. Jó eszének köszönhetően a csíkszeredai gimnáziumba került, onnan a háború alatt a szeredai paptanárok az akkor már neves ciszterci szerzeteshez, a Szent Imre Gimnáziumi tanárához, Rajeczky Benjaminhoz küldték Budapestre, akivel 1940-ben, közvetlenül Budapest ostroma előtt találkozott először. 1944-től a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-román szakán tanult, egyben Eötvös-kollegista lett. 1948-ban doktorált román nyelv és irodalomból.

Végzése után már nem tért haza a Romániához került Erdélybe. Zenei érdeklődése (Csíkrákoson szinte gyerekként tagja volt a falusi rezesbandának) 1951-ben a Zeneakadémiára vezette. Abban az évben kezdődött a zenetudományi képzés, s Kodálynak köszönhetően azon belül a népzene tudományi képzés is elindult. Az első évfolyam nevezetes, mert hosszú évtizedekig az egyetlen ilyen maradt, továbbá azért, mert az 1956-ban diplomát szerzett hallgatók – többek közt Hajdú András, Olsvai Imre, Sárosi Bálint, Tóth Margit, Vikár László – később a magyar népzene tudomány vezető képviselőivé váltak, s ez az általános zenetörténelmi évfolyamban végzettekre is érvényes (például Bónis Ferenc, Kárpáti János, Kovács János, Kroó György). A népzene tudományi szakon végzett növendékek egy

része az 1953-ban intézményi rangra emelt, Kodály irányítása alatt álló Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportjában kezdett tevékenykedni. Sárosi csak 1958-ban kezdett itt dolgozni, mert 1952-ben a zeneszerzés szakra is felvételizett. Később többször önrónikusán mesélte, hogy a felvételiztető bizottság igencsak meglepődött, mert furulyára írt zeneművel vizsgázott, mivel nem tudott zongorázni. Szervánszky Endre növendéke lett, majd 1958-ban diplomázott. Írt kísérőzenét a Jancsó Miklós által rendezett *Oldás és kötés* című filmhez (1963), de a zeneszerzést nem folytatta, mert felismerte, hogy hiányoznak nála a zeneszerzéshez szükséges mélyebb műzenei zeneirodalmi, zeneelméleti ismeretek, melyek elsajátítását már fiatalkorban el kellett volna kezdenie.

Sárosi Bálint

Az MTA Népzene kutató Csoportjának munkatársaként (1958–1968) részt vett többek között *A Magyar Népzene Tára* sorozat egyes köteteinek munkáiban. 1958 végén hazautazott szüleihez, egyben népzene-t is gyűjtött Csikrákoson (szüleitől is vett fel népdalokat) és Csikjenőfalván. Bartók 1907-es gyűjtőútja nyomában később járt Csikkarcfalván, 1960-ban pedig Gyimesközéplokon. Ugyanebben az évben bukaresti tanulmányútja alatt román népzene-t is gyűjtött.

Az első években a Dél-Alföldön, a Palócvidéken, a Dél-Dunántúlon majd Kelet-Magyarországon gyűjtött népzene-t. Esetenként nem egyedül, hanem a csoport munkatársaival együtt dolgozott. A magyar nyelvterület számos részén megfordult – 1963-ban Kodály tekintélyének köszönhetően vált hivatalosan lehetővé Szlovákiában egy Gömör megyei gyűjtőtűt Olsvai Imre, Sárosi és Vargyas Lajos részvételével. A technika fejlődésének köszönhetően a Népzene kutató Csoportban ekkor már volt magnetofon, s Kodály javaslatára a népi hangszerek iránt is érdeklődött munkája során. Első tanulmánya a citeráról szól (1961), s az első Szeged környéki gyűjtőutakon tapasztaltak alapján íródott. Már e cikk kottapéldáinak egyike magyarnóta dallama, amely iránt – otthonról hozott emlékek alapján is – szívesen érdeklődött. A népies műdalok kutatásában az előd kutatók közül Kodály, Kerényi György, a városi cigányzene kutatásában Lajtha László jelentett számára mintát.

1966-ban kandidátus fokozatot szerzett, utána a Népzene kutató Csoport főmunkatársa lett (1968–1974). A kutatócsoport átalakítását követően az MTA Zenetudományi Intézet név alatt létrejött új intézményben (1974) külön osztályt kapott a népi hangszer, hangszeres-népzene-kutatás. Vezetője az akkor már külföldön is jól ismert Sárosi Bálint lett, egyetlen munkatársa pedig e sorok írója. A Hangszeres Népzenei Osztály (melynek 1985-ben Halmos Béla is tagja lett) 1974-től 1988-ig, Sárosi nyugdíjba vonulásáig állt fenn.

Sárosi Bálint közvetve Kodálynak és a magyar népzene kutatók iránt megnyilvánuló nagyfokú tiszteletnek köszönhetette, hogy nevét, munkásságát külföldön is hamar megismerték. A Bartók Béla és Lajtha László iránti tisztelet már a korábbi évtizedekben is megvolt a nemzetközi szakmában. Lajtha az 1947-es megalakulásától kezdve vezetőségi tagja volt a Nemzetközi Népzenei Tanácsnak (akkori nevén International Folk Music Council,

ma International Council for Traditional Music and Dance), a szervezet elnöke 1961-67 közt pedig Kodály volt.

Az 1964-re Budapestre szervezett nemzetközi konferencia előkészítéseként Sárosi Bálint nagy hangszeres gyűjtést végzett 1963-ban, többek közt a céllal, hogy a kongresszus résztvevőinek jó előadókkal élő népzenei bemutatókat szervezzenek. Az általa felkeresett hangszerek közül hat hangszerjátékos szerepelt a népzenei bemutatón (például a tekerős Bársony Mihály, a dudás Lukács Péter). A nemzetközi szervezeten belül pár évvel korábban megalakult hangszerkutató csoport elhatározta egy európai népi hangszereket bemutató sorozat indítását. A sikeres budapesti bemutatkozás után a magyar népi hangszereké lett az első kötet, melynek megírását a népi hangszerek terén addigra már sok ismeretet szerzett Sárosira bízták, szerkesztését a hangszerkutatás akkori két kiválósága végezte (*Die Volksmusikinstrumente Ungarns. Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente*. I. Hg. E. Stockmann–E. Emsheimer, Leipzig, 1967). A könyv anyaga magyarul előbb részletekben jelent meg folyóiratokban, később többféle formában, különböző kiadóknál némi változtatással (először: *Magyar népi hangszerek*, Tankönyvkiadó, 1973, utolsóként: *Dudások, cigányzenészek*, Nap Kiadó, 2019).

A Népzene Kutató Csoport tagjai, részben szintén Kodály szervezésének köszönhetően, jelen voltak minden fontos nemzetközi konferencián. 1966-ban Sárosi Bálint és Martin György a Budapest utáni következő IFMC konferencián Ghanában 1965-ös etiópiai gyűjtőútjuk eredményeiről számoltak be. Sárosi szorosán együttműködött a nemzetközi hangszerkutató munkacsoporttal, továbbá a nemzetközi szervezetnek vezetőségi tagja lett előbb Rajeczky Benjamingot helyettesítve (1978–1980), majd Rajeczky javaslatára rendes tagként (1980–1990). Rendszeresen részt vett különböző hazai és nemzetközi konferenciákon és előadásokat tartott külföldi egyetemeken. Tudomásom szerint az első ilyenre 1976 januárjában Grazban a Hochschule für Musik Népzenei Tanszékén került sor, ahová a tanszékvezető, a volt W. Wiora-tanítvány rendszeresen meghívott magyar kutatókat. Januárban előbb én tartottam előadást a hangszeres magyar népzeneiről, majd egy héttel később Sárosi a népi hangszerekről. 1985–1986-ban az Innsbrucki Egyetem Zenei Tanszékén, 1989–1990-ben és 1994-ben a Göttingeni Egyetemen tartott előadásokat. Idehaza egy ideig órákat adott az ELTE Folklore Tanszékén és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen is.

Az 1960-as évek vége és a 70-es évek voltak tudományos kiteljesedésének meghatározó időszakai. Nemzetközi hírnevén kívül – amit a külföldön németül megjelent könyvek és több konferencia-részvételnek köszönhetett – itthon is ismertté vált a Magyar Rádióban 1969-ben elindult *Zenei anyanyelvünk* című műsorával. A műsor 1988-ig tartott, de anyagából már 1973-ban könyvet adott ki, ugyanezzel a címmel. Mutatóinak összeállítását rám bízta, s így dedikálta a nekem szánt példányt: „*Lujzinak, a legközelebbi munka (sőt szerző-) társnak – ehhez mért szívességgel S. Bálint.*”

Sok helyen tartott ismeretterjesztő előadásokat, melyeket hol humoros, anekdotikus elemekkel, hol csípős székyes megjegyzésekkel fűszerezett. (Munkatársai mindkettőből bőven kaptak, az utóbbiból legtöbbször ok nélkül.) Gyakran szórakoztatta a közönséget egy hirtelen előkapott műanyag csővel, bemutatva, mi minden alkalmas arra, hogy például hangképzőnyílás nélküli furulya legyen belőle.

Zenei anyanyelvünk könyvét megelőzően már 1971-ben megjelent *Cigányzene* című (valójában a cigányzenészekről írt) könyve, melyről később azt mondta, Kodály életében az nem jelenhetett volna meg. Kodály bármennyire fontosnak tartotta a téma kutatását (fennmaradt jegyzetei mutatják, hány cigányzenéssel foglalkozott maga is), a csoport munka-

társaitól a hangszeresnél jóval nagyobb tömegű vokális zene még megoldatlan kérdéseinek tisztázását várta el.

Sárosi Bálinttal 1968-ban, másodéves zeneakadémista koromban ismerkedtünk meg a Néprajzi Múzeumban, ahová lelkes önkéntes munkásként jártam segédkezni a Zenei Osztályt vezető Tóth Margitnak. Sárosi a világ sok tájáról addig összegyűjtött hangszerek katalogizálását, szakszerű tárgyi leírását végezte. A hangszerek iránti érdeklődésemet látva hamarosan bevont a munkába, 1969-ben pedig Szentes környéki és más dél-alföldi gyűjtőútra is elhívott magával, hogy segédkezzek a munkában. (Előfordult, hogy ilyenkor zeneakadémiai óráról kért el.) Bevont a rádiózásba is: egy öcsödi családi citerazenekarnál végzett gyűjtésünk után szinte megkövetelte, hogy rádióműsort készítsék róluk. Ahhoz, hogy hallgatóként egy teljes önálló műsorral szerepelhessek a rádióban, külön engedélyt kellett kérnem a Zeneakadémiáról, de ettől kezdve magam is rendszeresen tartottam népzenei előadásokat a rádióban. Megtisztelő volt számomra, hogy később a rádióban köszönhettem őt 60. születésnapján (1985), majd a 75.-en (2000), beszámolhattam a 80. születésnapjára rendezett konferenciáról (2005), ismertethettem megjelent hanglemezkiadványait (1973, 1980). Tudományos munkáira sűrűn hivatkozhatunk, különösen a hangszer, hangszeres zene, cigányzene témában kutatók.

Vargyas Lajos meghívására 1970-ben külső munkatársként kerültem a Népzene-kutató Csoportba, majd 1972-től, diplomám megszerzését követően segédmunkatársként folytathattam ott a munkát. Szorosan vett vokális népzenei feladataim elvégzése mellett kezdettől dolgoztam a hangszeres anyagon is, s a közös gyűjtőutak is folytatódtak (a Székelyföldön, vagy például a Magyar Rádió Népzenei Fesztiváljának előkészítéseként a Békés megyei románoknál). Sárosi Bálint külföldi tanulmányútjairól (Örményország, Kuvait) is mindig hozott népzenei felvételeket, esetenként hangszereket. Gyűjtőútjait, az egyes előadókat és főleg a hangszereket fényképekkel is dokumentálta.

Az amatőr parasztzenészek által játszott hangszeres népzene mellett esetenként figyelmet fordított az értelmiségiek körében használt népi hangszerekre is. Főként pedig kiemelt figyelmet szentelt a városi cigányzenészek történetének, a bandák előadásának. *Cigányzene* könyve után (amit 1971 után német és angol nyelven is megjelentetett) könyvet írt *Bihari János*ról (2002), s két kötetben adta ki a cigányzenészekről írt sajtódokumentumokat (*Az egykorú sajtó tükrében*. 2004, 2012). E könyveken kívül több magyar és idegen nyelvű tanulmányban foglalkozott egy-egy, a cigányzenészekhez is kötődő hangszerrel (klarinét),

Matkópusztán 1974-ben Sárosi Bálint fényképezőgéppel, Tari Lujza pedig magnetofonnal dokumentálja a kunszállási Gáspár Lajos tamburajátékát

műfajjal (verbunkos), adott ki tömör ismertetésekkel hanglemezeket. Behatóan foglalkozott a magyarnótákkal (*Nótáskönyv* című könyve 2010-ben került kiadásra), valamint a nótaszerzőkkel. Kodályról (akinek többek közt II. kerületi Áldás utcai lakását is köszönhetette) többször írt a zenetudós XIX. századi népies műdalkutatásaival, valamint a zene-műveiben előforduló népies dallamokkal kapcsolatban. A cigány anyanyelvű folklóranyag összegyűjtésébe is bekapcsolódott, gyűjtött például a cigány folklórt kutató Víg Rudolf-fal. Egyik közös gyűjtőutunkon a cigány nyelv jeles kutatója, Vekerdi József is részt vett Marosvásárhelyen.

1995-ben védte meg az akadémiai doktori címet. Disszertációja anyagát 1998-ban adta ki *Hangszerek a magyar néphagyományban* címmel. (Németül: *Sackpfeifer, Zigeunermusikanten: Die instrumentale ungarische Volksmusik*, Budapest, 1999).

Tagja volt az MTA Zenetudományi Bizottságának, melyben még a jelenlegi ciklusban is vállalt tagságot, bár aktívan már nem vett benne részt. 2006-ban választották meg a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjává.

Hangszeresnépzene-kutatásunkban elért kimagasló eredményeiért számos díjban részesült (1976: *Erkel Ferenc-díj*, 1993: *A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Nagydíja*, 2005: *Széchenyi-díj*, 2007: *Hazám Díj*, 2012: *Eötvös József-koszorú*, 2014: *Prima Primissima díj*, 2018: *A Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal*).

Tudományos érdemei mellett jelentős volt tevékenysége a tudományos ismeretterjesztés, a közművelődés terén is. Egy nagy tapasztalatokkal rendelkező kutató, a magyar népzene-tudomány jelentős személyisége távozott el vele, az utolsó kutató Kodály 1951-ben elindított népzene-tudományi zeneakadémiai osztályából.

Tari Lujza

Nyugovóra tért Böszörményi István, Losonc és Nógrád elkötelezett kutatója

Egy-egy ismert személy valamilyen okú távozása kapcsán vidékünkön, Nógrádban gyakran hangzik el: „*Mindenki pótolható.*” Vannak azonban kivételek! Egy rövid, de egyre súlyosbodó betegség után, 2022. július 19-én az égi otthonába költözött Böszörményi István nyugalmazott tanár, néprajzkutató, helytörténész, a Csemadok és számos más társulás tagja, vezető személyisége. Megüresedett helye, személyisége pótolhatatlan veszteség a losonci és a nógrádi magyarságnak.

Sohasem igényelte az ünneplést, ha tehetné, kerülte az ilyen alkalmakat. Hitvallása szerint mindig azt tette, amit a szíve és lelke mondott. Tudása, szerénysége, személyisége sokunk számára volt példakép, s marad az ezután is.

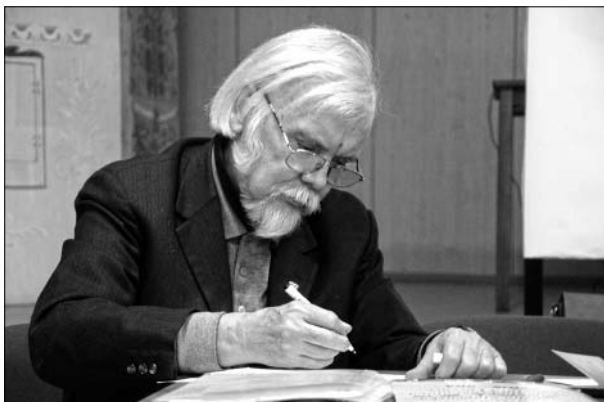
Böszörményi István Losoncon született 1947. március 30-án. Édesanyja, Böszörményi Ilona (született Palkovits, 1918–2014) háztartásbeliként biztosította a családi nyugalmat. Édesapja, Böszörményi László (1905–1989) Ungmogyoróson (Kárpátalja) született. Jogásznak készült, a prágai Károly Egyetemen két évig jogot hallgatott, Nagykaposon volt ügyvédbojtár. Miután 1925-ben Losoncon létrejött a Református Teológiai Szeminárium, megszakítva prágai tanulmányait a szeminárium hallgatója lett. Végzett leköszönt Losoncon

maradt, mintegy 50 éven keresztül (1939–1989) szolgálta a losonci református gyülekezetet és a város magyarságát. Az egykori losonci református temetőben nyugszik.

Istvánt családjában a szerénységre nevelték, amely meghatározó tulajdonságává vált s kihatott a teljes életére. Nagymamájának köszönhetően gyermekként megszerette a történelmet, amit azután helytörténészként bőven kamatoztatott.

„Ez egy örökölt személyiségi jellegzetesség, adottság is, családi hagyomány. A szerénység talán azzal is összefügg, hogy én pap fia vagyok, így otthon is mindig arra neveltek, általában is a szerénységre. A szocializmus évei alatt, amikor a gyerek- és ifjúkoromat töltöttem, nemcsak szerénynek, de visszahúzódónak is kellett lenni, úgyhogy ez bennem volt, s talán meg is marad” – árulta el nekem egyik beszélgetésünk során (a beszélgetés rendezett, szűkített anyaga a *Körkép* hírportálon jelent meg 2018-ban, ennek további részleteit az alábbi dőlt betűs bekezdésekben olvashatják).

Alapfokú tanulmányait Losoncon végezte el (1953–1962), majd Füleken, az akkortájt megnyílt magyar tannyelvű gimnáziumba ment, ahol 1965-ben Princz Ernő osztályában érettségizett (1962–1965).

Böszörményi István (Puntigán József felvétele)

Régész szeretett volna lenni, de a kor szabályrendszere miatt erre nem sok esélye volt. Így egy járhatóbb utat választva a pedagógusi pályát célozta meg, a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészkarán, ahol 1972-ben német–svéd szakos tanári diplomát szerzett.

„Eredetileg régésznek készültem, legalább is a gimnáziumból úgy indultam, de két kísérlet után sem vettek fel oda. A tanári pálya egy pillanatnyi döntés eredménye volt, nem is enyém tulajdonképpen. A nővérem akkor Pozsonyban tanult és ő újságolta egyszer, hogy egy érdekes kombináció, német–svéd nyílik meg. Próbáld meg – mondta. Megpróbáltam, el is végeztem.”

Tanulmányai befejezése utána a Füleki Gimnázium német szakos tanára lett, amelyhez teljes tanári pályafutása alatt (1972–2007) hű maradt.

Tanárként „becsempézte” a tananyagba a régió iránti szeretetet, tanítványait a közösségi szolgálatra buzdította, nem kevésszer bevonva őket a néprajzi gyűjtésekbe (pl. így: arra buzdította a tanítványokat, hogy otthonaikban, falujukban gyűjtsék össze és óvják az értékeiket).

„A tanítás az egy dolog. Van egy szakmai része, a német nyelv mint olyan, természetesen ezzel kellett elsősorban foglalkozni. De ahol volt rá lehetőség, ott tényleg igyekeztem, hogy a diákokat is bevonni, befolyásolni. Ez a néprajz területén is volt. Az első egyike Somogyi Alfréd volt, akit annak idején, a 80-as évek elején füleki gimnazistaként vittem magammal. Egy nagydaróci ház padlásáról együtt cipeltünk le egy szuszékot. De voltak más apróságok is, amikor még a német oktatást is össze lehetett kapcsolni néprajzi, honismereti dolgokkal.

1986-ban volt a füleki Vigadóban Palóc szoba kiállítás. Arra elvittem német óra keretében a diákokat és németül beszéltek meg az ott látottakat, házi feladatként pl. le kellett rajzolniuk az ott látott szoba berendezését, s az egyes berendezési tárgyakat németül is meg kellett nevezni.

Október 6-ára Heinrich Heine, német költőnek van egy híres verse az 1849 októberében, hogy Európában csak a magyarok valósították meg, ha rövid időre is a szabadságot. Ezt a verset én a hivatalos tanterven kívüül betettem, s nem is az egész verset, de néhány sort belőle megtanultunk, megtanítottam. Ugyanezt tettem március 15-én is. Petőfi egyik versének a német fordítását. Itt-ott lehetett ezen az oldalon is, de talán a leghatásosabbnak a példa volt.

A diákok azontúl, hogy az órán volt tanítás, látták és tudták, hogy mi mindennel foglalkozom, egyeseket sikerült bevonni, pl. szereplésbe is. Nem felejttem el, hogy annak idején, amikor [Losoncon – Pj.] a Fanni hagyományai c. darabot rendeztük, szerveztük 1989-ben, akkor az iskola folyosóján volt a casting, ahogyan manapság mondanák. A diákok lehet, hogy nem is nagyon örültek neki, de a tanárnak nem mertek ellent mondani és elvállták a szerepeket.

Konkrétan emlékszem Tóth Évire, Ardamica Zoránra és Gabira, akik szereplőként azután, mondhatnánk, karriert futottak be. Különbőféle irodalmi esteken, rendezvényeken szintén a diákjaimat igyekeztem szerepeltetni, azokat, akikben láttam, hogy van erre fogékonyságuk, meg tehetségük is. Tehát össze lehetett a két dolgot kombinálni.”

2007-ben vonult nyugdíjba. Jól megértette magát a tanártársaival, akik közül nem lehet nem megemlíteni dr. Lóska Lajost, dr. Molnár Zoltánt, Krízis Gyulát, Somogyi Mártát, Duray (ma Duray-Hahn) Évát. Utóbbival számos közös, főleg néprajzi kutatást végeztek, együtt dolgoztak, melynek eredményeit a Csemadok, illetve a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének kiadványaiban, néprajzi lapokban is közzétettek.

Tanári munkája mellett a Csemadoknak szentelte az életét, amellyel édesapja révén már kis gyerekként kapcsolatba került. 1983-tól élete végéig a szervezet vezetőségi tagja volt, mely minőségében számos műsor, előadás és kiállítás előkészítésében és rendezésében vett részt. A losonci református templom történetét bemutató kiállítása mai is az épület erkélyén tekinthető meg.

„Gyakorlatilag 1983-ban lettem a helyi Csemadok vezetőségi tagja Súlyom Laci bácsi közreműködésével. Az útmutatása alapján – ő mondta sokszor, hogy nekem ott a helyem. S tényleg azután, ha lassan is, de megtaláltam a helyemet, mert eredetileg az akkori vezetőség, az akkori lehetőségekhez képest fortélyos félelmek között, hogy József Attila gondolatát idézem, működött. Erre, a lavírozásra egy jó példa. [...] Valamikor a 80-as évek elején dr. Vigh Károly, a losonci magyarság pesti mentora, az első előadását tartotta amerikai élményeiről. Annak nem lehetett ilyen címet adni, hogy »amerikai élménybeszámoló«, mi, a magyar tájak, magyar emberek körülírt, burkolt címet adtak neki. Akkor Amerika még az imperializmus félszke volt, ő pedig magyarországi előadó.

Akkor már láttam, hogy lehetséges különböző dolgokat csinálni, csak azt óvatosan és különböző tálalásban, megfogalmazásban kell azt megtenni. Elkezdtem kiépíteni a magyarországi kapcsolatokat. Részben Vigh Károlyon, a néprajzosokon, részben saját vonalaimon keresztül. Akik azután további előadókat, ismerősöket menedzseltek és ajánlottak. Sikerült a losonci Csemadok vezetőséget részben pozitívan befolyásolni, hogy merjünk egyre többet tenni a helyi hagyományok felélesztése, bemutatása, a magyarországi kapcsolatok bemutatása és kihasználása útján.”

Kiemelten kell szólni a már említést nyert néprajzi kutatásairól, melynek gerincét a Csemadok Losonci Járási Bizottsága mellett működött Néprajzi–Honismereti Bizottságban végzett tevékenysége képezte (1979–1990). Ennek munkájába aktívan bekapcsolódott. Néprajzi gyűjtéseket végzett Nógrádban, Medvesalján, rendszeresen közreműködött a Csemadok nyári néprajzi szemináriumain is.

„Az indíttatás az apámmal kezdődik, aki református lelkész volt, az elkötelezettsége, a könyvtára, a példája indított el. Losonci vonatkozásban, a régi családi kapcsolatból Súlyom

Laci bácsi volt az, aki szisztematikusan foglalkozott anyaggyűjtéssel, a korabeli sajtó feldolgozásával (az akkori lehetőségekhez mérten). A fotózásban, dokumentálásban Hermel Ödön mutatott példát, azt, hogy hogyan kell és lehet ily módon anyagot gyűjteni. A néprajzi gyűjtések során együttműködtünk Csáky Károllyal, akitől az első felkérést kaptam. Ha jól emlékszem, Selmecebányára mentünk el, majd olyan helyeket, melyeket feldolgozott, s ahhoz készítettem fényképfelvételeket.”

„A tanítás mellett szükségét éreztem annak, hogy olyasmivel is foglalkozzak, ami a korábbi érdeklődésemnek megfelel – ha nem is a régészettel, amivel csak úgy amatőr szinten nem igen lehet foglalkozni. Az ember csak úgy kimegy ásni valahová, az nem működött, főleg nem a szocializmusban, meg gondolom, ma sem. Ekkor kezdtem el foglalkozni helytörténettel, művészettörténettel.

A néprajzzal való kapcsolat később, az egy felkérésre történt. 1979-ben Csák Pista bácsi, akkori losonci Csemadok titkár az utcán szólított meg, hogy »jó lenne nekünk is valamilyen néprajzi dologgal foglalkozni«, mert más járásokban ilyen már van. A Csemadok Járási Bizottsága mellett Néprajzi Szakbizottság alakul, jó lenne abban részt venni. Hallotta, tudja, hogy szeretek fényképezni, érdeklődöm a régiségek iránt, [...] akkor volt új autóm, fényképezőgépem. Először Pincre mentem ki, azután Bolyk, majd az Ipoly mente következett. Csak úgy hályogkovács módjára, ami úgy réginek tűnt, azt lefényképeztem.”

Gyűjtéseit fényképeken is megörökítette, melyek anyagát kiállításokon mutatta be (Losonc, Füle, Zseliz, Gombaszög). A házakról, épületekről összegyűjtött ismereteit önálló kötetben foglalta össze, mely a Csemadok Nógrádi Területi Választmány gondozásában 2003-ban jelent meg 300 példányban. Hatékonyan segítette a községi tájházak létrehozását és működtetését (pl. Kalonda, Medvesalja).

„A Csemadok Központi Bizottsága mellett működött az ún. Nyári Néprajzi Szeminárium. Méry Margit, néprajzos keresett meg, hogy vegyek részt ezeken. 1980/81-et írt a naptár, bekapcsolódtam. Az első a Galántai járás volt, utána Dunaszerdahely, azután az Ipoly mente, ill. a Losonci járás következett. Utóbbinak már a szervezésében is részt vállaltam, hasonlóképpen a medvesaljai gyűjtésben is. A sort Nagykürtös, s végül az 1980-as évek végén két nyitrai gyűjtés zárta.”

Helytörténeti munkássága részeként megkereste, felújította a neves losonci személyiségek ledöntött, megrongált sírhelyeit. E tekintetben jelentős munkája fekszik az egykori református temetőben nyugvó Ráday Pál (1677–1733) politikus, író kriptájának és a benne található sírkő felújításában. A kezdeményezésére készült el 1986-ban Mocsáry Lajos (1826–1916) író, publicista, politikus, közéleti személyiség, országgyűlési képviselő emlékműve Fülekkürtányban és a losonci gimnázium hősi halottjai emlékére készített márványtábla kicsinyített másolata, melyet az iskola egykori épületének (ma Kármán József Alapiskola és Óvoda) bejárati folyosóján helyeztek el 2014-ben

Losoncon alapító tagja, majd járási elnöke volt az Együttélés politikai mozgalomnak. A pártok egyesülése után, 1998-ban a Magyar Koalíció Pártja járási alelnökévé választották. Ezt követően a Magyar Közösség Pártja járási elnökségének volt a tagja.

Az 1970-es évek végétől publikált. Forrásértékű tanulmányait helytörténeti, néprajzi, népi építészeti lapokban, írásait a losonci helyi magyar lapokban (*Ipeľ-Ipoly, Nógrádi Szó*), a *Hétben*, a *Honismeretben*, a *Hitelben*, a *Confessióban*, a *Szabad Újságban*, a *Palócföldben*, a *Gömörországban* jelentette meg. A legjelentősebb tanulmányai közé tartozik az említett helyi lapokban 1989 és 1995 között *Emlékeink* címmel közzétett 89 részes helytörténeti sorozata. Az utóbbi években a főleg a *Magyar7* című hetilapban és annak digitális oldalán, illetve a *Felvidek.ma* hírportálon jelentek meg az írásai.

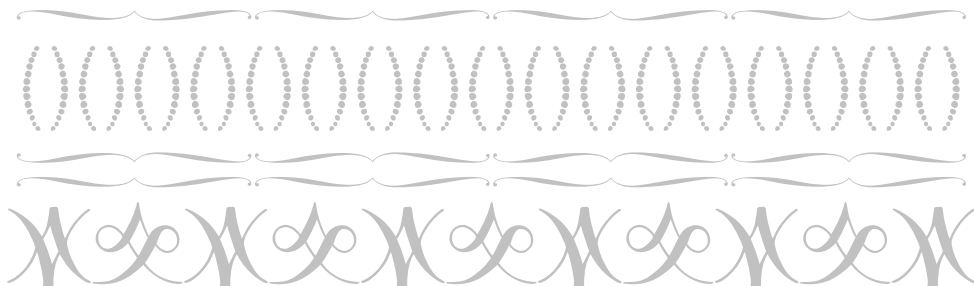
Fő művei: „Az egyház szeme fénye az Oskola. A losonci református gimnázium (liceum) története (Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom, 2017); *Házépítés a medvesaljai Óbáston 1929-ben* (Gömör néprajza XVII., KLTE, Debrecen 1988); *A losonci református templom története* (Losonc, 1991); *Mocsáry Lajos portréja* (Csemadok Területi Választmánya, Losonc, 1994); *Petőfi Losoncon. Emlékkönyv* (Csemadok Losonci Alapszervezete, Losonc, 1995); *A Csemadok 50 éve a Losonci járásban* (Összeállította, Csemadok Területi Választmánya, Losonc, 1999); *Őseink házai, házaink ősei. Észak-Nógrád népi építészete forrásmunkák és helyszíni kutatás tükrében* (Csemadok Területi Választmánya, Losonc, 2003); *Kármán József emléke Losoncon 1896–1996* (Csemadok Losonci Alapszervezete, Losonc, 1996); *A losonci református templom története 1609–2009* (Szerzői kiadás, Losonc, 2009); *Kármán Napok Losonc 1969–2009* (Csemadok Losonci Alapszervezete, Losonc, 2009); *A losonci református templom* (Phoenix Lutetia Polgári Társulás, Losonc, 2009), *Losonc utcái, házai és lakosai a XVIII. század végén* (Szerzői kiadás, Losonc, 2012); *Kalvinsky kostol – A református templom – Calvinist church* (Novohradská knižnica, Lučenec, 2013); *A losonci Kármán Napok 50 éve 1969–2019* (Csemadok Losonci Alapszervezete, Losonc, 2019); *Pavol Ráday rodák Lučenca – Losonc szülötte Ráday Pál 1677–1733* (Nógrádi Művelődési Központ, Losonc, 2017).

A Losonci Phoenix Lutetia Polgári Társulás kiadásában megjelent Anziksztz élőben – Városnéző séták sorozatában az ő szerkesztésében jelent meg: *Séta időben és térben a szecsesz-sziós építészeti nyomában Losoncon* (7. füzet, 2015); *Losonc–Gács–Ógács* (17., 2017), *Egy 18. századi összeírás nyomában* (21., 2018); *Gács barangolások* (22., 2018); *Egykori gyáraink nyomában* (23., 2018), *Évfordulók nyomában (1609, 1769, 1849, 1899, 1919)* (25., 2019); *Templomok és harangok* (26., 2019); *Winkler Oszkár nyomában* (27., 2019), *Elődeink iskolái...* (28., 2019), *Magyar emlékhelyek nyomában* (30., 2021), *Gács – egy tervezett tanösvény nyomvonalán* (33., társszerző, 2021), *A Kubinyi és Asbóth család nyomában* (37., társszerző, 2022).

Díjak, elismerések: *Losonc város polgármesterének díja* (2016, Losonc város és a Nógrádi régió kulturális-közösségi örökségének megőrzésért és megmentéséért, a publikációs tevékenységért, Losonc város jó hírnevének terjesztéséért idehaza és külföldön), *Nógrád Közművelődéséért Díj* (2005), *Csemadok Életmű Díj* (2017), *Magyar Arany Érdemkereszt* (2021. március 15., több évtizedes pedagógusi, közéleti és kultúraszervezői tevékenysége elismeréseként), *A Csemadok Kiváló Népművésze* (néprajzi tevékenységéért).

Közéleti funkciói: a Csemadok Losonci Alapszervezetének vezetőségi tagja, a Csemadok Nógrádi Területi Választmányának vezetőségi tagja, a Rákóczi Szövetség Losonc Város és Vidéke célalap vezetője (két évtizeden keresztül), a Rákóczi Szövetség iskolai beíratási programjának szervezője, az Illyés Alapítvány projektjeinek regionális bizottsági tagja.

Puntigán József

Erdélyi Múzeum. Az Erdélyi Múzeum Egyesület bölcsészettudományi és társadalomtudományi folyóirata. Szerk.: *Kovács Kiss Gyöngy*, felelős szerk.; *Tánczos Vilmos* a lapszám szerkesztője. Kolozsvár 2021. 2. 208 old. – *Kőrösi Viktor Dávid*: „Tükröm, tükröm, mondd meg nekem...” Magyar–román identitáshierarchia Tövisen; *Tóth Mária Orsolya*: „...ha meg hallgatásra talál az én esedezésem...” – A Marosludas mellé telepített bukovinai székelek első 15 éve a levéltári forrásokban; *Pajor Katalin*: Etnikai és lokális identitáskonstrukciók élettörténetekben –. Részeredmények egy szlovákiai, vegyes lakosságú települések [Bős, Galánta, Komárom] lakói körében végzett etnológiai kutatásból; *Tekei Erika*: A Kriterion Könyvkiadó első balladagyűjteményei a szerkesztőségi levelezés tükrében; *Bálint Péter*: A csábítás és elhárításának narratívái a népmesében (József és Putifárné-történetek); *Pál-Kovács Dóra*: A páros táncok határátlépő mozdulatai – a revival táncosok tapasztalatai alapján; *Halász Péter*: A fűzvezzsófonás hagyományos mestersége a moldvai Pusztinában; *Nagy Zsolt*: Az árnyékban maradt Öllerer család – Egy osztrák virágkertész-család a „rövid XX. században” Erdélyben; *Ruzsa György*: Öntőformában rejlő ima: Szárovi Szent Szerafim rézikonjának öntőformája; Az életútinterjú mint kutatási módszer (Gagy József új könyve kapcsán): *A. Gergely András*: „...szabad ember voltam lényegibe” – Csikfalvi példa életút- és világkép-rekonstrukcióra; *Bögre Zsuzsanna*: A hosszú beszélgetés, mint kutatási módszer; *Molnár Beáta*: A (hosszú) beszélgetések rétegzettségéről – reflexiók és dilemma; *Gergely Zoltán*: Almási István (1934 – 2021).

Erdélyi Örmény Gyökerek. Az Erdélyi Örmény Gyökerek kulturális egyesület kiadványa. XXV. 253. 2021. V-VI. 32 old. – A tartalomról: *Gyarmati Béla*: Örmény arcképek 2.: Begidsán Katalin és Lukáts Lukács; *Várady Mária*: Az okos örmény és a dolváth – Beszámoló a XV. Ör-

mény Nemzetiségi Napról; *Blénesi Éva*: A produktív fájdalom művészete, vagy az elveszett otthon újratemetése Gross Arnold műveiben és az oszmán-örmények emlékiratos könyveiben; *Hegedűs Annamária*: Örmény pénzek Bugacpusztán; *Fabók Dávid*: Örmény legenda – Egy tánckantáta emlékezete; *Hun Eszter*: Határon átnyúló magyar-örmény életutak; *Hegedűs Annamária*: Hegyvidéki [örmények] a Fiumei úti sírkertben.

Erősz szemiotikája. Szerk.: *Balázs Géza*. MSZT Bp. 2021.

Édes anyanyelvünk. Fel szerk.: *Grétsy László*. Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége. XLII. 2021 1. 28 old. – A tartalomról: *Heltainé Nagy Erzsébet*: Búcsú Szathmári Istvántól; *Balogh Judit*: A felszólító mód árnyoldalai; *Balázs Géza*: Öröklött struktúráink – Nyelvfilozófiai gondolatok és jelentések; *Horváth László*: Sakk-anakronizmusok; *Kemény Gábor*: Weöres Sándor: jövődó költészete; *Blankó Miklós*: Nyelvtanóra – nem csak hetente egyszer; „Hosszú távon csak az egység óvja meg a kisebbséget” – Dupka György válaszol *Balázs Géza* kérdéseire; Szülőföldünk: fél évszázad, „a Rádió” – Cservenka Judit újságíró, az MNYKNT alelnökét kérdezi *Balázs Géza*; „Miért fogalmazott úgy édesanya?” – Iancu Laurát kérdezi *Birtalan Ágnes*; *Elek Lenke*: Minek nevezzetek?; *Grétsy László*: Az Olvasó kérdez; *Büky László*: Porcelánnadrág, kukoricánadrág; *Sz. Györfly Sarolta*: Anyanyelvi fűrkésző; *Kemény Gábor*: Erőre kapott a szóképzés; *Dóra Zoltán*: Furcsa jelentésváltozások; *Kötis Nikoletta*: Internetes hírek: csak sok legyen és gyorsan?

Édes anyanyelvünk. Fel szerk.: *Grétsy László*. Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége. XLIII. 2021. 2. 28 old. – A tartalomról: *Balázs Géza*: „A költészet az emberiség anyanyelve”, 1.; *Lengyel Klára*: A kettős szófajúság az iskolában; *Balázs*

Géza: Miért érdekes? – Bölcsődalok; *Horváth László*: Oltakozik; *Kemény Gábor*: Kosztolányi Dezső: Sakk-matt; *Büky László*: Buborék; *Wendl Dávid*: Szomorú az idő, nem akar változni; *Grétsy László*: A magyar nyelv nagyszótára mint hungarikum; *Blankó Miklós*: Régi-új frazémák; *Zimányi Árpád*: A közoktatási intézmények mai névformái; *Elek Lenke*: Szinkronban az eredetivel; Tevékeny élet Somlóorszáiban, a örösiszap árnyékában – M. Mester Katalin devecseri tanítót, író-szociográfust kérdezi *Balázs Géza*; „A székelyeknek kellett Attila, és kell ma is” – Száraz Mikós Györgyöt kérdezi *Birtalan Andrea*; Széphalom: Kárpát-medencei zarándokhely – Nyíri Pétert, a széphalmi Magyar Nyelv Múzeumának igazgatóját kérdezi *Balázs Géza*; *Langó-Tóth Ágnes*: A magyar rekurzív szerkezetek elsajátítása; *H. Varga Márta*: Ingyen, vagy ingyenesen utazhatnak a 65 év feletti? *Kemény Gábor*: Tápos magyarok? *Zsirai László*: Az összekacsintás reménye; *Mózes Huba*: „Kísérom az életemben...”; *Kemény Gábor*: Nem is olyan furcsák; *Zsíros Katalin*: Felsőpárt–Alsópárt [Szentés] nyelvjárásáról; *Sz. Györfly Sarolta*: Anyanyelvi fürkésző; *H. Varga Márta*: Plató szakaszban van a koronavírus; *Kulcsár István*: Magyar kullancsok, szövetkezetek!; *Szabó László István*: A digitális korszak hatása a felnövekvő ifjúságra; *Blankó Miklós*: Az első magyar „hangok” latinul.

Édes anyanyelvünk. Fel szerk.: *Grétsy László*. Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége. XLIII. 2021. 3. 28 old. – A tartalomból: *Grétsy László*: Búcsú Kemény Gábortól; *Lengyel Klára*: Oltakozunk – Egy új szóalak grammatikai vizsgálata; *Balázs Géza*: Jól értjük a Himnusz első sorait? Jól!; *Balázs Géza*: „A költészet az emberiség anyanyelve”, 2.; *Kemény Gábor*: Szép magyar novella: *Karinthy Ferenc*: Kacsapecsénye; „Szebb a rend a magánkaószok párbeszédénél” – Halmi Tamás költőt kérdezi *Balázs Géza*; Szép magyar vers: *Halmi Tamás*: Lét alatti rétegek; *Blankó Miklós*: Szót szó követ: Mese, mese, mátká; *Molnár Zsolt*: Trianonra vésett sorok; Száz éve alakult az első magyar művelődési egyesület [Nagybecskerekén] az első magyar művelő-

dési egyesület a trianoni határon túl – Várady Tibort kérdezi *Balázs Géza*; „A vulkanikus erő beléd száll” – Esztergályos Jenővel, az Apáczai Kiadó alapítójával beszélget *Bincze Diána Ibo-lya*; 2Az én anyanyelvem már kiment a divatból?!? – Erdélyi Erzsébetet kérdezi *Blankó Miklós*; *Kemény Gábor*: Új szavakat tanulok: *Túlél, Tabulálták* a mamát, *Volt szenátor, néhai* barát, egykori polgármester; *H. Varga Márta*: Felülüberol – felülüberel; *Büky László*: Plajbász és penkala; *Varga Fruzsina Sára*: Moldvai nyelvjárási korpusz Tánzos Vilmos néprajzi gyűjtéséből; „Egy időjárás-jelentésben is meg tudom látni a költészetet” – Szálinger Balázssal beszélget *Birtalan Andrea*; *Balázs Géza*: A vándorlások és a betakarítás évei – Kovács Dániel monográfiái; *Kemény Gábor* búcsúztatása; *Balázs Géza*: Fájó szívvel egy elmaradt jubileum kapcsán; *Fekete László*: Segítség, szövégi h!; *Minya Károly*: Korrektúrára fel!

Édes anyanyelvünk. Fel szerk.: *Grétsy László*. Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége. XLIII. 2021. 5. 28 old. – A tartalomból: *Grétsy László*: Lemondás; *Balogh Judit*: *Albérel* kontra *felbérel*; *Balázs Géza*: Aljasuló közbeszéd; *H. Grétsy László*: Miket árulnak el rólunk a számok?; *H. Varga Márta*: Két ~ kettő; *Wendl Dávid*: Kapcát, papucsot, pantofilt a vendégnek!; *Fehér József*: Anonymus bodrogközi vonatkozásai; *Domokosi Ágnes, Ludányi Zsófia*: Nyelvi problémák a hivatalos e-mailek megszólításaiban; *Blankó Miklós*: „Nem lehet nem [jól] kommunikálni”; *Balázs Géza*: Elkésett köszöntés Jankovics Marcell 80. születésnapjára; *Balázs Géza*: „És rólam feledkeztetek el!” – Hoppál Mihály monográfiája Lükő Gábor munkásságáról; *Blankó Miklós*: Szót szó követ – Rovatzáro; *Balázs Géza* beszéde az 55. Kazinczy-verseny értékelésekor; *Minya Károly*: Kérdések és válaszok.

Farkas Gábor: Magyarok Moldvában. Művelődéstörténeti vázlat. Napkút Kiadó. Bp. 2021. 110 old.

„A felnagyelt haza”. 100 év versei Trianontól napjainkig. 1920–2020. Kárpátaljai költők an-

tológiája. Lektorálta: *Füzesi Magda*. Összeállító és szerkesztő: *Shrek Timea. Kárpátaljai Magyar Könyvek* 296. Intermix Kiadó, Ungvár–Bp. 2021.

Floriledium in honorem Ludovici Balázs octogenarii contextum. 21. szd-i kihívások a humántudományokban. Szerk.: *Ajtony Zsuzsanna – Tapodi Zsuzsa – Tomonicska Ingrid*. Ed. Status – Societatea Muzeului Ardelean. Miercurea Ciuc – Cluj-Napoca 2020. 404 old. – A tartalomról: *Tóador Erika*: Humántudományok a 21. szd.-ban – Beszélgetés Balázs Lajossal; *Bíró Béla*: Tenger a cseppben; *Keszeg Vilmos*: Művek és recenziók; Szaktudományi értékelések; *Ambrus Tünde*: 80 év magasából az EME Csiki Fiókegyesülete; *Tomonicska Ingrid*: Egy vendiák visszaemlékezése; *Molnos Sándor*: Két kilogramm hús; *Sipos Erika*: Visszaemlékezés; *Andriescu, Anca*: Egy feledhetetlen ember; *Bucur, Nicolae*: Köszöntés; *Trifescu, Valentin*: Balázs Lajos, a kultúrák közti átjáró; *Kovácsnai Ágnes – Tankó Enikő*: Mi lett az első végzős évfolyam sorsa? Avagy: kivirágzott-e a falra hányt borsó?; *Ambrus Tünde*: Csikszentdomokos tízesekből, szegekből alkot értéket a tájnak; *Bíró Béla*: Nemtelen emberiség?; *Bucur, Nicolae*: Diaconescu Kájoni Jánosról szóló regénye; *Molnár Stefánia-Mária*: Identitás és alteritás a brassói lapokban a 19-20. szd. fordulóján; *Tapodi Zsuzsa*: Imagológia: egy kisebbségekre szabott tudományos paradigma; *Pál Enikő*: Román-magyar nyelvkapcsolatok és ezek hatásai a 16. szd.-i Bánát-Hunyad környéki (román) nyelvjárások arculatának alakulására.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdzits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVII. 2020. 5. 50. old. – A tartalomról: *Grozdzits Károly*: Élő kultúrában minden mozgásban van – Interjú Lakatos Mónika Womex-életműdíjas énekesnővel; *Werschitz Annamária*: A kun identifikáció vizsgálata a Kunszövetség tevékenysége kapcsán; *Kacsirek Ottó*: Szárnyak és gyökerek (Émesének); *G. Szabó Sarolta*: A kamera mögött – A folkvilág rögzítője, Török Béla; *Juhász Zoltán*: Tisztelegés Dsupin Pál előtt; Kis magyar néprajz a rádióban – *Pócs Éva*: A tűz; *Erdélyi Zsuzsanna*: Az élet vize; *Kiss Mária*: A „szótalán” víz; *Timár*

Mihály: Timár Sándor első gyűjtőútja a magyarországi román nemzetiségű településeken; Balladák filmje – Kallós Zoltán; *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Kóka Rozália*: Istentől Majosig – Szőcs Istvánné emléktöredékei; *Halász Péter*: A paraszti értékrend néhány elemének változása a moldvai magyaroknál *Henics Tamás*: Koncz Gergely: Magyarpalatka; *Juhász Katalin*: „Népi grill”: Szabadban sült hagyományos ételek, 3. – Nemzetközi saslik körkép.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdzits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 1. 46. old. – A tartalomról: Korniss Péter Archívum – Beszélgetés a gyűjteményről, egy díjról és egy kötetéről (*Grozdzits Károly*); *Lokodi Imre*: Ölelni galagonyát (Kusztos Endre emlékére); *Jávorszky Béla Szilárd*: Az idő ügyis lepergeti a sallangot – Csoóri Sándor Sündi népzeneész, zeneszerző; *Grozdzits Károly*: „Nem lehet évtizedekig zsidóságban tartani egy nemzetet...” – Csoóri Sándor új könyvéről; *Kisbán Eszter*: Kis magyar néprajz a rádióban; *Nagy Mari – Vidák István*: Kedvtelésünk a képfestés; Csopor István (1952–2020); *Árendás Péter*: Bonchidai népzene I-II.; *Gundy Kristóf*: A múlt digitális jövője; *Fehér Anikó*: Amit a táncház szimbolizál – Tizenhét évvel ezelőtti beszélgetés Halmos Bélával; *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Fábíán Margit; *Halász Péter*: „Hej, meg kell fonnyad jól...!” – A fűzvesző-fonás hagyományos mestersége a moldvai Pusztinában; *Juhász Katalin*: „Népi grill” – Szenesült flekkentörténetek a flekkenvárosból.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdzits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 2. 46. old. – A tartalomról: *András Orsolya*: Gizi néni emlékére – Pulika Jánosné Tankó Gizella (1922–2021); *Henics Tamás*: Búcsú a legkékszeműbb primástól – Czilika György „Gyuszi” (1958 – 2021); *Dömötör Endre*: „A nyitott vegyértékek megtalálják egymást” – Beszélgetés Ágoston Bélával; *Pócs Éva*: Kis magyar néprajz a rádióban – A hét napjai; *Mihó Attila*: A gyimesi csángó primások játéktechnikája; *Juhász Katalin*: Tu-

domány a mozgalomért – a jázsági példa; *Nagy Mari – Vidák István*: Ízelítő a Kács-félsziget népzenejéből; *Halász Péter*: Halottas szokások a moldvai Lészpeden; Az utolsó levélváltás – Kóka Rozália búcsúja dr. Gerzanics Magdolnától; Elhunyt Almási István erdélyi népzenekutató (1934–2021); *Matyovszky Márta*: Már a zalai dombok párhuzamos vonulatai fölött repül... – Dr. Paksa Katalin (1944 – 2021); *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Rudolf László I.; *Árendás Péter*: Balkezes erdélyi falusi vonós muzsikások; *Csinta Samu*: Népi kultúrával kikövezett utak – Beszélgetés Kelemen Lászlóval, a Hagymányok Háza főigazgatóval; *Juhász Katalin*: Az étkezés mint rítus – Étel- és italáldások az Ószövetségtől az iskolai menzáig, 1.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 3. – A tartalomról: Egy élet a moldvai csángó magyarok szolgálatában (Közreadja *Domokos Mária*); *Tánczos Vilmos*: A moldvai csángók nyelvészeti kutatása; *Simó Márton*: Karibi éjszaka; *Dömötör Endre*: Napokig nem tudsz aludni, mert folyamatosan jönnek az ötletek – Beszélgetés Balogh Melindával; *Zsíros Tibor*: Képek, emlékek Moldvából és Erdélyből; *Mihó Attila*: A gyimesi csángó prímások játéktechnikája II.; *Halász Péter*: „A földér födből kell munkálni” – Adatok a moldvai csángómagyarok fazekasságának végnapjaihoz; *Ortutay Gyula*: Kis magyar néprajz a rádióban – A mesemondó; *Grozdits Károly*: Egy feledésre ítélt világ krónikása – Sebő Ferencsel emlékezünk Szomjas György filmrendezőre; *Árendás Péter – Szecsődi Barbara – Vavrincez András*: Cigányzene? Parasztzene? Népzene!; *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Rudolf László II.; *Timár Mihály*: Timár Sándor eleki gyűjtései; *Kertész Dalma*: „Ha tetszik nekik, úgyis a bőrük alá megy” – A Kaláka közreműködésével készült el a NÉPI hang-színek sorozat negyedik része; *Csinta Samu*: „Kicsi Kóta” csűrjétől a Folklór Adatbázisig – Beszélgetés Pávai Istvánnal a Hagymányok Háza címzetes igazgatójával; *Juhász Katalin*: Az étkezés mint rítus – Étel- és italáldások az Ószövetségtől az iskolai menzáig, 2.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 4. – A tartalomról: *Varga Sándor*: Elmennek az emberek és elmúlnak a dolgok – Zsoldos István emlékére; *Szávai József*: A „gólya”; *Henics Tamás*: Te, Telázs...!; *Kozma Gergely – Tóth Bence – Verhóczyki Milán*: Digitális néptánc, 2021; *Dömötör Endre*: „A népzene a saját zenei anyanyelvünk, legyünk kedvesek tisztelettel bánni vele!” – Beszélgetés Ács Gyulával; *Széki Sós János*: Töviskorona II.; *Fehér Anikó*: „Tudom, hogy eretnek vagyok...” – Hajdani beszélgetés Almási Istvánnal; *dr. Ónodi Béla*: Magam járom... – Tisztelet és köszönet a 90 éves Galambos Tibornak; *Grozdits Károly*: Hogyan jött létre az I. Magyarországi Táncház Találkozó – Beszélgetés Nyikos Istvánnal; *Halász Péter*: A hagyományos vadászat emlékei a moldvai magyaroknál; Kis magyar néprajz a rádióban – *Szabó Piroska*: A had és a nemzetség; *Sárkány Mihály*: A székely nemzetség; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Fábíán Éva I.; *Csinta Samu*: Zenei és táncanyanyelv – akcentus nélkül; *Busai Norbert*: A tyukodi táncokról I.; *Nagy Mari – Vidák István*: Indiai útinaplónkból; *Novák Ferenc* Magyar Szabadságért díjas; *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Juhász Katalin*: Botratekerics, tőkebéles, dorongfánk (Morzsák a kürtőskalács történetéből).

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 5. – A tartalomról: *Andrásfalvy Bertalan*: Torz kép a magyarságról – Történelmi tragédiáink és jelen problémáink okairól I.; *Horváth János „Gedi”*: Pesovár Ernő, a koreográfus; *Lokodi Imre*: Kolozsvári vadhere; *Galát Péter*: Némafilmek utóhangosítása; *Grozdits Károly*: „Ha a gazda nem megy fel a tetőre, a tető jön le hozzá” – Beszélgetés Nagy Endrével a Vasi Skanzenben; *Ortutay Gyula* akadémikus megnyitóbeszéde a Vasi Falumúzeum átadásán; *Novák Péter*: Kiss Ferenc: Köteléke; *Nagy Gábor*: Ördögmuzsika – Palóc pásztorzene; *Halász Péter*: Savanyúlé, galuska, édeslaska... – Fejezetek a moldvai magyarok étkezési szokásaiból I.; *Kornis Péter*: Kriterion Koszorú Novák Ferencnek; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Fábíán Éva II.; *Redő Júlia*: „Jössz

táncolni?"; *Szávai József*: Batty-Borbély Duó; *Juhász Zoltán*: A teljesség körül – Szelényi Béla Székfoglalója a MMA-n; *Magyar Zoltán*: Lakatos Károly pálpataki mesemondó; *Csinta Samu*: Néphagyomány, az élhető műveltség; Lőrincz Gergely írásai és rajzai; *Juhász Katalin*: „...tejet, vajjat, sajtot tegyetek kosárba!” – Tejtermékek a magyar néphagyományban.

folkMAGazin. Fel. szerk.: *Grozdits Károly*. Kiadja a Táncház Alapítvány. XXVIII. 2021. 6. – A tartalomról: *Molnár Tímea*: Örökölt temperamentum: Romani Design; *Jávor Kata*: Kis magyar néprajz a rádióban (kántor, iskolarektor); *Andrásfalvy Bertalan*: Torz kép a magyarságról – Történelmi tragédiáink és jelen problémáink okairól II.; *Burgján Attila*: Sejtelem; *Fodor Zsófia*: Békéscsaba 2021.– Nézői élmények a 25. Országos Szólótáncfesztiválról; *Tóth Endre*: Bartók 44 hegedűduója népzenei forrásanyagokkal; *Rácz Mihály*: Folkba rejtett világok; *Kóka Rozália*: Gyimes-völgyi mesemondó versenyek; *Halász Péter*: Savanyúlé, galuska, édeslaska...– Fejezetek a moldvai magyarok étkezési szokásaiból II.; *Kóka Rozália*: Küldetésben – Jakab Éva; *Redő Júlia*: „Jössz táncolni?” – táncba hívás a hagyományunkban; „Céлом a mozgalmóból intézményesült rendszer korszerűsítése” – Both Miklóssal, a Hagyományok Háza új főigazgatójával beszélget *Csinta Samu*; Kapuk és kerítések „Abessziniában” és másutt – Törő Balázs néprajzkutatóval beszélget *Grozdits Károly*; *Lőrincz Gergely* írásai és rajzai; *Szávai József*: Karácsony Inaktelkén; *Juhász Katalin*: Karácsonyi vacsora a Monarchiában.

Földi József: Jászárokszállás története. *Krónika* a kezdetektől 2020. I. félévéig. Jászárokszállás 2020. 646 old.

Fráter Zoltán: Magyar író, magyar nyelv. Etüdök az elmúlásra. ASZ-MNYKNT Bp. 2021.

Fricz Tamás – Halmy Kund – Orosz Tímea: Az SzDSz-Jelenség. Liberalizmus Magyarországon a rendszerváltás idején. Antológia Kiadó. Lakitelek 2020.

Fucskár Ágnes – Fucskár József Attila: Az Alpokalja. Kossuth. Bp. 2020. 77 old.

Fülöp Hollósi Erika: Egy sárvári lány Bécsből. Személyes Történelem. Bp. 2020. 197 old. – A kötet a sárvári származású Illés Jolán naplója alapján készült.

Gaál Csaba: Rendhagyó nyelvi gondolatok kitérőkkel – Egy orvos nyelvi kalandozásai. Szerzői kiadás. 2020.

Gaál György: Kolozsvár. Tortoma Kiadó. Bártót 2021.

Garda Dezső: Az Erdélyi Fejedelemség és Gyergyó II. Hadimúzeum Alapítvány. Bp. 2019.

Gáll Erwin – Dobos Alpár – Petruț Dávid – Kapcsos Norbert – Wanek Ferenc – Piroška Eszter – Nagy Szabolcs – Iván András: „Daciától Ultraszilvaniáig”. A Kis-Szamos medencéjének településtörténeti változásai. 3/4–12/13. szd. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2017. 252 old.

Göncz László: Emberek a pannon végeken: huszadik századi sorsok a magyar-szlovén határ mentén. M. Nyugat Kvk. Szombathely. 2019. 341 old.

Gulyás László dr.: Trianon kiskaté. L'Harmattan Kiadó. Bp. 2021.

Gyimes. A Művelődés melléklete. Főszerk.: *Dáné Tibor*; vezető szerk.: *Benkó Levente*. *Halász Péter*: „Gyimesnek szép határa, Hej de bévesztem alája!”; *Deáky András*: A Gyimesek világa; *Berszán Lajos*: „Csodás négy évet töltöttem ebben az iskolában...”; *Takács György*: „Ott osztá’ építettek az öregjeink haranglábat...” – A hárompataki és Úz menti csángó telepek történetéhez; *Mihók Edit*: A gyimesi csángók népi viselete; *Kóka Rozália*: Gyimes-völgyi mesemondóversenyek; *Tankó Gyula*: A gyimesi kalibázás; *Tankó Gyula*: Szerelem, párválasztás Gyimesben; *Tankó Gyula*: A kalákák Gyimes-

ben; *Bilibók Ágoston*: A gyimesi vasútvonal története; *Deáky András*: Turizmus a Gyimes-völgyében.

Gyurácz József – Kóta András: Vas megye madarainak névjegyzéke. M. Nyugat Kvk. Szombathely 2020. 271 old. – Jegyzék a Vas megyében megfigyelt madarokról előfordulási és költési adatokkal.

Hajnáczy Tamás: Bura Károly cigányprímás. Noran Libro Kiadó. Bp. 2021.

Halász Péter: „Ninc ki gondot üszeljen ránk...” Néprajzi tanulmányok, dolgozatok a moldvai magyarok hagyományos műveltségéről. Kriza János Néprajzi Társaság – Néprajzi Múzeum. Kolozsvár–Bp. 2020. 440 old.

Harangozó Imre: Napkeleti kalászat... Válogatott tanulmányok, írások, naplók, fényképek. Tortoma Kiadó. Barót 2020. 240 old.

3 Havi Szemle. Aradi közművelődési folyóirat. Fel. szerk.: *Berecz Gábor*. XIII. 2020. 1. 100 old. – A tartalomból: *Faragó Péter*: Összeköt a betű és a hangjegy; *Fekete Péter*: 30 év; *Debreczeni-Doppán Béla*: Forum Museale – A pesti Múzeumtér 1848–1849-ben; *Piroska István*: Márciusi események Aradon 1848–1849; *J. Péterszabó Ilona*: Átadták az idei Kölcsey-díjakat Jámbor Gyulának és Fekete Rékának – A Magyar Kultúra Napja Aradon; *Fekete Károly*: Múzeumi esték, avagy rejtélyek sorozata; *Triznya Arnold*: gróf Vécsey Károly; *Mizsur Anitta Kinga*: Történetek a kriptából, avagy a Kultúrpalota és gróf Vécsey Károly; *Piroska István*: Aradiakról Kossuth Hírlapjában; *Király András*: Nem engedünk a '48-ból; *Serdült Benke Éva*: „Avagy virág vagy te, hazám ifjúsága?” *Piroska Katalin*: Az aradi magyar színház 1848 előtt és után; *Piroska Katalin*: Körkép színházi esetről.

Heitzmann Róbert: „Nagyapa, ki volt az a Szabó Ervin?” Kommunista önkényuralmi utca- és intézménynevek a XXI. századi Magyaror-

szágon. Kiadja a Magyar Patrióták Szövetsége. Bp. 2021. 236 old. – 2019-ben összeírt 700 név.

Herczegh Géza: Magyarország külpolitikája 1919–1945. Magyarország a világháborús Európában. Magyar Szemle Alapítvány. Bp. 2021.

Hitel. Irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat. Szerk.: *Papp Endre*. Nemzeti Kultúráért és Irodalomért Alapítvány. 2021. 9. 128 old. – A tartalomból: *Lőkös István*: „Úri gyerek” voltam; *Gazda József*: Sokasodó feladatok; *Kovács István*: A bari konföderáció óceánokon túl elesett hősei: Kazimierz Putaski, Kovács Mihály és Benyovszky Móric; *Aniszi Kálmán*: Nyirő József emlékkönyv; *Halász Péter*: „Fortélyos félelem igazgat” – Perka Mihály: Gyökerek. A moldvai magyarokról.

Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben. Szerk.: *Bogdándi Zsolt* és *Fejér Tamás*. *Erdélyi Tudományos Füzetek* 287. EME. Kolozsvár, 2017. 156 old. – A tartalomból: *Bogdándi Zsolt*: Az erdélyi és partiumi jogügyigazgatók a 16. szd. második felében; *Dáné Veronika*: Cubicularius [szobainas], követ, áruló; *Fejér Tamás*: Királyfalvi János (†1603) ítélmester hivatali pályája; *Gálfi Emőke*: Tisztartók és udvarbírák, avagy a gyulafehérvári uradalom jószágkormányzata a 16. szd. második felében; *Glück László*: A szigetesi Bartos család: társadalmi felemelkedés az erdélyi fejedelmi hivatalnokság alsó rétegeiben a 16–17. szd. fordulóján; *Mátyás-Rausch Petra*: Fejedelmi aranybeváltók a Báthory-korszakban. Karrierlehetőségek az Erdélyi Fejedelemség gazdasági kormányzatában (1571–1613); *Póka Ágnes*: Pesthy Ferenc felső-magyarországi jövedelemigazgató hivatalnoki pályafutása a Magyar Kamara kötelékében.

Horger Antal: A nyelvtudomány alapelvei. Bevezetés a nyelvtudományba. Tinta Könyvkiadó. Bp. 2021.

Horváth József: Kisdörnye. Családtörténet. Szerk.: *iff. Horváth József*. Csurgó, 2021. 181 old.

Hosszúpereszteg: múlt, jelen, jövő: értékek, közösségek, emberek. Szerk.: *Tokár Imre P. János*. Fotó: *Benkő Dezső*. Községi Önkormányzat. Hosszúpereszteg. 2019. 160 old.

Ízós szavak – Izős történetök. Hódmezővásárhelyi nyelvjárási antológia. A 2016-ban. Írások vásárhelyi nyelvön című könyv javított, átdolgozott kiadványa. Szerk.: *dr. Sipka Rózsa Zsuzsanna, Benkő László és Fülöpné Rákos Éva*. Kiadja a Wass Albert Irodalompartoló Egyesület. Hódmezővásárhely 2020. 344 old.

Jankovics Marcell: Csillagok között fényes csillag. A Szent László legenda és a csillagok ég. Méry Ratio. Bp. 2017

Kalotaszeg. Kulturális Közéleti Folyóirat. Főszerk.: *Péter Mónika-Mária*. Kiadja a Pro Kalotaszeg Művelődési Egyesület. Bánffyuhnyad 2021. 1. 12 old. – A tartalomról: *Péter-Jani Blanka-Boldizsár Zeyk Imre*: Nemzeti Imánk és a magyar kultúra napjának születéséről; *Búzás Pál*: A magyarbikali színjátszó- és dalcsoport virágzása 2.; *Molnár Krisztina*: Kalotaszentkirály-Zentelke népi kultúrája 2.; *Boldizsár Zeyk Imre*: Dr. Almási István (1934 – 2021); *Kovács Ferencz*: Mit jelent számodra a rendszerváltás?; *Sara Meaker – Győr Kati*: Tavasz piknik az ADATLAP szervezésében; *Bartha Botond-Zsolt*: Az Erdélyi Kárpát Egyesület kalotaszegi honismereti túrája.

Kelemen András: Ablak a török világra. Kairosz Kiadó. Bp. 2021.

Kepéné Bihar Mária – Lendvai Kepe Zoltán: Domonkosfai értékörzők. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva 2012. 27 old.

Kisgyörgy Zoltán: Alsó-Háromszék – Sepiszék, Oltfej és Bodzavidék. Tortoma Kiadó. Barót. 2020.

Kisgyörgy Zoltán – Dukrét Lajos: Baróti Hegység – Bodoki Havasok. Pallas-Akadémia. Csíkszereda. 2019.

Kis-Halas Judit: Boszorkányok, gyógyítók és a gyűdi Szűz Mária. Az orvoslás piaca az újkori Dél-Dunántúlon, 2020.

Kiss Ágnes: Magyar újságok Kárpátalján az első csehszlovák köztársaságban. Sajtótörténet. Felelős lektor, szerkesztő: *dr. Zékány Krisztina*. *Kárpátaljai Magyar Könyvek 294*. Ungvár-Budapest. Intermix Kiadó, 2021.

Kiss János: A küldetés folytatódik: kőszegi misszionáriusok. Fotó: *Németh Iván*. Szülőföld Kvk. Gencsapáti. 2019. 232 old. – Interjúk kőszegi verbita szerzetesekkel és misszionáriusokkal.

Kondicsné Kovács Éva: 50 éves a körmendi vegyeskar. Fotók *Tóth László* et al.: Szülőföld K. Gencsapáti 2020. 160 old.

Korzenszky Richárd: Cinkos aki néma. Tünnedések napjainkban. Tihanyi Bencés Apátság. Tihany. 2021.

Korunk XXXI. 2020. 4. Főszerk.: *Kovács Kiss Gyöngy*. A tartalomról: *Jakab Albert Zsolt* – Peti Lehel: Ruralitás, korunkban változó falu; *Bali János*: Az NGO-k rurális térben. A Nógrádi Napraforgó Egyesület példája; *Gagyai József*: Elutalásról és elsáncolásról; *Szilágyi Levente*: „Ez a mi bankunk.” A mezőgazdasági társulások és funkcióik ma két szatmári faluban; *Vajda András*: A disznóölés gyakorlatának átalakulása a Maros megyei Sáromberkén; *Megyesi Boldizsár*: Polgárosodásvita három évtized távlatából: áttekintés a mai mezőgazdasági üzemek tulajdonosának társadalmi hátteréről Magyarországon; *Dani Karola*: A nőtlenség társadalmi meghatározói egy erdélyi faluban; *Hossu, Iulia-Elena*: „Még mindig egy család vagyunk?” Transznacionális családok – romániai perspektívák; *Demeter Csanád*: Magyar irredentizmus a román csendőrségi jelentésekben (1945).

Korunk XXXI. 2020. 5. Főszerk.: *Kovács Kiss Gyöngy*. A tartalomról: *Romsics Ignác*: Trianon okai; *L. Balogh Béni*: „Romániának oda kell adni Erdélyt”. A magyar–román határ

kijelölése a békekonferencián; *Szarka László*: A cseh-szlovák-magyar határ kialakulása, 1918–1920; *Hornják Árpád*: A magyar–jugoszláv határ megvonása; *Tóth Imre*: Az osztrák–magyar határ és a nyugat-magyarországi kérdés; *Zeidler Miklós*: A párizsi magyar békedelegáció törekvései – különös tekintettel Erdélyre; *Tomka Béla*: A trianoni béke gazdasági hatásai Magyarországon; *Romsics Gergely*: A magyar külpolitika útkeresése, 1919–1923; *Kovács Vilmos*: A trianoni békediktátum katonai előírásai – Törekvések a magyar haderő életben tartására és fejlesztésére, 1920–1927; *Ablonczy Balázs*: „Kétéltűek”? – A Trianon utáni menekülés és annak rajzai a kor szak irodalmába.

Korunk XXXI. 2020. 9. Főszerk.: *Kovács Kiss György*. A tartalomról: *Lajos Veronika* és *Peti Lehel*: Körkérdések a moldvai csángók kutatásáról és jelenéről; *Bodó Csanád* – *Lajos Veronika*: A moldvai csángó nyelvi revitalizációs folyamatok kutatása; *Jancu Laura*: A hitről (A moldvai katolikus magyarok vallásossága kapcsán); *Halász Péter*: Családtervezés a hagyományos moldvai magyar közösségekben; *Tímár Karina*: „Gyermeket az Isten adja, s gondja van rea” – A **születéshez** és a keresztelőhöz kapcsolódó szokások és hiedelmek Pusztinában; *Petres László*: 2020. június-július – Elvágódás az emlékekben, elvágódás az imában; *Harangozó Imre*: Amikor Krisztusval kontrákot kötött a zördög... Mondák nyomában Moldva földjén.

Korunk XXXI. 2020. 10. Főszerk.: *Kovács Kiss György*. A tartalomról: *Kiss András*: Kinccses Kolozsvártól – romlott Kolozsvárig; *Kovács András*: A humanista plébános, az asztrológus főbíró és a fejedelmi diplomata háza; *Kovács Kiss György*: A vigadó 16. Századi Kolozsvár és a pajzán hegedűsnék – Pillanatképek a város mindennapjairól; *Flóra Ágnes*: „Amely ebet ez előtt mostál, most is azont mosd.” – Egy 16. századi fürdőházi jelenet érdekességei; *Jeney-Tóth Annamária*: Erkölc és céhek a mindennapokban a kora újkori Kolozsvárott; *Killyéni András*: Sportélet a reformkori Kolozsváron; *Egyed Ákos*: Az 1848-as forradalom kezdetei Kolozsvá-

ron; *Murádin Jenő*: „A lélek szívós küzdelme a térrel” – Virtuális séta 150 év kolozsvári kiállításain; *Fazakas László*: Közösség és konfrontáció a konfrontáció a Kolozsvári Nemzeti Kaszinóban (1920–1944).

Korunk XXXI. 2020. 12. Főszerk.: *Kovács Kiss György*. A tartalomról: *Petrovics István*: A Duna–Tisza–Maros köz és Temesvár a középkorban; *Csörtán Ferenc*: A temesvári vilajet (1552–1716). Emberek, intézmények, épületek; *Vallasek Júlia*: Város a köd terében. Méliusz József regényének térképzetéről; *András Orsolya*: Dália és aszfaltszöngyeg. Herta Müller Bán-ság-térképe; *Ung Snejana*: A határmenti falu: út a transznacionalizmus felé (Kovács Péter Zoltán fordítása); *Marossy Boglárka*: Fénykeresőben. Temesvári magyar jelenlét és az Európa Kulturális Fővárosa-projekt; *Magyari Sára*: Temesvár, a multikulturális nagyváros – mítosz és valóság között.

Korunk Főszerk.: *Kovács Kiss György*. XXXI. 2021. 3. – A tartalomról: *Jakab Albert Zolt* – *Peti Lehel*: Ruralitás, korunkban változó falu; *Bali János*: A Nógrádi Napraforgó Egyesület példája; *Gagy József*: Elutalásról és elsáncolásról; *Szilágyi Levente*: „Ez a mi bankunk.” A mezőgazdasági társulások és funkcióik ma két szatmári faluban; *Vajda András*: A disznóölés gyakorlatának alakulása a Maros megyei Sáromberkén; *Megyesi Boldizsár*: Polgárosodás-vita három évtized távlatából: áttekintés a mai mezőgazdasági üzemek tulajdonosának társadalmi háttéréről Magyarországon; *Dani Karola*: A nőtlenség társadalmi meghatározói egy erdélyi faluban; *Hossu, Iulia-Elena*: „Még mindig egy család vagyunk?” Transznacionális családok – romániai perspektívák; *Demeter Csanád*: Magyar irredentizmus a román csendőrségi jelentésekben (1945).

Kosztolányi Zoltán (összeáll.): *Kosztolányiak*. Püski Kiadó. Bp. 2019. 468 old.

Kosztolányi Zoltán (összeáll.): *Kosztolányi anyakönyvek*. Püski Kiadó. Bp. 2019. 344 old.

Kovács András: Magyar vonatkozású oklevélközlések Romániában. *Erdélyi Tudományos Füzetek*; 261. Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár 2009. 147 old.

Kovács László – Görföl Jenő: A felvidéki bányavárosok középkori templomai. Nap Kiadó. Dunaszerdahely, 2018.

Kovács Dániel: A Kazinczy Ferenc Társaság 35 éve. Széphalom 30. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2020.

Kovács Dániel: Közlebb Kazinczyhoz. Esszék, tanulmányok, előadások. Sátoraljaújhely – Széphalom. 2021.

Kozák József: Börduda Európában. Vácduka 2020.

Kőrösi Csoma Sándor – Sorskérdéseink. Szerk.: *Ferencné Szócs Éva és Gazda József.* Kiadja a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület. Kovászna 2021. 525 old. – *Ferencné Szócs Éva – Gazda József:* Előljáró sorok; *Ferencz Éva:* Fáklya és iránytű – Kőrösi Csoma Sándor emlékének ápolása Orbai széken; *Ghalántha Judit:* Elmélkedés Kőrösi Csoma Sándor halálának lehetséges okáról; *Bárdi László:* Kőrösi Csoma Sándor tervezett, majd követői által megközelített és elért úti céljai; *Szathmári Botond:* Baktay Ervin és a Csoma-kultusz; *Halász Péter:* Dr. Kubassek János és Kőrösi Csoma Sándor; *Aradi Éva:* Ladak; *Flórián Csaba:* Utazás Kőrösi Csoma Sándor nyomában Pandzsábban; *Deák Ferenc:* Kőrösi Csoma Sándor sírjánál jártunk; *Fülöp Borbála:* Kőrösi Csoma Sándor és a Zanszkár völgyének jógamesterei; *Oláh-Gál Róbert:* Párhuzamok Kőrösi Csoma Sándor, id. Szemerjai Szász Károly és Bolyai János között; *Nagy Lajos:* Csomakőrös nagyasszonya; *Czeglédi Katalin:* A múltunk igaz megismerése – A számnévek kapcsán; *Bérczi Szaniszló:* Az ősi fogalomvilág emlékeinek jelenléte néhány indoeurópai nyelvben – Mássalhangzók és gyökök, különös tekintettel az angolra; *Tamás Ildikó:* Arany János és a finnugor nyelvrokonság; *Péri*

Benedek: A perzsa nyelv a Csoma korabeli Indiában; *Kásler Miklós:* Az Árpád-ház filogenetikai eredetének meghatározása III. Béla apai ágának elemzésével; *Maár Kitti Anita:* Honfoglalás-kori köznépi temetők anyai vonalainak jellemzése archeogenetikai módszerekkel; *Mandics György:* A rováshagyomány mint történelmi csomópont – Kaukázus, 515 – 545; *Fehér Bencc:* Párhuzamosan élő írástípusok – Az avar és a honfoglaláskorban közvetlen kapcsolatban állhatnak-e a rovásírással? *Benkő István:* Az eurázsiai sztyeppeövezet népei és az ősmagyarok; *Pogátsa István:* Ugor – ogur – onogur – türk összefüggések; *Bakay Kornél:* Kétezer éve itt élő őslakók utódai a Kárpát-medencében? – Új szempontok a jászok őstörténetéhez; *B. Kovács István:* A magyar hősepika lehetséges hun kapcsolatairól; *Halasy-Nagy Endre:* Hunok üstje, magyarok bográcsa; *Czakó Gábor:* A pozsonyi csata és a többiek; *M. Lezsák Gabriella:* Őstörténetünk kaukázusi forrásai – A 100 éve elhunyt Posta Béla régész emlékére; *Szabó Géza:* A kaukázusi Koban-kultúra állatábrázolásainak elemei a honfoglalás kori díszítőművészetünkben; *Fejér András:* Tanulságok egy négyszeres nagyítású Szent Korona emlékműként való megvalósítása során; *Friedrich Klára:* Újabb rovásírási korong Tatárlakán és egy ráadás; *Vidák István:* Indiai útinaplónkból; *Nagy Mari:* Indiai útinaplónkból – Férfi és női viselet; *Csisztay Gizella:* Magyar-lengyel kapcsolatok a két világháború között; *Csáji László Koppány:* Alá(t)rendelés (A modern gyarmatosítás egyik eszköze: a modern fejlődés-/fejlesztésemélet); *Bali János:* Magyarok Kelet és Nyugat között – Nemzeti kultúránk kapcsolódási irányai; *Sántha Attilla:* Munténia magyar vonatkozású helynevei; *Varga Csaba:* „Természetből és természetesség szerint” – Megmaradásunk elemi alapjai; *Balázs Lajos:* Júhartás és erotika, avagy a játékos emberré válás dramatikus mítosza Csíkszentdomokoson; *Bognár Szabina:* A „legősibb formák” – Tagányi Károly földközösséggel és jogszokásgyűjtéssel kapcsolatos kutatásai; *Pacsai Imre:* A székely hagyományok keleti elemei; *Nagy Janka Teodóra:* A magyarországi jászok korai történetének „jogi régiségei” a Kaukázusban: az oszét

nagycsaládról; *Csajághy György*: Újmódi táltosok – Manapság terjedő ősvallási és egyéb őstörténeti képzetek; *Somos Zsuzsanna* – *Varga Géza*: Hunok a brit trónon.

Kriston-Vízi József (szerk.): 175 év – Tanító emberség. Tanulmányok Kiss Áron (1845–1908) tiszteletére. Magyar Pedagógiai Társaság. Bp. 2021. 179 old.

Kuglics Gábor: Püspökmolnári: egy Rába menti kis falu élete. *Féltett kishazák*, 18. Kairoosz. Bp. 2019. 115 old.

Kuglics Gábor: 1945 Püspöktamásiban és Rábamolnáriban. Bejegyzéseit, valamint levéltári iratokat, újságcikkeket és helyi lakosok visszaemlékezéseit tartalmazza 1945 eseményeiről. Püspöktamásiban és Rábamolnáriban (ma: Püspökmolnári) Holpert István plébános által vezetett, Püspöktamási plébánia története című naplónak az évre vonatkozó adatai. Szülőföld Kvk. Gencsapáti – Szombathely. 2020. 119 old. Püspöktamásiban és Rábamolnáriban (ma: Püspökmolnári) Holpert István plébános által vezetett, Püspöktamási plébánia története című naplónak az évre vonatkozó adatai.

Ludmann Mihály: Az irredenta szobrok mesterei. L'Harmattan Kiadó. Bp. 2020.

„Madaradnak fogadj engem...” Tanulmányok Lengyel Ágnes tiszteletére. Szerk.: *Vasvári Zoltán*. Kiadja a Palóc Múzeumbarátok Egyesülete. Balassagyarmat 2021. 448 old. – *Rónay György*: Yggdrasill; *Limbacher Gábor*: A hagyomány szerepe Lengyel Ágnes néprajzkutató eddigi életében; *Borsos Balázs*: Szeder Fábíán kont-ra klaszteranalízis avagy létezik-e Palócföld a Magyar Néprajzi Atlasz adatai szerint? *Csukovits Anita*: „Palóc mesék” a váci sajtóban a 19-20. szd. fordulóján; *Magyar Zoltán*: A Szent László-mondakör palócföldi vonatkozásai; *Galcsik Zolt*: 180 éve született a mesegyűjtő Palóckirály: Pintér Sándor, a palócok történetének nagy kutatója; *Gréczi-Zsoldos Enikő*: Archaikus imádságszövegek, mint nyelvtörténeti értékek; *Záb-*

rátzky Éva: A boldogi cukortorta készítésének hagyománya; *Guba Szilvia* – *Prohászka Péter*: Nagy Iván régészeti vonatkozású gyűjteménygyarapítási tevékenysége; *Hála József*: „Ki lovai vannak a nagy hegyek alatt?” – A fiatal Manga János zaborvidéki kutatásai és azok eredményei; *Tasnádi Zsuzsanna*: Fábíán Gyula népi díszítőművészeti gyűjtései; *S. Lackovits Emőke*: Szentelmények a népi vallásgyakorlatban; *Kész Margit*: A húsvéti pászkszenteléshez fűződő hagyományok Kárpátalján; *Kónya Sándor*: Csantavéri betlehemezés; *Vasvári Zoltán*: Szent Kristóf a magyar néphagyományban; *Bárth János*: Az egrestői katolikusok közmunkái és közadakozásai egyházuk fenntartására a reformkori Erdélyben (1828 – 1845); *Verebélyi Kincső*: Kresz Mária és a magyar népművészet kutatása: fordulópont vagy átmenet; *Romsics Imre*: Egy város, három bokréta. Identitáskeresés a közös eredet és az egységes népelet csapdájában; *Kész Barnabás*: Munkaeszköz és jegyajándék: fargott guzsalytalpak Ugocsában és Beregben; *Varró Ágnes*: Paulini Béla sétabotja a Szent István Király Múzeum néprajzi gyűjteményében; *Bihari Puhl Levente*: Őrségi ős odú titka; *Perger Gyula*: „A tiszta búza közé hintett konkoly” – Az egyház küzdelme a „kárhozatos” ponyvanyomtatványok ellen; *Végh József*: Kéziratok vöfélykönyvek Nyugat-Nógrádban; *Voigt Vilmos*: Az öt géniusz kultúramorfológiája; *Nagy Csilla*: Az átrajzolt város – Önéletrajziság, átirás és Balassagyarmat-élmény Szabó Lőrinc költészetében; *Viga Gyula*: A Tisza mente „tündérekertjei” – Öröklött tapasztalatok az ártéri gyümölcsösök hasznosításában és a sztereotip emlékezet; *Hausel Sándor*: Családnév és etnikum Pásztón a XVIII. szd. első felében; *Petercsák Tivadar*: Egy egri városszél fertálymesterei; *Kovács Krisztián*: „Még áll a ház, s régi alakjában áll...” – A Ráday család alsóludányi kastélya; *Lukács László*: A Csonkai családról Alcsúton és Debrecenben; *Vida Gabriella*: Francia dragonyos képe egy morva fajanszkorszón; Lengyel Ágnes publikációinak válogatott bibliográfiája; *Tabula Gratulatoria*; *Képek*.

Magyar táj, magyar ecsettel. Vallomások a nemzeti tájról. Szöveggyűjtemény a Lingua Ma-

terna Kárpát-medencei anyanyelvi vetélkedőhöz. Szerk.: *Balázs Géza – Blankó Miklós – Cservenka Judit*. Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Rákóczi Szövetség. Bp. 2021. 264 old. – 50 vers, 25 próza, 25 zenemű került e válogatásba.

Magyar Szemle. Főszerk.: *Gróh Gáspár*. Kiadja a Magyar Szemle Alapítvány. Bp. XXX. 2021. 3-4. 118 old. – A tartalomról: *Kodolányi Gyula*: Végképp eltörölni?; *Miskolczy Ambrus*: A Hunyadi-per múltja, jelene, jövője; *Lőkös István*: Trianoni veszteségünk: Milan Šufflay; *Fazakas Zoltán József*: Ezernyi szegényfolt? – Gondolatok a Nemzeti Összetartozás Emlékhelye kapcsán; *Szabó Ferenc*: Az emberi jogok megalapozás – 75 éve született az ENSZ; *Jeszzenszky Géza*: Illyés Gyula a Szovjetunióban; *Tóth Klára*: Az ív megvan – Könyv a fotóművész Sára Sándorról; *Gróh Gáspár*: A költő prózában is költő – Posztumusz tisztelgés Farkas Árpád előtt; *Ludmann Mihály*: Árkay Bertalan templomépítészete; *Szörényi László*: Kalászat – Eötvös József halálának 150. évfordulójára.

Magyar Szemle. Főszerk.: *Gróh Gáspár*. Kiadja a Magyar Szemle Alapítvány. Bp. XXX. 2021. 7-8. 124 old. – A tartalomról: *Martonyi János*: Mindig emelt fővel – Emlékezés Mádl Ferencre; *Illyés Mária – Kodolányi Gyula – Papp Gábor Zsigmond*: „Első útja hozzánk vezetett...” Beszélgetés Cs. Szabó Lászlóval; *Miskolczy Ambrus*: Mátyás király és Dracula, avagy a szadizmus és az államreazon dialektikája 1.; *Taxner-Tóth Ernő*: Összeesküvésdi egyetértés nélkül – A Martinovics-kérdés 1.; *Bödy Pál*: Autonómia Eötvös József reformpolitikájában.

Magyar Szemle Főszerk.: *Gróh Gáspár*. Kiadja a Magyar Szemle Alapítvány. Bp. XXX. 2021. 9-10. 124 old. – A tartalomról: *Kodolányi Gyula*: B[attyány]L[ajos]A[lapítvány] 30: Az Eötvös utcában és azon túl; *Réti László*: Párhuzamos nézetrajzok – Szubjektív esszé és vélemény a rendszerváltás két okos paktumáról; *Németh Zsolt*: A közép-európai gazdasági térség víziója a magyar V4-elnökség fókuszában, *Kulin Ferenc*: Nemzeti hagyományaink geopolitikai

szerepéről; *Miskolczy Ambrus*: Mátyás király és Dracula, avagy a szadizmus és az államreazon dialektikája, 2.; *Taxner-Tóth Ernő*: Összeesküvésdi egyetértés nélkül – A Martinovics-kérdés, 2.; *Szabadfalvi József*: Egy akadémiai székfoglaló margójára – Balogh Arthur a jogállamiságról; *Kühár Flóris* OSB: Az Eucharisztikus Kongresszus tanulságai [1938]; *Tóth Klára*: Nagylátószög – 120 éves a magyar film.

Magyar zarándokutak. Kossuth kiadó. 2020. 224 old.

Majthényi László: Vad- és halátelek a nyugati végeken. Rajz: *Ferkovics József*. Szülőföld Kvk., Szombathely 2020. 104 old.

Makkai Béla: Magyarok temetője, Ó-Románia. A regáti magyarság a dualizmus kori nemzetpolitikában. Magyarágkutató Intézet, Bp. 2021.

Mácza Mihály: Életem emlékserepei. Pro Museum. Komárom 2019. 168 old.

Mácza Mihály: Fejezetek Komárom és Alsó-Csallóköz történetéből. Válogatott tanulmányok. Összeállította: *Galó Vilmos*. Pro Museum könyvek 1. Komárom 2020. 302 old.

Mácza Mihály: Komáromi anizsk. Város-történeti barangolások. Szerk.: *Galó Vilmos*. Pro Museum. Komárom 2020.

Máder László: Népdalszótár. Akkord Kiadó. Bp. 2017.

Máté Róbert dr. (szerk.): Albertfalva 200 éves 1819–2019. – Fejezetek Albertfalva életéből. Albertfalvi Lokálpatrióta Egyesület/Tinta Könyvkiadó. Bp. 2021. 14 old.

MDF tanulmányok. Szerk.: *Szekér Nóra, Szekeredi Pál, Bíró Zoltán*. Retörki Könyvek 32. Antológia Kiadó. Lakitelek 2018. – *Szekér Nóra*: Elmúlt jövő. Az első lakitelki találkozó 30 év távlatából; *Kávássy János*: Európából Európá-

ba. Kitekintés a magyar rendszerváltás globális hátterére; *Házi Balázs – Nagymihály Zoltán*: „Egymásban bízunk eleitől fogva”. A határon túli magyarság sorskérdései az MDF politikai tevékenységében (1987 – 1990); *Horváth Péter*: Az MDF gazdaságpolitikai koncepciója és a tulajdonviszonyokra vonatkozó elképzelései 1988-1989-ben; *Kávássy János*: Álomhatár. Adalékok az MDF 1988-1989-es elképzeléseire és célkitűzéseire; *Marschal Andrienn*: Az MDF mint mozgalom; *Kondor Katalin*: „Nem ismerem ilyen formációt.” Az MDF szereplése a Magyar Rádió Kossuth adójának műsorában a rendszerváltás előkészítésekor 1989-1990-ben; *Marschal Andrienn*: Az MDF kiadványai 1988-1990; *Szeredi Pál*: Tárgyalásos rendszerváltoztatás. Az MDF és az Ellenzéki Kerekasztal.

Mérföldkövek – Mil'nyik Szerk: *Csuthy András, Vanya Péter*. Pro Museum Polgári Társulás, Komárom 2015 – 2017. 176 old – A tartalomról: *Csuthy András*: Előszó; *Tóth Krisztina*: Komárom a 13. és a 14. szd.-ban; *Fritz Beke Éva*: Pap Gábor [a Dunántúli Ref. Egyházkerület püspöke, 48-as szabadságharc őrmestere] ünnepi beszédei [1874–1896]; *Bálint Ferenc*: Komárom veszteségei a Nagy Háborúban; *Karasz Mária*: Nyitracsehi község iskolatörténete 1945–1968; *Mathédesz Lajos*: Római kö emlékek másodlagos felhasználása Észak-Komárom területén; *Pokorny Gábor*: Komárom szabad királyi várossá válásának körülményei; *Gere, Marek*: [Látén-kori grafitos edények bélyegei a Duna Menti Múzeum gyűjteményében]; *Dohnanec Tibor*: Egy középkori várból a monarchia utolsó védőbástyája – A komáromi erőd funkcióváltozásai Magyarország és az Osztrák-Magyar Monarchia védelmi rendszerében; *Pokorny Gábor*: Természeti katasztrófák a 16. szd-i Komáromban, különös tekintettel a földrengésekre; *Žáčik, Mario*: [A Szentiványi család uradalma Béládon]; *Bálint Ferenc*: Elfeledett komáromi háborús emlékművek; *Csuthy András*: Nagycétényiek a nagypolitika árnyékában.

Minden dolgok folytatása. Tanulmányok Deáky Zita 60. születésnapjára. Szerk.: *Smid*

Bernadett. ELTE BTK Néprajzi Intézet. Bp. 2015. 620 old. – *Smid Bernadett*: Előszó; *Kis-Halas Judit*: Fejér Annók – Egy 18. szd-i boszorkány-azonosító pályafutása; *Bayer Árpád*: A feleség, a gazdálkodó özvegy, és az egyházi mecénás – Női szerepek Stádinger Borbála (1867–1945) életében; *Sárai Szabó Katalin*: Milyen az „elfogadható” modern nő Magyarországon a 20. szd. első évtizedében?; *Bali János*: „Patriarchális patriotizmus?” – Nők a magyar nemzeti emlékezetben; *Smid Bernadett*: Az újraértelmezett női test és a 20. szd. eleji jezsuita sajtómozgalom; *Tóth Gábor*: „Csak egyszer a Jóisten hazasegítsen... hogy még egyszer meglássuk Magyarországot!” – Az elhurcolt hercegkúti nők elbeszélte emlékei és azok közösségi felhasználása; *Küllös Imola*: Töredékes vallomás a gyermekkorról (Intézet emlékek); *Voigt Vilmos*: „Eszmetöredék a népnemor- és népnevelésről” – Régmúltidejű (?) beszélgetés egy (magyar anyai) hölgygel; *Nagyné Molnár Melinda*: Falukutató hagyományok és azok megújítása Gödöllőn; *Leichter Lilla*: Adalékok a monori zsidóság XX. századi történetéhez; *Vincze Kata Zsófia*: A vulnerabilitás kérdései Deáky Zita munkáiban; *Nagy Pál*: Csorba József reformkori főorvosi jelentései Somogy vármegye egészségügyi állapotairól; *Kucséra Sándor*: Fejezetek a magyarországi fogtechnika 18–20. századi történetéből; *Vámos Gabriella*: Természetes Gyógyintézetek szerepe a 19. szd-i gyógyítási gyakorlatban; *Molnár Csenge*: A barlanglakás mint népegészségügyi probléma a 20. szd-ban; *Eitler Ágnes*: Egy vérteljai gyógyító specialista házaspár vendégkönyvének kutatási távlatai; *Papp Árpád*: „Csak jó erős legyen”, avagy a (bor)ecet helye ember- és állatgyógyászatban; *Katarína Pekařová*: Szlovák nyelvű bábaképzés Magyarországon 1918-ig; *Marta Botíková*: Hagyomány és medikalizáció határán – Terhesség és szülés az életút-elbeszélésekben; *Koloh Gábor*: „Szántani lehet, de vetni nem muszáj” – A Felsőbaranyai Egyházmegye lelkészeinek és tanítóinak jelentése az egykézés módszeréről és erkölcsi kihatásairól, 1934-ben; *S. Sárdi Margit*: Perinatális tanácsok az elit laikus gyógyító kéziratokban; *Kisdi Barbara*: Minden dolgok jó kezdete. Jól szülni és jól születni;

Kótyuk Erzsébet: Gyermekvárástól a csecsemőápolásig. Ung-vidéki gyűjtés; A (kis)gyermekkor, a munka történeti néprajza; *Bálint Petra*: Elestett árvák és gonosz mostohák? Árvák, fattyúk, mostohák konfliktusai a 18–19. században; *Kovács Evelin*: Nemes Pető Benjamin gubacsapó mester inas- és mesterévei Matolcson a 19. szd. első felében; *Örsi Julianna*: Gyermek a nagykunsági családokban: középiskolás fiatalok jövőképe 2013-ban; *Bárh Dániel*: Katolikus felvilágosodás és vallási mentalitás Magyarországon (1760–1800); *Iancu Laura*: Hejábétt árnyékolod a földet. A világkép tükröződése a nyelvjárásban; *Trádlér Henrietta*: A modern boszorkány arcai: a tiszazugi bábakép a sajtóban; *Keszeg Vilmos*: Beszédmodok egy közúti balesetről szóló diskurzusban; *Mohay Tamás*: Töredékek – hét-köznapokról.

Moldvai Magyarság. Fel. szerk.: *Mirk Szidónia-Kata*. Vendégszerk.: *Petres László*. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda 2021. 1. 30 old. – *Halász Péter*: Mikor Csík(falu)ba elindultunk; *Zakariás Erzsébet*: Csíkfalusi emlékeim és a *Miesnapok képei*; „El volt lelve akkor es, tettek neveket” – Csík helynevei; *Petres László*: „Zöreggek sokat tettek, úgy csináltuk, hogy mondták” – Beszélgetés Matei Jánosné Kotyor Tamás Lenuc csíki hagyományörzővel; *Petres László*: „S asztá jöttünk ki Csíkba” – Beszélgetés Duma Györgyné Bezsán Bernaventurával; *Petres László*: Példát adok és példaképektől tanulok – Beszélgetés Tamás Orsolya csíkfalusi tanárnővel.

Moldvai Magyarság. Fel. szerk.: *Mirk Szidónia-Kata*. Vendégszerk.: *Petres László*. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda 2021. 2. 30 old. – *Halász Péter*: „Béjött három ember, tőlük kerekedett ez a falu...” – Töredékek Frumósza történetéből; *Petres László*: „Ezeket emlékeztem én...” – Beszélgetés Kosferenc Jozsifné Beța Tatjana frumósza hagyományörzővel; *Harangozó Imre*: Magyarföldi tarka lapi... Egy moldvai székely falu, Frumósza értékeiről; *Vass Ibolya Emese*: Életre szóló „tarisznýába való” lett, amit nyertem – Frumósza emlékeim; *Petres László*: Beszélgetés Bilibók Jenő Frumósza magyartanárral;

Petres László: „Egy jó mozgalmat csináltam ottan” – Nyizstor Ilona frumósza éveiről mesél.

Moldvai Magyarság. Fel. szerk.: *Mirk Szidónia-Kata*. Vendégszerk.: *Petres László*. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda 2021. 3. 30 old. – *Petres László*: „...igyekeztem minél mélyebbre nyúlni mindenhol, ahol módom volt rá” – Beszélgetés Halász Péter néprajzkutatóval; *Harangozó Imre*: Kereszik e magyar gyökereket nálunk itt bé! – Emlékfélik, szövegforgácsok a moldvai magyar szirmáskertekből; *Halász Péter*: „A környékbeli falvak közül itt beszélnek leghelyesebben magyarul ...”; – Románvásár környéki magyar falvak elrománosodásáról; *Magyar Zoltán*: Moldvai csángók a pápalátogatáson.

Murádin Jenő: Város az Aranyos mentén. Torda kultúrtörténetéből. EME Kolozsvár. 2021.

Művelődés melléklet. Főszerk.: *Dáné Tibor*. Nyárádmunte. 2020. 1. 40 old. – *Barabás László*: Húsvéti határkerülés, fenyőágazás és öntözés Nyárádmuntén; *Suba Gyöngyi*: Itthon és/vagy otthon – Nyárádszereda művelődési élete; *Jakab Sámuel*: Kertészeti kultúra Nyárádmunte életében; *Kovrig Zoltán*: Nyárádmunte természeti értékei; *Benkő Samu*: Tanú a nyelv; *Lokodi Imre*: A semmiből született csoda; *Tamásné Szabó Csilla*: A jobbágytelki népviselet.

Nagybacsoni-Nagy Vilmos: Végzetes esztendőök. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda 2017.

Nagy József (szerk.): A határvédelem évszázadai Székelyföldön. Csíkszék és a Gyimesek vidéke. Szépvíz 2018.

Nagy Olga: Önkorrekción története. Válogatott esszék, tanulmányok. Szerk.: *Keszeg Vilmos*. Exit Kiadó. Kvár. 2020. 375 old.

A nemes- és színesfémek régészete, története és néprajza a Kárpát-medencében. Készítéstechnikai, archeometriai és társadalomtörténeti megközelítések. Szerk.: *Cseh Fruzsina* – *Kiss Viktória* – *Szulovszky János*, valamint

Ament-Kovács Bence, Kovács Evelin. Az anyagi kultúra a Kárpát-medencében 6. Bp. 2021. 230 old. – A tartalomból: *Cseh Fruzsina – Kiss Viktória – Szulovszky János*: Előszó; *Bodnár Mária*: A késő rézkori fémművesség problémái és újabb eredményei; *Miháczai-Pálfi Anett*: A balatonlellei késő rézkori karperec mikroszkopikus vizsgálatának eredményei; *Ilon Gábor*: Kérdések, hipotézisek, feladatok a Kárpát-medence bronzkori öntőmintáinak kapcsán; *Fekete Mária – Barkóczy Péter – Erdélyi Zoltán – Gyöngyösi Szilvia – Juhász Laura – Szabó Géza*: Láncok, láncszemek. – Új bronztárgyak és technológiai újítások a regölyi tumulus [halomsír] leletanyagában: egy kutatási program elé; *Molnár Ferenc – Czajlik Zoltán – Masse, Armelle*: Bronzművesség a vaskorban – A magyarországi késő vaskori láb- és karperecek archeometriai vizsgálatának tanulságai; *Masek Zsófia – Barkóczy Péter*: Adatok a hun fémüstök készítése technológiájához és használatához az ócsai üsttöredék metallográfiai vizsgálatának tükrében; *Benda Judit*: A kúszólevél nyomában – Budai ötvösműhelyek és egy 15. szd.-i ötvösműhely leletei; *Gyöngyösi Szilvia – Barkóczy Péter – Ringer István – Szabó Géza*: A bronzművesség 16–17. szd.-i csúcstermékei: ágyúk archeometallurgiai vizsgálata; *Erdei T. Lilla*: Fémfonalas csipkék a korai újkori Magyarországon; *Gál Éva*: Ötvösség Pécssett; *Vida Gabriella*: Ónédények Veszprém, Tata és Keszthely inventáriumai (1770–1820); *P. Szalay Emőke*: A debreceni ötvösség és a reformátusság kapcsolata a 17–18. szd.-ban; *Kovács Evelin*: A színesfémműves mesterek társadalmi és gazdasági helyzete Debrecenben 1773 és 1848 között; *Gráfik Imre*: Nemesfém, illetve színesfém tárgyak a céhemlékek körében; *Szulovszky János*: A nemes- és színesfémművesség mesterei Magyarországon 1892-ben; *Nagy Zoltán*: Az ólomoxid felhasználása népi kerámián a 18–20. szd.-ban; *Cseh Fruzsina*: A rézműves mesterség 20. és 21. szd.-i örökség.

Nemzedék, szerep, érték. Családi kapcsolatok, szokásrend és értékváltozások történeti alakulása a 20. szd.-ban. Szerk.: *Mohay Tamás, Deáky Zita, Ilyefalvi Emese*. ELTE BTK Népraj-

zi Intézet. Bp. 2016. 370 old. – *Mohay Tamás*: Előszó; *Keszei András*: Család és nemzedék: az emlékezet „természetes” társadalmi közegeinek hatása; *Molnár Ágnes*: A generációk közötti kapcsolat átalakulása Kiskanizsán a 20. szd.-ban; *Fülöp Hajnalka*: „Idén nem született gyermek” – Családi élet és helyi közösség egy kalotaszegi faluban; *Vass Erika*: A kapcsolattartás módjai a kitelepített és az otthon maradt németek között; *Bartha Ákos*: Családok a történelem viharában – Az 1944–45-ös sorsfordulók és a személyes emlékezet; *Szóró Ilona*: Nők az agrártársadalom helyi egyesületeiben az 1940-es években; *Tóbiás László*: Az anyává válás támogatása – ahogy a nagyanyák, dédanyák megélték; *Kótyuk Erzsébet*: Egy parasztasszony életstratégiái a 20. századi Kárpátalján; *Bodnár Mónika*: Nemzedékváltás egy átalakuló térség átalakuló társadalmában; *Kovács Kata*: Egy várpalotai üveges műhely története (1920–2015); *Andrásfalvy Bertalan*: A népköltészet és a népszokások szerepe egészséges emberi kapcsolatok kialakításában és megtartásában a magyar néphagyományban; *Nagy Janka Teodóra*: A jogszokástól a jogszabályig: szabályozóváltás, értékörzés és értékkonfliktus a családban; *Örsi Julianna*: Családi örökség nemzedékről nemzedékre, nagykun-sági példakkal; *Szöke Anna*: Megingott családi kapcsolatok, klikkesedés; *Vasasné Vida Réka*: Nők szerepe a családban Budapest II/a. kerületében az elmúlt évtizedekben; *Balázs Lajos*: A csíkszentdomokosi „100 lejes” csángó feleségszerzés néprajzának második felvonása; *Tasnády Erika*: A hagyományos éneklési szokásokban megnyilvánuló nemi szerepkörök alakulása Széken a 20. század első felétől napjainkig; *Lázár Katalin*: Karácsonyi szokások változásai az utóbbi fél évszázadban; *Báti Anikó*: Nemzedékváltás a konyhában. Egy gasztro-blogger munka közben; *Menyhárt Krisztina*: A család képe a bolgárok és magyarok szóbeli történeteinek tükrében; *Sárai Szabó Katalin*: Nemi szerepek a szemerjai Szász család három generációjában a 19. szd. második felében és a 20. század elején.

Németh László a magyar művelődéstörténetben. Szerk.: *Balogh Csaba – Falusi Márton*.

MMA-MMKI 2020. 172 old. – A tartalomról: *Németh Magda*: Németh László indulása az irodalmi életben; *Imre László*: Nemzetépítő művelődéstörténet (Németh László hagyománysemeléte); *Gróh Gáspár*: „A Mindenségből indulnék ki...” (Műveltség, művelődés, közművelődés Németh László gondolkodásában); *Jánosi Zoltán*: Az egyetemes „Magyar műhely” – Németh László irodalomteoretikai munkái a „világcivilizáció” áramában; *Kovács Gábor*: Németh László és a technológiai világcivilizáció kritikája 1945 után; *Babus Antal*: Németh László 1919-ben; *Horkay Hörcher Ferenc*: „Nyugati szabású magyar polgár” – Németh László Kemény Zsigmond esszéjéről; *Monostori Imre*: Németh László Messziről; *Petrik Béla*: Szárszói beszéd 75 év múltán; *Kiss Gy. Csaba*: Vita a magyar irodalom jövőjéről a pozsonyi Irodalmi Szemlében; *Móroczy Gábor*: Király István Németh László-képének változásai; *Papp Endre*: A koherens nemzettudat megfogalmazója Görömbei András Németh László-képe; *Bartha Zoltán*: „Eklézsia-megkövetés” – Protestáns etika és drámai konfliktus.

A népi kultúra elkötelezettjei Szerk.: *Örsi Julianna. Jászkunság Könyvtéka sorozat 7.* Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület. Szolnok-Túrkeve, 2020. 216 old.

Oborni Teréz: Az ördögös Barát. Fráter György (1482–1551). Kronosz Kiadó. Magyar Történelmi Társulat Pécs–Bp. 2017. 355 old.

Ortutay Gyula: Zoborvidéki folklórgyűjtés. Közread.: *Magyar Zoltán és Varga Norbert. Magyar Népköltészet Tára XVII.* Balassa Kiadó. Bp. 2018. 304 old. –nem jelent meg a néprajzkutató életében. elveszettnek hitt gyűjtemény. Ortutay 1956. évi csehszlovákiai gyűjtőútjának termése a Nyitra-vidéki magyarság prózaepikai hagyományainak első nagyszabású megőrkítése. A néhány éve előkerült gépirat a Sima Ferenc szlovákiai magyar nyelvész által Ortutay jegyzetei és instrukciói alapján egy évvel később megismételt gyűjtéseket tartalmazza. A kötet népmeséi és mondái Gimes és Kolon elbeszélő ha-

gyományát tükrözik, kiegészülve *Danczi Lajos, Morvay Judit és Sima Ferenc* mesegyűjtéseivel.

„odaküjjel Andrásfalván” Fábíán Éva meséi. Szerk.: *Németh Nóra.* Hagyományok Háza. Bp. 2021. 75 old

Óbuda története. Főszerk.: *Népešy Noémi.* Óbudai Múzeum. (Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata támogatásával.) Bp. 2020. 621 old., 486 kép.

Önféjú unitárius lelkész – innovatív néprajzi gyűjtő. Ürmösi Sándor (1815 – 1872) írásos hagyatéka. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta *Szakál Anna. Embeerek és kontextusok 17.* EME. Kvár 2020. 642 old.

Örvidék. Fényképezte és szerk.: *Pataki János.* Örvidék Ház. Szombathely 2020. 475 old.

Papp Gyula: Mozaikok Katafa (Vas vm.) történetéből. Szerzői kiadás. Katafa. 2020. 155 old. – Monográfia a község történetéről, címeréről, a településszerkezetéről, a hagyományos és paraszti gazdálkodásról, a termelősövetkezetéről, a kulturális életről, az egyesületekről, a néphagyományokról és népszokásokról, a hitéletről. Az első és második világháborúban elesett katonák névsorával.

Pappné Miskó Anikó: „... akinek szép a lelkében az ének...” Zsoboki Józsefné Urbán Ilona élete és munkássága. Kiadja a Tiszakécskei Honismereti Kör. Tiszakécske, 2020. 120 old.

Partium. A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság Honismereti Lapja. Szerk.: *Dukrét Géza.* 2020. 2. 48 old. – A tartalomról: *Dukrét Géza*: Gondolatok a Nemzeti Összetartozás Napjára; *Szilágyi Éva Andrea*: A PBMET diákok számára meghirdetett 2020. évi pályázat; *Csorba Csaba*: „Valahol utat tévesztettünk”; *Berecz Gábor*: Erdély tragédiája – 1657-1662 – Indulatoktól túlfűtött évek; *dr. Vajda Sándor*: Híres nők – gyógyításban; *Olasz Angéla*: Munkácsy Mihály „a magyar festészet géniu-

szá”; *Ujj János*: Helytörténet, hagyományápolás Aradon a kommunista diktatúrában; *dr. Szabó József*: Ismeretlen adatok Széchenyi István és az Érmellék kapcsolatáról; *Debreczeni-Droppán Béla*: Nagyjedelmek főembere – 450 éve született királydaróci Debreczeni Tamás; *Técsi Erika*: Dr. Schönvitzky Bertalan tanár, igazgató, szerkesztő, tudományos művek szerzője, közművelődés terjesztője; *Wanek Ferenc*: Zovány-fürdő/ Zoványfürdő múltjából; *Kéri Gábor*: A szalacsi tájház; *dr. Szabó József*: Nagyvárad és a csárdás; *Makai Zoltán*: Sporttevékenységem története; *Puskel Péter*: Egyre kevesebben [I. Péter halálára]; Péter I. Zoltán PBMET gondozásában megjelent kötetei.

Partium. A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság Honismereti Lapja. Szerk.: *Dukrét Géza*. 2021. 1. 48 old. – A tartalomról: *Dukrét Géza*: Emléktábla-avatás [a Széles Kálmán-féle műbútorasztalos üzemen]; Hírek, események 2020-ban; *Bán László*: Két mondat ereje; *Homonnai Gábor*: Az élesdi „építész” Létai család; *Szekernyés János*: A magyar antropogeográfia megteremtője – 100 éve hunyt el dr. Czirbusz Géza földrajztudós, egyetemi tanár; *Fazekas Lóránd*: Terek Géza, a 20. Szd. első felének sokoldalú narratív személyisége, a város kiemelkedő magyar pedagógusa; *Tácsi Erika*: Dr. Laky Mátyás tanár tanát, több oktatási intézmény igazgatója, szerkesztő, szakmai társaság tagja, a közművelődés szorgalmazója; *Olasz Angéla*: 110 éve avatták boldoggá Gizellát, az első magyar királynét; *Sárkány Viola*: Tamási Áron, a „szűzmáriás királyfi”; *Ujj János*: Hagyományápolás Aradon 1989 után; *Berecz Gábor*: A Havi Szemle rövid története – Az aradi Köl-

sej Egyesület művelődési lapja; *Makai Zoltán*: Világformáló évfordulók – 500 éve a pápa kiátkozta Luther Márton; *Dukrét Géza*: Emlékezés Dénes Zoltán atyára; *Voiticsek Ilona*: Amikor a zarándok megérkezik; *Dukrét Géza*: Búcsú Pásztor Ottótól; *Dukrét Géza*: Sárközi Zoltán emlékezete; *P. L.*: Sírszentelés Kőkenyesden.

Pácín. Fejezetek a község múltjából. Szerk.: *Viga Gyula*. Kiadta Pácín Község Önkormányzata. Pácín. 2020. 423 old. – *Gégény Zsuzsanna* polgármester: Elöljáróban; *Frisnyák Sándor*: Egy bodrogközi település, Pácín történeti tájhasználat; *Szabó András*: Pácín nemesi családjai a magyar történelemben (1526–1631); *Siska József*: A ‘Sennyey család históriája; *Bodnár Mónika*: A kastély népe a páciniak hagyományában; *Örsi Julianna*: Pácín társadalmi kapcsolatrendszere és házassági köre a XX. században; *Molnár Csenge*: Pácín gazdasági kapcsolatrendszeréről; *Hajdú Ildikó*: Pácín a XX. században; *Knézy Judit*: Hagyományok és újítások a páciniak XX. századi táplálkozási kultúrájában; *Sz. Tóth Judit*: A szokáshagyomány és változása; *Darmos István*: „Táncos lábú nép élt errefelé...” – A tánc-hagyomány változása Pácínban a XX. században; *Sz. Tóth Judit*: Hiedelmek, hiedelemtörténetek Pácínban; *Nagy Réka Anna*: Virágkultúra Pácínban; *Balázs Géza*: Pácín nyelvjárása; *Viga Gyula*: Utószó.

Peti Lehel: „Krisztus ajándéka van bennünk”. Pünkösdzizmus moldvai román, roma és csángó közösségekben. Balassi Kiadó – Erdélyi-Múzeum Egyesület. Bp. – Kvár. 2020. 165 old.

Összeállította: *Halász Péter*

HÍREK

Helyreigazítás. A *Honismeret* 2022/6. számában megjelent 2023. évi évfordulónaptárban két pontatlan évszám olvasható. A 171. oldalon Pákh Albert születési éve helyesen: **1823**. A 175. oldalon pedig a Magyarországi Kárpát-Egyesület megalakulásának esztendeje pontosan: **1873**. A hibákért szíves elnézést kér: *Halász Péter*

Pályázati felhívás

Hazai és határon túli diákok
történelmi-honismereti tudásának erősítésére

A Honismereti Szövetség a Tolna Megyei Egyed Antal
Honismereti Egyesülettel együttműködve
2023. augusztus 14. és 18. között rendezi meg a

XXVII. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIÁT ÉS TÁBORT

Bonyhádon, a Völgység fővárosában

Az akadémia – tábor témája:

REGÉLŐ SZÜLŐFÖLD Népmondák szülő- és lakóhelyemen

Az ötnapos akadémia során népmondákkal, néprajzzal foglalkozó szakemberek előadásaival, műhelyfoglalkozásaival a magyar népmondák témakörének sokszínűségét járjuk körül, időnk legnagyobb részében azonban a *Népmondák, mesék, legendák* témakörben végzett kutatási területről szóló kiselőadást szeretnénk hallani (maximum 15 percben).

Feladatod, hogy mutasd be a szülőhelyeden, településeden, a szűkebb környezetben keletkezett vagy ismert népmondákat.

A téma megközelítésére, lehetőségként a következő fő témaköröket ajánljuk:

- alapítási mondák
- történelmi mondák
- hiedelemmondák (babona, boszorkány-mondák)
- vallásos legendák (szentek története, Szűz Mária-mondák)

Kiegészítésként javasoljuk még az alábbi témákat:

- különleges természeti képződmények keletkezésének eredetmagyarázó mondái
- településrészek elnevezésének magyarázata (dűlőnevek, határrészek stb.)
- vallási ünnepekhez kapcsolódó mondák (pl. a húsvéti piros tojás eredete)
- munkatilalmak megszegőinek büntetéséről szóló mondák (pl. aki Luca napján kenyeret süttött, annak kővé vált a kenyeré)

A honismereti akadémiát és tábort 7–12. évfolyamos diákok számára rendezük, melynek tartalmi és szervezési előkészítéseként hirdetjük meg a pályázatot. Nincs korcsoportonkénti kategória.

Pályázni lehet:

- egy választott témát bemutató minimum 2, maximum 3 oldalas **helytörténeti pályamunkával** (dolgozattal) /formátum: Times New Roman betűtípus, 12-es betűméret, 1,5-es sortáv, szakirodalom feltüntetésével, esetleg lábjegyzetekkel/. Az oldalszám nem tartalmazza a mellékleteket.

- szabadon választott, bármely műfajú **digitális összeállítással** /ppt (10–15 dia); film (3–10 perc; max. 400MB)/.

- egy **játékos ismeret-hordozó** applikációval (max. 400MB).

- **prózai, verses írásművel** stb.

Nevezési díj nincs.

Pályázni lehet egyénileg, illetve 2–3 fős csapatokban.

A legjobb pályázatokat a megyei honismereti egyesületek, illetve a Honismereti Szövetség jutalomban részesíti. Lehetőség lesz arra, hogy a legkiválóbb munkákat az akadémián a diákok bemutassák, illetve a legjobb alkotások szerzői és felkészítő tanáraik meghívást kapnak az akadémiára, a táborba, azon ingyenesen vehetnek részt. A legjobb pályaművek bemutatásra kerülnek a *Honismeret* című folyóiratban.

Pályázati határidők:

- Pályamunkák beküldése: **2023. április 14.**

- Értékelés, bírálat: **2023. május 15.**

A pályázat anyagát kérjük megküldeni a palyazat@honismeret.hu e-mail címre (Az e-mail cím csak 2023. március 15-től működik, kérjük, hogy ezt követően küldjék el pályázatukat!) A diákok / csapatok feltétlenül tüntessék fel a városuk, iskolájuk nevét, évfolyamukat, elérhetőségüket / e-mail címüket, felkészítőjük / segítőjük nevét és e-mail címét!

A pályázati felhívással kapcsolatos további kérdések esetén elérhető

Dr. Gesztesi Enikő

a Honismereti Szövetség Pedagógiai Munkabizottságának elnöke

+36 20 3193171

A pályázattal kapcsolatos további információk a titkar@honismeret.hu e-mail címre írva vagy a +36 1 645-11-50-es telefonszámon kérhetők.

Várjuk a téma kifejtését, megjelenítését, sikeres felkészülést kíván:

a **Honismereti Szövetség**

Budapest, 2023. február 15.

„Száz vasutat, ezeret...”

A Honismereti Szövetség felhívása

Kedves Olvasóink!

A körülöttünk lévő világ megismerése, megértése a honismeret egyik fő feladata. Ezen a területen különösen szükség van a tudományágak összehangolt működésére, ami a kutatók széles körű tájékozottságát és a szakemberek együttműködését igényli.

A Honismereti Szövetség fiatal kutatói 2022-ben alakították meg a *Honlabor* névre keresztelt műhelyt, amelyben a szakemberek, pedagógusok, honismerők bevonásával a különböző tudományterületek közötti együttműködésen dolgoznak.

A *Honlabor* az e folyóiratban közzétett feladataival a honismeretben, helytörténeti kutatásban, valamint a középiskolai oktatásban és szakképzésben a tudományköziség fontosságára hívja fel a figyelmet.

Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója kapcsán Szabó Róbert feladatára várjuk a megfjtéseket. Szabó Róbert a tantárgyintegráció jegyében egyetemi hallgató kora óta fejleszt tananyagokat, illetve készít feladatokat a fizika interdiszciplináris tanítására vonatkozóan. Jelenleg aktív fizika–történelem szakos pedagógusként a tanórákon is hasznosítja azt a 2021-ben megjelent feladatgyűjteményét, amely a fizikatörténetre, illetve a történelem fizikájára építve a *Mechanika* témaköréből 32 példát tartalmaz.¹

A helyes megfjtők között egyéves Honismeret-előfizetést, valamint ajándékcsomagot sorsolunk ki.

A feladathoz rendelt kérdésekre rövid válaszokat várunk, vagyis a **b)** és a **c)** kérdésekre adott válaszoknál sem szükséges a számolás/levezetés, hanem elegendő a végeredmény megadása.

Beküldés

postai úton: Honismereti Szövetség 1370 Budapest, Pf. 364.,
továbbá *interneten* (www.bit.ly/Petofifeladat), vagy *QR-kódon*.

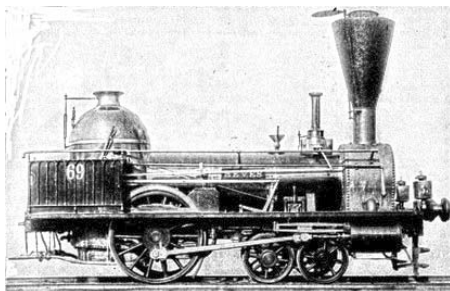
A feladat beküldési határideje:

2023. március 1. 23:59

„Száz vasutat, ezeret! / Csináljatok, csináljatok! / Hadd fussák be a világot, / Mint a testet az erek” – hangzik Petőfi Sándor felhívása a XIX. századi nagy vasútépítésekre vonatkozóan. Nem csoda, hogy a vasúti közlekedés elindulásának

¹ Szabó Róbert: Történeti fizika példatár I. (Mechanika). ELTE Fizika Doktori Iskola, Budapest, 2021.

egy egész költeményt szentelt, hiszen az első magyarországi, Pest–Vác vasútvonal 1846-os megnyitása nem csak a költőt, hanem a korabeli magyar társadalom egészét lenyűgözte. Az ott elsőként alkalmazott, a belgiumi Cockerill-gyárból rendelt gőzmozdony maximális sebessége 42 km/h, átlagos teljesítménye 55 LE volt.

a) Petőfi Sándor melyik verséből származik a fenti idézet?

b) Petőfi is utazhatott a Pest–Vác vonalon. Határozzuk meg, hogy mennyi idő alatt tette meg a két település közötti 33,6 km-es távolságot, ha feltesszük, hogy a szerelvény a végállomás eléréséig nem állt meg!

c) Becsüljük meg, hogy mekkora volt a gőzmozdony kilométerenkénti feketekőszén-fogyasztása kg-ban, amíg Pestről Vácra ért! A mozdony a korban általánosan jellemző, 15%-os hatásfokkal dolgozott. A feketekőszén fűtőértéke 32 MJ/kg.

d) Adjuk meg, hogy hol bányásztak feketekőszént ebben az időben a Habsburg Birodalomban!

Honismereti Szövetség

Megrendelőlap

Megrendelem a Honismeret című folyóiratot ..... példányban.
Az előfizetői csekket az alábbi címre kérem:

Név: ..... irányítószám: .....

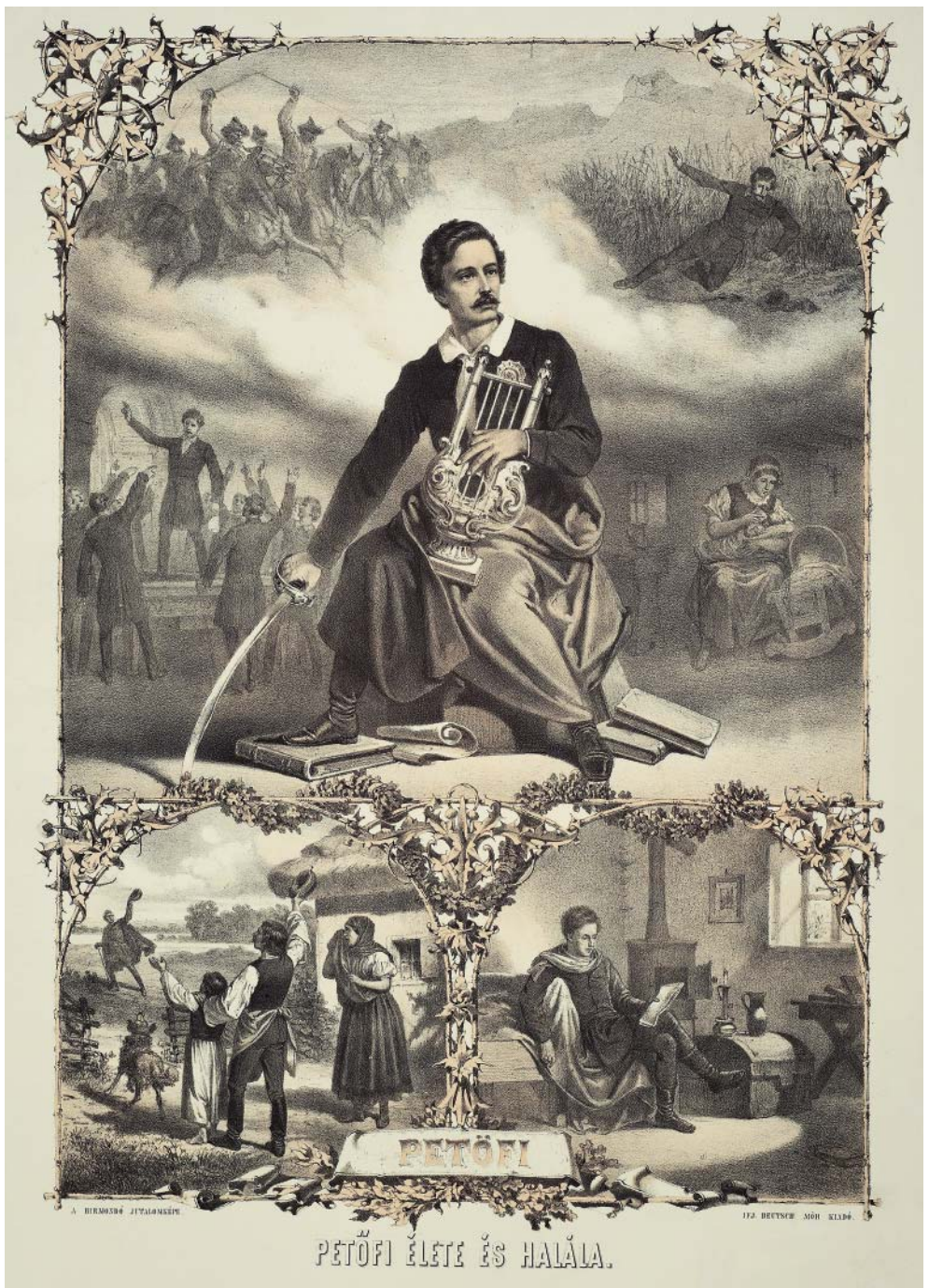
Cím: .....

Az előfizetés díja egy évre : 4500,-Ft

A megrendelőlapot kérjük a Honismeret Szövetség címére visszaküldeni:
1370 Budapest, Pf. 364. Tel.:327-77-61

Dátum: ....

aláírás

*Petőfi élete és halála, ismeretlen mester litográfiája, XIX. század második fele
(Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok; Kardos Judit felvétele)*

900 Ft

**MAGYAR
HUNGARIAN
EXPO
SIKEREK
SUCCESSSES
1851-2021**

**2022.12.13-
2023.08.20.**

